

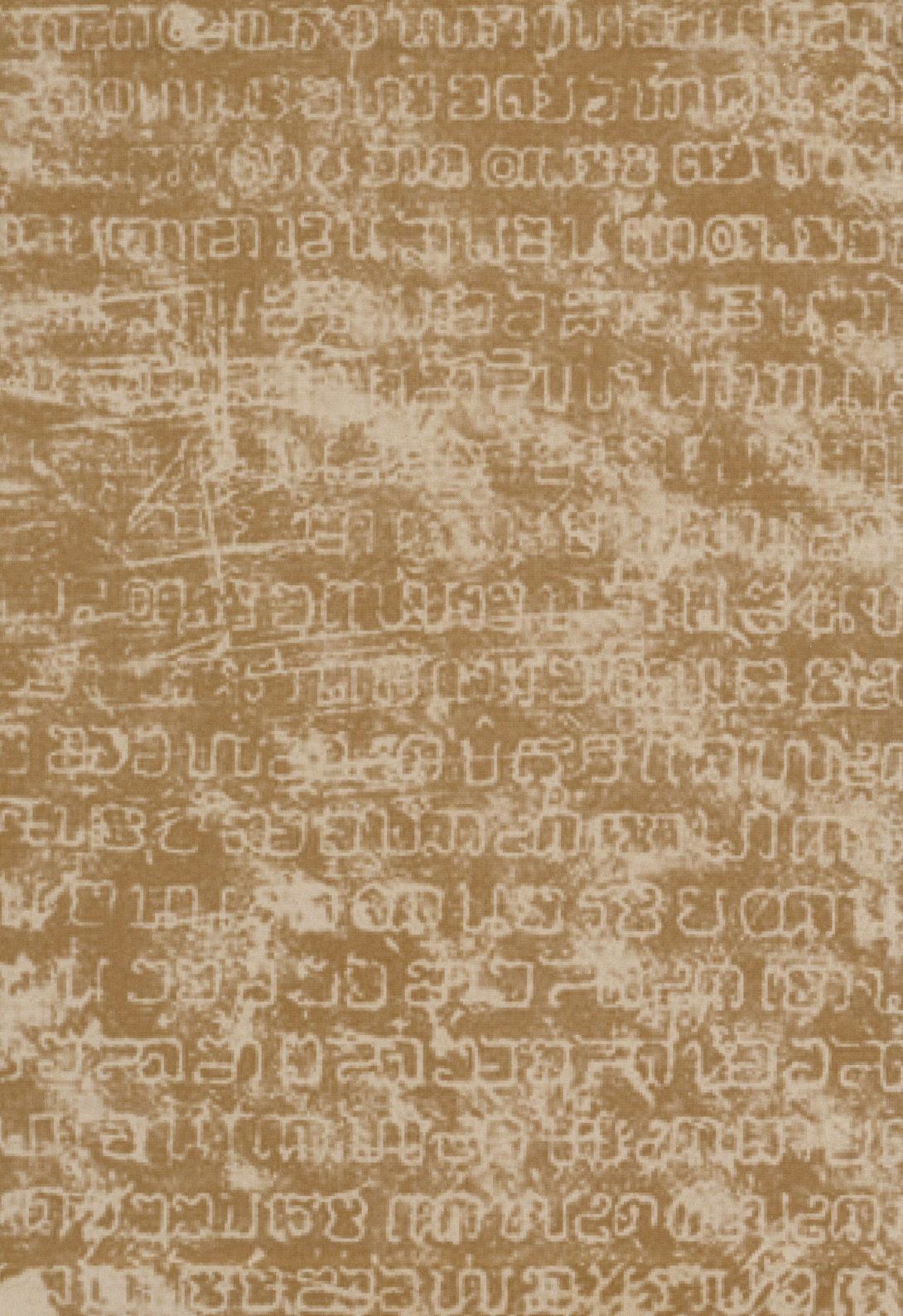

ศิลปะจารึกสุโขทัย

ฉบับภาษาไทย-เขมร

รวิชนาชนิกุล สุโขทัย

ภาควิชาศิลป-วัฒนธรรม

คิลาคาริกสุโขทัย
ฉบับภาษาไทย – เขมร

สិขารวิกรสุเฮลล์
ภาณไธ-ไธ

อัญณา จิตสุทธิญาณ
ดร.ศานติ ภาณุคำ
บรรณาธิการ

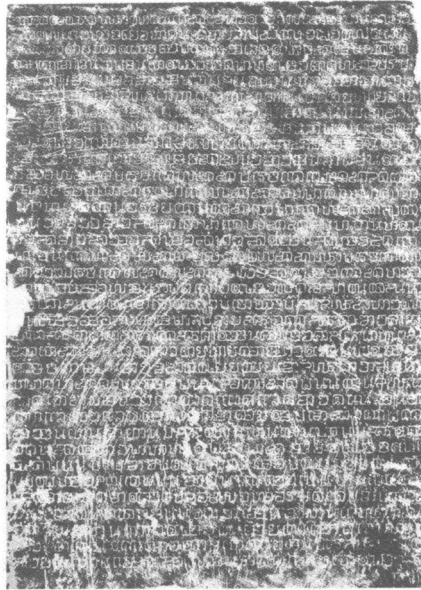
คณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย – กัมพูชา
กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

คำนำ

ประธานคณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย - กัมพูชา

ศิลาจารึกสุโขทัย เป็นเอกสารชั้นต้นที่สำคัญอย่างยิ่งในการศึกษาประวัติศาสตร์ไทย สมัยสุโขทัย เพราะเป็นหลักฐานที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งบันทึกในช่วงเวลาร่วมสมัยกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และเนื่องจากศิลาจารึกสุโขทัยได้บันทึกหรือจารึกบนวัสดุที่มีความคงทน ยิ่งกว่าวัสดุประเภทอื่น ศิลาจารึกสุโขทัยจึงยังคงหลงเหลือให้สามารถนำมาใช้ในการศึกษาประวัติศาสตร์สุโขทัยได้ แม้ว่าหลักฐานทางประวัติศาสตร์อื่นๆ ของสุโขทัยจะสูญหายไปแล้ว

คณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย - กัมพูชา เป็นคณะกรรมการซึ่งตั้งขึ้น เมื่อวันที่ ๓๑ ตุลาคม ๒๕๔๖ เพื่อพัฒนาและส่งเสริมความร่วมมือด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมระหว่างไทยกับกัมพูชา ให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ได้เล็งเห็นความสำคัญของศิลาจารึกสุโขทัยจึงได้ดำเนินการแปลศิลาจารึกสุโขทัยเป็นภาษาเขมรโดยได้คัดเลือกศิลาจารึกสุโขทัยที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์สุโขทัย จำนวน ๑๕ หลัก พร้อมทั้งได้จัดทำคำอธิบายเพิ่มเติมทั้งภาษาไทยและภาษาเขมรเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาประวัติศาสตร์สุโขทัยมากขึ้น ทั้งนี้คณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย - กัมพูชา ขอขอบคุณศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร นายเทิม มีเต็ม นางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา รองศาสตราจารย์กรณิการ์ วัฒนเกษม นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบุลย์หวังเจริญ และนางสาวจตุพร ศิริสัมพันธ์ ซึ่งได้เป็นที่ปรึกษาและตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาเกี่ยวกับศิลาจารึกสุโขทัย

คณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย - กัมพูชา หวังว่าหนังสือศิลาจาริกสุโขทัย ฉบับภาษาไทย - เขมร จะอำนวยประโยชน์แก่นักเรียน นักศึกษา และผู้สนใจทั้งชาวไทย และชาวกัมพูชาตามสมควร เพื่อเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ของการศึกษาความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์ไทย - กัมพูชา อันจะนำมาสู่ความเข้าใจ อันดีทางประวัติศาสตร์ระหว่างประชาชนชาวไทย - กัมพูชาในระดับประชาชนต่อไปต่อไป

คณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย - กัมพูชา ขอขอบคุณผู้จัดทำและผู้เกี่ยวข้องมา ณ ที่นี้

(นายปกศักดิ์ นิลอุบล)

ประธานคณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย - กัมพูชา

คำชี้แจงการแปล

การแปลศิลาจารึกสุโขทัยภาษาไทย - เขมร ในหนังสือเล่มนี้ คณะผู้จัดทำได้คัดเลือกศิลาจารึกสุโขทัยที่สำคัญและมีเนื้อหาเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ สังคม ศาสนา และวัฒนธรรมของสุโขทัย จำนวน ๑๕ หลัก ได้แก่ จารึกพ่อขุนรามคำแหง จารึกนครชุม จารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย หลักที่ ๑ จารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย หลักที่ ๒ จารึกวัดป่ามะม่วงภาษาบาลี จารึกวัดป่ามะม่วงภาษาเขมร จารึกเขาสุมนกูฏ จารึกวัดเขากบ จารึกวัดศรีชุม จารึกปูชนียจิตขุนจืด จารึกคำปู่สถ จารึกวัดอโศการาม จารึกวัดบูรพาราม และจารึกวัดสรศักดิ์

ศิลาจารึกสุโขทัยเหล่านี้ได้เคยมีผู้เชี่ยวชาญด้านศิลาจารึกอ่านแปลไว้แล้ว แต่เพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ คณะผู้จัดทำจึงทำการตรวจสอบคำอ่านกับศิลาจารึกสุโขทัยใหม่เท่าที่สามารถทำได้ แล้วจึงดำเนินการแปลเป็นภาษาเขมร ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๕๐ โดยได้รับความอนุเคราะห์คำปรึกษาด้านภาษาโบราณและประวัติศาสตร์สุโขทัยจากผู้เชี่ยวชาญด้านการอ่านศิลาจารึกสุโขทัยของกรมศิลปากรและมหาวิทยาลัยศิลปากร หลังจากนั้นได้มีการตรวจสอบความถูกต้องของศิลาจารึกสุโขทัยทั้งฉบับภาษาไทยและภาษาเขมรอีกครั้ง

การแปลศิลาจารึกสุโขทัยเป็นภาษาเขมรในหนังสือเล่มนี้ คณะผู้จัดทำได้ดำเนินการแปล โดยพยายามยึดถือความถูกต้องครบถ้วนของเนื้อหาเป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้ข้อความในหนังสือศิลาจารึกสุโขทัยฉบับภาษาไทยกับฉบับภาษาเขมรจึงมีความแตกต่างกันบ้าง โดยเฉพาะเนื้อหาในส่วนเชิงอรรถ เนื่องจากเชิงอรรถของฉบับภาษาไทยส่วนใหญ่เป็นการอธิบายศัพท์ภาษาไทยโบราณในศิลาจารึก แต่ในฉบับแปลภาษาเขมรผู้จัดทำได้แปลคำศัพท์เหล่านี้ลงไว้ในเนื้อหาส่วนที่เป็นคำแปลศิลาจารึกแล้ว เชิงอรรถของจารึกสุโขทัยฉบับภาษาเขมร จึงเป็นการอธิบายความเพื่อให้ผู้อ่านสามารถเข้าใจเนื้อหาในศิลาจารึกได้ชัดเจนมากขึ้น ไม่ได้เน้นการอธิบายความหมายของคำเหมือนฉบับภาษาไทย

สารบัญ

คำนำ

คำชี้แจงการแปล

บทนำ ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม และภาษาในจารึกสุโขทัย ๑๐

ศิลาจารึกสุโขทัย

จารึกพ่อขุนรามคำแหง ๔๒

จารึกนครชุม ๖๒

จารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย หลักที่ ๑ ๘๐

จารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย หลักที่ ๒ ๙๖

จารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาบาลี ๑๐๖

จารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร ๑๑๘

จารึกเขาสุมนกูฏ ๑๔๒

จารึกวัดเขาบ ๑๕๔

จารึกวัดศรีชุม ๑๖๒

จารึกปูนจิตขุนจืด ๑๙๔

จารึกคำปู่สกล ๒๑๐

จารึกวัดอโศการาม ๒๑๘

จารึกวัดบูรพาราม ๒๓๖

จารึกวัดศรีศักดิ์ ๒๕๔

บรรณานุกรม ๒๖๒

ภาคผนวก ๒๖๕

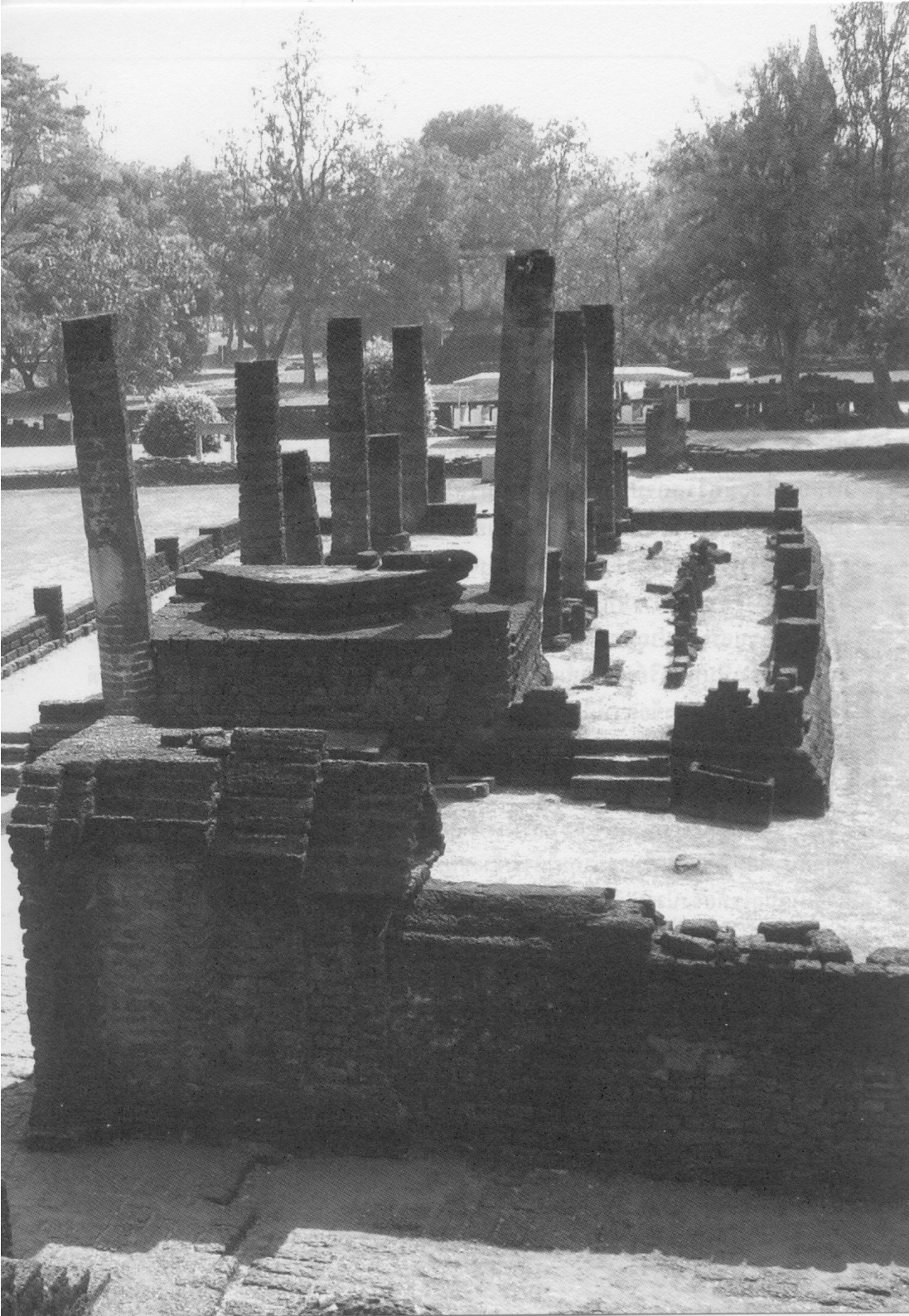

មាតិកា

សេចក្តីផ្តើម ប្រវត្តិសាស្ត្រ អក្សរសិល្ប៍ និងភាសានៅក្នុងសិលាចារឹកសុខោម័យ	១១
សិលាចារឹកសុខោម័យ	
សិលាចារឹកផប្បនរាមគំហែង	៤៣
សិលាចារឹកនគរជ័យ	៦៣
សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ ផ្ទាំងទី ១	៨១
សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ ផ្ទាំងទី ២	៩៧
សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាបាលី	១០៧
សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាខ្មែរ	១១៩
សិលាចារឹកភ្នំសុមេនកូដ	១៤៣
សិលាចារឹកវត្តខៅកុប	១៥៥
សិលាចារឹកវត្តស្រីឈ្មុំ	១៦៣
សិលាចារឹកតាឃុនចិតឃុនចត	១៩៥
សិលាចារឹកពាក្យតាស្បថ	២១១
សិលាចារឹកវត្តអសោកាវាម	២១៩
សិលាចារឹកវត្តបូព៌ាវាម	២៣៧
សិលាចារឹកវត្តសរស័ក្តិ	២៥៥
ឯកសារពិគ្រោះ	២៦៣

บทนำ ประวัติศาสตร์ วรรณกรรม และภาษาในจาริกสุโขทัย

ดร.सानติ ภักดีคำ*

ประวัติศาสตร์ไทยจากจาริกสุโขทัย

บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำยมบริเวณภาคเหนือตอนล่างของประเทศไทยพบหลักฐานการตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ตั้งแต่สมัยก่อนประวัติศาสตร์สืบเนื่องมาจนถึงพุทธศตวรรษที่ ๑๘ โดยเฉพาะบริเวณเมืองศรีสัชนาลัยซึ่งปรากฏหลักฐานทางโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์บริเวณวัดชมชื่น นอกจากนี้ยังปรากฏหลักฐานว่าบริเวณนี้จะเป็นชุมชนมาก่อนที่จะมีการสถาปนาเป็นอาณาจักรสุโขทัยในพุทธศตวรรษที่ ๑๘ เช่น ศาลตาผาแดงเมืองสุโขทัยซึ่งน่าจะร่วมสมัยกับศิลปะเขมรแบบนครวัดในพุทธศตวรรษที่ ๑๗

การเริ่มต้นประวัติศาสตร์ของอาณาจักรสุโขทัยปรากฏหลักฐานประวัติศาสตร์ชัดเจนในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๘ ดังที่ปรากฏในศิลปจาริกวัดศรีชุมหรือศิลปจาริกหลักที่ ๒ ว่า พ่อขุนศรีนาวนำถมกษัตริย์พระองค์แรกของราชวงศ์ศรีนาวนำถม (พ.ศ. ๑๗๖๒-๑๗๙๒) ซึ่งเป็นกษัตริย์ราชวงศ์แรกของสุโขทัย ได้สถาปนาอาณาจักรสุโขทัยขึ้นตั้งแต่ราว พ.ศ. ๑๗๖๒ ดังข้อความในศิลปจาริกวัดศรีชุมว่า

“...ปู่ชื่อพระยาศรีนาวนำถมเป็นขุน เป็นพ่อ...เสวยราชย์ในนครสองอัน
อันหนึ่งชื่อนครสุโขทัย อันหนึ่งชื่อนครศรีเสนาไล...”^๑

สันนิษฐานว่าแต่เดิม พ่อขุนศรีนาวนำถมน่าจะปกครองเมืองเชลียง (ศรีสัชนาลัย) อยู่ก่อน ต่อมาพ่อขุนศรีนาวนำถมได้ชนช้างชนะอีดางพะเลิง (เพลิง) จึงได้เมืองสุโขทัยด้วยเหตุนี้สุโขทัยจึงน่าจะเกิดขึ้นจากระบบเมืองคู่ซึ่งมีศูนย์อำนาจหลักอยู่ที่ “ศรีสัชนาลัย-สุโขทัย” ต่อมาจึงขยายตัวออกไปในอาณาบริเวณใกล้เคียง อาณาเขตของสุโขทัยในรัชกาลของพ่อขุนศรีนาวนำถมซึ่งปรากฏในศิลปจาริกวัดศรีชุมได้แก่ ทิศใต้ถึงแดนขุนลุนตา ขุนดา ขุนด่าน ทิศเหนือถึงเมืองจอด เวียงเหล็ก ทิศตะวันตกถึงลำพูน ทิศพายัพถึง เชียงแสน พะเยา มลาว ทางทิศเหนือถึงเมืองขุนด่าน^๒

* อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

^๑ กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๒๗), หน้า ๖๑.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

សេចក្តីផ្តើម
ប្រវត្តិសាស្ត្រ អក្សរសិល្ប៍ និងភាសា
នៅក្នុងសិលាចារឹកសុខោទ័យ

បណ្ឌិត សាន្តិ ភក្តីតាំ*

ប្រវត្តិសាស្ត្រថៃតាមរយៈសិលាចារឹកសុខោទ័យ

នៅតាមបរិវេណតំបន់ដីទំនាបស្ទឹងយ៉ុង នៅភូមិភាគឧត្តរភ្នំបែកខាងត្បូងនៃប្រទេសថៃ គេបានរកឃើញជាបន្តបន្ទាប់នូវវត្ថុមានភស្តុតាងនៃការតាំងទីលំនៅឋានរបស់មនុស្សនាសម័យបុរេប្រវត្តិរហូតមកដល់សតវត្សរ៍ទី ១២ ។ ជាពិសេស បរិវេណក្រុងស្រីសជ្ឈនាល័យដែលមានភស្តុតាងខាងបុរាណវិទ្យាសម័យបុរេប្រវត្តិនៅតំបន់មុំវត្តផ្តុំឈើ ។ ក្រៅពីនេះនៅមានប្រទះឃើញភស្តុតាងដែលបញ្ជាក់ថា តំបន់នេះមុនជាទីតាំងនៃប្រជុំជនតាំងតែពីសម័យបុរាណមកជាកន្លែងមានការចាប់ផ្តើមស្ថាបនាព្រះរាជាណាចក្រសុខោទ័យនាសតវត្សរ៍ទី ១២ ដូចជាអាស្រមអ្នកតាជាដែងនៅក្រុងសុខោទ័យ ដែលប្រហែលជាមានរចនាបថសិល្បៈរួមគ្នានឹងរចនាបថអង្គរវត្តនៅសតវត្សរ៍ទី ១១ ។

ការចាប់ផ្តើមសម័យប្រវត្តិសាស្ត្ររបស់ព្រះរាជាណាចក្រសុខោទ័យ បានបង្ហាញឱ្យឃើញនូវភស្តុតាងយ៉ាងជាក់លាក់ពិតប្រាកដក្នុងរវាងសតវត្សរ៍ទី ១២ ដូចដែលមានចារឹកទុកនៅក្នុងសិលាចារឹកវត្តស្រីឈុំបុរោលសិលាចារឹកលេខ ២ បានឱ្យដឹងថា ព្រះបាទ (ផឃុន) ស្រីណារណាំធុម ជាព្រះមហាក្សត្រអង្គជំបូងនៃសន្តតិវង្សស្រីណារណាំធុម (គ.ស.១២១៩-១២៤៩) ដែលជាការជំរុញទីមួយរបស់សុខោទ័យ ទ្រង់បានស្ថាបនាព្រះរាជាណាចក្រសុខោទ័យឡើងតាំងតែពីឆ្នាំ ១២១៩ នៃ គ.ស. ដូចមានអត្ថបទសិលាចារឹកវត្តស្រីឈុំបានបញ្ជាក់ថា ៖

*“... តាឈ្មោះព្រះយ៉ាស្រីណារណាំធុមជាស្តេច ជាឪពុក ... ហេយរាជ្យក្នុងនគរពីរ
មួយឈ្មោះនគរ សុខោទ័យ មួយឈ្មោះនគរស្រីសេជនាល័យ... ។”^១*

គេអាចសន្និដ្ឋានថាកាលដើមឡើយព្រះបាទ (ផឃុន) ស្រីណារណាំធុមប្រហែលជាបានគ្រប់គ្រងទីក្រុងឈ្មោះ (ស្រីសជ្ឈនាល័យ) ជាលើកដំបូង នៅពេលបន្ទាប់មកទ្រង់បានប្រជែងជាមួយអ្វីដែលពុទ្ធលើង (ភ្លើង) ទទួលបានជ័យជំនះ ទើបអាចគ្រប់គ្រងក្រុងសុខោទ័យបាន ។ អាស្រ័យហេតុនេះព្រះរាជាណាចក្រសុខោទ័យទំនងជាបានបង្កើតឡើងដោយ “របបនយោបាយពីរ” ដែលមានមណ្ឌលគ្រប់គ្រងអំណាចកណ្តាលនៅទីក្រុង “ស្រីសជ្ឈនាល័យនិងសុខោទ័យ” ។ បន្ទាប់មកក៏បានធ្វើការពង្រីកអំណាចគ្រប់គ្រងទៅលើតំបន់ជិតខាង ។ ដែនដីសុខោទ័យក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទ (ផឃុន) ស្រីណារណាំធុមដែលបានចារឹកទុកក្នុងអត្ថបទសិលាចារឹកវត្តស្រីឈុំ គឺទិសខាងត្បូងលាតសន្ធឹងដល់ដែនឃុនលុនតា ឃុនដា ឃុនដាន ទិសនិរតីលាតសន្ធឹងដល់ ស្រុកឆត វៀងលេក ទិសខាងលិចលាតសន្ធឹងដល់ឡាំកូន ទិសពាយ័ព្យលាតសន្ធឹងដល់ ឈៀវងសែន ផៈយ៉ា ម៉ៈឡាវ ទិសខាងជើងលាតសន្ធឹងដល់ស្រុកឃុនដាន ។^២

* សាស្ត្រាចារ្យ មហាវិទ្យាល័យមនុស្សសាស្ត្រ សាកលវិទ្យាល័យស្រីនគរិន្ទ្រវរោធន៍ ទីក្រុងបាងកក ។

^១ នាយកដ្ឋានសិល្បៈរាវ. **ចារឹកសម័យសុខោទ័យ** (បាងកក ៖ នាយកដ្ឋានសិល្បៈរាវ, ២៥២៧), ទ.៦១ ។

^២ **បែលេ**, ទ. ៦២ ។

พ่อขุนศรีนาวนำถมมีพระโอรส ๒ พระองค์คือ พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราด เมืองลุม และพระยาคำแหงพระรามผู้เป็นพระบิดาของพระมหาเถรศรีศรัทธาธรรมาภิมุขนี้ ศรีรัตนลงกาที่ปมมหาสามีเป็นเจ้า^๑ ซึ่งเป็นผู้ให้จารึกเรื่องราวของท่านในศิลปจาริกวัดศรีชุม (จารึกหลักที่ ๒) และศิลปจาริกวัดเขากบ (จารึกหลักที่ ๑๑)

พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราดหรือปรากฏพระนามว่า “กัมรเตงอัญญาเมือง” ได้อภิเษกกับพระนางสุชมหาเทวีและได้รับพระราชทานพระขรรค์ชัยศรีจากกษัตริย์แห่งพระนครศรีโยธยปุระและได้รับพระราชทานนามว่า “ศรีอินทราทิตย”^๒ แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างสุโขทัยกับกรุงศรีโยธยปุระว่ามีความสัมพันธ์ในลักษณะของเครือญาติ

ต่อมาเมื่อพ่อขุนศรีนาวนำถมสวรรคต ขอมสบาดโขลญลำพง (ขอมสบาด-ผู้เป็นโขลญ มีตำแหน่งปกครอง “พระลำพัง”) ได้เข้ายึดอำนาจการปกครองในเมืองสุโขทัยไว้ พ่อขุนบางกลางหาวและพ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองราดจึงร่วมมือกันนำทัพมาพบกันที่เมืองบางขลง แล้วนำทัพมารบกับขอมสบาดโขลญลำพงที่เมืองสุโขทัย จนขอมสบาดโขลญลำพงพ่ายแพ้ไป^๓

ทัพของพ่อขุนผาเมืองจึงเข้าเมืองสุโขทัยได้ จากนั้นจึงเวนเมืองสุโขทัยให้กับพ่อขุนบางกลางหาวและอภิเษกพ่อขุนบางกลางหาวให้เป็นเจ้าเมืองสุโขทัย พร้อมกับให้ชื่อตนซึ่งได้รับพระราชทานจากกษัตริย์แห่งพระนครศรีโยธยปุระแก่พ่อขุนบางกลางหาวว่า “ศรีอินทราทิตย”^๔ (จารึกสุโขทัยส่วนใหญ่ใช้เพียงพระนามว่า “ศรีอินทราทิตย”)

นับตั้งแต่นั้นเป็นต้นมากษัตริย์ผู้ปกครองเมืองสุโขทัยจึงเปลี่ยนจากราชวงศ์พ่อขุนศรีนาวนำถม มาเป็นราชวงศ์ของพ่อขุนศรีอินทราทิตย ซึ่งนักประวัติศาสตร์ในภายหลังนิยมเรียกว่าราชวงศ์พระร่วง ลำดับกษัตริย์สุโขทัยในราชวงศ์พระร่วงพบหลักฐานในศิลปจาริกสุโขทัยบางหลัก เช่น ศิลปจาริกปุณณิจขุนจอต (ศิลปจารึกหลักที่ ๔๕) ซึ่งกล่าวถึงพระนามกษัตริย์สุโขทัยในราชวงศ์พระร่วงว่า

๑ กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย, หน้า ๖๗.

๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๒.

๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๖๔.

ព្រះបាទធម្មនុស្រីណាវណាមុមានព្រះរាជបុត្រ ២ អង្គគឺធម្មនុស្រីឡើង ជាចៅហ្វាយស្រុកវ៉ាតនិងស្រុកលុម ហើយនិងព្រះយ៉ាកំហែងព្រះរាមដែលទ្រង់ជាព្រះបិតារបស់ព្រះមហាថេរស្រីសុទ្ធារាជទ្វាមុនីស្រីវត្តនលង្កា ទីបមហាសាមីជាម្ចាស់^១ ដោយទ្រង់ជាអ្នកបញ្ជាឱ្យចារឹកឡើងវាវរបស់ព្រះអង្គទតនៅក្នុងសិលាចារឹកវត្តស្រីល្អំ (គោលសិលាចារឹកលេខ ២) និងសិលាចារឹកវត្តភ្នំខៅកុប (គោលសិលាចារឹកលេខ ១១) ។

ធម្មនុស្រីឡើង ចៅហ្វាយស្រុកវ៉ាតបូដែលមានព្រះនាមថា "កម្រតេងអញជាឡើង" ទ្រង់បាន រៀបអភិសេកជាមួយព្រះនាងសុខរមហាទេវី ហើយបានទទួលព្រះរាជទានព្រះខ័នដ៏យសស្រីពីព្រះមហាក្សត្រនៃ ព្រះនគរស្រីយសោធរបុរៈ ព្រមទាំងបានទទួលព្រះរាជទានព្រះនាមថា "ស្រីតន្ត្របតីន្ទ្រាទិត្យ"^២ ។ ទាំងនេះ បានបង្ហាញឱ្យឃើញពីសម្ព័ន្ធភាពរវាងសុខោទ័យជាមួយនិងក្រុងស្រីយសោធរបុរៈ ថាមានសម្ព័ន្ធភាពនឹងគ្នា ក្នុងលក្ខណៈជាព្យាតិសន្តាន ។

ក្រោយមកពេលដែលព្រះបាទធម្មនុស្រីណាវណាមុសោយព្រះទិវង្គត ខមស្សាតខ្លោញលំពង់ (ខមស្សាត-ជាខ្លោញ ដែលមានតំណែងគ្រប់គ្រង "ជ្រៃលំពង់") បានចូលដណ្តើមយកអំណាចនិងគ្រប់គ្រង នៅក្រុងសុខោទ័យ ។ ធម្មនុស្រីឡើង ចៅហ្វាយស្រុកវ៉ាត បានរួមកម្លាំងគ្នាដោយ ដឹកនាំទ័ពមកជួបជុំគ្នានៅស្រុកបាងខ្ពង់ ហើយលើកទ័ពចូលមកច្បាំងនឹងខមស្សាតខ្លោញលំពង់នៅក្រុង សុខោទ័យ រហូតដល់ខមស្សាតខ្លោញលំពង់ទទួលបរាជ័យ ។^៣

ក្នុងទ័ពរបស់ធម្មនុស្រីឡើងបានសម្រុកចូលទីក្រុងសុខោទ័យ ។ បន្ទាប់ពីនោះទ្រង់បាន ប្រគល់ក្រុងសុខោទ័យឱ្យធម្មនុស្រីឡើង ចៅហ្វាយស្រុកវ៉ាត ហើយបានអភិសេកធម្មនុស្រីឡើង ចៅហ្វាយស្រុកវ៉ាត រាជ្យជាស្តេចនៅក្រុងសុខោទ័យ ។ ព្រមជាមួយគ្នានោះដែរធម្មនុស្រីឡើងបានព្រះរាជទានជូនព្រះនាម "ស្រីតន្ត្របតីន្ទ្រាទិត្យ" ដែលទ្រង់ទទួលព្រះរាជទានមកពីព្រះរាជានៃព្រះនគរស្រីយសោធរបុរៈនោះ ព្រះរាជទានដល់ធម្មនុស្រីឡើង ចៅហ្វាយស្រុកវ៉ាត^៤ (ប៉ុន្តែអត្ថបទសិលាចារឹកសុខោទ័យភាគច្រើននិយមហៅតែ ព្រះនាមថា "ស្រីតន្ត្រាទិត្យ") ។

ចាប់តាំងពីពេលនោះមក ព្រះមហាក្សត្រិយ៍ដែលគ្រប់គ្រងក្រុងសុខោទ័យក៏បានផ្លាស់ពីរាជវង្សព្រះ បាទធម្មនុស្រីណាវណាមុមកជាសន្តតិវង្សនៃព្រះបាទធម្មនុស្រីតន្ត្រាទិត្យ ដែលអ្នកប្រវត្តិសាស្ត្រតទៅ សម័យតែងនិយមហៅថា រាជវង្សព្រះវង្ស ។ លំដាប់ព្រះមហាក្សត្រសុខោទ័យក្នុងរាជវង្សព្រះវង្សនេះត្រូវបានរក ឃើញជាក់ស្តែងក្នុងអត្ថបទសិលាចារឹកសុខោទ័យមួយចំនួនដូចជាសិលាចារឹកតាយុនចិត្តបុនចត (សិលាចារឹកលេខ ៤៥) ដែលរៀបរាប់ដល់ព្រះនាមព្រះមហាក្សត្រសុខោទ័យនៃរាជវង្សព្រះវង្សថា :-

^១ នាយកដ្ឋានសិល្បករ, ចារឹកសម័យសុខោទ័យ . ទ. ៦៧ ។
^២ បឋមល, ទ. ៦៤ ។
^៣ បឋមល, ទ. ៦៣ ។
^៤ បឋមល, ទ. ៦៤ ។

“... แต่นี้คำพงศ์พิบุผาคำ...(ผู้)งผู้หลาน ปู่ขุนจิต ขุนจอต ปู่พระญา
ศ(รวิอินทราทิ)ดย์ ปู่พระญาบาน ปู่พระญารามราช ปู่ไสส...(ส)งคราม ปู่
พระญาเลอไทย ปู่พระญาง้วนนำถม ปู่...(พระ)ญามหาธรรมราชา พ่อเจ้าเมือง
พ่อเลอไทย...(ล)ไทยผู้ดีศิษชาวเลื่องเท่านั้นแล...”

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร อธิบายลำดับกษัตริย์สุโขทัยในราชวงศ์
พระร่วงว่า มีจำนวน ๙ พระองค์ดังนี้^๑

๑. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เสดยราชย์ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๗๙๒ ถึงปีใดไม่ปรากฏ
๒. พระยาบานเมือง เสดยราชย์มาถึง พ.ศ. ๑๘๒๒
๓. พ่อขุนรามคำแหงมหาราช พระยารามราช พ.ศ. ๑๘๒๒ - ๑๘๔๑
๔. พระยาเลอไทย พ.ศ. ๑๘๔๑ ถึงปีใดไม่ปรากฏ
๕. พระยาง้วนนำถม ครองราชย์ถึงประมาณ พ.ศ. ๑๘๙๐
๖. พระมหาธรรมราชาที่ ๑ พระยาสิทธิไทย เสดยราชย์ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๘๙๐ - ๑๙๑๑
๗. พระมหาธรรมราชาที่ ๒ เสดยราชย์ถึง พ.ศ. ๑๙๒๒
๘. พระมหาธรรมราชาที่ ๓ พระยาสิทธิไทย ครองราชย์ระหว่าง พ.ศ. ๑๙๔๓
- ๑๙๖๒ แต่ไม่ได้เป็นพระโอรสของพระมหาธรรมราชาที่ ๒
๙. พระมหาธรรมราชาที่ ๔ บรมपाल ครองเมืองพิษณุโลกตั้งแต่ พ.ศ.
๑๙๖๒ - ๑๙๘๑

สุโขทัยภายใต้การปกครองของกษัตริย์ในราชวงศ์พระร่วงทั้ง ๙ พระองค์
ปรากฏหลักฐานในศิลปจารึกสุโขทัยหลายหลัก ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญรุ่งเรืองและ
ความอ่อนแอของสุโขทัยแตกต่างกัน กษัตริย์บางพระองค์มีความสามารถมากก็สามารถ
ปกครองและขยายอาณาเขตของสุโขทัยได้กว้างขวาง เช่น รัชกาลพ่อขุนรามคำแหง
(พระยารามราช) หรือรัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาสิทธิไทย) แต่กษัตริย์สุโขทัย
บางพระองค์เป็นเหตุให้สุโขทัยแตกแยก เช่น พระยาเลอไทย พระยาง้วนนำถม และ
พระมหาธรรมราชาที่ ๒ ซึ่งยอมอ่อนน้อมต่ออยุธยา

^๑ กรมศิลปากร, จารึกสุโขทัย, หน้า ๑๒๐.

^๒ ประเสริฐ ณ นคร, การอธิบายจารึกสมัยสุโขทัย (นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช, ๒๕๔๗), หน้า ๗.

... ចាប់ពីនេះទៅព្រះពុទ្ធជីវិតជាតាតា (ក្រុម) ចៅរបស់តាហុនចិត ហុនចត តាព្រះយ៉ា (ស្រីឥន្ទ្រាទិ) ត្បូរ តាព្រះយ៉ាបាន តាព្រះយ៉ាភាមរាជ តាសែស. (ស). ត្រៀម តាព្រះយ៉ាលើថៃ តាព្រះយ៉ាដូណាំថុម តា (ព្រះ) យ៉ាមហាធម្មរាជា ឪពុកម្តាយឡើង ឪពុកលើថៃ (ហើយនឹងថៃ) ដ៏ជាបុព្វជន ជីវិតជាតាជន លឿង បុណ្យរូបរាង ... ។”^១

លោកបណ្ឌិត សាស្ត្រចារ្យ ប្រសើត ណៈនគរ បានអត្ថាធិបាយពីលំដាប់ព្រះមហាក្សត្រសុខោទ័យ នៃរាជវង្ស ព្រះរូងថា មានចំនួន ៩ អង្គ ដូចតទៅ៖-

- ១. ធម្មត្រ័យត្រាទិធិ សោយរាជ្យចាប់ពី គ.ស. ១២៤៩ រហូតដល់ឆ្នាំណាពុំប្រាកដ ។
- ២. ព្រះយ៉ាតតឡើង សោយរាជ្យជាបន្ត មកដល់ គ.ស. ១២៧៩ ។
- ៣. ធម្មត្រាមកតែងមហារាជ ឬ ព្រះយ៉ាភាមរាជ សោយរាជ្យពី គ.ស. ១២៧៩ - ១២៩៨ ។
- ៤. ព្រះយ៉ាលើថៃ សោយរាជ្យពី គ.ស. ១២៩៨ ដល់ឆ្នាំណាពុំប្រាកដ ។
- ៥. ព្រះយ៉ាដូណាំថុម សោយរាជ្យរហូតដល់ប្រមាណ គ.ស. ១៣៤៧ ។
- ៦. ព្រះមហាធម្មរាជាទី ១ ឬ ព្រះយ៉ាឡើងថៃ សោយរាជ្យពី គ.ស. ១៣៤៧ - ១៣៦៨ ។
- ៧. ព្រះមហាធម្មរាជាទី ២ សោយរាជ្យដល់ គ.ស. ១៣៧៩ ។
- ៨. ព្រះមហាធម្មរាជាទី ៣ ឬ ព្រះយ៉ាស្មែនថៃ សោយរាជ្យរវាង គ.ស. ១៤០០ - ១៤១៩ ប៉ុន្តែមិនមែនជា

ព្រះរាជបុត្ររបស់ព្រះមហាធម្មរាជាទី ២ ទេ ។

- ៩. ព្រះមហាធម្មរាជាទី ៤ បរមបាល សោយរាជ្យនៅពិស្ណុលោកតាំងពី គ.ស. ១៤១៩ -

១៤៣៨ ។

សុខោទ័យស្ថិតក្រោមការគ្រប់គ្រងរបស់ក្សត្រក្នុងរាជវង្សព្រះរូងទាំង ៩ ព្រះអង្គ ត្រូវបានរកឃើញភស្តុតាងក្នុងសិលាចារឹកសុខោទ័យជាច្រើនផ្ទាំង ដែលបានបង្ហាញឱ្យឃើញពីការរីកចម្រើនរុងរឿងនិងការចុះអន់ថយរបស់សុខោទ័យ ។ មានការខុសប្លែកគ្នាខ្លះដែរចំពោះព្រះមហាក្សត្រិយ៍មួយចំនួនព្រះអង្គមានសមត្ថភាពខ្លាំងក្លាក៏អាចគ្រប់គ្រង និងពង្រីកអាណាខេត្តរបស់សុខោទ័យយ៉ាងទូលំទូលាយដូចជាក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទជ័យវរ្ម័នទី១ក៏ហែង (ព្រះយ៉ាភាមរាជ) ឬរជ្ជកាលព្រះមហាធម្មរាជាទី ១ (ព្រះយ៉ាឡើងថៃ) ។ ក៏ប៉ុន្តែព្រះមហាក្សត្រិយ៍ខ្លះជាមូលហេតុធ្វើឱ្យសុខោទ័យមានការបែកបាក់ដូចជាព្រះយ៉ាលើថៃ ព្រះយ៉ាដូណាំថុម និងព្រះមហាធម្មរាជាទី ២ ដែលព្រមចុះចាញ់នឹងអំណាចអយុធ្យា ។

^១ នាយកដ្ឋានសិល្បាភិរក្ស, វិទ្យាស្ថានសុខោទ័យ (បាងកក : នាយកដ្ឋានសិល្បាភិរក្ស, ២៥២៧), ទ. ១២០ ។

^២ ប្រសើត ណៈ នគរ, ការអង្កេតធម្មតាសិលាចារឹកសុខោទ័យ (នន្ទបុរី : គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនៃសាកលវិទ្យាល័យសុខោទ័យធម្មាធិរាជ, ២៥៤៧), ទ. ៧ ។

หลักฐานจากศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง หรือศิลาจารึกหลักที่ ๑ แสดงให้เห็นสภาพการเจริญเติบโตของสุโขทัยตั้งแต่รัชกาลของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ได้มีการทำสงครามกับดินแดนใกล้เคียง เช่น ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอด ส่วนรัชกาลพระยาบานเมืองไม่ปรากฏหลักฐานที่ชัดเจนมากนัก

สุโขทัยมีความเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุดในรัชกาลพ่อขุนรามคำแหง (พระยารามราช) ซึ่งเป็นยุคสมัยที่กษัตริย์สุโขทัยได้รับการยอมรับจากกษัตริย์เมืองต่างๆ ทำให้อาณาเขตของสุโขทัยในรัชสมัยของพ่อขุนรามคำแหงแผ่ขยายกว้างขวางที่สุดยิ่งกว่ารัชกาลอื่นใด ในประวัติศาสตร์สุโขทัย ดังข้อความในจารึกพ่อขุนรามคำแหง (ศิลาจารึกหลักที่ ๑) ว่า

“...มีเมืองกว้างขวางหลาย ปราบเบื้องตะวันออกจรดสรลง
สองแคว ลุมบาจาย สคา เท้าฝั่งของ เถิงเวียงจันทน์เวียงคำเป็นที่แล้ว
เบื้องหัวนอนจรดคนที่ พระบางแพรก สุพรรณภูมิ ราชบุรี เพชรบุรี ศรี
ธรรมราชฝั่งทะเลสมุทรเป็นที่แล้ว เบื้องตะวันตกจรดเมืองฉอด เมือง..น
หงสาวดี สมุทรหาเป็นแดน ๐ เบื้องดินนอนจรดเมืองแพร่ เมืองม่าน
เมือง..เมืองพลัว ฝั่งฝั่งของเมืองขวาเป็นที่แล้ว...”^๑

หลังจากพ่อขุนรามคำแหง หรือพระยารามราชสวรรคต พระยาเลอไทยซึ่งเป็นพระโอรสได้ขึ้นครองราชสมบัติแทน แต่ในรัชกาลนี้ได้เกิดปัญหาทางการเมืองทำให้เมืองต่างๆ ที่เคยอยู่ภายใต้การปกครองของสุโขทัยได้แยกตัวเป็นอิสระจากสุโขทัย ดังปรากฏหลักฐานในศิลาจารึกนครชุม (จารึกหลักที่ ๓) ของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาเลอไทย) ว่า

“...เมื่อชั่วพระยารามราช...กว้างขวางจรดทุกแห่ง...ให้ว้าคัล
ทุกแห่ง เม...ทุกแห่งเพื่อพ่อลูกพ่อ...เป็นเจ้าเป็นขุนอยู่บ้านเมืองขาด...
หลายบัน หลายท่อนแซว...หลายบันหลายท่อนดั่งเมืองพ...นกเป็นขุน
หนึ่ง เมืองคนที่ พระบาง หาเป็นขุนหนึ่ง...เมืองเชียงทองหาเป็นขุนหนึ่ง
เมือง...หาเป็นขุนหนึ่ง เมืองบางพานหาเป็นขุนหนึ่ง เมือง...หาเป็นขุน
หนึ่ง เมืองบางฉลังหาเป็นขุนหนึ่ง...ต่างทำเนื้อทำตนเขาอยู่...”^๒

ในช่วงระหว่างรัชกาลพระยาเลอไทยกับพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาเลอไทย) ศิลาจารึกปู่ขุนจิตขุนจอด (ศิลาจารึกหลักที่ ๔๕) กล่าวถึงพระนามพระยาร่วงว่านำถมนันอยู่หนึ่งรัชกาล แต่ไม่ปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับรัชกาลนี้มากนัก อย่างไรก็ตามในรัชกาล

^๑ กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย, หน้า ๒๐.

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๗.

ភ័ស្តុតាងតាមរយៈអត្ថបទសិលាចារឹកព្រះបាទរាមកំហែង ឬគោលសិលាចារឹកលេខ ១ បានឱ្យឃើញពីភាព ចម្រើនលូតលាស់របស់សុខោទ័យចាប់តាំងពីរជ្ជកាលព្រះបាទស្រីឥន្ទ្រានិក្ស ។ នៅក្នុងសម័យកាលនោះមានការធ្វើ សង្គ្រាមជាមួយដែនដីជិតខាង ដូចជាយុទ្ធសាសន៍ចៅហ្វាយស្រុកឆត ។ ចំណែករជ្ជកាលព្រះបាទ (ព្រះយ៉ា) បានឡើងវិញ មិនឃើញមានភ័ស្តុតាងអ្វីប្រាកដយ៉ាងច្បាស់លាស់ទេ ។

សុខោទ័យមានការចម្រើនរុងរឿងជាទីបំផុតក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទរាមកំហែង (ព្រះយ៉ារាមរាជ) ជាយុគសម័យ ដែលក្សត្រសុខោទ័យបានការទទួលស្គាល់ពីបណ្តាស្តេចសមន្តរាជនានា ឃើញជាអាណាខេត្ត របស់សុខោទ័យក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទរាមកំហែងបានពង្រីកឆ្នាតសន្តិភាពទៅគ្រប់មិសន៍យ៉ាងទូលំទូលាយលើស ជាងរជ្ជកាលណា។ ទាំងអស់នៅក្នុងប្រវត្តិសាស្ត្រសុខោទ័យ ដូចសេចក្តីក្នុងសិលាចារឹកព្រះបាទរាមកំហែង (សិលាចារឹក លេខ ១) បានបញ្ជាក់ថា :-

“...មានស្រុកធំទូលាយ មានដីរីច្រើន (ផ្ទៃបុរេ) ទ្រង់បានបង្រួបសង្រួបនៅទិសខាងកើត រហូតដល់តំបន់ ស្រែប្លែង សង់ប្លែង លុំបាចាយ សនខា ទៅដល់ត្រើយទន្លេមេគង្គដល់រៀងចន្លង រៀងខាំ ជាទីចុងក្រោយ ។ នៅទិសខាងត្បូង រហូតដល់គណ្ឌី ព្រះបាង ព្រែក សុពណ៌ភូមិ រាជបុរី ពេជ្របុរី ស្រីធម្មរាជ ឆ្នេរសមុទ្រ ជាទីចុងក្រោយ ។ នៅទិសខាងលិចរហូតដល់ ស្រុកឆត ហង្សរាវតី ឆ្នេរសមុទ្រដែលជាព្រំដែន ។ នៅទិសខាងជើង រហូតដល់ស្រុកព្រៃ ស្រុកម៉ាន ស្រុកពូ ហួសពីមាត់ទន្លេមេគង្គ ស្រុកដា ជាទីចុងក្រោយ... ។”^១

ក្រោយពីព្រះបាទរាមកំហែង ឬព្រះយ៉ារាមរាជសោយព្រះទិវង្គត ព្រះយ៉ាលើថែដែលជាព្រះរាជបុត្រក៏ បានឡើងគ្រងរាជ្យសម្បត្តិបន្ត ។ ប៉ុន្តែក្នុងរជ្ជកាលនេះបានកើតមាននូវបញ្ហាខាងការគ្រប់គ្រង បណ្តាលឱ្យស្រុកចំណុះនានា ដែលធ្លាប់នៅក្រោមការត្រួតត្រារបស់សុខោទ័យនោះ បានផ្តាច់ខ្លួនជាងករាជ្យ ចេញពីសុខោទ័យ ដូចមានជាភ័ស្តុតាងនៅក្នុងសិលាចារឹកឥន្ទ្រល្បី (សិលាចារឹក លេខ ៣) របស់ព្រះ បាទមហាធម្មរាជា ទី ១ (ព្រះយ៉ាលីថៃ) មានសេចក្តីថា :-

“...កាលរាជ្យព្រះយ៉ារាមរាជ...ទូលំទូលាយដល់គ្រប់ទីកន្លែង... មកគាល់គ្រប់កន្លែង... គ្រប់កន្លែងសម្រាប់ឪពុកកូនឪពុក...នៅជាអម្ចាស់ជាបុរេនៅស្រុកភូមិបែកចែកជា...ច្រើនភាគច្រើនផ្នែក ...ច្រើន ភាគច្រើន ផ្នែកដូចស្រុក...តាំងជាបុរេមួយ ស្រុកគន្ធិព្រះបាងតាំងជាបុរេ មួយ... ស្រុកឈៀង ចោងតាំងជាបុរេមួយ ស្រុក...តាំងជាបុរេមួយ ស្រុកបាងផានតាំងជា បុរេមួយ ស្រុក...តាំងជាបុរេ មួយតាំងជាបុរេមួយ ស្រុកបាងផានតាំងជាបុរេមួយ.. គតាំង គេងងជាបុរេគ្រប់គ្នា... ។”^២

ក្នុងចន្លោះរជ្ជកាលព្រះបាទ (ព្រះយ៉ា) លើថែ និងព្រះមហាធម្មរាជាទី ១ (ព្រះយ៉ាលីថៃ) មានសិលាចារឹក តាហុនចិត្តហុនចត (សិលាចារឹកលេខ ៤៥) បានរៀបរាប់ព្រះនាមព្រះយ៉ាដូចម្តេចនៅចន្លោះមួយរជ្ជកាល ប៉ុន្តែមិនឃើញមានភ័ស្តុតាងដែលទាក់ទងនឹងរជ្ជកាលនេះច្រើនទេ ។ ទោះជាយ៉ាងណាក៏ដោយក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទ

^១ នាយកដ្ឋានសិលាភារ, ទិវកសម័យសុខោទ័យ, ទ. ២០ ។
^២ បឋម, ទ. ៣៧ ។

พระย้าง่วนามนี้ คงจะเป็นช่วงเวลาที่พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาธิไทย) ซึ่งเป็นพระโอรสของพระยาเลอไทยครองเมืองศรีสัชนาลัย

ศิลปจาริกของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาธิไทย) กล่าวว่าพระองค์ขึ้นครองราชย์เมื่อมหาศักราช ๑๒๖๙ ตรงกับ พุทธศักราช ๑๘๙๐ ศิลจาริกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร ได้ให้รายละเอียดเกี่ยวกับการขึ้นครองราชย์ของพระองค์ไว้ละเอียดกว่าศิลปจาริกหลักอื่นๆ ว่า

“...๑๒๖๙ ศก (ปี) กุน พระบาทกัมรเดงอัญญาไทยราช ผู้เป็นพระราชชนัดดาของพระบาทกัมรเดงอัญศรีรามราช เสด็จนำพลพยุหเสนาทั้งหลาย ออกมาจากเมืองศรีสัชนาลัยมาเรียบตแต่งพลโยธาเดินอยู่นอกพระวิสัย ณ วันศุกร์ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๗ เมื่อเสด็จมีพระบัญชาให้ไพร่พลทั้งหลาย...เข้าระดมฟันประคูประหารศัตรูทั้งหลาย...บัดนั้นจึงเสด็จพระราชดำเนินเข้าเสวยราชย์...ไอสุรยาศิปัตย์ในเมืองสุโขทัยนี้แทนพระบิดา พระอัยกา...”^๑

เมื่อพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาธิไทย) ขึ้นครองราชสมบัติแล้ว พระองค์ทรงพยายามรวบรวมบ้านเมืองต่างๆ ที่แตกแยกกันให้กลับเข้ามารวมในอาณาจักรสุโขทัยของพระองค์เช่นเดียวกับรัชกาลพ่อขุนรามคำแหง

ในขณะที่พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาธิไทย) ขึ้นครองราชย์ได้เพียง ๓ ปี สมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง) ก็สถาปนากรุงศรีอยุธยาขึ้นในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาในปี พ.ศ. ๑๘๙๓ ส่งผลต่อการพยายามขยายอาณาเขตของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาธิไทย) จึงทำให้อาณาเขตทางใต้ของพระองค์สิ้นสุดที่เมืองพระบาง (นครสวรรค์) เท่านั้น ดังปรากฏในศิลปจาริกเขาสุมนกฏ (ศิลปจาริกหลักที่ ๘) ว่า “...เบื้องใต้น้ำน่านถึแดนเจ้าพระยาบ...หาส.ทรผู้น้อง...”^๒

การขยายอำนาจทางตะวันออกของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาธิไทย) ไปจนถึงแม่น้ำโขงซึ่งเป็นเขตแดนของพระเจ้าฟ้ารุ่งมกษัตริย์ล้านช้าง ดังปรากฏในศิลปจาริกเขาสุมนกฏ (ศิลปจาริกหลักที่ ๘) ว่า “...เบื้องตะวันออก...ถึงของพระยาท้าวฟ้ารุ่ง...”^๓ ส่วนทางเหนือ

^๑ กรมศิลปากร, จาริกสมัยสุโขทัย, หน้า ๒๓๐.

^๒ ประเสริฐ ณ นคร, การอธิบายจาริกสมัยสุโขทัย, หน้า ๑๖๗.

^๓ เรื่องเดียวกันหน้าเดียวกัน.

(ព្រះយ៉ា) ដូច្នេះនេះ ទំនងជារយៈពេលដែលព្រះមហាធម្មរាជាទី ១ (ព្រះយ៉ាលីថៃ) ដែលជាព្រះរាជបុត្រ របស់ព្រះយ៉ាលីថៃ ទ្រង់សោយរាជ្យនៅទីក្រុងស្រីសង្ឃនាស័យ ។

អត្ថបទសិលាចារឹករបស់ព្រះមហាធម្មរាជាទី ១ (ព្រះយ៉ាលីថៃ) បានរៀបរាប់ថាព្រះអង្គទ្រង់ឡើងគ្រង រាជ្យកាលពីឆ្នាំ ១២៦៩ នៃមហាសករាជ ត្រូវនឹង ព.ស. ១៨៩០ (គ.ស. ១៣៤៧) ។ សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ សរសេរជាកាសាខ្មែរបានរៀបរាប់ដោយពិស្តារទាក់ទងនឹងការឡើងគ្រងរាជ្យរបស់ព្រះអង្គយ៉ាងក្បោះក្បាយ ជាងអត្ថបទសិលាចារឹកដទៃទៀត ដោយមានសេចក្តីដូចខាងក្រោម ៖-

"... ១២៦៩ ស័ក (ឆ្នាំ) កុរ ព្រះបាទកម្រតេងអញព្រះវរាជដែលជាព្រះរាជនគ្គា នៃព្រះបាទកម្រតេងអញស្រីរាមរាជ ស្តេចនាំសេនាពលព្យុហៈផងទាំងឡាយចេញមកអំពី ស្រីសង្ឃនាស័យ មករៀបចំពេល យោធាដើរក្រៅព្រះវិស័យនៅថ្ងៃសុក្រ ៥ កើតខែជេស្ឋ ពេលស្តេចមានព្រះបន្ទូលឱ្យយោធាទាំងឡាយ ចោមរោមកាប់ទ្វារ ប្រហារសត្រូវទាំងឡាយ... ដងនោះទើបស្តេចលីលា ចូលសោយព្រះរាជ្យ ... ឮសូយ្យាធិបត្យ នាស្រុកសុខោទ័យនេះ ស្តេចព្រះជនក ព្រះជីវិត ... ។"^១

ពេលដែលព្រះមហាធម្មរាជាទី ១ (ព្រះយ៉ាលីថៃ) ឡើងគ្រងរាជ្យសម្បត្តិហើយព្រះអង្គទ្រង់ព្យាយាម បង្រួបបង្រួមស្រុកនានា ដែលបានបែកបាក់ឱ្យត្រលប់ចូលមករួបរួមនៅក្នុងព្រះរាជាណាចក្រសុខោទ័យរបស់ ព្រះអង្គឡើងវិញ ឱ្យដូចគ្នានឹងរជ្ជកាលព្រះបាទរាមកំហែង ។

ខណៈពេលដែលព្រះមហាធម្មរាជាទី ១ (ព្រះយ៉ាលីថៃ) ឡើងគ្រងរាជ្យបានត្រឹមតែ ៣ ឆ្នាំសម្តេចព្រះរាមាធិបតី ទី ១ (ព្រះបាទអ៊ូថង) ទ្រង់ស្ថាបនាក្រុងស្រីអយុធ្យាឡើងវិញនៅលើតំបន់ដ៏ទំនាបទន្លេចៅព្រះយ៉ា (ទន្លេមេណាម) ក្នុងឆ្នាំ ១៣៥០ ធ្វើឱ្យមានផលប៉ះពាល់ដល់ការខិតខំព្យាយាមពង្រីកអាណាខេត្តរបស់ព្រះមហាធម្មរាជាទី ១ (ព្រះយ៉ាលីថៃ) ទើបធ្វើឱ្យអាណាខេត្តប៉ែកខាងត្បូងរបស់ព្រះអង្គត្រូវបញ្ចប់នៅឯស្រុកព្រះបាង (ខេត្តឧត្តរសៈវ៉ាន់ សព្វថ្ងៃ) មិនតែប៉ុណ្ណោះ ដូចភស្តុតាងសិលាចារឹកភ្នំសុមេនកូដ (សិលាចារឹកលេខ ៨) បាន បញ្ជាក់ថា *"... ខាងត្បូង ស្ទឹងណាន រហូតដល់ដែន ចៅព្រះយ៉ា .ប..ហាស..ទរ. ជាប្អូន ... ។"*^២

ការពង្រីកអាណាខេត្តខាងទិសខាងកើតរបស់ព្រះមហាធម្មរាជាទី ១ (ព្រះយ៉ាលីថៃ) ទៅរហូតដល់ទន្លេខង (ទន្លេមេគង្គ) ដែលជាជ័យជំនះនៃព្រះរាជាណាចក្រឡាននាងរបស់ព្រះបាទហ្វាងមុ ដូចមានភស្តុតាងចារឹកភ្នំសុមេនកូដ (សិលាចារឹកលេខ ៨) បានចារឹកថា *"... ខាងកើត .. ដល់ខង (មេគង្គ) ព្រះយ៉ាថាវហ្វាងមី ... ។"*^៣ ចំណែកឯទិសខាងជើងវិញ អាណាខេត្តរបស់ព្រះអង្គលាតសន្ធឹងទៅដល់ស្រុកណានស្រុកពូ (ស្រុកពូ)

^១ នាយកដ្ឋានសិល្បាករ, ចារឹកសម័យសុខោទ័យ, ទ. ២៣០ ។
^២ ប្រះស្តេច ណៈ នគរ, ការអន្តោធិបាយអត្ថបទសិលាចារឹកសម័យសុខោទ័យ, ទ. ១៦៧ ។
^៣ បឋម ។

อาณาเขตของพระองค์ไปสุดที่เมืองน่านเมืองพลัว (เมืองบัว) ดังปรากฏข้อความในศิลาจารึกหลักเดียวกันนี้ว่า “เบื้องเหนือน่านนันทิแดนเจ้าพระยาผากองเจ้าเมืองน่านเมืองพลัว...”^๑

เมื่อพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) เสด็จไปปราบน่านเชาบุรี (น่านและชาวคือ หลวงพระบาง) และขยายดินแดนไปทางตะวันออกจนถึงแม่น้ำป่าสักได้ พระองค์จึงเสด็จไปประทับที่เมืองสองแคว (พิษณุโลก) ดังความในศิลาจารึกเขาสุมนภูฏ (ศิลาจารึกหลักที่ ๘) ว่า “พระยาศรีสุริยพงศมหาธรรมราชาธิราชเอาพลไปปราบยังน่านเชาบุรีได้สิ้น ได้ทั้งยังตะวันออกเขต...ยังพระสักรอดลัน จึงไปอยู่ในเมืองสองแคว...”^๒

ศิลาจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทยและภาษาบาลี แสดงให้เห็นว่า ในปี พ.ศ. ๑๙๐๔ พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาสิทธิไทย) ทรงมีความศรัทธาในพระพุทธศาสนา พระองค์ทรงให้ไปอัญเชิญพระมหาสมณีสังฆราชมาจากนครพิน แล้วพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาสิทธิไทย) จึงเสด็จออกผนวช ณ วัดป่ามะม่วง^๓ เมื่อทรงลาผนวชแล้วได้ขึ้นครองราชย์ใหม่

ต่อมาพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) ครองเมืองสองแควได้เจ็ดปีจึงนำพลมานมัสการพระพุทธบาทบนยอดเขาสุมนภูฏเมืองสุโขทัย บรรดาไพร่พลที่พระองค์นำมานั้นประกอบด้วยไพร่พลจากเมืองต่างๆ ภายในพระราชอาณาเขต ดังปรากฏในศิลาจารึกเขาสุมนภูฏ (ศิลาจารึกหลักที่ ๘) ว่า “...มีทั้งชาวสระหลวง สองแคว ปากยม พระบาง ชากังราว สุพรรณภาว นครพระชุม เบื้องใน...เมืองพาน เมือง... เมืองราด เมืองสะคำ เมืองลุมบาจาย เป็นบริวาร”^๔

ศิลาจารึกวัดตระพังช้างเผือก (ศิลาจารึกหลักที่ ๑๐๘) มีข้อความกล่าวว่าใน ปี พ.ศ. ๑๙๑๗ พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาสิทธิไทย) สวรรคตไปแล้ว ดังนั้นพระองค์น่าจะสวรรคตในช่วงระหว่าง พ.ศ. ๑๙๑๑ - ๑๙๑๖ หลังจากนั้นพระมหาธรรมราชาที่ ๒ จึงขึ้นครองราชย์สืบต่อมา

รัชกาลของพระมหาธรรมราชาที่ ๒ นั้น เป็นช่วงเวลาที่สุโขทัยมีสงครามกับกรุงศรีอยุธยาซึ่งยกทัพขึ้นมาตีสุโขทัยและเมืองในอาณาเขตของสุโขทัย ในที่สุดเมื่อสุโขทัยไม่สามารถต้านทานได้พระมหาธรรมราชาที่ ๒ จึงเสด็จออกถวายบังคมสมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุนหลวงพะงั่ว) กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยา ดังปรากฏความใน

^๑ ประเสริฐ ณ นคร, การอธิบายจารึกสมัยสุโขทัย หน้า ๑๖๓

^๒ เรื่องเดียวกันหน้าเดียวกัน.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๓๙.

^๔ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๖๘.

ដូចសិលាចារឹក ដដែលនេះបានបញ្ជាក់ថា “... ខាងជើងស្ទឹងណាន ទៅដល់ដែនចៅព្រះយ៉ាផាកង ចៅស្រុកណានស្រុកព្ន ... ។”^១

ពេលដែលព្រះមហាធម្មរាជានិមិត្ត (ព្រះយ៉ាព្រីថៃ) ស្តេចយាងទៅវាយយកស្រុកណាននិងនៅប្រើ (ស្រុកណាននិងស្រុកឆ្នាំងដៅលើបឹងព្រះបាង) និងពង្រីកទឹកដីទៅខាងទិសបូព៌ាដល់ស្ទឹងប៉ាសាក់ ព្រះអង្គស្តេចយាងទៅប្រថាប់នៅស្រុកសងប្បែ (ក្រុងព្រៃស្តុលោក) ដូចមានអត្ថបទសិលាចារឹកភ្នំសុមេនកូដ (គោលសិលាចារឹក លេខ ៨) បញ្ជាក់ថា “... ព្រះយ៉ាស្រីសុរិយពង្សមហាធម្មរាជានិមិត្ត យកពេលទៅបង្ក្រាបដល់ណាន នៅប្រើ បានទាំងអស់ បានទាំងទិសខាងកើតខេត្ត ... ដល់ (ស្ទឹង) ព្រះស័កជាទីចុងក្រោយ ទើបទៅគង់នៅស្រុកសងប្បែ ... ។”^២

អត្ថបទសិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយភាសាថៃនិងភាសាបាលី បានបញ្ជាក់ថា នា គ.ស. ១៣៦១ ព្រះមហាធម្មរាជានិមិត្ត (ព្រះយ៉ាព្រីថៃ) ទ្រង់មានព្រះរាជសទ្ធាចំពោះព្រះពុទ្ធសាសនា។ ព្រះអង្គទ្រង់បានបញ្ជាឱ្យទៅនិមន្តព្រះមហាសាមីសង្ឃរាជមកពីស្រុកនគរផាន់ ហើយព្រះមហាធម្មរាជានិមិត្ត (ព្រះយ៉ាព្រីថៃ) ក៏បានចេញព្រះផ្នួសនាវត្តបាមៈមុង (ព្រៃស្វាយ) ។^៣ ពេលព្រះអង្គលាចាកសិក្ខាហើយទ្រង់ក៏ត្រលប់មកឡើងក្រុងរាជ្យជាថ្មី ។

ក្រោយមកពេលព្រះមហាធម្មរាជានិមិត្ត (ព្រះយ៉ាព្រីថៃ) ត្រួតត្រាស្រុកសងប្បែបាន ៧ ឆ្នាំ ទ្រង់បាននាំពលដង្ហែ ទៅថ្វាយបង្គំព្រះពុទ្ធបានដែលតំកល់នៅលើភ្នំសុមេនកូដ ក្រុងសុខោទ័យ ។ បណ្តាអំឡុងពេលដែលព្រះអង្គបានដឹកនាំទៅនោះ ប្រកបដោយអ្នកស្រុកនានាដែលនៅក្រោមព្រះរាជអំណាច ដូចអត្ថបទសិលាចារឹកភ្នំសុមេនកូដ (គោលសិលាចារឹកលេខ ៨) បញ្ជាក់ថា “... មានទាំងអ្នកស្រុកស្រះប្លង់ សង់ប្បែ ប៉ាកយ៉ុម ព្រះបាង នាក់រាំងរ៉ាវ សុពណិភាវ នគរព្រះជុំ ខាង . រ៉ៃ. ស្រុកផាន ស្រុក .. ស្រុកវ៉ាត ស្រុកសៈខា ស្រុកលុម្យាចាយ ជាបរិពារ ។”^៤

សិលាចារឹកវត្តត្រពាំងដំរីស (ថៃហៅថាចារឹកវ៉ាត់ត្រះផាំងឆាងឆៀក សិលាចារឹកលេខ ១០៨) មានអត្ថបទបញ្ជាក់ថានាឆ្នាំ ១៣៧៤ ព្រះបាទមហាធម្មរាជានិមិត្ត (ព្រះយ៉ាព្រីថៃ) ទ្រង់សោយទិវង្គត ដូច្នោះប្រហែលជាព្រះអង្គសុគតក្នុងកំឡុងឆ្នាំ ១៣៦៨ - ១៣៧៣ ក្រោយពីនោះ ទើបព្រះបាទមហាធម្មរាជានិមិត្ត ២ បានឡើងសោយរាជ្យជាបន្ត ។

រជ្ជកាលព្រះបាទមហាធម្មរាជានិមិត្ត ២ ជារយៈពេលដែលសុខោទ័យមានសង្គ្រាមជាមួយក្រុងស្រីអយុធ្យា ដោយបានលើកទ័ពមកវាយលុកក្រុងសុខោទ័យនិងស្រុកភូមិស្ថិតនៅក្នុងអាណាខេត្តសុខោទ័យ ។ នៅទីបំផុតពេលក្រុងសុខោទ័យពុំអាចទប់ទល់បានទៅទៀត ទើបព្រះបាទមហាធម្មរាជានិមិត្ត ២ ស្តេចយាងចេញថ្វាយបង្គំព្រះបាទសម្តេចព្រះបរមរាជានិមិត្ត ១ (ឃុនហ្លួងផង្គូ) ព្រះមហាក្សត្រនៃក្រុងស្រីអយុធ្យា ដូចដែលច្បាប់

១ ប្រះស្ម័ត ណៈ នគរ, ការអនុវត្តច្បាប់អត្ថបទសិលាចារឹកសម័យសុខោទ័យ, ទ. ១៦៧ ។
២ បែល, ទ. ១៣៩ ។
៣ បែល, ទ. ១៣៩ ។
៤ បែល, ទ. ១៦៨ ។

พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐอักษรนิติ์ว่า

“...ศักราช ๗๔๐ มะเมียศก (พ.ศ. ๑๙๒๑) เสด็จไปเอาเมืองซากังราว
เล่า ครั้งนั้นมหาธรรมราชาออกรบทัพหลวงเป็นสามารบ แลเห็นว่าจะต่อ
ด้วยทัพหลวงมิได้จึงมหาธรรมราชาออกถวายบังคม...”^๑

พระมหาธรรมราชาที่ ๒ สวรรคตในปี พ.ศ. ๑๙๕๑ ดังปรากฏหลักฐานในศิลา
จารึกวัดบูรพาราม (ศิลปจารึกหลักที่ ๒๘๖)^๒

พระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ไสลีไทย) ขึ้นครองราชย์เมื่อปี พ.ศ. ๑๙๔๓
ดังปรากฏในศิลาจารึกวัดตาเถรจิงหนัง ดังความในจารึกตอนหนึ่งว่า

“ศักราช ๗๖๒ นาคนักษัตร ปีมะโรง สมเด็จพระราชชนนีศรีธรรม
ราชมาดา มหาติลกรัตนราชนาถกรรโลงแม่ และสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิบดี
ศรีสุริยวงศ์ (โอรส) ราชอาณาจักรน่านหัวหาญ นำพลรบราดลารณิฉลกล
กษัตริย์(หากขึ้นเสวยใน) มหามไหสวริยอัศรราชเป็นท้าวพระยามหา
กษัตริย์ (นครศรีสุโขทัย) สุโขทัย...”^๓

ในช่วงเวลาที่พระมหาธรรมราชาที่ ๓ (พระยาไสลีไทย) ครองสุโขทัยนั้น ทาง
กรุงศรีอยุธยาเกิดความวุ่นวายภายใน สุโขทัยจึงได้แยกตัวออกจากกรุงศรีอยุธยาสำเร็จ
ปรากฏหลักฐานว่าในเวลานั้นสุโขทัยได้ทำสัญญาพันธมิตรกับกษัตริย์เมืองน่าน ดังปรากฏ
ในศิลาจารึกปูชนิเจตุนจอต (ศิลปจารึกหลักที่ ๔๕) เป็นต้น

พระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ไสลีไทย) ครองราชย์จนถึงปี พ.ศ. ๑๙๖๒ ก็ทรง
สวรรคต และได้เกิดการแย่งชิงราชสมบัติกันระหว่างพระยาบาลเมืองกับพระยารามผู้เป็น
พระอนุชา ดังนั้นสมเด็จพระนครินทราธิราชแห่งกรุงศรีอยุธยาจึงยกทัพขึ้นไปจนถึง
เมืองพระบาง พระยาบาลเมืองและพระยารามเกิดความเกรงกลัวจึงออกมาถวายบังคม
สมเด็จพระนครินทราธิราช ดังปรากฏในพระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ
อักษรนิติ์ว่า

“...ศักราช ๗๘๑ กุนศก (พ.ศ. ๑๙๖๒) มีข่าวมาว่าพระมหาธรรม
ราชาธิราชเข้าณฤพาน แลเมืองเหนือทั้งปวงเป็นจลาจล แลจึงเสด็จขึ้นไป
ถึงเมืองพระบาง ครั้งนั้นพญาบาลเมือง แลพญารามออกถวายบังคม...”^๔

^๑ กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ (นันทบุรี:
มหาวิทยาลัย สุโขทัยธรรมราชา, ๒๕๔๙), หน้า ๗.

^๒ ประเสริฐ ณ นคร, การอธิบายจารึกสมัยสุโขทัย, หน้า ๘.

^๓ กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย, หน้า ๓๕๙.

^๔ กรมศิลปากร, พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ, หน้า ๑๑.

ព្រះរាជពង្សាវតារទីក្រុងចាស់ របស់ប្លង់ប្រសើរដ្ឋអក្សរនីតិបានឱ្យដឹងថា :-

“... សករាជ ៧៤០ ឆ្នាំមិ (គ.ស. ១៣៧៨) ស្តេចយាងទៅយកស្រុកឆាកាំងរ៉ាវ ហើយត្រានោះ មហាធម្មរាជាធម្មរាជាទី១ ហើយយល់ថានឹងតយុទ្ធនឹងទ័ពហ្លួងពុំបាន ទើបមហាធម្មរាជាធម្មរាជាយង្គ័រ ... ។”^១

ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ២ សុគត នាឆ្នាំ ១៤០៨ ដូចមានសេចក្តីបញ្ជាក់ក្នុងអត្ថបទសិលាចារឹកវត្ត បូព៌ារាម (គោលសិលាចារឹកលេខ ២៨៦) ។^២

ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ៣ (សៃព្វថៃ) ឡើងគ្រងរាជ្យ កាលពីឆ្នាំ ១៤០០ ដូចមានអត្ថបទសិលាចារឹក វត្តតាថេរៈដាសស្បែក (ថៃហៅថាចារឹកវ៉ាត់តាថេរៈយ៉ឹងណាំង) មានសេចក្តីមួយវត្តបញ្ជាក់ថា :-

“... សករាជ ៧៦២ នាគក្សត្រ ឆ្នាំរោង សម្តេចព្រះរាជជននី ស្រីធម្មរាជមាតា មហាគិលកវ័តនរាជនាថកន្លោងម៉ៃ និង សម្តេចមហាធម្មរាជាធិបតី ស្រីសុរិយវង្ស (ឱរស) រាជអំណាចខ្លាំងក្លាហាន នាំពលចម្បាំងដំណើរផ្ទៃធរណីតល សកលក្សត្រិយ៍ (ប្រសិនបើឡើងសោយរាជ្យក្នុង) មហាមហៃសុរិយអត្តរាជ ជាចាវព្រះយ៉ាមហាក្សត្រិយ៍ (នគរស្រីស៊ីជួនាល័យ) សុខោទ័យ ... ។”^៣

ក្នុងរយៈពេលដែលព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ៣ (ព្រះយ៉ាសៃព្វថៃ) គ្រប់គ្រងសុខោទ័យនោះ ខាងក្រុងស្រី អយុធ្យាមានភាពច្របូកច្របល់ផ្ទៃក្នុង ទើបធ្វើឱ្យសុខោទ័យអាចបំបែកចេញពីអយុធ្យាបានសម្រេច ។ មានភស្តុតាង អះអាងថា ពេលនោះខាងសុខោទ័យបានធ្វើសន្តិសញ្ញាចងសម្ព័ន្ធមិត្តជាមួយខាងស្តេចចៅហ្វាយស្រុកណាន ដូចមាន អំណះអំណាងក្នុងអត្ថបទសិលាចារឹកតាហ្មនចិតហ្មនចត (សិលាចារឹក លេខ ៤៥) ជាដើម ។

ព្រះមហាធម្មរាជាទី ៣ (ព្រះយ៉ាសៃព្វថៃ) គ្រងរាជ្យដល់ឆ្នាំ ១៤១៩ ក៏សុគត ហើយកកើតមានការដណ្តើម រាជ្យសម្បត្តិគ្នារវាងព្រះយ៉ាបាលឡើងនិងព្រះយ៉ារាម (រាម) ដែលត្រូវជាព្រះអនុជ ។ ដោយហេតុដូច្នោះសម្តេច ព្រះនគរិន្រ្ទាធិរាជនៃក្រុងស្រីអយុធ្យាបានលើកទ័ពទៅកាន់កាប់ស្រុកព្រះបាង ។ ខាងព្រះយ៉ាបាលឡើងនិង ព្រះយ៉ារាមកើតការភ័យខ្លាច ទើបចេញមកថ្វាយបង្គំសម្តេចព្រះនគរិន្រ្ទាធិរាជ ដូចដែលព្រះរាជពង្សាវតារទីក្រុងចាស់ ច្បាប់ប្លង់ប្រសើរ រៀបរាប់ថា :-

“... សករាជ ៧៨១ ឆ្នាំរ (គ.ស. ១៤១៩) មានដំណឹងមកថាព្រះមហាធម្មរាជាធិរាជជាម្ចាស់ សុគត ។ ហើយស្រុកភាគខាងជើងទាំងពួងកើតចលាចល ។ ហើយទើបស្តេចយាងទៅដល់ស្រុកព្រះ បាង ។ ត្រានោះព្រះយ៉ាបាលឡើងនិងព្រះយ៉ារាមចេញថ្វាយបង្គំ ... ។”^៤

^១ នាយកដ្ឋានសិល្បាករ, ព្រះរាជពង្សាវតារទីក្រុងចាស់ ច្បាប់ប្លង់ប្រសើរ (នន្ទបុរី : គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនៃ សាកលវិទ្យាល័យសុខោទ័យធម្មាធិរាជ, ២៥៤៩), ទ. ៧ ។

^២ ប្រះស្តីត ណៈនគរ, ការអនុវត្តច្បាប់សាធារណៈសម័យសុខោទ័យ, ទ. ៨ ។

^៣ នាយកដ្ឋានសិល្បាករ, ចារឹកសម័យសុខោទ័យ, ទ. ៣៥៩ ។

^៤ នាយកដ្ឋានសិល្បាករ, ព្រះរាជពង្សាវតារទីក្រុងចាស់ ច្បាប់ប្លង់ប្រសើរ (នន្ទបុរី : គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនៃ សាកលវិទ្យាល័យសុខោទ័យធម្មាធិរាជ, ២៥៤៩), ទ. ៧ ។

หลังจากนี้กรุงศรีอยุธยาจึงได้แบ่งสุโขทัยออกเป็น ๔ แคว้น แต่ละแคว้น มีเจ้าเมืองปกครองขึ้นตรงกับกรุงศรีอยุธยา กล่าวคือ พระมหาธรรมราชาที่ ๔ (บรมपाल) ครองสองแคว (พิษณุโลก) พระยารามครองสุโขทัย พระยาเชลียงครองเมืองเชลียง (สวรรคโลก) และพระยาแสนสอยดาวครองเมืองกำแพงเพชร^๑

เมื่อพระมหาธรรมราชาที่ ๔ (บรมपाल) สวรรคต สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ ไม่โปรดให้สถาปนาผู้ใดมีตำแหน่งเป็นพระมหาธรรมราชาอีก แต่ยังโปรดให้พระยาอภัยเจียร โอรสของพระมหาธรรมราชาที่ ๔ ครองเมืองพิษณุโลกสืบต่อมาระหว่าง พ.ศ. ๑๙๘๑ - ๑๙๙๔ ครั้นเมื่อพระยาอภัยเจียรไปสวามิภักดิ์ต่อพระเจ้าติโลกราชแห่งเชียงใหม่ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถจึงโปรดให้พระราชชนนีของพระองค์ซึ่งเป็นพระธิดาของพระมหาธรรมราชาที่ ๓ (สลิไทย) และเป็นพระเชษฐภคินีของ พระมหาธรรมราชาที่ ๔ (บรมपाल) เสด็จมาประทับที่เมืองพิษณุโลกเพื่อปกครอง เมืองพิษณุโลก^๒

ต่อมาเมื่อพระราชชนนีของสมเด็จพระบรมไตรโลกนาถ สิ้นพระชนม์ใน พ.ศ. ๒๐๐๖ สมเด็จพระบรมไตรโลกนาถแห่งกรุงศรีอยุธยาจึงเสด็จไปครองพิษณุโลก แล้วผนวกอณาจักรสุโขทัยเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา การปกครองอาณาจักรสุโขทัยโดยราชวงศ์พระร่วงจึงสิ้นสุดลง^๓

จาริกสุโขทัย: วรรณกรรมสุโขทัย

ในหนังสือ จาริกสมัยสุโขทัย ซึ่งกรมศิลปากรจัดพิมพ์เนื่องในโอกาสฉลอง ๗๐๐ ปี ลายสือไทย เมื่อปีพุทธศักราช ๒๕๒๖ มีจำนวนจาริกสุโขทัยถึง ๔๘ หลัก^๔ (ไม่นับรวมจาริกภาพชาดกในอุโมงค์วัดศรีชุม) และยังมีศิลปจาริกสุโขทัยอีกจำนวนหนึ่งรวมอยู่ในหนังสืออื่น คือ จาริกในประเทศไทย เล่ม ๕ อีก ๙ หลัก และอยู่ในประชุมศิลปจาริกภาคที่ ๗ จำนวน ๒ หลักคือ จาริกพ่อขุนรามพลและจาริกวัดบูรพาราม เป็นต้น

^๑ ประเสริฐ ณ นคร, การอธิบายจาริกสมัยสุโขทัย, หน้า ๘

^๒ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๗.

^๓ เรื่องเดียวกัน, หน้า ๙.

^๔ โปรดดู กรมศิลปากร, จาริกสมัยสุโขทัย (กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๒๗).

ក្រោយពីនេះ ទើបខាងក្រុងស្រីអយុធ្យាបានបែងចែកសុខោទ័យចេញជា ៤ តំបន់ ។ តំបន់នីមួយៗ សុទ្ធតែមានចៅហ្វាយគ្រប់គ្រង ហើយស្ថិតជាខេត្តចំណុះរបស់ក្រុងស្រីអយុធ្យា ពោលគឺព្រះមហាធម្មរាជា ទី ៤ (ព្រះយ៉ាបាលឡើង ឬ បរមបាល) ត្រួតត្រាសងវែង (ពិស្តុលោក), ព្រះយ៉ាវាមត្រួតត្រាសុខោទ័យ, ព្រះយ៉ាឈ្លៀវត្រួតត្រាឈ្លៀវ (សូតិលោក) ហើយនឹងព្រះយ៉ាសែនសយដាវត្រួតត្រាកំពែងពេជ្រ ។^១

ពេលដែលព្រះមហាធម្មរាជាទី៤ (បរមបាលឬព្រះយ៉ាបាលឡើង) សុគត ព្រះបាទសម្តេចព្រះបរមត្រៃលោក នាថ (ព្រះមហាក្សត្រក្រុងស្រីអយុធ្យា) មិនប្រោសប្រទានឱ្យមានការតែងតាំងនរណាមានតំណែងជាព្រះមហា ធម្មរាជាជាបន្តទៀតឡើយ ប៉ុន្តែទ្រង់បានប្រោសប្រទានឱ្យព្រះយ៉ាយុធិស្ឋិរ ដែលជាអាជ្ញបុត្ររបស់ព្រះមហាធម្មរាជា ទី ៤ ត្រួតត្រាក្រុងពិស្តុលោកតទៅទៀត ។ រវាងឆ្នាំ ១៤៣៨ - ១៤៥១ ពេលព្រះយ៉ាយុធិស្ឋិរទៅសម្តែង ស្វាមីភក្តិចុះចូលជាមួយព្រះបាទតិលោករាជនៃទីក្រុងឈៀវវែង ទើបសម្តេចព្រះបរមត្រៃលោកនាថទ្រង់ប្រោស ប្រទាន ឱ្យព្រះរាជមាតារបស់ព្រះអង្គដែលត្រូវជាព្រះរាជបុត្រីនៃព្រះមហាធម្មរាជាទី ២ (ព្រះយ៉ាសៃធុថៃ) និងជាព្រះជេដ្ឋភក្តិ (បងស្រី) របស់ព្រះមហាធម្មរាជាទី ៤ (បរមបាល) ស្តេចយាងមកគង់ប្រថាប់កាន់ កាប់នៅឯទីក្រុងពិស្តុលោក ។^២

បន្ទាប់មកពេលព្រះរាជមាតានៃព្រះបាទបរមត្រៃលោកនាថ សោយទិវង្គតនាឆ្នាំ ១៤៦៩ ទើប សម្តេចព្រះបរមត្រៃលោកនាថនៃក្រុងស្រីអយុធ្យា ទ្រង់ស្តេចយាងទៅគ្រប់គ្រងក្រុងពិស្តុលោក ហើយទ្រង់ បានធ្វើការបង្រួបបង្រួមអាណាចក្រសុខោទ័យឱ្យចូលជាផ្នែកមួយរបស់ក្រុងស្រីអយុធ្យា ។ ការគ្រប់គ្រង ព្រះអាណាចក្រសុខោទ័យដោយរាជវង្សព្រះរូងក៏ត្រូវបានបញ្ចប់ ។ ^៣

ចារឹកសុខោទ័យ : អក្សរសិល្ប៍សុខោទ័យ

ចារឹកសុខោទ័យ ក្នុងសៀវភៅ **ចារឹកសម័យសុខោទ័យ** ដែលនាយកដ្ឋានសិល្បាករប្រទេសថៃ បានបោះពុម្ពក្នុងឱកាសពិធីបុណ្យសម្ពោធទូរគម្របខួបឆ្នាំទី ៧០០ នៃលាយសីថៃ (អក្សរថៃ) កាលពីឆ្នាំ ១៩៨៣ មានសិលាចារឹកត្រូវបានបោះពុម្ពផ្សាយចំនួន ៤៨ អត្ថបទ^៤ (មិនទាន់បញ្ចូលទាំងចារឹករូបចម្លាក់ រឿងជាកកក្នុងវត្តស្រីឈុំ) ហើយនៅមានអត្ថបទសិលាចារឹកសុខោទ័យនេះមួយចំនួនទៀត ដែលត្រូវ បានបោះពុម្ពផ្សាយនៅក្នុងសៀវភៅផ្សេងៗ ដូចជា **ចារឹកក្នុងប្រទេសថៃ ភាគទី ៥** មានចំនួន ៩ អត្ថបទ និងក្នុងសៀវភៅ **ប្រជុំសិលាចារឹក ភាគទី ៧** មានចំនួន ២ អត្ថបទ គឺ អត្ថបទសិលាចារឹកជ័យនាមពល និងអត្ថបទសិលាចារឹកវត្តបូព៌ារាមជាដើម ។

^១ ប្រះស្តីត ណៈ នគរ, **ការអន្តរាជ្ញាបណ្ណបទសិលាចារឹកសម័យសុខោទ័យ**, ទ. ៨ ។
^២ **ប័យល**, ទ. ៧ ។
^៣ **ប័យល**, ទ. ៩ ។
^៤ សូមមើល នាយកដ្ឋានសិល្បាករ, **ចារឹកសម័យសុខោទ័យ** (បោះកក : នាយកដ្ឋានសិល្បាករ, ២៥២៧) ។

ซึ่งต่อมาได้รวบรวมพิมพ์ศิลปจารึกทุกหลักในหนังสือประชุมศิลปจารึกภาคที่ ๘ จารึกสุโขทัย จารึกสุโขทัยทั้งหมดน่าจะรวมได้ประมาณ ๖๐ หลัก หากแยกจารึกที่จารึกขึ้นเมื่อรวมอยู่ในอาณาเขตของกรุงศรีอยุธยาซึ่งน่าจะจัดเป็น จารึกอยุธยา ก็คงจะเหลือจารึกของอาณาจักรสุโขทัยประมาณ ๕๐ หลัก

เมื่อรวมจารึกสุโขทัยกับวรรณคดีสุโขทัยที่กำหนดไว้แต่เดิมเข้าด้วยกัน เราสามารถจัดแบ่งวรรณกรรมสุโขทัยในรัชกาลต่าง ๆ ตามที่ปรากฏศักราช (พระนามกษัตริย์สุโขทัยในที่นี้ใช้ตามที่ปรากฏในศิลปจารึกปู่ขุนจิตขุนจอตและตามการสันนิษฐานของศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร)^๑ สำหรับจารึกสุโขทัยซึ่งไม่อาจระบุศักราชได้รวมทั้งจารึกฐานพระพุทธรูปจะไม่นำมาลงไว้ในที่นี้ยกเว้นแต่จารึกที่สันนิษฐานได้ว่าน่าจะจารึกขึ้นในรัชกาลใด

รัชกาล	วรรณกรรมที่ปรากฏ
๑. พ่อขุนศรีอินทราทิตย์	-
๒. พระยาบานเมือง	-
๓. พ่อขุนรามคำแหง (พระยารามราช)	-จารึกพ่อขุนรามคำแหง (พ.ศ. ๑๘๓๕)
๔. พระยาเลอไทย	-จารึกวัดบางสนุก
๕. พระยารัษฎา	-
๖. พระมหาธรรมราชา (ลิไทย)	-เตกมิกตา (พ.ศ. ๑๘๘๘) -จารึกวัดกำแพงงาม (พ.ศ. ๑๘๙๓) -จารึกนครชุม (พ.ศ. ๑๙๐๐) -จารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย หลักที่ ๑ (พ.ศ. ๑๙๐๔) -จารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย หลักที่ ๒ (พ.ศ. ๑๙๐๔) -จารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร (พ.ศ. ๑๙๐๔) -จารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาบาลี (พ.ศ. ๑๙๐๐)

^๑ โปรดดู ประเสริฐ ณ นคร, การอธิบายจารึกสมัยสุโขทัย, หน้า ๗.

ក្រោយមកអត្ថបទសិលាចារឹកទាំងនោះក៏ត្រូវបានបោះពុម្ពផ្សាយឡើងវិញនៅក្នុងសៀវភៅ **ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ៨ ចារឹកសុខោទ័យ** ។ អត្ថបទសិលាចារឹកសុខោទ័យទាំងអស់អាចស្រុបបានប្រមាណជា ៦០ អត្ថបទ ប្រសិនបើធ្វើការបែងចែកចេញជាចារឹកដែលបានឡើងរួមគ្នានៅក្នុងអាណាខេត្តក្រុងស្រីអយុធ្យាក៏គួរចាត់ទុកថាជា **ចារឹកអយុធ្យា** ផ្សេង នោះមុខជាសល់អត្ថបទសិលាចារឹកអាណាចក្រសុខោទ័យប្រមាណជា ៥០ អត្ថបទ ។

ពេលបញ្ចូលអត្ថបទសិលាចារឹកសុខោទ័យជាមួយស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍សុខោទ័យ ដូចដែលបានកំណត់ទុករួមមកហើយ យើងអាចបែងចែកស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍សុខោទ័យក្នុងរជ្ជកាលនីមួយៗ បានទៅតាមការចុះកាលបរិច្ឆេទ (ព្រះនាមព្រះមហាក្សត្រសុខោទ័យក្នុងទីនេះយោងតាមភ័ស្តុតាងអត្ថបទសិលាចារឹកតាហ្មុនចិត្តយុនចត និងតាមការសន្និស្តានរបស់លោកបណ្ឌិតសាស្ត្រាចារ្យ ប្រះស្រីត ណះ នគរ) ។^១ ចំណែកឯអត្ថបទសិលាចារឹកសុខោទ័យដែលមិនអាចកំណត់កាលបរិច្ឆេទបាន រួមទាំងចារឹកដែលបានលើបណ្ណឹងព្រះពុទ្ធរូបផងនោះ យើងមិនអាចយកមកចាត់បញ្ចូលរួមគ្នាបានទេ លើកលែងតែចារឹកដែលអាចសន្និស្តានបានថាមុខជាបានឡើងក្នុងរជ្ជកាលណាមួយច្បាស់ណាស់ ។

រជ្ជកាល	វត្ថុមានស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍
១. ព្រះធាន (ឆ័យុន) ស្រីឥន្ទ្រាទិស្វ	-
២. ព្រះធាន (ព្រះយ៉ា) ធានចៀង	-
៣. ព្រះធាន (ឆ័យុន) រាមគំហែង (ព្រះយ៉ា រាមរាជ)	- ចារឹកព្រះបាទរាមកំហែង
៤. ព្រះធាន (ព្រះយ៉ា) លើមែ	- ចារឹកវត្តបាងសះនុក
៥. ព្រះធាន (ព្រះយ៉ា) ងូណាំមុម	-
៦. ព្រះមហាចម្ពរាជានី ១ (ព្រះយ៉ា ព្រះថៃ)	- តេភូមិកថា (១៣៤៥)
	- ចារឹកវត្តកំផែងង៉ាម (១៣៥០)
	- ចារឹកនគរល្អំ (១៣៥៧)
	- ចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ លេខ ១ (១៣៦១)
	- ចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ លេខ ២ (១៣៦១)
	- ចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាខ្មែរ (១៣៦១)
	- ចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាបាលី (១៣៦១)

^១ សូមមើល ប្រះស្រីត ណះនគរ, **ការអង្កេតច្បាយអត្ថបទសិលាចារឹកសុខោទ័យ**, ទ. ៧ ។

๗. พระมหาธรรมราชาที่ ๒

๘. พระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ไสลีไทย)

๙. พระมหาธรรมราชาที่ ๔ (บรมपाल)

- จาริกวัดศรีชุม (พระมหาเถรศรีศรัทธา)
- จาริกวัดเขาอกบ (พระมหาเถรศรีศรัทธา)
- จาริกวัดเขาสุมนภู (พ.ศ. ๑๙๑๒)
- จาริกวัดพระยืน (พ.ศ. ๑๙๑๓)
- จาริกป่านางคำเยี้ย (พ.ศ. ๑๙๒๒)
- จาริกวัดช้างล้อม (พ.ศ. ๑๙๒๗)
- จาริกกฎหมายลักษณะโจร
- จาริกปูชนียวัตถุจอด (พ.ศ. ๑๙๓๕)
- จาริกวัดอโศการาม (พ.ศ. ๑๙๔๒)
- จาริกสองแคว (พ.ศ. ๑๙๔๗)
- จาริกวัดตาเถรจิ้งหิ้ง (พ.ศ. ๑๙๔๗)
- จาริกวัดป่าแดง หลักที่ ๑ (พ.ศ. ๑๙๔๘)
- จาริกวัดป่าแดง หลักที่ ๒ (พ.ศ. ๑๙๔๙)
- จาริกวัดป่าแดง หลักที่ ๓ (พ.ศ. ๑๙๔๙)
- จาริกเจดีย์น้อย
- จาริกวัดสรศักดิ์ (พ.ศ. ๑๙๖๐)
- จาริกรอยพระพุทธรูปยุคลวดีบวรฯ (พ.ศ. ๑๙๗๐)

จาริกสุโขทัยดังกล่าวข้างต้น เมื่อนำมาจัดแบ่งในฐานะที่เป็นวรรณกรรมซึ่งแต่งขึ้นในสมัยสุโขทัย สามารถจำแนกตามประเภทของวรรณกรรมได้ ๓ ประเภท คือ วรรณกรรมประวัติศาสตร์ วรรณกรรมศาสนา และวรรณกรรมกฎหมาย

๑. วรรณกรรมประวัติศาสตร์

จาริกสุโขทัยที่จัดเป็นวรรณกรรมประวัติศาสตร์ซึ่งมีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์โดยตรง เช่น กล่าวถึงลำดับกษัตริย์ที่ปกครองสุโขทัย หรือกล่าวถึงความเกี่ยวข้องทางการเมืองการปกครอง และความสัมพันธ์ระหว่างสุโขทัยกับรัฐอื่นๆ เช่น ศิลปจารึกคำปฐบทซึ่งกล่าวถึงการสถาปนาเพื่อการสร้างความร่วมมือทางด้านการทหารระหว่างสุโขทัยกับนานในการต่อต้านอำนาจของกรุงศรีอยุธยาที่พยายามแผ่อิทธิพลเข้ามาในสุโขทัย เป็นต้น

- ចារឹកវត្តស្រីល្អំ (ព្រះមហាថេរស្រីសទ្ធា)
- ចារឹកវត្តភ្នំខោកុប (ព្រះមហាថេរស្រីសទ្ធា)
- ចារឹកវត្តភ្នំសុមនក្នុង (១៣៦៩)
- ចារឹកវត្តព្រះឈរ (ព្រះសុមនថេរៈ) (១៣៧០)
- ចារឹកនាងអំខាំយៀ (១៣៧៩)
- ចារឹកវត្តដំរីព័ទ្ធ (១៣៨៤)
- ចារឹកច្បាប់លក្ខណៈថោរ

៧. ព្រះមហាធម្មរាជានិ ២

៨. ព្រះមហាធម្មរាជានិ ៣ (ព្រះយ៉ាសៃព្វថៃ)

- ចារឹកតាហ្មនចិត្តហ្មនចត (១៣៩២)
- ចារឹកវត្តអសោការាម (១៣៩៩)
- ចារឹកសងប្បែ (១៤០៤)
- ចារឹកវត្តតាថេរៈដាសស្បែក (១៤០៤)
- ចារឹកវត្តប៉ាដែង លេខ ១ (១៤០៦)
- ចារឹកវត្តប៉ាដែង លេខ ២ (១៤០៦)
- ចារឹកវត្តប៉ាដែង លេខ ៣ (១៤០៦)
- ចារឹកចេតិយតូច

៩. ព្រះមហាធម្មរាជានិ ៤ (បរមបាល)

- ចារឹកវត្តសរស័ក្តិ (១៤១៧)
- ចារឹកស្នាមព្រះពុទ្ធបាទយុគលវត្តបវរ (១៤២៧)

ចារឹកសុខោទ័យដែលរៀបរាប់មកខាងលើនេះពេលដែលយើងចាត់ទុកជាស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ដែលតែងឡើងក្នុងសម័យសុខោទ័យ អាចធ្វើការបែងចែកទៅតាមប្រភេទអក្សរសិល្ប៍ចេញជា ៣ ប្រភេទ គឺ អក្សរសិល្ប៍ប្រវត្តិសាស្ត្រ, អក្សរសិល្ប៍សាសនា ហើយនិងអក្សរសិល្ប៍ច្បាប់។

១. អក្សរសិល្ប៍ប្រវត្តិសាស្ត្រ

អត្ថបទសិលាចារឹកសុខោទ័យជាអក្សរសិល្ប៍ប្រវត្តិសាស្ត្រដែលមានខ្លឹមសារទាក់ទងនឹងរឿងប្រវត្តិសាស្ត្រដោយផ្ទាល់ ដូចជាការរៀបរាប់ពីលំដាប់ព្រះមហាក្សត្រសុខោទ័យ (រាជក្សត្រ) ឬពិពណ៌នាពីទំនាក់ទំនង ខាងនយោបាយ ការគ្រប់គ្រងនិងសម្ព័ន្ធភាពរវាងសុខោទ័យជាមួយរដ្ឋនានា ដូចជាអត្ថបទសិលាចារឹកពាក្យតាស្បែច ដែលរៀបរាប់ពីការស្ស័យពាក្យសច្ចាប្បណិធាន ដើម្បីបង្កើតនូវការរួមសាមគ្គីគ្នាយោធារវាងក្រុងសុខោទ័យនិងស្រុកណានក្នុងការប្រឆាំងទប់ទល់នឹងអំណាចរបស់ក្រុងស្រីអយុធ្យាដែលព្យាយាមផ្សព្វផ្សាយឥទ្ធិពលមកលើសុខោទ័យ ជាដើម ។

จาริกสุโขทัยซึ่งจัดอยู่ในวรรณกรรมประเภทนี้ได้แก่ จาริกพ่อขุนรามคำแหง (ศิลปจาริกหลักที่ ๑) จาริกวัดศรีชุม (ศิลปจาริกหลักที่ ๒) จาริกเจดีย์น้อย วัดมหาธาตุ สุโขทัย (ศิลปจาริกหลักที่ ๔๐) จาริกป้อนจิตขุนจืด (ศิลปจาริกหลักที่ ๔๕) จาริก คำปู้สบบ (ศิลปจาริกหลักที่ ๖๔) เป็นต้น ดังตัวอย่างจากข้อความ

“..สบบด้วยกันนี้จึงให้ได้แก่ (อาร์ก) ย้ทั้งหลายอันมีในน้ำในถ้ำ
(ว) งสาหนพระยาผู้ปู่ ปู่พระญา...ปู่เรึง ปู่มุง ปู่พอง ปู่ฟ้าพื้น...(ผ)ากอง
ปู่พระยาคำฟู...(พระ)ญาผากองเท่านั้น คำพงศ์กา...(ผ)ี สิทธิแล แต่นี้คำ
พงศ์ผิปู่ผาคำ...(ผ)งผู้หลาน ปู่ขุนจิต ขุนจืด ปู่พระญาศ(รีอินทราทิ)ตย์
ปู่พระญาบาน ปู่พระญารามราช ปู่ไสส...(ส)งคราม ปู่พระญาเลอไทย
ปู่พระญาร่วงนำถม ปู่...(พระ)ญามหาธรรมราชา พ่อจำเมือง พ่อเลอไทย..
(ลไท)ยผู้ดีผิชาวเลื่องเท่านั้นแล...”๑

จาริกหลักนี้ให้รายละเอียดประวัติศาสตร์สุโขทัยได้ดียิ่งกว่า จาริกพ่อขุนราม คำแหง เพราะนอกจากจะลำดับกษัตริย์สุโขทัยให้ทราบได้อย่างถูกต้องชัดเจนแล้วยังกล่าวถึงเชื้อสายของสุโขทัยด้วยว่าเป็นเชื้อสายของไทยกลุ่มไหน เพราะในจาริกบอกไว้อย่างชัดเจนว่า น่าน เป็นพวก กาว ในข้อความ คำพงศ์กา ส่วนสุโขทัยนั้นเป็น ผิชาวเลื่อง ดังนั้นต้นตระกูลของสุโขทัยจึงน่าจะเป็นคน ไทเลื่อง

๒. วรรณกรรมศาสนา

วรรณกรรมศาสนา จาริกสุโขทัยที่มีความเกี่ยวเนื่องกับศาสนา การสร้างศาสนสถาน การประกาศบุญ การบวช เป็นต้น วรรณกรรมศาสนาที่พบในสุโขทัยมีจำนวนมากที่สุดในบรรดาวรรณกรรมจาริกสุโขทัยทั้งหมด เนื้อหาที่ปรากฏกล่าวถึงการทำบุญ การสร้างศาสนสถานของกลุ่มชนชั้นสูง เช่น พระเจ้าแผ่นดินและพระญาติวงศ์ รวมถึงขุนนาง และการทำบุญของกลุ่มชนชั้นล่าง เช่น การทำบุญของประชาชน เป็นต้น

วรรณกรรมจาริกศาสนาสมัยสุโขทัยที่พบในปัจจุบันตัวอย่างเช่น จาริกนครชุม (ศิลปจาริกหลักที่ ๓) จาริกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร (ศิลปจาริกหลักที่ ๔) จาริกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย (ศิลปจาริกหลักที่ ๕) จาริกวัดป่ามะม่วง ภาษาบาลี (ศิลปจาริกหลักที่ ๖)

๑ กรมศิลปากร, จาริกสมัยสุโขทัย, หน้า ๑๒๐.

អត្ថបទសិលាចារឹកសុខោម័យដែលចាត់ទុកថាជាអក្សរសិល្ប៍ប្រភេទនេះ មានដូចជា - សិលាចារឹកព្រះបាទ រាមកំហែង (សិលាចារឹកលេខ ១), សិលាចារឹកវត្តស្រីល្អំ (សិលាចារឹកលេខ ២), សិលាចារឹកចេតិយតូច វត្តមហាធាតុ សុខោម័យ (សិលាចារឹកលេខ ៤០), សិលាចារឹក តាហ្មុនចិតហ្មុនចត (សិលាចារឹកលេខ ៤៥), សិលាចារឹកពាក្យតាស្បថ (សិលាចារឹកលេខ ៦៤) ជាដើម ។ ជាក់ស្តែងឧទាហរណ៍ពីអត្ថបទសិលាចារឹក :-

“... (ពាក្យ)ស្បថជាមួយគ្នានេះ ចូរឱ្យបានដល់អារក្សទាំងឡាយដ៏មានក្នុងទឹកក្នុងរូងភ្នំ វង្សខាង ព្រះយ៉ាដ៏ជាជីតា តាព្រះយ៉ា ... តាវើង តាមុង តាជង តាហ្វាហ្វើន ... (ផ្ក)កង តាព្រះយ៉ាខាំហ្វី (ព្រះ)យ៉ាផាកង ប៉ុណ្ណេះ វង្សជីដូនជីតាជនការ (ជីដូនជីតា) សិទ្ធិហោង ពីនេះ វង្សជីដូនជីតា តាផាគាំ (ក្រុម) ចៅរបស់តាហ្មុនចិត ហ្មុនចត តាព្រះយ៉ា (ស្រីឥន្ទ្រាទិ) ឲ្យ តាព្រះយ៉ាបាន តាព្រះយ៉ាអារាជ តាសែស. (ស). ជ្រោម តាព្រះយ៉ាលើថៃ តាព្រះយ៉ាដូណាំថុម តា(ព្រះ)យ៉ាមហាធម្មរាជា ឪពុក ម្តាយឡើង ឪពុកលើថៃ (ហើយនឹងថៃ) ដ៏ជាបុព្វជនជីដូនជី តាជនឈឿង ប៉ុណ្ណេះហោង ... ។”^១

អត្ថបទសិលាចារឹកនេះបានពិពណ៌នាពីប្រវត្តិសាស្ត្រសុខោម័យបានក្បោះក្បាយល្អជាង “សិលាចារឹកព្រះនាមរាមកំហែង” ព្រោះបានរៀបរាប់ឱ្យដឹងពីសំដាប់ព្រះមហាក្សត្រសុខោម័យបាន យ៉ាងត្រឹមត្រូវច្បាស់លាស់ហើយ នៅបានការរៀបរាប់ពីពូជអម្បូរបស់ប្រជានុរាស្ត្រសុខោម័យផង ដោយ បានពិពណ៌នាថាជាពូជអម្បូរបស់ជនជាតិថៃពីកុលសម្ព័ន្ធនានា ។ ដោយសារអត្ថបទសិលាចារឹកនេះនៅ បានបញ្ជាក់ថា **នាវា** ជាពូជអម្បូរជនជាតិ **កាវ** ក្នុងន័យថា **តាវង្សកាវ** (វង្សជីដូនជីតាជនការ) ។ ចំណែកសុខោម័យវិញជា **ចិនវង្សឈឿង** (ជីដូនជីតាជនឈឿង) ដូច្នេះបុព្វត្រកូលរបស់សុខោម័យ ប្រហែលជាពូជអម្បូរជនជាតិ **ថៃឈឿង** ។

២. អក្សរសិល្ប៍សាសនា

អក្សរសិល្ប៍សាសនា អត្ថបទសិលាចារឹកសុខោម័យមានខ្លឹមសារជាប់ទាក់ទងនឹងរឿងសាសនា ការសាងវត្តអារាម ការប្រកាសបុណ្យកុសល ការបួស ជាដើម ។ ស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍សាសនា ដែលបាន រកឃើញនៅសុខោម័យ មានចំនួនច្រើនជាងបំផុតក្នុងចំណោមប្រភេទស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍សម័យសុខោម័យទាំងអស់ ។ អត្ថបទទាំងនោះរៀបរាប់ពី ការធ្វើបុណ្យកុសល ការសាងសាសនាដ្ឋានរបស់ជនក្រុមស្រទាប់ជាន់ខ្ពស់ ដូចជា ព្រះរាជានិងព្រះញាតិវង្សទាំងក្រុមមន្ត្រី និងការធ្វើបុណ្យរបស់ក្រុមជនស្រទាប់ជាន់ក្រោម ដូចជាការធ្វើ បុណ្យរបស់ប្រជាជនជាដើម ។

ស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ដែលជាអត្ថបទសិលាចារឹកខាងសាសនាសម័យសុខោម័យ ដែលបានរកឃើញនៅ បច្ចុប្បន្ន ឧទាហរណ៍ដូចជា - សិលាចារឹកនគរល្អំ (សិលាចារឹកលេខ ៣), សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាខ្មែរ

^១ នាយកដ្ឋានសិល្បាភ្នាក់ងារ, **ចារឹកសម័យសុខោម័យ**, ទ. ១២០ ។

จาริกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย (หลักที่ ๒ - ศิลาจาริกหลักที่ ๗) จาริกเขาสุมนภู สุโขทัย (ศิลปาจาริกหลักที่ ๘) จาริกวัดป่าแดง (ศิลปาจาริกหลักที่ ๙) เป็นต้น ตัวอย่างเช่น ในศิลปาจาริกออกแก้วไสดำ (พุทธศตวรรษที่ ๒๑)

“(๑)...(ร)จนา ด้าน (?)... (๒) ...สร้างพระพิหาร... (๓)...อานิสงส์อันได้สร้างพระ... (๔)...ดี อานิสงส์ทั้งมวลนี้ไว้เป็นประจักษ์... (๕)...ตรัสแก่สรรเพชญดาญาณไשר์เกิดมาในชาติ... (๖) คนแลเทพดา...อานิสงส์ทั้งมวลนี้กระ... (๗) เทวดาทั้งหลายทั่ว...ภพนี้เทอญฯ (๘) โลกามงคล ๑ ...เจ้าเทพจึง...ปรารถนาว่าอันใดเป็นช่างก่อ (๙) มีกฤแลทำบุญอันใหญ่หน่อยหนึ่งก็ดีไว้เป็นปัจจัยแก่นิรพณ... (๑๐)แห่งใดขอประเสริฐกว่าคนแลเทพดาทั้งมวลให้มี(ทรัพย์)... (๑๑) สิ้นแลจะทำบุญอุบาสิกผู้หนึ่งชื่อออกแก้วไสดาลูกนายทองแล้ว)... (๑๒) สร้างศาลานี้กับพระเจดีย์นี้ไว้ทั้งอาสนาผูกหมอนด้วยแก่พระเจดีย์ (๑๓) นี้อันได้กระทำบุญอันใดก็ดีจักปรารถนาเป็นแม่พระคนหนึ่งโนนาคดอัน(๑๔) จักมาภายหน้าโพ้นในโลกนี้เทอญฯ (๑๕) เมื่อศักราชได้ ๒๐๔๖ จอนักษัตร...”^๑

๓. วรรณกรรมกฎหมาย

วรรณกรรมของสุโขทัยซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นวรรณกรรมกฎหมายอย่างแท้จริงนั้นมีจารึกเพียงหลักเดียวคือ จารึกกฎหมายลักษณะโจร (ศิลปาจารึกหลักที่ ๓๘) ซึ่งเป็นกฎหมายที่ใช้ในอาณาจักรสุโขทัย ส่วนจารึกพ่อขุนรามคำแหงแม้จะกล่าวถึงการปกครองของสุโขทัยในรัชกาลของพระองค์ แต่ไม่ได้เป็นตัวแทนกฎหมายของสุโขทัยดังตัวอย่าง บานแพนจากจารึกกฎหมายลักษณะโจร

“...พระราชโองการบรมเอาพารหนักหนา จึงท่านให้ตราพระราชปรชยุบติ...ให้ลูกขุนมูลตวานบริพาไร่ฟ้าทั้งหลายถ้วนเมืองเล็กเม็(องใหญ่)...ราชสีมาทั้งหลายนี้ไשר์ กลางเมืองสุโขทัยอันเป็นประธาน กิ่งในเม็(อง)...ทเนปร เซลียง กำแพงเพชร ทุ่งช้าง ปากยม สองแคว ...เมือง

^๑ สานติ ภักดีคำ, “จารึกสุโขทัยอ่านใหม่: จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหงและชาดกวัดศรีชุม,” ภาษา - จารึก ฉบับที่ ๙ (นครปฐม: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖), หน้า ๒๖๘.

(សិលាចារឹកលេខ ៤) , សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ (សិលាចារឹកលេខ ៥) , សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាបាលី (សិលាចារឹកលេខ ៦) , សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ ទី ២ (សិលាចារឹកលេខ ៧) , សិលាចារឹកវត្តភ្នំសុមេនកុង សុខោម័យ (សិលាចារឹកលេខ ៨) , សិលាចារឹកវត្តបាដែង (សិលាចារឹកលេខ ៩) ជាដើម ។ ដូចឧទាហរណ៍ ពីអត្ថបទសិលាចារឹកអកកែវសែដាំ (ស.វ.ទី ១៥)ដូចតទៅនេះ :-

“..(១).. រចនាខាងផ្នែក (?) ..(២).. សាងព្រះពិហារ ..(៣).. អាទិសង្ឃដែលបាន
សាងព្រះ .. (៤).. ល្អ អាទិសង្ឃទាំងមូលនេះទុកជាបច្ច័យ ..(៥).. ត្រាស់ដល់សពើជញ្ជាតា
ញាណកើតមកនាជាតិ ..(៦) មនុស្សនិងទេពតា .. អាទិសង្ឃទាំងមូលនេះ ..(៧) ទេវតា
ទាំងឡាយទូទាំង .. ភពនេះហោង ។ (៨) លោថាមង្គល់ ១ .. អាទិទេពទើប .. ប្រាថ្នា
ថាអ្វីមួយជាជាងបង្ក (៩) មានកុដិនិងធ្វើបុណ្យដែលតូចធំមួយក្តីទុកជាបច្ច័យដល់និព្វាន ...
(១០) កន្លែងណាណា សូមប្រសើរ ជាងមនុស្សនិងទេពតាទាំងពួង ឱ្យមាន ..(១១) .. (១១)
ធនហើយនឹងធ្វើបុណ្យ ។ ។ ឧតាសិកាមួយ រូបឈ្មោះអកកែវសែដាំ កូននាយចង (ហើយ)
..(១២) សាងសាលានេះនិងព្រះចេតិយនេះ ទុក ទាំងអាសន ពួកខ្ចីយផងដល់ព្រះចេតិយ
(១៣) នេះដែលបានធ្វើបុណ្យ(នៅទី)ណាណាក្តី សូមប្រាថ្នា ឱ្យបានជាច្រើនពុទ្ធមួយអង្គ
ក្នុងអនាគតដែល (១៤) នឹងមកដល់ខាងមុខនោះ ក្នុងលោកនេះហោង .. (១៥) .. លុះ
សករាជបាន ២០៤៦ ចនក្សត្រ ... ។”^១

៣. អក្សរសិល្ប៍ច្បាប់

អក្សរសិល្ប៍ច្បាប់របស់សុខោម័យ ដែលអាចចាត់ទុកជាអក្សរសិល្ប៍ច្បាប់យ៉ាងពិតប្រាកដនោះ មានតែមួយគត់ គឺ ចារឹកច្បាប់លក្ខណៈចោរ (សិលាចារឹកលេខ ៣៨) ជាច្បាប់ដែលអនុវត្តនៅព្រះរាជាណា ចក្រសុខោម័យ ។ ចំណែកឯអត្ថបទចារឹកព្រះបាទរាមកំបែងវិញ ទោះបីបានពិពណ៌នាអំពីការគ្រប់គ្រងក្នុង សុខោម័យក្នុងរជ្ជកាលរបស់ព្រះអង្គក៏ពិតមែន ប៉ុន្តែមិនមានលក្ខណៈជាអត្ថបទច្បាប់សម្រាប់សុខោម័យទេ ។ ឧទាហរណ៍អត្ថបទសិលាចារឹកច្បាប់លក្ខណៈចោរ មានតទៅនេះ :-

“... ព្រះរាជឱង្ការបរបរឪឡារណាស់ណា ទើបលោកឱ្យត្រាព្រះរាជប្រដូបតិ ...
ឱ្យចៅក្រម តួនបរិពារ រាស្ត្រផងទាំងឡាយ អស់ស្រុកតូចស្រុកធំ ... រាជសីមាទាំងឡាយនេះ
ចំកណ្តាលក្រុងសុខោម័យដែលជាប្រធានពាក់កណ្តាលក្នុងស្រុក... ដូចជា ឈ្មៀង កំពែងពេជ្រ
ធូលយ៉ាង បាក់យ៉ូម សង់ប្លែយ ... ស្រុកនោះ រត់ផ្លាចចោរទៅដល់នៅផ្ទះសម្បែងខ្លួនឯង ទោះបីអ្នកនោះ

^១ សាទ្តិ ភក្តីគាំ, “ចារឹកសុខោម័យ អានឡើងវិញ : ពីសារមន្ទីរជាតិរាមកំបែងនិងរឿងជាតកវត្តស្រីល្អំ.” ភាសា - ចារឹក លេខ ៩ (ឧត្តរបឋម : ដេប៉ាតឺម៉ង់ភាសាបូព៌ា មហាវិទ្យាល័យបុរាណវិទ្យា សាកលវិទ្យាល័យសិស្សាករ, ២៥៤៦) ទ. ២៦៨ ។

นั่นผ่านหนึ่ไปสู่อู่เห้ยเรือนคน แม้นซึ่ผู้นั้นกลาย...ได้ไว้ข้าท่านพันสองวัน
ครั้นรู้ว่าข้าท่านไปสู่ตน วันนั้นจนคำ แล่บั้นส่งคืนข้าท่าน กลายบ่เร่งเอา
ไปเสนแก่เจ้าข้า ในรุ่งนั้น จ่าข้าสุภาพดี ท่านหากรู้ไปหาให้แก่เจ้าข้า...’๑

ภาษาในจาริกสุโขทัย

นอกจากจะสามารถอธิบายในการจัดแยกประเภทของวรรณกรรมจาริกสุโขทัย แล้ว หากพิจารณาภาษาที่มีการใช้ในวรรณกรรมจาริกสุโขทัย สามารถจำแนกออกได้ ๔ ภาษา ดังนี้

๑. ภาษาไทย เป็นภาษาที่ใช้มากที่สุดในจาริกสุโขทัย ภาษาไทยที่ใช้เป็นภาษาไทยสมัยสุโขทัย (พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐) ในช่วงที่สุโขทัยเป็นรัฐแยกจากกรุงศรีอยุธยาและภาษาไทยสมัยอยุธยา (พุทธศตวรรษที่ ๒๐ - ๒๒) ในช่วงที่สุโขทัยถูกผนวกเข้าเป็นส่วนหนึ่งของกรุงศรีอยุธยา แต่จาริกสุโขทัยที่พบยังคงมีการจารึกเรื่องราวที่เกิดขึ้นในช่วงเวลานั้นบ้าง ข้อความในจาริกสุโขทัยที่บันทึกด้วยภาษาไทยมักเกี่ยวกับการเมือง การปกครอง ประวัติศาสตร์ การทำบุญ รวมทั้งรายชื่อผู้ที่ทำบุญ เป็นต้น

๒. ภาษาบาลี เป็นภาษาที่มีการใช้มากเป็นอันดับสองรองจากภาษาไทย เนื้อความที่จารึกเป็นภาษาบาลีมักเกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา เช่น การกล่าวถึงประวัติของการสร้างศาสนสถาน เช่น จารึกวัดบูรพาาราม จารึกวัดอโศกaram หรือจารึกหลักธรรมพระพุทธศาสนา เช่น จารึกพระธรรมกาย จารึกพระอภิธรรม เป็นต้น

๓. ภาษาเขมรโบราณ พบการใช้ในวรรณกรรมจาริกสุโขทัยเพียงหลักเดียวคือ จารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร (ศิลปจาริกหลักที่ ๔) ซึ่งกล่าวถึงพระราชประวัติการขึ้นครองราชย์ของพระมหาธรรมราชาลิไทย การสร้างเทวรูปในหอเทวาลัยมหาเกษตร และการผนวชที่วัดป่ามะม่วงของพระมหาธรรมราชาลิไทย การศึกษาศิลปจาริกหลักนี้แต่เดิมอธิบายเพียงว่าเป็นภาษาเขมร แต่เมื่อศึกษาเปรียบเทียบภาษาเขมรในศิลปจาริกหลักนี้กับภาษาเขมรปัจจุบันแล้วพบว่าภาษาเขมรที่ใช้ในจาริกหลักนี้เป็นภาษาเขมรโบราณ สมัยเมืองพระนคร (ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๕ - ๒๐) และน่าจะเป็นจาริกหลักเดียวในสมัยสุโขทัยที่ใช้ภาษาเขมรโบราณในการจารึก

๑ กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย, หน้า ๑๕๗.

ក្លាយ ...បានទុកនូវខ្ញុំកំដរគុំ ពីរថ្ងៃ ពេលដឹង ថាខ្ញុំកំដរទៅកាន់ខ្លួនឯង ថ្ងៃនោះជិតពេលព្រលប់ ហើយពុំទាន់ជូនខ្ញុំកំដរ វិញក្លាយពុំប្រញាប់យកទៅ សែនដល់មេ ខ្ញុំកំដរពេលព្រលឹម នោះ មេខ្ញុំកំដរសុភាបតី ប្រសិន បើលោកដឹងទៅរកជូនដល់ម្ចាស់ខ្ញុំកំដរ ... ។”^១

ភាសាក្នុងសិលាចារឹកសុខោទ័យ

ក្រោយពីដែលយើងអាចធ្វើការបរិយាយពីការបែងចែកប្រភេទស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ចារឹកសុខោទ័យរួចហើយ ប្រសិនបើយើងបែរមកពិចារណាពីភាសាដែលបានប្រើប្រាស់ក្នុងស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ចារឹកសុខោទ័យ គឺយើងអាចបែងចែកចេញជា ៤ ភាសា ដូចតទៅ នេះ ៖

១. ភាសាថៃ ជាភាសាដែលប្រើច្រើនជាងគេក្នុងអត្ថបទសិលាចារឹកសុខោទ័យ ។ ភាសាថៃដែល បើនោះជាភាសាថៃសម័យសុខោទ័យ (ស.វ.ទី ១៣ - ១៤) ក្នុងរយៈពេលដែលសុខោទ័យជារដ្ឋ ឯករាជ្យបំបែកចេញពីក្រុងស្រីអយុធ្យា ហើយភាសាថៃសម័យអយុធ្យា (ស.វ.ទី ១៤ - ១៦) ក្នុងរយៈពេល ដែលសុខោទ័យត្រូវរួមបញ្ចូលជាដែនដីមួយរបស់ក្រុងស្រីអយុធ្យា ប៉ុន្តែអត្ថបទសិលាចារឹកសុខោទ័យដែល បានរកឃើញ ក៏នៅតែមានការចារនូវរឿងរ៉ាវខ្លះដែលកើតឡើងក្នុងរយៈពេលនោះផងដែរ ។ អត្ថន័យក្នុង សិលាចារឹកសុខោទ័យដែលកត់ត្រាជាភាសាថៃ ច្រើនតែរៀបរាប់ទាក់ទងនឹងរឿងនយោបាយការគ្រប់គ្រង ប្រវត្តិសាស្ត្រ ការធ្វើបុណ្យកុសល រួមទាំងបញ្ជីឈ្មោះអ្នកធ្វើបុណ្យ ជាដើម ។

២. ភាសាធាលី ជាភាសាដែលមានការប្រើច្រើនលំដាប់ទី ២ បន្ទាប់ពីភាសាថៃ ។ អត្ថន័យ ចារឹកជាភាសាធាលី ច្រើនទាក់ទងនឹងព្រះពុទ្ធសាសនា ដូចជាការនិយាយរៀបរាប់ដល់ប្រវត្តិនៃការកសាង សាសនស្ថាន ដូចជាចារឹកវត្តបូព៌ារាម ចារឹកវត្តអសោការាម ជាដើម ឬជាចារឹកគោលធម៌នៃព្រះពុទ្ធសាសនា ដូចជា ចារឹកព្រះធម្មកាយ ចារឹកព្រះអភិធម្ម ជាដើម ។

៣. ភាសាខ្មែរច្បារាជ គេបានរកឃើញនៅក្នុងអត្ថបទសិលាចារឹកសុខោទ័យ ត្រឹមតែមួយផ្ទាំងគត់ គឺគោលសិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាខ្មែរ (គោលសិលាចារឹកលេខ ៤) ដែលរៀបរាប់ពីព្រះរាជប្រវត្តិនៃការឡើង គ្រងរាជ្យរបស់ព្រះមហាធម្មរាជាលីថៃ (ព្រះយ៉ាលីថៃ) ការកសាងទេវរូបនៅអាស្រមទេវាល័យមហាក្សេត្រ និង ការសាងផ្នួសនៅវត្តព្រៃស្វាយរបស់ព្រះមហាធម្មរាជាលីថៃ ។ ការសិក្សាសិលាចារឹកនេះកាលពីពេលមុនបានពន្យល់ ត្រឹមតែថាជាភាសាខ្មែរប៉ុណ្ណោះ ប៉ុន្តែពេលបានសិក្សាប្រៀបធៀបភាសាខ្មែរ ក្នុងអត្ថបទសិលាចារឹកនេះជាមួយនឹងភាសា ខ្មែរទំនើប គេបានឃើញថាភាសាខ្មែរដែលប្រើក្នុងសិលាចារឹកនេះជា **ភាសាខ្មែរច្បារាជសម័យអង្គរ** (ស.វ.ទី ៩ - ១៤) ។ អត្ថបទសិលាចារឹកនេះជាសិលាចារឹកតែមួយក្នុងសម័យសុខោទ័យដែលចារជា **ភាសាខ្មែរច្បារាជ** ។

^១ នាយកដ្ឋានសិល្បៈករ, **ចារឹកសម័យសុខោទ័យ**, ទ. ១៥៧ ។

๔. ภาษาสันสกฤต พบในจารึกศาลาป้องกันอสันบาตเพียงหลักเดียว แต่แสดงในเห็นว่าในสุโขทัยยังคงมีการสืบทอดความรู้เกี่ยวกับภาษาสันสกฤตแม้ภาษาบาลีจะมีอิทธิพลมาแทนที่แล้ว

รูปแบบคำประพันธ์ในวรรณกรรมจาริกสุโขทัย

รูปแบบคำประพันธ์ในวรรณกรรมจาริกสุโขทัย มี ๒ ประเภท คือ

๑. วรรณกรรมร้อยแก้ว รูปแบบคำประพันธ์แบบร้อยแก้วที่พบในวรรณกรรมจาริกของสุโขทัย มีทั้งที่เป็นร้อยแก้วภาษาไทย ร้อยแก้วภาษาเขมร และร้อยแก้ว ภาษาบาลี

ร้อยแก้วภาษาไทยที่พบในจาริกสุโขทัยมีลักษณะเป็นความเรียงขนาดยาว ประโยคสั้นกระชับมีความหมายในตัวเอง บางครั้งมีสัมผัสระหว่างประโยคบ้างแต่มีไม่มากนัก เนื้อความที่ใช้บันทึกด้วยรูปแบบคำประพันธ์ประเภทร้อยแก้วที่ปรากฏในวรรณกรรมจาริกสุโขทัยเป็นการบรรยายความเช่น การกล่าวถึงพระราชประวัติ หรือประวัติของผู้สร้าง รวมไปถึงข้อความที่เป็นการประกาศบุญ

๒. วรรณกรรมร้อยกรอง วรรณกรรมจาริกสุโขทัยที่แต่งด้วยรูปแบบคำประพันธ์แบบร้อยกรองแบ่งได้ ๒ ประเภทตามภาษาที่ใช้ คือ

๒.๑ วรรณกรรมร้อยกรองภาษาไทย รูปแบบคำประพันธ์ร้อยกรองที่พบมีประเภทเดียวคือ ร่ายโบราณ ซึ่งเป็นร่ายที่ยังไม่มีความเคร่งครัดในเรื่องจำนวนคำและสัมผัส แต่ก็มีสัมผัสและจำนวนคำที่แตกต่างไปจากภาษาร้อยแก้วธรรมดาที่พบในวรรณกรรมจาริกสุโขทัยทั่วไป ตัวอย่าง ร่ายโบราณที่พบในวรรณกรรมจาริกสุโขทัยปรากฏใน ศิลปจาริกปูชนียจิตขุนจืด พ.ศ. ๑๙๓๕ ดังนี้

“...ทั้งปู่เจ้าพระขพง เข้ายรรยงพระศรี ผิบางพระศักดิ์ อารักษ์
ทุกแห่งแต่งดาตุ สองปู่หลานรักกัน ผิผู้ใดใครบ่ชื้อจูงผิฝูงนี้หักก้านาว
คอ อย่าเป็นพระยาเถิงเฒ่า เป็นเจ้าอยู่ยืนหินตายดั่งวันทั้งเครือว เจียว
เห็นอเวจันรก ตกอบายเวทนา เสวยมหาพิบาก... ผิผู้ใดจ่านงจื้อได้
ให้ได้ดั่งสัมฤทธิ์ปรารถนา ในช้วนนี้ช้วนหน้า เท้าฟ้าปรโลก โมกษนิรพาน
สถานพิสุทธิ...”^๑

^๑ กรมศิลปากร, จารึกสมัยสุโขทัย, หน้า ๑๒๐ — ๑๒๑.

៤. **ភាសាសំស្ក្រឹត** គេបានរកឃើញនៅក្នុងអត្ថបទចារឹកតាថាការពារអសនីបាតតែមួយផ្ទាំងគត់ ក៏ប៉ុន្តែបានបង្ហាញឱ្យឃើញថា ក្នុងព្រះរាជាណាចក្រសុខោទ័យនៅតែមានការបន្តចំណេះដឹងអំពីវិជ្ជាភាសា សំស្ក្រឹតនៅឡើយ ទោះបីមានវត្តមានឥទ្ធិពលភាសាបាលីមកជំនួសហើយក៏ដោយ ។

លក្ខណៈស្នាដៃនៃព្រះអក្សរសិល្ប៍សិលាចារឹកសុខោទ័យ

លក្ខណៈស្នាដៃនៃព្រះអក្សរសិល្ប៍ចារឹកសុខោទ័យមាន ២ ប្រភេទ គឺ :-

១. **អក្សរសិល្ប៍ពាក្យរាយ** លក្ខណៈស្នាដៃនៃព្រះអក្សរសិល្ប៍បែបជាអត្ថបទពាក្យរាយដែលរកឃើញនៅក្នុង អក្សរសិល្ប៍ចារឹកសុខោទ័យ មានទាំងជាពាក្យរាយសរសេរជាភាសាថៃ ភាសាខ្មែរ និងភាសាបាលី ។

អត្ថបទពាក្យរាយជាភាសាថៃដែលបានរកឃើញក្នុងសិលាចារឹកសុខោទ័យ មានលក្ខណៈជាអត្ថបទខ្លាតវែង ។ ឃ្លាប្រយោគនីមួយៗ ខ្លីៗមានន័យដោយខ្លួនឯង ។ ជួនកាលឃ្លាខ្លះមានសម្លេងចូនគ្នារវាងឃ្លានិងឃ្លា ប៉ុន្តែមិនសូវមានច្រើនប៉ុន្មានទេ ។ ខ្លឹមសារដែលបានកត់ត្រាជាលក្ខណៈស្នាដៃនៃព្រះអក្សរសិល្ប៍ ដែលមាននៅក្នុងអក្សរសិល្ប៍ចារឹកសុខោទ័យ ដូចជាការពិពណ៌នាពីព្រះរាជប្រវត្តិ ឬប្រវត្តិរបស់អ្នកសាង ព្រមទាំងសេចក្តីដែលជាការប្រកាសបុណ្យ ។

២. **អក្សរសិល្ប៍ពាក្យពោល** ស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ចារឹកសុខោទ័យដែលតែងជាពាក្យកាព្យអាចបែង ចែកបានទៅតាមប្រភេទភាសាដែលប្រើប្រាស់ចេញជា ២ ប្រភេទ គឺ :

២.១ **អក្សរសិល្ប៍ពាក្យពោលជាភាសាថៃ** រចនាបទនិពន្ធកំណាព្យដែលបានរកឃើញមានតែមួយ ប្រភេទគឺ **បទពាក្យរាយចុរាសា** ជាបទកម្រងកែវដែលមិនទាន់មានភាពត្រឹមត្រូវលើចំនួនព្យាង្គ និងចំណាប់ចុងចូន ប៉ុន្តែទោះជាយ៉ាងណាក៏នៅមានចំណាប់ចុងចូននិងចំនួនព្យាង្គខុសប្លែកពីអត្ថបទពាក្យ រាយធម្មតាដែលរកឃើញនៅក្នុងអក្សរសិល្ប៍ចារឹកសុខោទ័យដទៃ ។ ឧទាហរណ៍ **បទពាក្យរាយចុរាសា** ដែលរកឃើញក្នុងអក្សរសិល្ប៍ចារឹកសុខោទ័យមាននៅក្នុងសិលាចារឹកតាហ្មុនចិតហ្មុនចត (សិលាចារឹកលេខ ៤៥) ឆ្នាំ ១៣៩២ ដូចតទៅនេះ :-

“... ទាំងជិតព្រះខ្ពង់ ភ្នំយ៉ាងយ៉ាង (បណ្តែង) ព្រះស្រី អ្នកតាបាងព្រះស័ក្តិ អារក្សគ្រប់កន្លែង តែងចាំមើល អ្នកទាំងពីរតានិងចៅស្រឡាញ់គ្នា បើអ្នកណាម្នាក់មិនស្មោះ សូមពួកអ្នកតានេះ កាច់ក សម្លាប់ កុំឱ្យបានជាព្រះយ៉ា ដល់ចាស់ កុំឱ្យជាម្ចាស់ យីនយួរ ឱ្យស្លាប់ភ្លាមនៅថ្ងៃនោះ ទាន់បាត់ ឆាប់ឃើញអវិច័ន្ទរក ធ្លាក់ទៅនៅ អបាយវេទនា សោយមហាពិបាក ... បើអ្នកណា ប្រាថ្នា ស្មោះស្ម័គ្រ សូមឱ្យបានសម្រេចដូច ប្រាថ្នា ក្នុងជាតិនេះ ជាតិក្រោយ ដរាបដល់បរលោក មោក្ខ និព្វាន ស្ថានវិសុទ្ធិ ... ។”^១

^១ នាយកដ្ឋានសិល្បៈករ, **ចារឹកសម័យសុខោទ័យ**, ទ. ១២០ - ១២១ ។

๒.๒ วรรณกรรมร้อยกรองภาษาบาลี เป็นวรรณกรรมจารึกที่แต่งด้วย ร้อยกรองภาษาบาลีที่พบมีหลายหลัก เช่น จารึกบ้านงคำเยี้ย และจารึกวัดอโศการาม เป็นต้น บทร้อยกรองภาษาบาลีเหล่านี้แสดงให้เห็นว่าในสมัยสุโขทัยมีความรู้เกี่ยวกับภาษา บาลีและวรรณกรรมบาลีเป็นอย่างดี จนถึงขั้นที่แต่งวรรณกรรมบาลีด้วยร้อยกรองได้

២.២ អក្សរសិល្ប៍កាព្យភាសាបាលី ស្នាដៃអក្សរសិល្ប៍ចារឹកដែលតែងជាឆន្ទ (កាព្យ) ឬគាថា ភាសាបាលី គេបានរកឃើញជាច្រើនផ្ទាំង ដូចជាចារឹកនាងអំគាំយៀវ និងចារឹកវត្តអសោកាភាម ជាដើម ។ កំណាព្យភាសាបាលីទាំងនេះជាភ័ស្តុតាងបង្ហាញឱ្យឃើញថា ក្នុងសម័យសុខោម័យមានចំណេះដឹងអំពីភាសាបាលី និងកាព្យសិល្ប៍ភាសាបាលីយ៉ាងច្បាស់ប្រាកដដល់កម្រិតដែលអាចតែងនិពន្ធជាអក្សរសិល្ប៍ជាភាសាបាលីបែបកំណាព្យបាន ។

ศิลาจารึกสุโขทัย

ภาษาไทย-เขมร

สนธิราชวโรดม

ภาณุ-โอ

จารึกพ่อขุนรามคำแหง
พุทธศักราช ๑๘๓๕

อักษร	ไทยสุโขทัย
ภาษา	ไทย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๘๓๕
จารึกอักษร	จำนวน ๔ ด้านที่ ๑ และด้านที่ ๒ มีด้านละ ๓๕ บรรทัด ด้านที่ ๓ และด้านที่ ๔ มีด้านละ ๒๗ บรรทัด
วัตถุที่จารึก	หินทรายแป๊ะ
ลักษณะวัตถุ	หลักสี่เหลี่ยมด้านเท่า ทรงกระโจม หรือทรงย่อ
ขนาดวัตถุ	กว้างด้านละ ๓๕ เซนติเมตร สูง ๑๑๑ เซนติเมตร
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	สท. ๑ คณะกรรมการพิจารณาและจัดพิมพ์เอกสารทาง ประวัติศาสตร์, สำนักนายกรัฐมนตรี, ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑ เรียกศิลาจารึกหลักนี้ว่า “จารึกหลักที่ ๑”
พบเมื่อ	พุทธศักราช ๒๓๗๖
สถานที่พบ	เนินปราสาท เมืองเก่าสุโขทัย อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร กรุงเทพมหานคร
พิมพ์เผยแพร่	๑. ประชุมศิลาจารึกสยาม ภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย พ.ศ. ๒๔๖๗ ๒. จารึกพ่อขุนรามคำแหงกับคำอธิบายของหลวงวิจิตรวาทการ พ.ศ. ๒๔๗๗ ๓. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๑ พ.ศ. ๒๕๑๕ และ พ.ศ. ๒๕๒๑ ๔. ศิลาจาริกสุโขทัย หลักที่ ๑ อ่านและจัดทำคำอธิบายโดย ที่ประชุมสัมมนาเรื่องศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๒๐ ๕. จารึกสมัยสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๒๗ ๖. ศิลาจาริกสุโขทัย หลักที่ ๑ ศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๓๓

សិលាចារឹកធម្មនុរាមកំហែង

គ.ស. ១២៩២

បញ្ជីទិដ្ឋភាពនៃសិលាចារឹក

អក្សរ ថៃសុខោម័យ

ភាសា ថៃ

សករាជ ពុទ្ធសករាជ ១៨៣៥ គ្រិស្តសករាជ ១២៩២

ចារឹកអក្សរ ចំនួន ៤ ជ្រុង ជ្រុងទី ១ និងទី ២ មាន ៣៥ បន្ទាត់ ជ្រុងទី ៣ និង ទី ៤ មាន ២៧ បន្ទាត់

ប្រភេទសិលា ថ្មភក់

ឈកូនៈសិលា គោល ៤ ជ្រុង រាងឈ្នក់

ទ្វាធីសិលា ទទឹង ៣៥ សង់ទីម៉ែត្រ កម្ពស់ ១១១ សង់ទីម៉ែត្រ

លេខសារលើកណ្ត សទ. ១ ក្នុងសៀវភៅ ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ ហៅថា ចារឹកផ្ទាំងទី ១

លេខរកឃើញ គ.ស. ២៣៧៦ គ.ស. ១៨៣៣

កន្លែងរកឃើញ ទួលប្រាសាទ ក្រុងសុខោម័យចាស់ ស្រុកមឿង ខេត្តសុខោម័យ

អ្នករកឃើញ ព្រះបាទសម្តេចព្រះចមក្លៅចៅយូហ្គ

ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន សារមន្ទីរជាតិព្រះនគរ ទីក្រុងបាងកក

បោះពុម្ពផ្សាយ ១. ប្រជុំសិលាចារឹកស្យាម ភាគទី ១ ចារឹកក្រុងសុខោម័យ, គ.ស. ១៩២៤

២. សិលាចារឹកធម្មនុរាមកំហែងនិងពាក្យពន្យល់របស់ហ្គេនរីទីត្រាវ៉ាទការ, គ.ស. ១៩៣៤

៣. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ គ.ស. ១៩៦៨, ១៩៧២, ១៩៧៨

៤. សិលាចារឹកសុខោម័យ គោលទី១ ចារឹកធម្មនុរាមកំហែង អាននិងធ្វើអត្ថាធិប្បាយដោយក្រុមជំនុំសិក្ខាសាលាអំពីការរឿងសិលាចារឹកធម្មនុរាមកំហែង គ.ស. ១៩៧៧

៥. ចារឹកសម័យសុខោម័យ គ.ស. ១៩៨៤

៦. សិលាចារឹកសុខោម័យ គោលទី ១ ចារឹកធម្មនុរាមកំហែង, គ.ស. ១៩៩០

๗. ประชุมพงสาวดารฉบับกาญจนานิกเชก เล่ม ๓ พ.ศ. ๒๕๓๙

๘. ประมวลข้อมูลเกี่ยวกับจารึกพ่อขุนรามคำแหง พ.ศ. ๒๕๕๗

ประวัติ

สถานที่ที่พบศิลาจารึกหลักนี้ไม่ปรากฏ แต่สันนิษฐานว่าบริเวณเนินปราสาท เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้ทรงพบจารึกพ่อขุนรามคำแหง ที่เนินปราสาทเมืองเก่าสุโขทัย จึงโปรดให้นำมากรุงเทพฯ ให้เก็บไว้ที่วัดราชาธิวาส เมื่อทรงย้ายไปจำพรรษาอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหารจึงให้ย้ายไปจารึกไปด้วย ครั้นเมื่อเสด็จเสวยราชสมบัติในปีพุทธศักราช ๒๓๙๕ ทรงโปรดให้นำจารึกไปไว้ที่ศาลารายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จนถึงพุทธศักราช ๒๔๖๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายจารึกพ่อขุนรามและจารึกหลักอื่นๆ ที่พบภายหลังไปเก็บไว้ที่ตึกถาวรวัตถุหน้าวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหารซึ่งเป็นที่ทำการหอพระสมุดวชิรญาณ ต่อมาพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายหนังสือตัวเขียนและศิลปจารึกมาเก็บไว้ที่พระที่นั่งศิวโมกษพิมานในพระราชวังบวรสถานมงคลซึ่งใช้เป็นทำการหอพระสมุดวชิรญาณในขณะนั้น ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๕๐๙ กรมศิลปากรได้ย้ายจารึกทั้งหมดไปไว้ยังหอพระสมุดวชิรราช (ตึกถาวรวัตถุเดิม) จนกระทั่งพุทธศักราช ๒๕๑๑ จึงย้ายไปที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ และนำออกแสดง ณ ห้องแสดงพิพิธภัณฑสถานสุโขทัย ตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๑๒ - ๒๕๒๔ จึงได้ย้ายไปตั้งแสดง ณ ห้องแสดงประวัติศาสตร์ชาติไทยในพระที่นั่งศิวโมกษพิมานจนถึงปัจจุบัน

ប្រវត្តិ

៧. ប្រជុំពង្សាវតារច្បាប់ការព្រួនភិសេក ភាគទី ៣.គ.ស.១៩៩៦

៨. ប្រមូលទិន្នន័យទាក់ទងនឹងចារឹកផល្គុនរាមកំហែង គ.ស.២០០៤

ព្រះបាទសម្តេចព្រះចមក្លៅចៅយូហ្វ កាលនៅសាងព្រះផ្នួស ព្រះអង្គស្តេចយាងធុតង្គទៅភូមិភាគខាងជើង នៅគ.ស.១៨៣៣ ទ្រង់បានប្រទះឃើញគោលសិលាចារឹកនេះនៅលើទួលប្រាសាទខាងក្នុងក្រុងសុខោម័យចាស់ ទើបទ្រង់ប្រោសប្រទានឱ្យនាំយកមកទីក្រុងបាងកក ហើយឱ្យរក្សាទុកនៅវត្តរាជាធិវាស ។ នៅពេលដែលទ្រង់យាងទៅចាំព្រះវិស្សនៅវត្តបវរិធិវេសវិហារ ទ្រង់បានឱ្យគេនាំយកសិលាចារឹកនេះទៅជាមួយផង ។ លុះដល់ពេលទ្រង់ឡើងសោយរាជសម្បត្តិ នៅគ.ស. ១៨៥១ ព្រះអង្គទ្រង់បានប្រោសព្រះរាជទានឱ្យគេនាំយកគោលសិលាចារឹកទៅតំកល់ទុកនៅសាលារាយក្នុងវត្តព្រះស្រីវត្តសាស្តាម (វត្តព្រះកែវ) ។ មកដល់គ.ស.១៩២៣ ក្នុងរជ្ជកាលព្រះបាទសម្តេចព្រះមង្គក្លៅចៅយូហ្វ ទ្រង់ប្រោសព្រះរាជទានឱ្យប្រមូលគោលសិលាចារឹកទាំងឡាយ ដែលបានរកឃើញនៅពេលក្រោយមកទៀត ប្រមូលយកទៅរក្សាទុកនៅទីអាគារដែលជាមន្ទីរធ្វើការរបស់ព្រះរាជបណ្ណាល័យវិទ្យាល័យ ។ ខាងមុខវត្តមហាធាតុយុវរាជវង្សបុស្សី រាជវិហារវិហារ ។ សព្វថ្ងៃនេះគេបានយកមកដក់លំដាប់ទុកនៅសារមន្ទីរជាតិ ទីក្រុងបាងកក ។

คำอ่านจารึกพ่อขุนรามคำแหง

ด้านที่ ๑

๑. พ่อกูชื่อศรีอินทราทิตย์ แม่กูชื่อนางเสือง พี่กูชื่อบานเมือง
๒. ตูพี่น้องท้องเดียวห้าคน ผู้ชายสาม ผู้หญิงสอง พี่เฒ-
๓. อ ผู้อ้าย ตายจากเพื่อเตียมแต่ยังเล็ก เมื่อกูขึ้นใหญ่ได้
๔. ลีบเกล้าเข้า^๑ ขุนสามชนเจ้าเมืองฉอด^๒มา ท^๓ เมืองตาก พ่อกูไปรบ
๕. ขุนสามชน หัวข้ายขุนสามชนจับมา หัวขวา^๔ ขุนสาม
๖. ชนเกลื่อนเข้า ไพรฟ้าหน้าใสพ่อกูหนีญญา ยายจะแจ้-
๗. น กูบ่หนี กูชู้ข้างเบกพล กูจับเข้าก่อนพ่อกู กูต่อ
๘. ข้างด้วยขุนสามชน ดนกูฟุ้งข้างขุนสามชนตัวชื่อ
๙. มาสเมืองแพ้^๕ ขุนสามชนพ่ายหนี พ่อกูจึงขึ้นชื่อ^๖ กู
๑๐. ชื่อพระรามคำแหง เพื่อกูฟุ้งข้างขุนสามชน^๗ เม-
๑๑. อชั่วพ่อกู กูบำเรอแก่พ่อกู กูบำเรอแก่แม่กู กูได้ตัว
๑๒. เนื้อตัวปลา^๘ กูเอามาแก่พ่อกู กูได้หมากส้มหมากหา-
๑๓. น อันใดกินอรรยกินดี กูเอามาแก่พ่อกู กูไปได้

๑ ข้าว ในที่นี้เป็นการนับอายุโดยถือเอาตามการทำนาครั้งหนึ่ง ๆ เป็น ๑ ข้าว ตามปกติแต่เดิมการทำเกษตรกรรมจะพึ่งพาธรรมชาติ ดินฟ้าอากาศเป็นหลักจึงทำนาได้เพียงปีละ ๑ ครั้ง ดังนั้น ๑ ข้าวจึงเท่ากับ ๑ ปี ในที่นี้ ๑๙ เข้า(ข้าว) คือ ทำนามาแล้ว ๑๙ ครั้ง จึงเท่ากับมีอายุ ๑๙ ปี

๒ สันนิษฐานว่า ปัจจุบันอยู่ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

๓ ท แปลว่า ตี

๔ หัวข้าย หัวขวา สันนิษฐานว่าเป็นปีกซ้าย ปีกขวา ของทัพขุนสามชน ดังนั้นข้อความในจารึกตอนที่ว่า “หัวข้ายขุนสามชนจับมา หัวขวาขุนสามชนเกลื่อนเข้า” จึงหมายความว่า ปีกซ้าย - ขวาของขุนสามชน เคลื่อนเข้าตีทัพพ่อขุนศรีอินทราทิตย์

๕ ดนกูฟุ้งข้างขุนสามชนตัวชื่อมาสเมืองแพ้ หมายความว่าพ่อขุนรามคำแหงกระทำยุทธหัตถีกับขุนสามชนผู้ซึ่งชื่อมาสเมือง แล้วได้รับชัยชนะ (ตามความหมายเดิม คำว่า “แพ้” หมายถึง ชนะ)

๖ ขึ้นชื่อ หมายถึงสถาปนาขึ้น

๗ เพื่อกูฟุ้งข้างขุนสามชน หมายถึงเพราะกู (พ่อขุนรามคำแหง) ชนข้างได้ชัยชนะแก่ขุนสามชน

๘ หมายถึงสัตว์บกสี่ตัวน้ำ

សិលាចារឹកឃុនសាមកំហែង

ជ្រុងទី ១

១. ឪពុកអញឈ្មោះស្រីឥន្ទ្រាទិត្យ ម្តាយអញឈ្មោះអកម្លាងសៀង បង(ប្រុស)អញឈ្មោះបានមឿង
២. អញ(មាន)បងប្អូនបង្កើតប្រាំនាក់ ប្រុសបីនាក់ ស្រីពីរនាក់ បងប្រុស-
៣. ច្បងរបស់យើង ប្រុស ស្លាប់ចោលយើងតាំងពីតូច ។ កាលអញធំឡើងដល់
៤. (អាយុ)ដប់ប្រាំបួនឆ្នាំ ឃុនសាមសុនចៅហ្វាយស្រុកឆត មកវាយដំណើមយកស្រុកតាក^១
- ឪពុកអញទៅច្បាំងនឹង
៥. ឃុនសាមសុន (ឪពុកអញ)បរ(ជីវី)ទៅខាងឆ្នេង ឃុនសាមសុនបរមកខាងស្តាំ ឃុនសាម-
៦. សុនប្រដេញពលមក ប្រជារាសមុខស្រស់ របស់ឪពុកអញរត់ចេញទៅយ៉ាងជ្រួលច្រាល ។
៧. អញមិនរត់ទេ អញជិះដំរីបើកពល អញបរ(ជីវី)ចូលមុនឪពុកខ្ញុំ អញជល់
៨. ដំរី ជាមួយឃុនសាមសុន អញឯងដល់ដំរីឃុនសាមសុនដែលមានឈ្មោះ
៩. មាសមឿងចាញ់ ឃុនសាមសុនចាញ់រត់ទៅ ឪពុកអញលើកតម្កល់ឈ្មោះអញ
១០. ឈ្មោះព្រះរាមកំហែង ពីព្រោះអញបញ្ចូលដំរីឃុនសាមសុន ។
១១. ក្នុងរាជ្យឪពុកអញ អញបំរើឪពុកអញ អញបំរើម្តាយអញ អញបាន
១២. សត្វសាច់សត្វត្រី អញយកមកជូនឪពុកអញ អញបានផ្លែឈើជូរ ផ្លែឈើ
១៣. ផ្អែម អាណាព្យុក្ខាញ់ព្យុក្ខាញ់ស្រួល អញយកមកជូនឪពុកអញ ។ អញទៅ

^១ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ស្រុកមេសត ខេត្តតាក ។

๑๔. หนึ่งวังช้าง^๑ ได้ ภูเขาแม่แก่พ่อกู ภูเขาบ้านท่าเม-
 ๑๕. อง ได้ช้างไต้วง ได้บัว^๒ ได้นาง ได้เงินได้ทอง ภูเขา
 ๑๖. มาเวนแก่พ่อกู พ่อกูตายยังที่กู กูพร่ำบ่าเรอแก่พี่
 ๑๗. กู ตั้งบ่าเรอแก่พ่อกู พี่กูตาย จึงได้เมืองแก่กูทั้ง-
 ๑๘. กลม^๓ เมื่อชั่วพ่อขุนรามคำแหง เมืองสุโขทัยนี้ดี ในน้ำ
 ๑๙. มีปลา ในนามีข้าว เจ้าเมืองบ่เอาจอบในไพร่ลูทาง เพี-
 ๒๐. ่อนจูงวัวไปค้า จั้มาไปขาย ใครจักใคร่ค้าช้างค้า ใคร
 ๒๑. จักใคร่ค้าม้าค้า ใครจักใคร่ค้าเงินค้าทองคำ ไพร่ฟ้าหน้าใส
 ๒๒. ลูกเจ้าลูกขุนผู้ใดแล ล้มตายหายกว่า^๔ เข้ายาเรือนพ่อเชื้อ^๕
 ๒๓. เลือ^๖ ค้ำมัน ช้างขอ ลูกเมียเยี่ยข้าว ไพร่ฟ้าข้าไท ปา
 ๒๔. หมายป่าพลูพ่อเชื่อนั้น ไว้แก่ลูกมันสิ้น ไพร่ฟ้า
 ๒๕. ลูกเจ้าลูกขุน ผิดผิดผิดแพกแตก ว้างกัน^๗ สวนดู
 ๒๖. แท้แล จึงแสดงความ แก่เขา ด้วยชื่อ บ่เข้าผู้ลักมัก
 ๒๗. ผู้ซ่อน เห็นข้าวทานบ่ใคร่พิน เห็นสินทานบ่ใคร่เดือ-
 ๒๘. ด คนใดจ้ช้างมาหา พาเมืองมาสู่ ช่วยเหนือเพื-
 ๒๙. อกั มั่นบ่มีช้างบ่มีม้า บ่มีบัวบ่มีนาง บ่มีเงื่อ-
 ๓๐. นบ่มีทอง ให้แก่มัน ช่วยมันดวงเป็นบ้านเป็นเมือง^๘
 ๓๑. ได้ข้าเสือกข้าเสือ หัวฟุงหัวรบก็ดี บ่ฆ่าบ่ตี ใน

^๑ ดิหนึ่ง หมายถึงการจับช้างด้วยวิธีโชนช้าง คือ การขี่ช้างต่อเข้าประชิดช้างเถื่อน แล้ว โชนเชือกบาส หรือเชือกปะกำ (เชือกทำจากหนังวัว หรือควาย) ไปคล้องเท้าช้าง

วังช้าง หมายถึงคือ การจับช้างวิธีหนึ่ง ทำโดยด้อนช้างเข้าไปในเพนียดที่สร้างไว้ เป็นการจับ ช้างคราวละมาก ๆ เพื่อนำไปใช้ในราชการตามลักษณะ และความเหมาะสมของช้างแต่ละตัวที่จับได้ ซึ่งจะต่างจากการคล้องช้างที่เพียงแต่เลือกคล้องเฉพาะบางตัวที่ต้องการจากในเพนียด แล้วปล่อยตัว ที่ไม่ต้องการไปแต่ในที่นี้ “ดิหนึ่งวังช้าง” มีความหมายแต่เพียงว่า “การคล้องช้าง” เท่านั้น

^๒ บัว เป็นคำเดียวกับคำว่าบัว แปลว่าชายหนุ่ม

^๓ ทั้งหมด

^๔ ล้มตายตายจาก

^๕ เป็นคำเดียวกันกับคำว่า “เลื้อ” ในความหมายว่าฝิบรรพบุรุษ

^๖ ฝิบรรพบุรุษ หรืออาร์กษ

^๗ ทะเลาะเบาะแว้ง เป็นคดีความ

^๘ ดวง หมายความว่า จนกระทั่ง ข้อความนี้จึงหมายความว่าช่วยเหลือมัน (ผู้มาพึ่งพระ โพธิสมภาร) จนกระทั่งตั้งบ้านเมืองได้

១៤. ទាក់ដីបាន អញយកមកជូនឪពុកអញ ។ អញទៅវាយភូមិវាយស្រុក
១៥. បានដីបានប្រមោយ បានខ្ញុំកំដរប្រុស បានខ្ញុំកំដរស្រី បានប្រាក់ បានមាស អញយកមក
១៦. ផ្ទេរជូនឪពុកអញ ។ ឪពុកអញស្លាប់ទៅ នៅមានបង (ប្រុស) អញ អញចេះតែបរិបងអញជានិច្ច
១៧. ដូចគ្នានឹងអញបរិវេណឪពុកអញ ។ បងអញស្លាប់ទៅ ទើបបានស្រុកដល់អញទាំងមូល ។
១៨. អំឡុងរាជ្យផ្សេងរាមកំហែង ស្រុកសុខោម័យនេះល្អ នៅក្នុងទឹក
១៩. មានត្រី នៅក្នុងស្រែមានស្រូវ ម្ចាស់ស្រុកមិនយកអាករខាងតយពីប្រជាជន
២០. អ្នកទាំងពួងស្រួលដឹកគោទៅលក់ដូរ ជិះសេះទៅលក់ អ្នកណាចង់លក់ដូរដី លក់ដូរបាន
២១. អ្នកណាចង់លក់ដូរសេះ លក់ដូរបាន អ្នកណាចង់លក់ដូរប្រាក់មាស លក់ដូរបាន ។ ប្រជារាស្ត្រទឹកមុខស្រស់
២២. កូនអម្ចាស់កូនមន្ត្រី អ្នកណាដូលស្លាប់បាត់បង់ទៅ ផ្ទះសំបែងរបស់ឪពុក
២៣. ពូជពង្សវា ដីប្រើការ កូនប្រពន្ធ ជង្រុក ខ្ញុំកំដរ ចម្ការ-
២៤. ស្លាចម្ការម្លូរបស់ឪពុកពូជពង្សខ្លួន ទុកឱ្យកូនខ្លួនទាំងអស់ ។ ប្រជារាស្ត្រ
២៥. កូនអម្ចាស់និងកូនមន្ត្រី ប្រសិនបើបែកគំនិត ឈ្មោះប្រកែកគ្នា សាកសួរមើល
២៦. ឃើញការពិតហើយ ទើបកាត់ក្តីឱ្យអ្នកដោយឡែងត្រង់ មិនចូលខាងអ្នកលួច
២៧. អ្នកលាក់បាំង ឃើញទ្រព្យអ្នកណា មិនត្រេកអរ ឃើញធនអ្នកណាក៏មិនសូវក្តៅក្រហាយ ។
២៨. នរណាជិះដីមករក យកស្រុកមកជូន ដឹកនាំពាំយូរវា
២៩. បើវាមិនមានដី មិនមានសេះ មិនមានខ្ញុំប្រុស មិនមានខ្ញុំស្រី មិនមានប្រាក់
៣០. មិនមានមាស ជូនឱ្យវា ជួយផ្គត់ផ្គង់វាលុះត្រាតែវាអាចចាត់តាំងជាភូមិជាស្រុក ។
៣១. បើចាប់បានបច្ចាមិត្តសត្រូវ ទោះជាថ្នាក់ដឹកនាំពលចម្បាំងក្តី មិនសម្លាប់ មិនវាយ ។

๓๒. ปากประตูมีกระดิ่งอันฉิ่ง แว่นไว้หัน ไพร่ฟ้าหน้า
 ๓๓. ปก กลางบ้านกลางเมือง มีถ้อยมีความ เจ็บท้อง
 ๓๔. ข้องใจ มั่นจักกล่าวถึงเจ้าถึงขุนบ่ไร้ ไปลั่นกะ-
 ๓๕. ดิ่งอันท่านแว่นไว้ พ่อขุนรามคำแหงเจ้าเมืองได้

ด้านที่ ๒

๑. ยิน เรียกเมื่อถาม สวนความแค้นด้วยชื่อ ไพร่ใน
 ๒. เมืองสุโขทัยนี้จึงชม^๑ สร้างป่า^๒หมากป่าพลู^๓ ทัวเมื่อ-
 ๓. งนี้ทุกแห่ง ป่าพร้าวก็หลายในเมืองนี้ ป่าลาง^๔
 ๔. ก็หลายในเมืองนี้ หมากม่วงก็หลายในเมืองนี้
 ๕. หมากขามก็หลายในเมืองนี้ ใครสร้างได้ไว้แก่นมัน
 ๖. กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีน้ำตระพังโพยสี่ ไสกินดี
 ๗. ...ดั่งกินน้ำโขงเมื่อแล้ง รอบเมืองสุโขทัยนี้ ดรี-
 ๘. บุร^๕ ได้สามพันสี่ร้อยวา^๖ คนในเมืองสุโขทัยนี้
 ๙. มักทาน มักทรงศีล มักโอยทาน พ่อขุนรามคำแหง
 ๑๐. เจ้าเมืองสุโขทัยนี้ ทั้งชาวแม่^๗ ชาวเจ้า^๘ ท่วยบั่วท่วยนา^๙-
 ๑๑. ง ลูกเจ้าลูกขุน ทั้งสิ้นทั้งหลาย ทั้งผู้ชายผู้หญิง

^๑ นิยม

^๒ ป่า ตามความหมายเดิมหมายถึงที่มีสิ่งของอย่างใดอย่างหนึ่งเป็นจำนวนมาก เช่น ป่าหมาก คือ ที่ที่มีต้นหมากมาก ป่าไม้ คือ ที่ที่มีต้นไม้มาก เป็นต้น ต่อมาในสมัยอยุธยา คำว่า “ป่า” ยังใช้เรียกย่านการค้าต่างๆ ภายในเมือง เช่น ป่าเหล็ก คือ บริเวณที่ขายเครื่องมือที่ทำจากเหล็ก และอาวุธ ป่าถ่าน คือ หมายถึงบริเวณที่ขายถ่านเป็นต้น ต่อมา คำว่า “ป่า” มีความหมายลดลงโดยใช้ในความหมายว่า “ป่าไม้” หมายถึง บริเวณที่มีต้นไม้ขึ้นเป็นดง และเกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ

^๓ หลวงวิจิตรวาทการให้ความเห็นว่าหมาก หมายถึงไม้กินผล พลู หมายถึงไม้กินใบ

^๔ ป่าขนุน ที่ๆ มีต้นขนุนขึ้นหนาแน่น (ลาง - ขนุน [ไทใหญ่])

^๕ ตามรูปศัพท์ หมายถึงกำแพง ๓ ชั้น แต่มาอาจหมายถึง กำแพงเมืองที่มั่นคง อาจมีชั้นเดียวก็ได้

^๖ ๖.๘ กิโลเมตร (๖๘๐๐ เมตร)

^๗ นางใน หญิงสาววัง

^๘ พระบรมวงศานุวงศ์

^๙ หมูเหล่าชายหญิง ในที่นี้ น่าจะเป็นพลเมือง

- ៣២. នៅមាត់ទ្វារមានកណ្តឹងមួយព្យួរទុក ប្រជារាស្ត្រ ទឹកមុខអង្ស្យក អ្នកដែល
- ៣៣. នៅកណ្តាលភូមិ កណ្តាលស្រុក មានរឿងមានក្តី ឈឺពោះ
- ៣៤. ត្រមោងចិត្ត វាត្រូវការប្តឹង ដល់អម្ចាស់ដល់មន្ត្រី មិនការពិបាកទេ
- ៣៥. ទៅវាយកណ្តឹងដែលលោកព្យួរទុកនោះ ឱ្យរួចរាល់កំហែងម្ចាស់ស្រុកបាន

ប្រែទី ២

- ១. ឮសូរហៅ ចេញមកសាកសួរសេចក្តីវាដោយឡែកត្រង់ បានជារាស្ត្រ
- ២. ទីក្រុងសុខោម័យនេះស្មើចសរសើរ ។ (គេ)បង្កើតចម្ការស្លាចម្ការម្លូពាសពេញទីក្រុង
- ៣. ពេញតំបន់ ចម្ការដូងក៏ច្រើននៅក្នុងទីក្រុងនេះ ចម្ការខ្នុរ
- ៤. ក៏ច្រើននៅក្នុងទីក្រុងនេះ ផ្លែស្វាយក៏មានច្រើននៅក្នុងទីក្រុងនេះ
- ៥. ផ្លែអំពិលក៏មានច្រើននៅទីក្រុងនេះ អ្នកណាបង្កើតបានទៅដល់អ្នកនោះ ។
- ៦. នៅកណ្តាលទីក្រុងសុខោម័យនេះ មានទឹកត្រពាំងឈ្មោះពោយស៊ី មានទឹកថ្លាស្តពិសា
- ៧. ដូចពិសាទឹកទន្លេមេគង្គនៅរដូវប្រាំង ។ នៅជុំវិញទីក្រុងសុខោម័យនេះ មាន
- ៨. កំពែងប្រវែងបីពាន់បួនរយព្យាម មនុស្សនៅទីក្រុងសុខោម័យនេះ
- ៩. ចូលចិត្តបរិភោគទាន ចូលចិត្តកាន់សីល ចូលចិត្តថ្វាយទាន ។ ឱ្យរួចរាល់កំហែង
- ១០. ម្ចាស់ស្រុកសុខោម័យនេះ រួមទាំងប្រជារាស្ត្រ ទាំងអ្នកក្នុងវាំង ទាំងខ្ញុំប្រុស ទាំងខ្ញុំស្រី
- ១១. ទាំងកូនចៅម្ចាស់ស្រុក ទាំងកូនចៅមន្ត្រី ទាំងអស់ទាំងឡាយ ទាំងប្រុស ទាំងស្រី

๑๒. ผุ่งท่วยมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ทรงศีลเมื่อพร-
 ๑๓. ษาทุกคน เมื่อออกพรรษากรานกฐิน เดือนหนึ่ง จี-
 ๑๔. ่งแล้ว เมื่อกรานกฐิน มีพนมเบิย มีพนมหมาก มี
 ๑๕. พนมดอกไม้มืหมอนนึ่งหมอนโนน บริวารกฐินโอ-
 ๑๖. ยทานแลปีแลญิบล้าน^๑ ไปสูตญติกฐิน^๒ ถึงอ-
 ๑๗. ไรญิก^๓ พุ้น เมื่อจักเข้ามาเวียง เรียงกันแต่ไร่-
 ๑๘. ญิกพุ้นเท้าหั่วลาน ดับงค้กลอง^๔ ด้วยเสียงพาทย์ เสียงพิ-
 ๑๙. ณ เสียงเลื่อน เสียงขับ ใครจักมักเล่น เล่น ใครจัก-
 ๒๐. กมักหั่ว หั่ว ใครจักมักเลื่อน เลื่อน เมืองสุ-
 ๒๑. โขทัยนี้ มีสีปากประดูลวง เทียรยอมคนเสียดกัน
 ๒๒. เข้ามาดูท่านเผาเทียน ท่านเล่นไฟ^๕ เมืองสุโขทัยนี้
 ๒๓. มีตังจักแตก กลางเมืองสุโขทัยนี้ มีพิหาร มี
 ๒๔. พระพุทธรูปทอง มีพระอัฐฐารศ^๖ มีพระพุทธรูป
 ๒๕. มีพระพุทธรูปอันใหญ่ มีพระพุทธรูปอัน
 ๒๖. ราม มีพิหารอันใหญ่ มีพิหารอันราม มีปู
 ๒๗. ครูนีสัยมุดกะ^๗ มีเถร^๘ มีมหาเถร เบื้องตะวันตก
 ๒๘. เมืองสุโขทัยนี้ มีอไรญิก พ่อขุนรามคำแหงกระทำ
 ๒๙. โอยทานแก้มหาเถรสังฆราชปราชญ์เรียนจบปญฺญกไตร

^๑ สองล้าน

^๒ สวดญติกฐิน ทอดกฐิน

^๓ อรัญญิก มีความหมาย ๒ ประการคือ ๑. หมายถึง อาณาเขตอันเป็นที่ตั้งวัดของ พระสงฆ์ฝ่ายอรัญวาสี อยู่ทางทิศตะวันตกของเมืองสุโขทัยตั้งแต่กำแพงเมืองไปจนถึงเขาหลวงมีวัด สะพานหินที่ประดิษฐานพระอัฐฐารศเป็นศูนย์กลาง รอบนอกมีวัดป่ามะม่วง วัดตึก วัดศรีโทน เป็นต้น ๒. หมายถึงวัดอรัญญิก ปัจจุบันคือวัดสะพานหิน

^๔ “ด” หรือ “ดม” เป็นคำยืมภาษาเขมร หมายถึง “ตี” ส่วน “บม” หมายถึง “บั้งคม” ในที่นี้น่าจะใช้ในความหมายว่า “ตีประโคมกลอง”

^๕ ตามประทีป

^๖ พระพุทธรูปยืนสูง ๑๘ ศอก เป็นสัญลักษณ์แสดงคุณสมบัตินี้ ๑๘ ประการของ พระพุทธเจ้า

^๗ หมายถึงพระสงฆ์ที่เป็น “นีสัยมุดกะ” คือ ภิกษุผู้พ้นจากถือนิสัยในสำนักอาจารย์ มี พรรษา ๕ พรรษาขึ้นไปแต่ไม่ถึง ๑๐ พรรษา ตามพระวินัย ปุ่ครูอาจเทียบได้กับพระครู

^๘ พระผู้ใหญ่ ตามพระวินัยกำหนดว่ามีพรรษา ๑๐ พรรษาขึ้นไป

១២. អ្នកទាំងអម្បាលមានសទ្ធាក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា កាន់សីលអំឡុងពេលចូលវស្សា
១៣. គ្រប់គ្នា ។ ពេលចេញវស្សា ក្រាលកមិន អស់ពេលមួយខែទើបស្រេច ។
១៤. ពេលក្រាលកមិន មានភ្នំបៀ មានភ្នំស្លា មាន
១៥. ភ្នំផ្កា មានខ្លើយ មានខ្ពស់ និងបរិវារកមិន ប្រធនទាន
១៦. មួយឆ្នាំ ១ ពីរឆ្នាំបៀ ទៅសូត្រញត្តិកមិន ដល់អរញ្ញិកនាយ ។
១៧. ពេលវិលចូលមកស្រុក (ដើរ) វាយរៀងគ្នា (ជាជួរ) តាំងពី
១៨. អរញ្ញិកនាយដល់ព្រះលានហ្លួង ដំប្រគុំស្ករជាមួយសូរពាទ្យ សូរពិណ
១៩. សូរចម្រៀងឆ្លើយឆ្លង សូរច្រៀងចម្រៀង នរណាចូលចិត្តលេង លេងទៅ
២០. នរណាចូលចិត្តសើច សើចទៅ នរណាចូលចិត្តច្រៀងឆ្លើយឆ្លងច្រៀងទៅ ។ ទីក្រុង
២១. សុខាម័យនេះ មានទ្វារស្រុកបួន រមែងមានមនុស្សជ្រៀតជ្រែកគ្នាចូលមក
២២. មើលគេអុជទៀន គេតែងប្រទីប ទីក្រុងសុខោម័យនេះ
២៣. អីងកងប្រហែលនឹងបែកធ្លាយ ។ នៅកណ្តាលទីក្រុងសុខោម័យនេះ មានវិហារ
២៤. មានព្រះពុទ្ធរូបមាស មានព្រះអដ្ឋារស មានព្រះពុទ្ធរូប
២៥. មានព្រះពុទ្ធរូបអង្គធំ មានព្រះពុទ្ធរូបអង្គសមល្មម
២៦. មានវិហារដ៏ធំ មានវិហារដ៏សមល្មម មានព្រះព្រឹទ្ធាចារ្យ
២៧. និស្ស័យមុត្តកះ^១ មានថេរ^២ មានមហាថេរ ។ នៅផ្នែកខាងលិច
២៨. ទីក្រុងសុខោម័យនេះមានអញ្ជិក ផ្សាររាមកំហែងធ្វើការ
២៩. ថ្វាយទានជូនមហាថេរសង្ឃរាជ លោកជាប្រាជ្ញ បានសិក្សាអស់ព្រះត្រៃបិដក

^១ ព្រះសង្ឃដែលបួសបាន ៥ វស្សា ទៅដល់ ១០ វស្សា ។

^២ ព្រះសង្ឃដែលបួសយូរជាង ១០ វស្សាឡើង ។

๓๐. หลวกกว่าปู่ครูในเมืองนี้ทุกคน ลูกแต่เมืองศรีธ-
 ๓๑. รมราชมา ในกลางอรัญญิก มีพิหารอันหนึ่ง มน^๑
 ๓๒. ใหญ่ สูงงามแก่กม^๒ มีพระอัฐารศอันหนึ่ง ลูกยี่-
 ๓๓. น เบื้องตะวันออก เมืองสุโขทัยนี้ มีพิหาร มีปู่ครู
 ๓๔. มีทะเลหลวง มีป่าหมากป่าพลู มีไผ่มีนา มีถิ่น
 ๓๕. มีบ้านใหญ่บ้านเล็ก มีปาม่วง มีป่าขาม ดงงามดังแก่ล-

ด้านที่ ๓

๑. (ง^๓ ...แต่)ง เบื้องดินนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีตลาดป-
 ๒. ถาน มีพระอนนะ^๔ มีปราสาท มีป่าหมากพร้าว ป่าหมาก
 ๓. ลาง มีไผ่ มีนา มีถิ่นถาน มีบ้านใหญ่ บ้านเล็ก เป้-
 ๔. ่องห้วนอนเมืองสุโขทัยนี้ มีกุฎีพิหาร ปู่ครู
 ๕. อยู่ มีสรีดงส^๕ มีป่าพร้าวป่าลาง มีปาม่วงป่าขาม
 ๖. มีน้ำโคก^๖ มีพระขพง^๗ ผีเทพดา ในเขาอันนั้น
 ๗. เป็นใหญ่กว่าทุกผี ในเมืองนี้ ขุนผู้ใดถือเมือง
 ๘. สุโขทัยนี้แล ไหว้ดีพลีถูก เมืองนี้เที่ยง เมือง
 ๙. นี้ดี ผีไหว้บดี พลีบ่ถูก ผีในเขาอัน บ่คุ้มบ่

๑ วิหาร แปลว่า วัด มน แปลว่า กลม จึงควรหมายความว่า มีวัดที่มีเจดีย์รูปกลม

๒ งามที่สุด

๓ แก่ง มีความหมายว่า “ตั้งใจ

๔ ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ กล่าวว่า “อจนะ” มาจากภาษาบาลี - สันสกฤต ว่า “อจล” มีความหมายว่า ผู้ไม่หวั่นไหว หรือ “อจร” มีความหมายว่า ที่ไม่เคลื่อนที่ได้ ธนิต อยู่โพธิ์ ว่ามาจากคำว่า “อจจน” มีความหมายว่า เคารพ บูชา กราบไหว้ ในจารึกนี้ “อจนะ” เป็นชื่อพระพุทธรูปปางมารวิชัยที่ประดิษฐานอยู่ที่วัดศรีชุม ทางด้านเหนือของเมืองสุโขทัย

๕ เป็นท่านบดินทนน้าไว้ใช้ในการชลประทาน คำ “สรีดงส” มาจากภาษาสันสกฤตว่า “สรีดงค”

๖ น้ำที่ดอน น้ำตก มีความหมายเดียวกับ น้ำโสภ ที่ทางอีสานออกเสียง น้ำโซก แปลว่า ลำธารที่ไหลออกจากภูเขา

๗ ชื่อของภูเขาหลวง ในจารึกหลักที่ ๘ และ ๙๔ ใช้พระขพง

- ៣០. ស្រួចស្រាស់ជាងព្រះព្រឹទ្ធាចារ្យទាំងអស់នៅក្នុងទីក្រុងនេះ ។ (មហាថេរសង្ឃរាជា) ធ្វើដំណើរពី
- ៣១. ស្រុកស្រីធម្មរាជមក ។ នៅកណ្តាលអរញ្ជិក មានវិហារមូលធម្មយ
- ៣២. ដ៏កំពស់ហើយល្អក្រៃលែង មានព្រះអង្គរសទ្រង់ឈរមួយ ។
- ៣៣. នៅផ្នែកខាងកើតទីក្រុងសុខោទ័យនេះ មានវិហារ មានព្រះព្រឹទ្ធាចារ្យ
- ៣៤. មានបឹងទន្លេហ្លួង មានចម្ការស្លា មានចម្ការម្លូ មានចម្ការមានស្រែ មានទីស្នាក់លំនៅ
- ៣៥. មានផ្ទះធំ មានផ្ទះតូច មានចម្ការស្វាយ មានចម្ការអំពិល ល្អមើលដូចក្លែង

ប្រែទី ៣

- ១. តាក់តែង ។ នៅផ្នែកខាងជើងទីក្រុងសុខោទ័យនេះ មានផ្សារផ្សោ
- ២. មានព្រះអចនៈ^១ មានប្រាសាទ មានចម្ការដូង មានចម្ការ
- ៣. ខ្នុរ មានចម្ការ មានស្រែ មានទីស្នាក់លំនៅ មានផ្ទះធំ ផ្ទះតូច ។ នៅផ្នែក
- ៤. ខាងត្បូងទីក្រុងសុខោទ័យនេះ មានកុដិ វិហារ ព្រះព្រឹទ្ធាចារ្យគង់នៅ
- ៥. មានទំនប់ទឹកមានចម្ការដូង ចម្ការខ្នុរ មានចម្ការស្វាយ ចម្ការអំពិល
- ៦. មានទឹកគោក មាន (ភ្នំ) ព្រះខ្ពង់ ទេពារក្សអ្នកតានៅលើភ្នំនោះ
- ៧. ជាអ្នកតាដ៏ធំជាងអ្នកតាទាំងអស់នៅទីក្រុងនេះ ។ យុនដ៏កាន់កាប់ទីក្រុង
- ៨. សុខោទ័យនេះ អ្នកណាធ្វើបូជាស្លូងសក្ការៈគួរសម ទីក្រុងនេះមាំមួន ទីក្រុង
- ៩. នេះស្រួលសប្បាយ បើសិនជាបូជាស្លូងសក្ការៈមិនគួរសម អ្នកតានៅភ្នំនោះ

^១ គឺ ព្រះអចនៈ ដែលជាព្រះពុទ្ធរូបនៅវត្តស្រីល្អំ ភាគខាងជើងរបស់ស្រុកចាស់ ខេត្តសុខោទ័យសព្វថ្ងៃ ។

๑๐. เกรง เมืองนี้หาย ๑๒๑๔ ศก^๑ ปี่มะโรง พ่อขุนรามคำ-
 ๑๑. แหง เจ้าเมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัยนี้ ปลุกไม้ตา-
 ๑๒. ลนี้ ได้ลิบลิ้เข้า^๒ จึงให้ช่างพันขดานหิน ตั้งหว่าง
 ๑๓. กลางไม้ตาลนี้ วันเดือนดับ เดือนโอกแปดวัน วั-
 ๑๔. นเดือนเต็ม เดือนบั้งแปดวัน ฟุ้งปู่ครู เกร มหาเถ-
 ๑๕. ร ขึ้นนั่งเหนือขดานหิน สุธรรมแก่อุบาสก ฟุ-
 ๑๖. งท่วยจำศีล ฝึกวันสุทธรรม พ่อขุนรามคำแหง
 ๑๗. เจ้าเมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัย ขึ้นนั่งเหนือขดา-
 ๑๘. นหิน ให้ฟุ้งท่วยลูกเจ้าลูกขุน ฟุ้งท่วยถือน้ำถือน
 ๑๙. เมือง ครั้นวันเดือนดับเดือนเต็ม^๓ ท่านแต่งช่างเผ-
 ๒๐. อกกระทดลยาง^๔ เทียรย้อมทองงา(ซ้าย)ขวา^๕ ชื่อรุจาครี^๖
 ๒๑. พ่อขุนรามคำแหง ขึ้นขี่ไปนบพระ(เถิง)อรัญญิกแล้-
 ๒๒. วเข้ามา ๐ จาริกอันถั่ง มีในเมืองขเลียง สถาบกไว้
 ๒๓. ด้วยพระศรีรัตนธาตุ จาริกอันถั่ง มีในถ้ำชื่อถ้ำ
 ๒๔. พระราม อยู่ฝั่งน้ำสำพาย จาริกอันถั่ง มีในถ้ำ
 ๒๕. รัตนธาร ในกลวงป่าตาลนี้ มีศาลาสองอัน อันถั่งชื่อ
 ๒๖. ศาลาพระมาส อันถั่ง ชื่อพุทธศาลา ขดานหินนี้ ชื่อม-
 ๒๗. นังศิลาบาตร สถาบกไว้นี้ จึงทั้งหลายเห็น

^๑ คือ มหาศักราช ๑๒๑๔ ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๓๕

^๒ ไม้ตาล เป็นไม้มงคลมักปลุกเมื่อขึ้นครองราชสมบัติ ในที่นี้จึงหมายถึงพ่อขุนรามคำแหง
 ครองราชสมบัติได้ ๑๔ ปี ในพ.ศ. ๑๘๓๕ และเท่ากับว่าพ่อขุนรามคำแหงขึ้นครองราชปี พ.ศ.
 ๑๘๒๑

^๓ หมายถึงวันพระ แรม ๑๕ ค่ำ (แรม ๑๔ ค่ำ) และขึ้น ๑๕ ค่ำ

^๔ กระทด หมายถึงสายรัดข้อมือหลังข้าง ลยาง มาจากคำเขมรว่า “รยาง” แปลว่าสัปคับ

^๕ งาซ้ายขวา ประดับด้วยทอง

^๖ ชื่อช่างพระที่นั่งของพ่อขุนรามคำแหง ในคัมภีร์โลกบุญญ์ดึกดำวว่า ช่างตระกูลหนึ่งชื่อ
 “รุจาครี” ถือว่าเป็นช่างตระกูลดีที่สุด

១០. មិនគាំពារមិនក្រេង(ចិត្ត) មីក្រុងនេះលិចលង់។ ១២១៤ ស័ក្ខំ ឆ្នាំរោង
១១. ផ្សេងរាមកំហែងម្ចាស់ស្រុកស្រីសជ្ជនាល័យសុខោម័យនេះ ដាំដើមត្នោត
១២. នេះបាន ១៤ រដូវស្រូវ ទើបឱ្យជាងធ្វើទែនក្តារសិលាតាំងនៅ
១៣. ចន្លោះដើមត្នោតនេះ។ ថ្ងៃខែរោចងងឹតថ្ងៃខែកើត ៨ ថ្ងៃ
១៤. ថ្ងៃខែពេញ ថ្ងៃខែរោច ៨ ថ្ងៃ គណៈព្រះព្រឹទ្ធាចារ្យ ថេរ មហាថេរ
១៥. ឡើងអង្គុយលើទែនក្តារសិលាស្ងួតធម្មឱ្យឧបាសក ហ្លួងជន
១៦. ចាំសីល បើសិនជាមិនមែនថ្ងៃស្ងួតធម្ម ផ្សេងរាមកំហែង
១៧. ម្ចាស់ស្រុកស្រីសជ្ជនាល័យសុខោម័យ ឡើងអង្គុយលើទែនក្តារ
១៨. សិលាឱ្យហ្លួងជនអ្នកកូនម្ចាស់អ្នកកូនមន្ត្រី ហ្លួងជនដែលកាន់កាប់កិច្ចការស្រុក
១៩. មកគាល់។ ថ្ងៃខែរោចងងឹត ថ្ងៃខែពេញបូណ៌ លោកឱ្យប្រដាប់ប្រដាដីរិស
២០. ក្រពាត់រយាង ស្ថិតស្ថានក្នុងទាំងឆ្នេងទាំងស្តាំដោយមាស (ដីរ) ឈ្មោះរូបាគ្រីនោះ
២១. ផ្សេងរាមកំហែងឡើងជិះទៅថ្វាយបង្គំព្រះដល់អរព្រឹក រួចហើយ
២២. ត្រឡប់ចូលមក។ ចារឹកមួយមាននៅស្រុកឈ្មោឿង ស្ថាបនាទុក
២៣. ជាមួយព្រះស្រីវត្តធាតុ ចារឹកមួយមានក្នុងគុហា ឈ្មោះគុហា
២៤. ព្រះរាម នៅមាត់ទន្លេសំពាយចារឹកមួយ នៅក្នុងគុហា
២៥. រត្នធារ។ នៅបរិវេណចម្ការត្នោតនេះមានសាលាពីរ មួយឈ្មោះ
២៦. សាលាព្រះមាស មួយឈ្មោះពុទ្ធសាលាទែនក្តារសិលានេះឈ្មោះ
២៧. មន័ង្គសិលាបាត្រ ស្ថាបនាទុកនេះ ដើម្បីឱ្យអ្នកទាំងឡាយឃើញ។

^១ ម.ស. ១២១៤ ព.ស. ១៨៣៥ ។

ตอนที่ ๔

๑. พ่อขุนพระรามคำแหง ลูกพ่อขุนศรีอินทราทิตย์เป็น-
๒. นขุนในเมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัย ทั้งมา^๑ กาว^๒ ลาว
๓. แลไทยเมืองได้หล้าฟ้าภู (ต่อ)... ไทยชาวอุ^๓ ชาวของ^๔ มาอ-
๔. ก ๑๒๐๗^๕ ศกปีกุน ให้ชุดเอาพระธาตุออกทั้งหลาย
๕. เห็น กระทำบูชาบำเรอแก่พระธาตุได้เดือนหกวัน จี-
๖. งเอาลงฝังในกลางเมืองศรีสัชชนาลัย ก่อพระเจ-
๗. ดีย์เหนือ หกเข้าจึงแล้ว ตั้งเวียงผา^๖ ล้อมพระม-
๘. หาธาตุ สามเข้าจึงแล้ว เมื่อก่อนลายสือไทยนี้^๗
๙. มี ๑๒๐๕ ศก^๘ ปีมะแม พ่อขุนรามคำแหงหาใคร่ใจ
๑๐. ในใจ^๙ แลใส่ลายสือไทยนี้^๙ ลายสือไทยนี้จึงมีเพิ-
๑๑. อขุนผู้นั้นใส่ไว้ พ่อขุนพระรามคำแหงนั้นหา
๑๒. เป็นท้าว เป็นพระยาแก่ไทยทั้งหลาย หาเป็น
๑๓. ครูอาจารย์สั่งสอนไทยทั้งหลายให้รู้
๑๔. บุญรู้ธรรมแท้ แต่คนอันมีในเมืองไทยด้วย
๑๕. รู้ด้วยหลวก ด้วยแก้วด้วยหาญ ด้วยแคะ
๑๖. ด้วยแรง หากคนจักเสมอมิได้ อาจปราบฝูงข้า

^๑ มา เป็นชื่อไทเผ่าหนึ่ง

^๒ กาว เป็นชื่อไทเผ่าหนึ่งในจังหวัดน่านปรากฏเนื้อความในจารึกปู่ขุนจิตขุนจ่อว่า “...ด้า พงศ์กาว...” จึงอาจสันนิษฐานว่า “กาว” คือบรรพบุรุษของผู้ครองนครน่านในสมัยนั้น

^๓ ไท เผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่บนฝั่งแม่น้ำอู อันเป็นแม่น้ำสายหนึ่งที่ไหลมารวมกับแม่น้ำโขง

^๔ ไท เผ่าหนึ่งที่อาศัยอยู่บนฝั่งแม่น้ำโขง (ของ)

^๕ มหาศักราช ๑๒๐๗ ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๒๘ แต่เป็นปีระกา

^๖ ก่อกำแพงหิน ล้อมวัดมหาธาตุเชิง

^๗ มหาศักราช ๑๒๐๕ ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๒๑

^๘ หา หมายความว่า “หากด้วยตัวเอง” (ถิ่นไท) หาใคร่ใจ มีความหมายว่า “คิด” รวมความว่า คิดใคร่ครวญในใจด้วยตัวเอง

^๙ จึงประดิษฐ์อักษรไทยนี้

ប្រែងទី ៤

១. ធម្មនរាមកំហែងកូនធម្មនស្រីតន្ត្រាទិត្យ
២. ជាយុននៅស្រុកស្រីសជ្ជនាល័យសុខោម័យ ទាំងម៉ា^១ ទាំងការ^២ ទាំងលាវ
៣. នឹងថែនៅស្រុកឆ្ងាយដាច់ស្រយាលទាល់ជើងមេឃ ថែអ្នកអ^៣ ថែអ្នកខង^៤ មកចំណុះ
៤. ១២០៧ សកឆ្នាំកុរ (ធម្មនរាមកំហែង) ទ្រង់ឱ្យជីកព្រះធាតុចេញមកឱ្យជនានុជនឃើញ ទើបគេ
៥. មកសក្ការបូជាបំរើដល់ព្រះធាតុបាន
៦. ៦ ថ្ងៃ ទើបទ្រង់ឱ្យយកទៅកប់នៅកណ្តាលស្រុកស្រីសជ្ជនាល័យសាងព្រះចេតិយ
៧. ខាងលើ ៦ ឆ្នាំទើបស្រេច តាំងកំពែងសិលាព័ទ្ធជុំវិញព្រះមហា
៨. ធាតុ បីរដូវស្រូវទើបស្រេច ពីកាលមុនអក្សរថៃនេះមិនមានទេ
៩. ១២០៥ សក^៥ ឆ្នាំមមែធម្មនរាមកំហែងទ្រង់ព្រះចិន្តាចុះឡើងហើយ
១០. ប្រឌិតតួអក្សរថៃនេះ តួអក្សរថៃនេះទើបមានឡើងពីព្រោះ
១១. ធម្មនព្រះអង្គនោះប្រឌិតឡើង ធម្មនរាមកំហែងនោះ
១២. ទ្រង់ជាស្តេច ជាម្ចាស់ដល់ថៃទាំងឡាយ ជា
១៣. គ្រូអាចារ្យបង្ហាត់បង្រៀនថៃទាំងឡាយឱ្យចេះ
១៤. បុញ្ជាចេះធម្មច្បាស់លាស់ ជនដែលមាននៅស្រុកថៃសុទ្ធតែ
១៥. ឆ្លាស់ សុទ្ធតែចេះដឹង សុទ្ធតែក្លាហាន សុទ្ធតែវាងវៃ បច្ចាមិត្រ
១៦. កម្ររកអ្នកណាស្មើ អាចបម្រាបហ្លួងសត្រូវ ប្រាបសត្រូវ

^១ ឈ្មោះជនជាតិថៃអំបូរ ១ ។
^២ ឈ្មោះជនជាតិថៃអំបូរ ១ ដែលជាបុព្វបុរសរបស់ក្សត្រស្រុកណាននៅក្នុងពេលនោះ ។
^៣ ឈ្មោះជនជាតិថៃអំបូរ ១ នៅស្ទឹងអ៊ូ ដែលហូរមកចូលរួមនឹងទន្លេមេគង្គ ។
^៤ ឈ្មោះជនជាតិថៃអំបូរ ១ រស់នៅទន្លេមេគង្គ ។
^៥ ម.ស. ១២០៥ ព.ស. ១៨២១ ។

๑๗. เล็ก มีเมืองกว้างขวางหลาย ปราบเบื้องตะวันอ-
 ๑๘. อก รอดสรลง^๑ สองแคว^๒ ลุมบาจาย^๓ สคา^๔ แท้ฝั่งขอ-
 ๑๙. ง เถิงเวียงจันทน์เวียงคำ^๕ เป็นที่แล้ว เบื่อ(อ)งหัว
 ๒๐. นอน รอดคณ^๖ พระบาง^๗ แพรก^๘ สุพรรณภู-
 ๒๑. มิ^๙ ราชบุรี เพชรบุรี ศรีธรรมราช ฝั่งทะเล
 ๒๒. สมุทรเป็นที่แล้ว เบื้องตะวันตก รอดเมื่อ-
 ๒๓. งนอด เมือง...น หงสาวดี สมุทรหาเป็-
 ๒๔. นแดน ๐ เบื้องดินนอน รอดเมืองแพร่ เมื-
 ๒๕. ่องม่าน เมืองน...เมืองพลัว^{๑๐} พันฝั่งของ
 ๒๖. เมืองชาว^{๑๑} เป็นที่แล้ว ๐ ปลุกเลี้ยงฝูงลูกบ้า-
 ๒๗. นลูกเมืองนั้น ชอบด้วยธรรมทุกคน

๑ เมืองสระหลวงอยู่ฝั่งตะวันตกแม่น้ำน่าน

๒ เมืองอยู่ฝั่งตะวันออกแม่น้ำน่าน

๓ เมืองลุม เมืองบาจาย เดิมเชื่อกันว่าเป็นเมืองที่อยู่ในลุ่มน้ำป่าสัก ต่อมาศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ตั้งข้อสันนิษฐานว่าเป็นเมืองที่ตั้งอยู่บริเวณโคบริเวนหนึ่งตั้งแต่บริเวณทิศเหนือของสุโขทัยเรื่อยลงมาทางทิศตะวันออกของสุโขทัย แต่มีความเป็นไปได้ที่จะอยู่บริเวณลุ่มน้ำน่าน โดยอาจมีฐานะเป็นเมืองบริวารของเมืองน่าน ทั้งนี้โดยพิจารณาจากไอรสของกษัตริย์เมืองน่านพระองค์หนึ่งมีพระนามว่า “บาจาย” ซึ่งเป็นไปได้ว่าไอรสองค์นี้เกิดที่เมืองบาจาย หรืออาจเป็นชื่อที่ตั้งขึ้นเพื่อแสดงความมีอำนาจเหนือเมืองบาจายของกษัตริย์เมืองน่าน เช่นเดียวกับพระนามกรมหลวงชุมพรฯ เป็นเครื่องแสดงว่ากรุงเทพฯ มีอำนาจเหนือเมืองชุมพร

๔ เมืองอยู่บริเวณแม่น้ำน่าน กลุ่มเดียวกับ เมืองลุม เมืองบาจาย

๕ เมืองโบราณอยู่ระหว่างหลวงพระบางกับเวียงจันทน์

๖ เมืองโบราณ ปัจจุบันอยู่ที่ตำบลคณที อำเภอมือง จังหวัดกำแพงเพชร

๗ ปัจจุบันคือ จังหวัดนครสวรรค์

๘ ปัจจุบันคือ จังหวัดพิจิตร

๙ เมืองโบราณ อยู่ในจังหวัดสุพรรณบุรี

๑๐ เมืองโบราณ อยู่ในอำเภอบัว จังหวัดน่าน

๑๑ ชื่อเดิมของหลวงพระบาง บางครั้งเรียกเมืองเซาหรือเซ่า

- ១៧. មានស្រុកធំទូលាយ មានដីច្រើន (ផ្ទៃ) ទ្រង់ប្រាសត្រូវ
- ១៨. នៅទិសខាងកើត បានទាំងស្រុក^១ សង់ឃ្លា^២ លុំបាចាយ^៣ សះតា^៤ ទៅដល់ត្រើយទន្លេមេគង្គ
- ១៩. ដល់រៀងចន្ទន រៀងគាំ^៥ ជាទីបង្អស់ នៅទិស
- ២០. ខាងត្បូង បានទាំងគណ្ឌី^៦ ព្រះបាង^៧ ព្រែក សុពណ៌ភូមិ^៨
- ២១. រាជបុរី^៩ ពេជ្របុរី^{១០} ស្រីធម្មរាជ^{១១} ដល់ឆ្នេរសមុទ្រជាទីបង្អស់
- ២២. នៅទិសខាងលិចទ្រង់ប្រាបបានទាំងស្រុកឆត
- ២៣. ហង្សាវតី ឆ្នេរសមុទ្រជាព្រំដែន
- ២៤. នៅទិសខាងជើង ប្រាបបានស្រុកព្រៃ
- ២៥. ស្រុកម៉ាន ស្រុកព្នូ^{១២} ហួសពីមាត់ទន្លេមេគង្គ
- ២៦. ស្រុកជ្វា^{១៣} ជាកន្លែងបង្អស់ ទ្រង់ទំនុកបំរុង ប្រជារាស្ត្រ
- ២៧. ទាំងមូលដោយយុត្តិធម៌

^១ នៅត្រើយខាងលិចរបស់ទន្លេណាន ។
^២ គឺទីរួមខេត្តពិស្ណុលោក ប្រទេសថៃសព្វថ្ងៃ ។
^៣ នៅក្នុងតំបន់ទន្លេណាន ប្រទេសថៃសព្វថ្ងៃ ។
^៤ នៅក្នុងតំបន់ទន្លេណាន ប្រទេសថៃសព្វថ្ងៃ ។
^៥ ឈ្មោះស្រុកចាស់នៅរវាងស្រុកហ្លួងព្រះបាងនិងទីក្រុងរៀងចន្ទ នៅក្នុងប្រទេសឡាវសព្វថ្ងៃ ។
^៦ ស្រុកចាស់ នៅស្រុកមឿង ខេត្តកំផែងពេជ្រ ។
^៧ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តនគរសះវាន ។
^៨ ស្រុកចាស់ នៅក្នុងខេត្តសុពណ៌បុរី ។
^៩ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តរាជបុរី ។
^{១០} សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តពេជ្របុរី ។
^{១១} សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តនគរស្រីធម្មរាជ ។
^{១២} ស្រុកចាស់ នៅក្នុងស្រុកព្នូ ខេត្តណាន ។
^{១៣} ឈ្មោះដើមរបស់ក្រុងហ្លួងព្រះបាង ប្រទេសឡាវ ។

จารึกนครชุม พุทธศักราช ๑๙๐๐

อักษร	ไทยสุโขทัย
ภาษา	ไทย
ศักราช	สันนิษฐานว่า พุทธศักราช ๑๙๐๐
จารึกอักษร	ด้านที่ ๑ มี ๗๘ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๕๘ บรรทัด
วัตถุที่จารึก	หินทรายแบ่ง แทรกสลับกับหินดินดาน
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๔๗ เซนติเมตร สูง ๑๙๓ เซนติเมตร หนา ๖ เซนติเมตร
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	กพ.๑ ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑ เรียกศิลาจารึกหลักนี้ว่า “หลักที่ ๒” พุทธศักราช ๒๔๖๔
พบเมื่อ	วัด(พระ)บรมธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดกำแพงเพชร
สถานที่พบ	สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ
ผู้พบ	อาคารหอพระสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
ปัจจุบันอยู่ที่	๑. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๑ พ.ศ. ๒๕๑๕ และพ.ศ.๒๕๒๑
พิมพ์เผยแพร่	๒. จารึกสมัยสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๒๗ ๓. ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๓ พ.ศ.๒๕๓๙
ประวัติ	ศิลาจารึกหลักนี้แต่เดิมไม่มีผู้ใดทราบว่ายู่ที่ไหน สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระดำรงราชานุภาพ (พระอิสริยยศในขณะนั้น) ทรงพยายามสืบหาอยู่นาน จนเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ เมื่อทรงเสด็จกลับจากเชียงใหม่มาประทับที่เมืองกำแพงเพชร จึงได้ทราบความจากพระครูธรรมธัมมุนี (ศรี) เจ้าอาวาสวัดพระบรมธาตุ จำได้ว่าศิลาจารึกหลักนี้อยู่ในวัดพระบรมธาตุ มีฐานทำด้วยศิลาแลง วัดพระบรมธาตุ ตั้งอยู่ริมแม่น้ำปิงข้างทิศใต้ หน้าเมืองกำแพงเพชร แต่เดิมมีพระเจดีย์๓ องค์ องค์กลางเป็นฝีมือครั้งรัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ ๑ ปัจจุบันเป็นเจดีย์ทรงพม่า

សិលាចារឹកឥឡាបុរ

គស.១៣៥៧

បញ្ជីទិន្នន័យនៃសិលាចារឹក

អក្សរ	ថៃសុខោម័យ
ភាសា	ថៃ
ឆ្នាំចារឹក	សន្តិដ្ឋានថា ព.ស.១៩០០ គ.ស. ១៣៥៧
ចារឹកអក្សរ	ចំនួន ២ ជ្រុង ជ្រុងទី១ មាន ៧៨ បន្ទាត់ ជ្រុងទី ២ មាន ៥៨ បន្ទាត់
ប្រភេទសិលា	ថ្មភក់
លក្ខណៈសិលា	រូបស្លឹកសេមា
ឧទាហរណ៍	ទទឹងមុខ ៤៧ សម. កម្ពស់ ១៩៣ សម. ក្រាស់ ៦ សម.
លេខសារលើកលេខ	កត.១ ក្នុងសៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ ហៅថា ចារឹកផ្ទាំងទី ២
ទីតាំងរកឃើញ	ព.ស. ២៤៦៤ គ.ស.១៩២១
កន្លែងរកឃើញ	វត្តព្រះបរមធាតុ ស្រុកមឿង ខេត្តកំពង់ពេជ្រ
អ្នករកឃើញ	សម្តេចក្រុមព្រះយ៉ាដំរីងរាជានុភាព
ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន	អគារព្រះរាជបណ្ណាល័យវិទ្យាល័យបណ្ណាល័យជាតិ ក្រុងបាងកក
ចែកចាយឡើយ	១. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ គ.ស.១៩៦៨, ១៩៧២, ១៩៧៨ ២. ចារឹកសម័យសុខោម័យ គ.ស.១៩៨៤

ប្រវត្តិ

៣. ប្រជុំពង្សាវតារច្បាប់កាព្វនាភិសេក ក្បាលទី ៣ គស.១៩៩៦

សិលាចារឹកនេះកាលពីដើមមិនដឹងថានៅទីណាទេ ក្រោយមកព្រះអង្គម្ចាស់ ក្រុមព្រះយ៉ាដំរីងរាជានុភាពទ្រង់បានព្យាយាមស៊ើបសួររកអស់រយៈពេលជាយូរ ។ រហូតដល់ ព.ស. ២៤៦៤ (គ.ស.១៩២១) ពេលដែលទ្រង់ស្តេចយាងត្រឡប់មកពី ឈៀងម៉ែមកឯងប្រថាប់នៅស្រុកកំផែងពេជ្រ ទើបទ្រង់បានជ្រាបនូវដំណឹងតាម រយៈព្រះគ្រូធម្មាធិមុតមុនី (ស្រី) ថៅអធិការវត្តព្រះបរមធាតុ លោកចាំបានថាសិលា ចារឹកឥឡាបុរនេះពីដើមនៅក្នុងវត្តព្រះបរមធាតុនេះ ដាក់តែក្នុងលើដើងទម្រង់ដែល ធ្វើពីថ្មបាយក្រៀម ។

វត្តព្រះបរមធាតុស្ថិតនៅតាមច្រាំងទន្លេមេណាមពិសេសខាងត្បូង ទល់មុខនឹងស្រុក កំផែងពេជ្រ ។ កាលដើមឡើយទីនេះមានចេតិយ ៣ ប្រាង្គ ប្រាង្គកណ្តាលជាស្នាដៃក្នុង រជ្ជកាលព្រះមហាធម្មរាជាទី ១ បច្ចុប្បន្នមានរចនាបថបែបភូមា ព្រោះរដ្ឋអំណាច បានអនុញ្ញាតឱ្យជនជាតិភូមាឈ្មោះពញាតៈកាមកជួសជុល

ด้วยรัฐบาลอนุญาตให้คนพม่าซื้อพญาตะก่ามาบูรณะ

จารึกนครชุมตูกนำลงมากรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๙ พร้อมกับรูปพระอิศวรที่นายรัสต์มัน ชาวเยอรมัน พบที่ศาลพระอิศวร เมืองกำแพงเพชร (ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดกำแพงเพชร) และตั้งอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จนถึง พ.ศ. ๒๔๕๑ จึงได้ส่งมายังหอพระสมุดแห่งชาติ

សិលាចារឹកនគរជុំមបាននាំយកមកទីក្រុងបាងកកកាលពី ព.ស. ២៤២៩ (គ.ស. ១៨៧៦)
 ព្រមជាមួយរូបព្រះឥសូរដែលលោកវ៉េសត៍ម៉ន ជនជាតិអាឡឺម៉ង់បានរកឃើញនៅ-
 អាស្រមព្រះឥសូរ នៅស្រុកកំផែងពេជ្រ (បច្ចុប្បន្នស្ថិតនៅសារមន្ទីរខេត្តកំផែង
 ពេជ្រ) ហើយបានយកមកដាក់តាំងនៅសារមន្ទីរព្រះនគរ ។ លុះដល់ ព.ស. ២៤៥១
 (គ.ស. ១៩០៤) បានចាត់បញ្ជូនផ្ញើមកព្រះរាជបណ្ណាល័យទីក្រុងបាងកក

คำอ่านจารึกนครชุม

ด้านที่ ๑

๑. ศักราช ๑๒๗๙^๑ ปรีะกา เดือนแปดออก ๕ ค่ำ วันศุกร์ หนไทย กัดเกล้า^๒ บุ-
๒. รพพลคุณ^๓ นักษัตร เมื่อยามอันสถาปนานั้นเป็น ๖ ค่ำ แลพระยา
๓. ลีไทยราช ผู้เป็นลูกพระยาเลอไทย เป็นหลานแก่พระยารามราช เมื่อได้
๔. เสวยราชย์ในเมืองศรีสัชนาลัยสุโขทัยได้ราชาภิเษก อันฝูงท้าว
๕. พระยาทั้งหลายอันเป็นมิตรสหาย อันมีในสี่ทิศนี้ แต่งกระยาตงวา-
๖. ย^๔ ของฝากหมากปลาหมาไหว่ อันยัดยัญ^๕ อภิเษกเป็นท้าวเป็นพระยา
๗. จึงขึ้นชื่อศรีสุรยพงศ์มหาธรรมราชาธิราชหากเอาพระศรีรัตนมหาธาตุอ-
๘. นันนี้มาสถาปนาในเมืองนครชุม^๖ นี้ ปีนันพระมหาธาตุอันนี้ไช้ธาตุอัน
๙. สามานย์ คือพระธาตุแท้จริงแล้ เอาลูกแต่ลังกาทวีปพื้น มาตาย เอาท-
๑๐. ึ่ง พืชพระศรีมหาโพธิ์ อันพระพุทธรเจ้าเราเสด็จอยู่ได้ต้นแลผจญ
๑๑. พลงขุนมาราธิราช ได้ปราบแก่ สรรเพชญดาญาณ เป็นพระพุทธร
๑๒. มาปลุกเบื้องหลังพระมหาธาตุนี้ ผิผู้ใดได้ไหว่นบกระทำบูชาพระ
๑๓. ศรีรัตนมหาธาตุแล้ พระศรีมหาโพธิ์นี้ว่าไช้ร มีผลอันสงส์พร่ำเสมอ-
๑๔. อดังได้นบตนพระเป็นเจ้าบ้าง แลความดั่งนี้เราบมิหากกล่าว คำพ-
๑๕. ระพุทธรเจ้า เราหารัง^๗ บอกไว้เองไช้ร เมื่อพระเป็นเจ้าได้เป็นพระพุ-
๑๖. ธรวันนั้น ชนม่าพิธ^๘ เราคนนี้ยังในร้อยปีเลยแต่เมื่อนั้นแ-
๑๗. ลมาเถิงบัดนี้ว่าไช้ร ชนม์เราคนคลาจากร้อยปี แล้ (แล) บัดนี้ถอยปีหนึ่ง
๑๘. ไป แล้ (แล) ยังแต่เก่าสิบเก้าปีตาย^๙ ผิมิคนถามว่านับแต่คลาร้อยปีนั้นแล้

^๑ มหาศักราช ๑๒๗๙ ตรงกับพุทธศักราช ๑๙๐๐

^๒ การนับวันแบบไทย ๑ รอบมี ๖๐ วัน วันกัดเกล้าเป็นวันที่ ๔๖

^๓ หรือบุพพัตตคุณี เป็นชื่อฤกษ์ที่ ๑๑ ประกอบด้วยกลุ่มดาว ๒ ดวง คือ ดาวเพดานหน้า หรือ ดาวงูตัวเมีย บางแห่งเรียกแรดตัวผู้ หรือวัวตัวผู้ เป็นดาวประจำเมืองมิลลา

^๔ เครื่องของถวาย

^๕ การเซ่นสรวงบูชาเทวดา

^๖ อำเภอนครชุม จังหวัดกำแพงเพชร

^๗ เป็นคำกล่าวเน้น ในที่นี้เทียบได้กับ “ทรง” ในคำราชาศัพท์

^๘ อายุชัย

^๙ เป็นคำลงท้ายว่า “เท่านั้น”

សិលាចារឹកឥរិយាបថ

ផ្នែកទី ១

១. សករាជ ១២៧៩^១ ឆ្នាំរកា ខែអាសាឍ ៥ កើត ថ្ងៃសុក្រ របៀបថែហៅថា កាត់ឡោ
២. បូពិជណ្តុរសក្យត្រ ពេលដែលស្ថាបនានោះ នាថ្ងៃ ៦ កើត ហើយព្រះយ៉ា
៣. លីទែយរាជ ទ្រង់ជាព្រះរាជបុត្រព្រះយាលីទែយ ជាចៅព្រះយ៉ាវារាជ ពេលបាន
៤. សោយរាជ្យនៅនគរស្រីសង្ឃនាល័យសុខោម័យ (ទ្រង់) បានរាជាភិសេក ត្រូវពពួកព្រះមហាក្សត្រ
៥. ទាំងឡាយដែលជាមិត្តភក្តិ ទាំងបួនទិស បានយកក្រយាតង្វាយ
៦. របស់បញ្ជើ ស្នា ត្រឹមកឱ្យប្រដោយញ្ជូអភិសេកជាព្រះមហាក្សត្រ
៧. ទ្រង់ទទួលព្រះនាមថា ស្រីសូរ្យពង្សមហាធម្មរាជាធិរាជ បានយកព្រះស្រីរតនមហាធាតុ
៨. នេះមកស្ថាបនាទុកក្នុងស្រុកនគរជុំម^២ ។ ក្នុងឆ្នាំនោះ ព្រះមហាធាតុនេះ មិនមែនធាតុដែល
៩. សាមញ្ញទេ គឺជាព្រះធាតុពិត នាំយកមកតាំងតែពីលង្កាទ្វីបឯនោះ នាំយកទាំង
១០. ដើមព្រះស្រីមហាពោធិ ដែលព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់នៃយើង (ព្រះអង្គឆ្លាប់គង់) ប្រថាប់នៅក្រោមដើម្បី
១១. ផ្កាព្យុំពេលសេនាស្តេចមារាធិរាជ ដរាបបានសម្រេចដល់សព្វញ្ញតញ្ញាណជាព្រះពុទ្ធ
១២. មកដាំនៅខាងក្រោយព្រះមហាធាតុនេះ បើនរណាបានគោរពបូជា
១៣. ព្រះស្រីមហាធាតុនិងព្រះស្រីមហាពោធិនេះហើយ និងមានផលអានិសង្សស្មើនឹង
១៤. បានគោរពបូជាព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ហោង សេចក្តីនេះយើងមិនបានថាខ្លួនឯងទេ
១៥. គឺជាពាក្យដែលព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់បានត្រាស់ទុក កាលដែលព្រះអង្គបានសម្រេចទៅជា
១៦. ព្រះពុទ្ធថ្ងៃនោះ អាយុមនុស្សយើងនៅមានមួយរយឆ្នាំ ក្រោយពីនោះ
១៧. មកដល់ឥឡូវនេះ អាយុតិចជាងមួយរយឆ្នាំហើយ ឥឡូវនេះបន្ថយមួយឆ្នាំហើយ
១៨. សល់តែកៅសិបប្រាំបួនឆ្នាំប៉ុណ្ណោះបានស្លាប់ បើមានអ្នកណាសួរថា តិចជាងមួយរយឆ្នាំនោះ

^១ ម.ស.១២៧៩ ព.ស.១៩០០ ។
^២ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ស្រុកនគរជុំម ខេត្តកំផែងពេជ្រ ។

๑๙. ยังคงแต่เก้าสิบเก้า นั้น ได้ก็ปีแล้วสิ้น ให้แก้ว่าดังนี้ เมื่อปี
 ๒๐. นพระมหารัชมราชก้อพระธาตุนี้ ชนม์คนถอยจากร้อยปีนั้นไป
 ๒๑. ดัร้อยสามสิบเก้าปีแล้ว ปีอันถอยนั้นว่าไชร์ในปีเถาะแต่ปีนั้นมาแล
 ๒๒. ฟุ่งเจ้าขุนพรหมณ์เศรษฐี ถอยจากเป็นมลากเป็นดี^๑ เข้าแต่นั้นแล ย-
 ๒๓. งฟุ่งรู้หลวง ไพรทาย ยาหยุกก็ถอยแต่นั้นแล บ่ชอบบ่ยา^๒ เล-
 ๒๔. ย ฝีมือคนถามดังนี้โสด แต่วันพระเจ้าเราได้เป็นพระพุทธรูปในใต้-
 ๒๕. นพระศรีมหาโพธิ มาถึงวันสถาปนาพระศรีรัตนธาตุนี้ได้เท่าไ-
 ๒๖. ด ให้แก้ว่าดังนี้ ผิจักนับด้วยปี ได้พันเก้าร้อยสี่สิบหกปี ๐ ปีอัน
 ๒๗. นพระได้เป็นพระพุทธรูปนั้นในปีออก ผิจักนับด้วยเดือน ได้
 ๒๘. ญิบหมื่นสี่พันหกสิบเดือน ๐ เดือนอันพระได้เป็นพระพุท-
 ๒๙. ธนั้นในเดือนหกบุรณมี^๓ ผิจักนับด้วยวันได้เจ็ดแสนห-
 ๓๐. มื่นสี่ร้อยหกสิบแปดวัน วันพระได้เป็นพระพุทธรูปนั้นในวั-
 ๓๑. นพุธ วันหนไทยวันเดาญี^๔ ๐ ฝีมือคนถาม ศาสนาพระเป็นเจ้าย-
 ๓๒. งเท่าใดจักสิ้นอัน ให้แก้ว่าดังนี้ แต่ปีอันสถาปนาพระมหา
 ๓๓. ธาตุนีเมื่อนั้น^๕ ได้สามพันเก้าสิบเก้าปีจึงจักสิ้นศาสนาพระเป็น
 ๓๔. เจ้า ๐ อันหนึ่งโสदनับแต่ปีสถาปนามหาธาตุนีไปเมื่อนั้น ได้
 ๓๕. เก้าสิบเก้าปีถึงในปีกุน อันว่าพระปิฎกไตรนี้จักหายแล หากนจัก-
 ๓๖. กู้แต่แลมิได้เลย ยังมีคนรู้คันสเล็กน้อย^๖ ไשר ธรรมเทศ-
 ๓๗. นาอันเป็นต้นว่าพระมหาชาติ หากนสวดแลมิได้เลย ธรรมชาดกอัน
 ๓๘. นอันไשר มีต้นหาปลายมิได้ มีปลายหาต้นมิได้เลย จำพวกพระอภิธรรม
 ๓๙. ไשר พระปฎิฐานและพระยมก ก็จักหายเมื่อนั้นแล แต่นั้นเมื่อ
 ๔๐. หน้า ได้พันปีโสด ฟุ่งภิกษุสงฆ์อันจำศีลคงสิกขาบทสี่ อันยังมีสิ-
 ๔๑. กขาบทอันหนักหนาหามิได้เลย แต่นั้นเมื่อนั้นได้พันปีโส-

^๑ มลาก เป็นคำวิเศษ แปลว่า มาก ดี ดังนั้นคำ “เป็นมลากเป็นดี” อาจตรงกับ “ผู้ลากมากดี” ในปัจจุบัน

^๒ ไม่ถูกต้อง ไม่ยำเกรง, ศ.ดร. ประเสริฐ ณ นคร ให้ความหมายว่า ไม่ชอบ

^๓ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ

^๔ วันเต่าเย้ เป็นวันที่ ๓๙ ในรอบ ๖๐ วัน

^๕ ตั้งแต่ปีที่สร้างพระมหาธาตุที่เมืองนครชุม (พุทธศักราช ๑๙๐๐) ต่อไปภายหลัง

^๖ ค่อนข้างเล็กน้อย

១៩. នៅសល់តែកៅសិបប្រាំបួនឆ្នាំបានប៉ុន្មានឆ្នាំហើយ ឱ្យឆ្លើយថាដូចនេះ
២០. កាលពីឆ្នាំដែលព្រះយាមហាធម្មរាជសាងសង់ព្រះធាតុនេះ អាយុមនុស្សតិចជាងមួយរយឆ្នាំ
២១. បានមួយរយសាមសិបប្រាំបួនឆ្នាំហើយ ឆ្នាំដែលបន្ថយនោះថាឆ្នាំថោះ ហើយរាប់តាំងពីឆ្នាំនោះមក
២២. ទាំងស្តេច មន្ត្រី ព្រាហ្មណ៍ សេដ្ឋី ក៏បន្ថយពីច្រើន ពីជាតាំងពីនោះ
២៣. ទាំងអ្នកចេះធម៌អាថិ ហោរាចារ្យ អ្នកចេះថ្នាំ ក៏បន្ថយតាំងពីនោះមក មិនចូលចិត្ត មិនកោតក្រែង
២៤. បើមានអ្នកណាមកសួរដូចនេះថា រាប់តាំងពីថ្ងៃព្រះអង្គជាម្ចាស់យើងបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធក្រោម ដើម
២៥. ព្រះស្រីមហាពោធិ មកដល់ថ្ងៃស្ថាបនាព្រះស្រីរតនធាតុនេះបានប៉ុន្មានហើយ
២៦. ឱ្យឆ្លើយដូចនេះថា បើរាប់ដោយឆ្នាំ បាន ១៩៤៦ ឆ្នាំ ០ ឆ្នាំដែល
២៧. ព្រះអង្គបានត្រាស់នោះជាឆ្នាំរក បើរាប់ដោយខែ បាន
២៨. ២៤០៦០ ខែ ០ ខែដែលបានត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធ
២៩. នោះ គឺថ្ងៃពេញបូរមី ខែពិសាខ បើរាប់ដោយថ្ងៃ
៣០. បាន ៧១០៤៦៨ ថ្ងៃ ថ្ងៃដែលព្រះអង្គបានត្រាស់នោះគឺ
៣១. ថ្ងៃពុធ ថ្ងៃហៅថាវ៉ាន់តៅញី ០ បើមានអ្នកណាមកសួរថា សាសនាព្រះអង្គជាម្ចាស់
៣២. នៅប៉ុន្មានឆ្នាំទៀតទើបអស់ ឱ្យឆ្លើយថា រាប់តាំងពីបានស្ថាបនាព្រះមហា
៣៣. ធាតុនេះទៅមុខទៀតបាន ៣០៩៩ ឆ្នាំ ទើបអស់សាសនាព្រះអង្គជាម្ចាស់ ០
៣៤. មួយយ៉ាងទៀត រាប់តាំងពីឆ្នាំស្ថាបនាព្រះមហាធាតុទៅខាងមុខបាន
៣៥. ៩៩ ឆ្នាំ ក្នុងឆ្នាំកុរ ព្រះត្រៃបិដកនេះនិងបាត់ទៅ រកអ្នកចេះដឹង
៣៦. ច្បាស់លាស់មិនបានឡើយ នៅមានមនុស្សស្គាល់ចេះដឹងតិចណាស់
៣៧. ធម្មទេសនា ដូចជា ព្រះមហាជាតិ រកអ្នកណាសូត្រក៏មិនបាន ធម្មជាតិកផ្សេង
៣៨. ទៀត មានដើមរកចុងមិនបាន មានចុងរកដើមមិនបាន ចំណែកខាងព្រះអភិធម្មវិញ
៣៩. ព្រះបដ្ឋាន និង ព្រះយមក ក៏និងបាត់នៅពេលនោះ
៤០. តទៅនោះទៀត ១០០០ ឆ្នាំ ភិក្ខុសង្ឃទាំងឡាយដែលកាន់សីល គង់សិក្ខាបទ ៤
៤១. ដែលនៅកាន់សិក្ខាបទយ៉ាងធ្ងន់នោះរកមិនបានឡើយ ពីនោះទៅមុខទៀតបាន ១០០០ ឆ្នាំ

๔๒. ด อันว่าฝูงชี^๑ จักทรงผ้าจีวรหามิได้เลย เรายังมีผ้าเหลืองน้อย-
 ๔๓. ยหนึ่งเห็นใบในหู แล้วจักศาสนาพระเป็นเจ้าตาย แต่นั้นเมื่อหน้า
 ๔๔. ได้พันปีโสธ อันว่าจักรู้จักผ้าจีวร จักรู้จักสมณะน้อยหนึ่-
 ๔๕. งหามิได้เลย ธาตุพระเป็นเจ้าที่นี้ก็ดี แห่งอื่นก็ดียังคงเล-
 ๔๖. ย เมื่อป้อนจักสิ้นศาสนาพระพุทธรเป็นเจ้าที่สุดทั้งหลายอ้อ-
 ๔๗. น ปีชวดเดือนหกบุรณมี วันเสาร์ วันไทยวันระวายสน^๓ วันไพสาขฤ-
 ๔๘. กษ์^๓ เถิงเมื่อวันดั่งนั้น แต่พระธาตุทั้งหลายอันมีในแผ่นดิน
 ๔๙. นี้ก็ดี ในเทพโลกก็ดี ในนาคโลกก็ดี เหาะไปกลางหาว และไปประชุมกั-
 ๕๐. นในลังกาทวีป เข้าอยู่ในกลวง^๔ รัตนมาลิกมหาสถูป^๕ แล้วจึงจัก
 ๕๑. เหาะไปอยู่ในดินพระศรีมหาโพธิ ที่พระพุทธรเป็นเจ้าครัสแก่
 ๕๒. สรรเพชญุตญาณเป็นพระพุทธรเมื่อก่อนอื่น จึงจักกาล
 ๕๓. ไฟไหม้พระธาตุทั้งอันสิ้นแล เปลวพุ่งขึ้นคอง^๖ พรหมโลก
 ๕๔. ศาสนาพระพุทธรจักสิ้นในวันดังกล่าวอันแล แต่นั้นเมื่อ
 ๕๕. หน้า ฝูงคนอันจักรู้บุญธรรมหามิได้หลายเลยย่อมจักกระ
 ๕๖. ทำบาปกรรม แลจักเอาตนไปเกิดในนรกไซ้^๗ แต่นั้นเมื่อหน้า ฝูง-
 ๕๗. งสาธุสัตนุรุษทั้งหลายจูงเร่งกระทำบุญธรรมในศาสนาพระพุ-
 ๕๘. ทธเมื่อยังมีเท่าวัน^๗ ชั่วเรบัดนี้มีบุญหนักหนา จึงจ-
 ๕๙. กได้มาเกิดทันศาสนาพระเป็นเจ้าไซ้^๗ จูงทั้งหลายหมั่น
 ๖๐. กระทำบูชาพระสถูป เจดีย์ พระศรีมหาโพธิ อันเสมอดังตน
 ๖๑. พระเจ้าเรา ผิผู้ใดได้ปรารถนาด้วยใจศรัทธาดังอัน ชื่อ^๘ จักปรารถ-
 ๖๒. นาไปเกิดในเมืองฟ้า...ต รอดพระศรีอารยไมตรีลงมาเปน
 ๖๓. พระพุทธร เยีย^๙ มาเกิดในเมืองดินนี้คาบเดียวก็ได้ตาย ผิมิคนถา-

^๑ เหล่านักบวช คือ พระภิกษุ (ชี นักบวช, พระในพระพุทธศาสนา)

^๒ วันที่ ๓๓ ในรอบ ๖๐ วัน

^๓ วิสาขฤกษ์ คือ ฤกษ์ที่ ๑๖ ดาวคันฉัตร

^๔ บริเวณ

^๕ มหาสถูปในเมืองอนูราธปุระ ประเทศศรีลังกา

^๖ ทรายเท่าถึง ตลอด

^๗ ในขณะที่พระพุทธรศาสนายังดำรงอยู่ยังไม่ถึงกาลสิ้นพระพุทธศาสนา

^๘ แม้ว่า หากว่า

^๙ จึง แล้ว

៤២. អ្នកកាន់ផ្លូវដែលគ្រងចីពររកមិនបានឡើយ នៅមានសល់ចីពរតិចតួច
៤៣. ស្បែកត្រចៀក នៅស្គាល់សាសនាព្រះពុទ្ធខ្លះ ពីនោះទៅមុខទៀត
៤៤. ១០០០ ឆ្នាំ រកមនុស្សនិងស្គាល់ចីពរ ស្គាល់ភិក្ខុសង្ឃតិចតួចក៏
៤៥. រកមិនបានសោះព្រះធាតុព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់នៅកន្លែងនេះក្តី កន្លែងដទៃទៀតក្តី នៅសល់
៤៦. នៅឡើយ ដល់ឆ្នាំនិងអស់សាសនាព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ទាំងអស់នោះ
៤៧. ឆ្នាំចូត ខែពិសាខ ពេញបូរមី ថ្ងៃសៅរ៍ ថ្ងៃហៅថា វ៉ាន់រវាយសាន់ ពេសាខបូក្ស
៤៨. ដល់ថ្ងៃនោះ ព្រះធាតុទាំងអស់ដែលមាននៅលើផែនដីនេះ
៤៩. ក្តី នៅទេវលោកក្តី នាគលោកក្តី ហោះទៅកណ្តាលអាកាស ហើយទៅប្រជុំគ្នា
៥០. នៅលង្កាឆ្និប ចូលទៅនៅកំលុងរតនមាលិកមហាស្តុប^១ ហើយបានហោះ
៥១. ទៅនៅក្នុងដើមព្រះស្រីមហាពោធិ ដែលព្រះពុទ្ធបានត្រាស់
៥២. សពិពេជ្ជញាណ ជាព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ពីមុននោះ ទើបដល់កាល
៥៣. ភ្លើងនេះព្រះធាតុទាំងអស់ហើយ អណ្តាតភ្លើងនេះទៅដល់ព្រហ្មលោក
៥៤. សាសនាព្រះពុទ្ធនិងអស់នៅថ្ងៃនោះ ពីនោះទៅមុខទៀត
៥៥. មនុស្សទាំងឡាយដែលនិងស្គាល់បុព្វទាននោះរកពុំឃើញ តែងនាំគ្នា
៥៦. ធ្វើអំពើបាបកម្មនិងនាំខ្លួនទៅធ្លាក់នរក ពីនោះទៅមុខទៀត
៥៧. សាធុសប្បុរសទាំងឡាយឱ្យនាំគ្នាព្យាយាមធ្វើបុព្វដាក់ទានក្នុងសាសនាព្រះពុទ្ធ
៥៨. ដែលកំពុងមានថ្ងៃនៅសល់ ពួកយើងចាត់ថាមានបុព្វជាច្រើន
៥៩. ទើបបានកើតមកទាន់សាសនាព្រះពុទ្ធ អ្នកទាំងអស់ឱ្យខំព្យាយាម
៦០. ធ្វើសក្ការៈបូជាព្រះស្តុប ចេតិយ៍ ព្រះស្រីមហាពោធិដែលស្មើនិងអង្គ
៦១. ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ បើនរណាបានប្រាថ្នាដោយចិត្តសទ្ធាជ្រះថ្លាដូចនេះ និងចង់ទៅ
៦២. កើតនៅឋានសួគ៌...រហូតដល់ព្រះស្រីអារ្យមេត្រី ចុះមក
៦៣. ត្រាស់ជាព្រះពុទ្ធលើពិភពលោកនេះមួយកាលមួយដង បើមាននរណាសួរ

^១ ព្រះមហាចេតិយ នៅស្រុកអនុរាជបុរៈ ប្រទេសស្រីលង្កា។

๖๔. มดั่งนี้โสด ดั่งฤฯ แลไปรู้ระบบ^๑ ปีเดือนวันคืนอันถอยแท้
 ๖๕. ดั่งอัน ผู้ใดหาจริงพิจารณาสังขยา^๒ คุณ^๓ ดู แลรู้แท้ดั่งอันลิ-
 ๖๖. ให้นานว่าดั่งนี้ ผู้คุณสังขยาพิจารณาคุณอัน คนพระยาศรีสุ-
 ๖๗. รียพงษ์มหาธรรมราชาธิราช แลพระยามหาธรรมราชัน
 ๖๘. ยังมีคุณอันรู้ดั่งฤฯบ้างอัน ให้นานว่าดั่งนี้ พระยาธรรม
 ๖๙. ราชันนั้นคงปัญญาศีลทุกเมื่อ นบพ...ส....รร..ในราชมนเทีย-
 ๗๐. ร บ่หอนขาดสักวันสักคืน..ง.....เดือนเพ็ญ.
 ๗๑. ไปนบพระธาตุอันตนห.....ทั้งหลายสด-
 ๗๒. บธรรมเทศนาโอยทาน เข.....ง อันอ.....
 ๗๓. พ อัยฐานคิกศีล^๔ ทุกเมื่อ อันหนึ่งโสด พ.....
 ๗๔. พระปฎักไตรงาจรเบรียน^๕ ภิกษุสงฆ์ทั้งหลายให้.....
 ๗๕. มุดเป็นเถรมหาเถร.....ใน...หลายประการหนักหนา.....
 ๗๖. ที่คณนาแลมิได้รู้จัก ค.....ฟ้าหลายกว่าพันชื่อคน..
 ๗๗. น ดาวไชรจักเป็น.....จักลมจักไฟจัก..
 ๗๘. ม จักเป็น..ปากดั่ง...ขึ้นจักดู..ต....น ผู้......

ด้านที่ ๒

๑. เมืองอันใดก็รู้สิ้น อันรู้สาสตร์ อ.....
 ๒. อยู่กุดศก^๖ จตุรงค์^๗กระทำนตร์จีช้าง.....
 ๓. คล้องช้าง เป็นพฤคิมาศศาสตร์^๘.....
 ๔. ก็นับดวงถ้วนไชรียังมากกลา.....
 ๕. ด้วยแก้วด้วยหาญหาที่กส.....

๑ วิธินับ

๒ การนับ การคำนวณ

๓ คำนวน

๔ ศีล ๘

๕ สอน

๖ เครื่องเล่นการพนันอย่างหนึ่ง ใช้ลูกบาศก์ทอด แล้วเดินตัวสกาตามแต้มลูกบาศก์

๗ หมายกรุก

๘ ศาสตร์ของพรหมณ์พวกหนึ่งซึ่งทำพิธีเกี่ยวกับช้างและปัดรังควาญ

- ៦៤. ថា នរណាចេះដឹងរាប់ឆ្នាំ ខែ ថ្ងៃដែលបន្ថយចុះ
- ៦៥. នរណាជាអ្នកពិនិត្យពិចារណាបូកគុណខែថ្ងៃនោះ
- ៦៦. ឱ្យប្រាប់តេថា អ្នកពិចារណាបូកគុណនោះគឺ ព្រះយា ស្រី
- ៦៧. សូរ្យពង្សមហាធម្មរាជាធិរាជ ហើយព្រះយាមហាធម្មរាជនោះ
- ៦៨. នៅមានគុណគួរឱ្យដឹងទៀត ដូចជា ព្រះយាធម្ម
- ៦៩. រាជនោះទ្រង់រក្សាបញ្ចសីលគ្រប់ពេលវេលាបូជា...ក្នុងរាជដំណាក់
- ៧០. មិនខ្វះខាតទោះបីមួយថ្ងៃមួយយប់..ខែពេញ.....
- ៧១. ទៅក្រាបបូជាព្រះធាតុដែលខ្លួន....ទាំងឡាយ ស្តាប់
- ៧២. ធម៌ទេសនា ឱ្យទាន
- ៧៣. អស្ចារ្យកសិលរាល់ថ្ងៃ មួយយ៉ាងទៀត.....
- ៧៤. ព្រះត្រៃបិដក អាចបង្រៀនភិក្ខុសង្ឃឱ្យ.....
- ៧៥. ជាថេរៈមហាថេរៈ..... ជាច្រើនប្រការ....
- ៧៦. ដែលរាប់បាន ហើយនិងមិនអាចស្គាល់.....ជាងមួយពាន់ឈ្មោះ.....
- ៧៧. ផ្កាយនោះ និងជា.....ចក្ខុខ្យល់ ចក្ខុភ្លើង...
- ៧៨. និងជា....មាត់លី.....ឡើង និងមើល

ជ្រុងទី ២

- ១. ម្យ៉ាងណាក៏ដឹងទាំងអស់ ដែលដឹងសាស្ត្រ.....
- ២. ...ស្មោះត្រង់ ធ្វើយន្តចេះដឹង.....
- ៣. ទាក់ដី ជាព្រឹទ្ធិបាសសាស្ត្រ.....
- ៤. ក៏រាប់វាលគ្រប់ នៅច្រើន.....
- ៥. ដោយក្លាហាន រកកន្លែង.....

๖. แพ้ตนแพ้ท่านก็รู้หมั่น.....
๗. เหมือนแปลงฝ่ายรู้ปรา.....
๘. พาเมืองมาออก^๑ ย่อม.....
๙. คู่^๒ ลักขำลักของบ่ห่อน.....
๑๐. นโทะระแก้คนเหี้ยม บา.....
๑๑. ดานไม้ตรีกรุณาเพื่อ.....
๑๒. เมื่อชั่วพระยารามราช^๓.....
๑๓. กว้างขวางรอดทุกแห่ง.....
๑๔. ไหว้ทุกมาคัลทุกแห่ง เม.....
๑๕. ทุกแห่งเพื่อพ่อลูกพ่อ.....เป็น
๑๖. เจ้าเป็นขุนอยู่บ้านเมืองขาด.....
๑๗. หลายบัน^๔ หลายท่อนแซว^๕.....หลา
๑๘. ยบันหลายท่อนดั่งเมืองพ.....
๑๙. นกเป็นขุนหนึ่ง เมืองคนที่^๖ พระบาง^๗ หาเป็นขุนหนึ่ง^๘.....
๒๐. เมืองเชียงทอง^๙ หาเป็นขุนหนึ่ง เมือง.....หา
๒๑. เป็นขุนหนึ่ง เมืองบางพาน^{๑๐} หาเป็นขุนหนึ่ง เมือง.....หาเป็นขุน
๒๒. หนึ่ง เมืองบางฉลึง^{๑๑} หาเป็นขุนหนึ่ง.....
๒๓. งต่างทำเนื้อทำตนเขาอยู่ เมื่อล.....
๒๔. น ได้เสวยราชย์แทนที่ปู่ย่าพ่อแม่.....
๒๕. เป็นเจ้าเป็นขุนนั้นด้วยกำลัง.....
๒๖. ราชชอบด้วยทศพิธราชธรรม.....

๑ มาเป็นเมืองขึ้น

๒ คดโกง

๓ เมื่อครั้งรัชสมัยพ่อขุนรามคำแหง

๔ ท่อน, ส่วน

๕ ชั้นเล็กชั้นน้อยและแหลม

๖ ปัจจุบันคืออำเภอบ้านโคน จังหวัดกำแพงเพชร

๗ จังหวัดนครสวรรค์

๘ หากเป็นกษัตริย์หรือเจ้าเมืององค์หนึ่ง

๙ ปัจจุบันคืออำเภอร่องแห้ง จังหวัดตาก

๑๐ ปัจจุบันคืออำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

๑๑ สันนิษฐานว่าอยู่บนทางถนนพระร่วง ช่วงระหว่างสุโขทัย

៦. ចាញ់គេចាញ់ឯង ក៏ដឹង.....
៧.
៨. នាំម្សីមកចេញ
៩. លូចរបស់ទ្រព្យសម្បត្តិគេ.....
១០. ទោសដល់ខ្លួន.....
១១. មេត្រៃ ករុណា ដើម្បី.....
១២. កាលសម័យព្រះយ៉ាវាមរាជ^១.....
១៣. ទំហំឃ្លាតឆ្ងាយទៅដល់គ្រប់កន្លែង.....
១៤. សំពះ មកគាល់គ្រប់កន្លែង.....
១៥. គ្រប់កន្លែងដើម្បីឪពុក កូន.....
១៦. ឯងជាស្តេចនៅស្រុកស្រែខាត.....
១៧. ច្រើនកំណត់
១៨. ច្រើនកំណត់ ដូចស្រុក.....
១៩. បក្សីជាស្តេចមួយ ស្រុកគន្ធី^២ ព្រះបាង^៣ ជាស្តេចមួយ.....
២០. ស្រុកជៀងថង^៤ ជាស្តេចមួយ.....
២១. ជាស្តេចមួយ ស្រុកបាងផាន^៥ ជាស្តេចមួយ.....
២២. មួយ ស្រុកបាងឆ្លឹង ជាស្តេចមួយ.....
២៣. ធ្វើខ្លួន.....
២៤. បានសោយរាជ្យជំនួសតា យាយ បិតា មាតា.....
២៥. ជាស្តេច ជាស្តេចនោះដោយកំលាំង.....
២៦. ប្រកបដោយទសពិធរាជធម៌.....

^១ ឈ្មោះរាមកំហែង ។

^២ សព្វថ្ងៃនៅស្រុកបានគោន ខេត្តកំផែងពេជ្រ ។

^៣ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តនគរសះវ៉ាន់ ។

^៤ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ស្រុករៈហែង ខេត្តតាក ។

^៥ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ស្រុកព្រំនក្រះតាយ ខេត្តកំផែងពេជ្រ ។

๒๗. คนที่พระบางโครม ในดินพิง^๑ นี้.....
๒๘. ปลุกหมากพร้าวหมากกลางทุกแห่ง.....
๒๙. เป็นป่าเป็นดง ให้แผ้วให้ถาง.....ธรรม-
๓๐. มิกราชัน บ้านเมืองอยู่เขมม รอ
๓๑. แต่งให้ขุนพิขุนน้องลูกหลาน.....
๓๒. ไพร่ฟ้าชาวไทยจี่เรือไปค้าขีม้าไปขาย.....
๓๓. ง ต้องใจมิได้เพื่อด้วยอำนาจแก่.....
๓๔. ราชันเมื่อชั่วขุน^๒ นี้ ผิขุนผู้ใด.....
๓๕. ในเมืองนี้ว่าไชร์ จูงให้รู้บุญรู้ธรรม.....ต
๓๖. ญป เจดีย์ พระศรีมหาโพธิ.....
๓๗. แม่พิง^๓ น้อย่าขาดสักเมื่อ ให้ยา^๔ ปุครู^๕.....
๓๘. น้องย่าผู้เฒ่า ผู้แก่ให้รู้ปราชไพบรพา.....
๓๙. งานไชร์ไชร์ ผิชอบ เมื่อไชร์ไชร์ อย่าพาไชร์.....
๔๐. นาจูงข้าวเหลือเกลือกในในเมืองคน ผิว่า.....พรรษา
๔๑. นต่างบ้านต่างเมือง ก็จักมาพึ่งมาอิงคน.....
๔๒. ว่าไชร์ คนไปขอพึ่งเมืองท่าน ท่านก็ดูแลคนไ.....
๔๓. นิสยคนสอด ไพร่ฟ้าชาวไทยลูกเจ้าลูกขุนผู้ใด.....
๔๔. ได้ข้าง^๖ เอาเหย้านาวเอาเรือนเขา พ่อตายให้ไว้แก่ลูก พี่ตายให้ไว้แก่.....
๔๕. น้อง ขุนผู้ใดกระทำชอบด้วยธรรมดั่งอันขุนผู้นั้น.....
๔๖. กินเมืองเหิงนานแก่กม ผู้ใดกระทำชอบด้วยธรรมดั่งอัน ขุนผู้นั้น.....
๔๗. นบมียืนเิงเหิงนานเลย คำนีกล่าวคั่นสเล็กสน้อย แลคำอ-
๔๘. นพิสดารไชร์ กล่าวไว้ในจาริกอันมีในเมืองสุโขทัย
๔๙. นักพระมหาธาตุพูนแล จาริกอันหนึ่งมีในเมือง

^๑ ปลายแม่น้ำปิง

^๒ ในภายหลัง

^๓ แม่น้ำปิง

^๔ เคารพยำเกรง

^๕ เทียบได้กับพระครู คือ ภิกษุที่มีพรรษา ๕ พรรษาขึ้นไป แต่ไม่ถึง ๑๐ พรรษา

^๖ กคชี่ รังแก

- ២៧. គន្ធិ ព្រះបាងក្រោម នៅជើងទន្លេពិង^១ នេះ.....
- ២៨. ដាំដើមដូង ដើមកណ្តាល គ្រប់កន្លែង.....
- ២៩. ជាព្រៃ ឱ្យឆ្ការ.....
- ៣០. មិករាជនោះ ស្រុកស្រែនៅស្រួល.....
- ៣១. តែងឱ្យឃ្លួន^២ បង ឃ្លួនជូន កូនចៅ.....
- ៣២. ប្រជាជន អ្នកស្រុកអ្នកស្រែ ជិះទូកជិះសេះទៅលក់....
- ៣៣. ត្រូវចិត្តមិនបាន ដោយអំណាចឱ្យ.....
- ៣៤. រាជនោះ ពេលសម័យនេះ បើឃ្លួនណា.....
- ៣៥. ក្នុងនគរនេះ ត្រូវឱ្យដឹងបុញ្ញ ដឹងធម៌.....
- ៣៦. ស្លូប ចេតិយ៍ ព្រះស្រីមហាពោធិ.....
- ៣៧. មែពិង^៣ នេះ កុំឱ្យខាតសម្បត្តិមួយថ្ងៃ.....
- ៣៨. ជូន...មនុស្សចាស់ទុំឱ្យប្រាណីប្រជាជន.....
- ៣៩. ការងារប្រើ បើមិនត្រឹមត្រូវ កាលប្រើ កុំនាំទៅប្រើ....
- ៤០. ស្រូវត្រូវឱ្យសល់ អំបិលត្រូវបំរុងទុកក្នុងម្សៅ.....
- ៤១. ថាហើយ ទៅសុំពីងគេ គេក៏មើលថោក.....
- ៤២. ប្រជាពលរដ្ឋកូនស្តេចកូនឃ្លួនណា.....
- ៤៣. បានយកផ្ទះយកសំបែងគេ ឪពុកស្លាប់ទុកឱ្យកូន បងស្លាប់ទុកឱ្យជូន
- ៤៤. ឃ្លួនណាបានធ្វើអំពើប្រកបដោយធម៌ ឃ្លួននោះ.....
- ៤៥. គ្រប់គ្រងស្រុកបានយូរទាំងអស់ អ្នកណាធ្វើអំពើមិនប្រកបដោយធម៌...
- ៤៦. គ្រប់គ្រងមិនបានយូរឡើយ ពាក្យនេះនិយាយបន្តិចបន្តួច
- ៤៧. ហើយពាក្យដ៏ពិស្តារ និយាយទុកក្នុងសិលាចារឹកដែលមាននៅនគរសុខោម័យ...
- ៤៨. ព្រះមហាធាតុនោះហោង ចារឹកមួយទៀតទុកក្នុងស្រុក.....

^១ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ទន្លេពិង ។
^២ ឃ្លួន ជាតំណែងរបស់នាម៉ឺនសព្វមុខមន្ត្រីរបស់ក្រុងសុខោម័យ ដូចជាចៅហ្វាយស្រុក ជាដើម ។
^៣ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ទន្លេពិង ។

๕๐. อันหนึ่งมีในเมืองฝาง อันหนึ่งมีในเมืองสระหลวง^๑
๕๑. หมทลา^๒ ประดิษฐานไว้ด้วยพระบาทลักษณะหัน พระบาทลักษณะ-
๕๒. ณะนั้นไซ้ พระยารรรมิกราชให้ไปพิมพ์เอารอยดิน.....พระเป็น-
๕๓. นเจ้าเถิงสิงหลอันเหยียบเหนือจอมเขาสุมนภูฏบรรพต^๓ ป-
๕๔. ระมาณเท่าใดเอามาพิมพ์ไว้ จูงคนทั้งหลาย.แท้.....อ-
๕๕. นหนึ่งประดิษฐานไว้ในเมืองศรีสัชนาลัย เหนือจอมเขา...อ-
๕๖. นหนึ่งประดิษฐานไว้ในเมืองสุโขทัยเหนือจอมเขาสุมนภูฏ^๔ อันหนึ่ง
ประดิษฐานไว้
๕๗. ในเมืองบางพานเหนือจอมเขานางทอง^๕ อันหนึ่งประดิษฐานไว้เหนือจ-
๕๘. มเขาที่ปากพระบาง^๖ จารึกก็ยังไว้ด้วย ทุกแห่ง

^๑ เมืองโบราณในจังหวัดพิษณุโลกฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน

^๒ ศาสตราจารย์เชเดส์ เห็นว่า “หม” น่าจะเป็น “หน” ที่แปลว่าทาง หมทลา จึงอาจเป็น
หนทลา คือ หนทาง ทางหลวง (ทลา คำเขมร แปลว่า ทางหลวง)

^๓ เขาสุมนภูฏในประเทศศรีลังกา

^๔ เขาพระบาทใหญ่ จังหวัดสุโขทัย

^๕ ภูเขาอยู่ในอำเภอฟารานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร ปัจจุบันรอยพระพุทธรูปถูกนำมา
ประดิษฐานในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

^๖ เขากบ จังหวัดนครสวรรค์

- ៥០. មួយទុកនៅស្រុកហ្វាង^១ មួយទៀតទុកក្នុងស្រុកស្រះហ្លួង^២
- ៥១. ...ប្រតិស្ថាទុកដោយព្រះបាទសក្ការៈនោះ ព្រះបាទនោះ
- ៥២. ព្រះយាធម្មិករាជឱ្យទៅចាក់ពុម្ពយកស្នាមព្រះបាទ....
- ៥៣. ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ពីសិង្គលដែលប្រថាប់ទុកលើភ្នំសុមេនក្នុងបពិត្ត^៣
- ៥៤. ទំហំប៉ុន្មាន យកមកចាក់ពុម្ពទុក ឱ្យមនុស្សទាំងឡាយ.....
- ៥៥. មួយប្រតិស្ថាទុកក្នុងមឿងស្រីសង្ឃនាស័យ លើភ្នំ.....
- ៥៦. មួយប្រតិស្ថាទុកក្នុងនគរសុខោម័យលើភ្នំសុមេនក្នុង^៤ មួយទៀតប្រតិស្ថាទុក
- ៥៧. នៅស្រុកបាងផាន លើភ្នំនាងថង^៥ មួយទៀតប្រតិស្ថាទុកលើ
- ៥៨ ភ្នំនៅប៉ាកព្រះបាង^៦ ចារឹកក៏បានទុកនៅគ្រប់កន្លែង ។

^១ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ស្រុកហ្វាង ខេត្តឧត្តរដ្ឋី ។
^២ ស្រុកចាស់នៅក្នុងខេត្តពិស្ណុលោក សព្វថ្ងៃនេះ ។
^៣ ភ្នំសុមេនក្នុង ប្រទេសស្រីលង្កា ។
^៤ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ភ្នំព្រះបាទយ៉ៃ (ព្រះបាទធំ) ខេត្តសុខោម័យ ។
^៥ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ភ្នំនៅស្រុកព្រំឆ្នេរតាបាយ ខេត្តកំផែងពេជ្រ ។
^៦ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ភ្នំកុប ខេត្តនគរសះវ៉ាន់ ។

จาริกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย หลักที่ ๑

พุทธศักราช ๑๙๐๔

อักษร	ไทยสุโขทัย
ภาษา	ไทย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๐๔ ศักราชที่ปรากฏในศิลาจาริกวัดป่ามะม่วง ได้แก่ มหาศักราช ๑๒๘๓ ถ้านับปีพุทธศักราชตามคคิลงกา (๑๒๘๓ + ๖๒๒) จะตรงกับปีพุทธศักราช ๑๙๐๕ แต่ถ้านับปีพุทธศักราชตามอย่างไทย (๑๒๘๓ + ๖๒๑) จะตรงกับปีพุทธศักราช ๑๙๐๔ ในที่นี้ ได้ใช้วิธีเทียบนับปีตามแบบอย่างของไทยจึงเป็นพุทธศักราช ๑๙๐๔
จาริกอักษร	จำนวน ๔ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๓๕ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๓๘ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๔๒ บรรทัด ด้านที่ ๔ ขำรุค
วัตถุที่จาริก	หินทราย
ลักษณะวัตถุ	หลักสี่เหลี่ยม ทรงกระโจม หรือทรงยอด
ขนาดวัตถุ	กว้างด้านละ ๒๘ เซนติเมตร ๒ ด้าน ด้านละ ๒๙ เซนติเมตร สูง ๑๑๕ เซนติเมตร
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	อย. ๑ ประชุมศิลาจาริก ภาคที่ ๑ เรียกศิลาจาริกหลักนี้ว่า “หลักที่ ๕”
พบเมื่อ	พุทธศักราช ๒๔๔๘
สถานที่พบ	วัดใหม่ (ปราสาททอง) อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
ผู้พบ	พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์)
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร
พิมพ์เผยแพร่	๑. ประชุมศิลาจาริก ภาคที่ ๑ พ.ศ. ๒๔๑๑, พ.ศ. ๒๔๑๕ และ พ.ศ. ๒๔๒๑ ๒. จาริกสมัยสุโขทัย พ.ศ. ๒๔๒๗ ๓. ประชุมพงศาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๓ พ.ศ. ๒๕๓๙

សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ ផ្ទាំងទី ១

គ.ស. ១៣៦១

បញ្ជីទិន្នន័យនៃសិលាចារឹក

អក្សរ	ថៃសុខោម័យ
ភាសា	ថៃ
ឆ្នាំចារឹក	ពុទ្ធសករាជ ១៩០៤ គ្រិស្តសករាជ ១៣៦១
ចារឹកអក្សរ	ចំនួន ៤ ជ្រុង ជ្រុងទី ១ មាន ៣៥ បន្ទាត់ ជ្រុងទី ២ មាន ៣៨ បន្ទាត់ ជ្រុងទី ៣ មាន ៤២ បន្ទាត់ ចំណែកជ្រុងទី ៤ វិញ រលុបអក្សរទាំងអស់ ។
ប្រភេទសិលា	ថ្មភក់
លក្ខណៈសិលា	គោល ៤ ជ្រុង
ទ្វាធសិលា	ទទឹងមុខ ២៨ សង់ទីម៉ែត្រ ២ ជ្រុង ២៩ សង់ទីម៉ែត្រ ២ ជ្រុង កម្ពស់ ១១៥ សង់ទីម៉ែត្រ
លេខសារលើកឡ	អយ.១ ក្នុងសៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ ហៅថា ចារឹកផ្ទាំងទី ៥
លេខរកឃើញ	ព.ស. ២៤៤៨ គ.ស. ១៩០៥
កន្លែងរកឃើញ	វត្តថៃ (ប្រាសាទថៃ) ស្រុកនគរលួង ខេត្តព្រះនគរស្រីអយុធ្យា
អ្នករកឃើញ	ព្រះយ៉ាបូរាណរាជធានីន្ទ្រ (ផន តេជៈគុប្ប)
ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន	សារមន្ទីរជាតិព្រះនគរ ក្រុងបាងកក
ឆោះពុទ្ធផ្សាយ	១. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ គ.ស. ១៩៦៨, ១៩៧២, ១៩៧៨ ២. ចារឹកសម័យសុខោម័យ គ.ស. ១៩៨៤ ៣. ប្រជុំពង្សាវតារច្បាប់កាព្វនាភិសេក ភាគទី ៣ គ.ស. ១៩៩៦

ประวัติ

จารึกหลักนี้พระยาโบราณราชธานินทร์ (พร เดชะคุปต์) พบที่วัดใหม่ (ปราสาททอง) อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จึงให้นำมาเก็บไว้ที่พิพิธภัณฑสถานอยุธยา สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพเสด็จขึ้นไปอ่านได้ความว่าเป็นของ

พระมหาธรรมราชาลิไทย คู่กันกับจารึกภาษาเขมรที่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงพบที่สุโขทัย และนำมาเก็บไว้ที่วัดพระศรีรัตนศาสดาราม จึงโปรดให้นำลงมาเก็บไว้คู่กัน จนกระทั่งพุทธศักราช ๒๔๖๗ จึงย้ายมาไว้ที่หอพระสมุดฯ

คำจารึกภาษาเขมร กับคำจารึกภาษาไทยมีความแตกต่างกันบ้างเล็กน้อย กล่าวคือ จารึกภาษาไทยไม่กล่าวถึงเรื่องพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) เสด็จไปปราบจลาจลในเมืองสุโขทัย และไม่กล่าวถึงเรื่องการประดิษฐานรูปพระอิศวรพระนารายณ์ในหอเทวาลัยป่ามะม่วง ส่วนเรื่องพระยารามราช (พ่อขุนรามคำแหง) ได้ปลูกต้นมะม่วงมีแต่ในภาษาไทย นอกจากนี้คำจารึกทั้ง ๒ มีข้อความอย่างเดียวกันทุกประการ

ប្រវត្តិ

សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ គោលទី១ នេះ ព្រះយ៉ាបូរាណរាជធានីន្ទ្រ បានរកឃើញថ្មីនៅក្នុង វត្តម៉ែឈុមផន ស្រុកនគរប្បូង ខេត្តព្រះនគរស្រីអយុធ្យា នៅក្នុងឆ្នាំព.ស.២៤៩០ (គ.ស.១៩០៧) បន្ទាប់មកសម្តេចក្រុមព្រះយ៉ាដ៏រុងរឿងរាជានុភាព ទ្រង់ទតសេចក្តីនៅក្នុងសិលាចារឹករួមយល់ឃើញថា សិលាចារឹកនេះគឺជាសិលាចារឹករបស់ព្រះ បាទមហាធម្មរាជាទី១ (លីថៃ) ជាតួនឹងសិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាខ្មែរ ដែលព្រះ បាទសម្តេចព្រះចមក្លៅចៅយូហ្ស ទ្រង់ប្រោសឱ្យនាំយកមកពីសុខោម័យ ។

សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ គោលទី១ នេះ មានសេចក្តីប្រហាក់ប្រហែលគ្នានឹង សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាខ្មែរ ប៉ុន្តែសេចក្តីនៅក្នុងចារឹកភាសាថៃ ខុសពីចារឹកភាសា ខ្មែរខ្លះ គឺ សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ គោលទី ១ មិនបាននិយាយអំពីព្រះ បាទមហាធម្មរាជាទី ១ (លីថៃ) យាងទៅបម្រាបក្រុមបះបោរនៅក្រុងសុខោម័យ ក្នុងឆ្នាំ ព.ស. ១៨៩០ (គ.ស.១៣៤៧) មិនបាននិយាយអំពីការតំកល់រូបព្រះ ឥសូរ និងរូបព្រះនារាយណ៍ នៅទេវាល័យមហាក្សេត្រពិមាននៅព្រៃស្វាយ នៅឆ្នាំ គ.ស. ១៣៤៩ ចំណែករឿងពញាភមរាជទ្រង់ដាំដើម ស្វាយនៅក្នុងព្រៃស្វាយនេះ មាន នៅគោលសិលានេះ មិនមាននៅក្នុងសិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាខ្មែរឡើយ ។

คำอ่านจารึกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย หลักที่ ๑

ด้านที่ ๑

๑. เมื่อก่อนที่นี้เป็นราช..
๒. ..พระยารามราช^๑ ผู้เป็นปู่ (ป-)
๓. ลูกไม้ม่วงฝู้งนี้เป็นถ้อง^๒ ดู
๔. ..แก้กมเมื่อลุนนี้พระยาเลิไทย^๓
๕. ..รู้พระปิฎกใคร ได้ขึ้นเสวย
๖. ราชย์ในเมืองศรีสัชนาลัย^๔ สุโข-
๗. ทัย^๕ แทนปู่แทนพ่อ^๖ ฝู้งปิ่นเท้า-
๘. วเป็นพระยาเบื่องคะวันออกตะวั-
๙. นตก ห้วนอน^๗ คินนอน^๘ ต่างคน
๑๐. ต่างมีใจใครใจรัก เอามกุฏ(ขรค์

^๑ พระยารามราช หมายถึงพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. ๑๘๒๒ - ๑๘๔๑ เป็นพระอัยกาของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไท)

^๒ ทาง

^๓ พระยาเลิไทย หรือ พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. ๑๘๙๐ - ๑๙๑๑

^๔ ศรีสัชนาลัย เมืองโบราณในอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย ปรากฏชื่อเรียกในเอกสารต่าง ๆ กัน เช่น ศรีสัชนาลัย เซลียง สวรรคโลก และเชียงชื่น เป็นต้น

^๕ สุโขทัย ปัจจุบันเป็นเมืองโบราณในอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เป็นที่ตั้งราชธานีของอาณาจักรสุโขทัย

^๖ แทนปู่แทนพ่อ ในที่นี้หมายถึงแทนบรรพบุรุษ คือ พระยารามราช (พ่อขุนรามคำแหงมหาราช) ผู้เป็นพระอัยกา (ปู่) และพระยาเลอไทยพระราชบิดา

^๗ ห้วนอน หมายถึงทิดได้

^๘ คินนอน หมายถึง ทิศเหนือ อันคติดการหันห้วนอนไปทางทิศใต้ และคินนอนไปทางทิศเหนือ นั้น มาจากคติไตรภูมิที่กล่าวถึงทวีปทั้ง ๔ ที่อยู่รอบเขาพระสุเมรุ ประกอบด้วย อุดรกรู ทวีป - ทิศเหนือ บพวิเทหทวีป - ทิศตะวันออก ชมพูทวีป - ทิศใต้ อมรโคยานทวีป - ทิศตะวันตก ซึ่งทวีปที่มนุษย์โลกอาศัยอยู่นั้น คือ ชมพูทวีป อันอยู่ทางทิศใต้ของเขาพระสุเมรุ ซึ่งตามคติไตรภูมินั้น ถือว่าเมื่อคินนอนตอนเช้าแล้วควรหัน หรือมองไปทางทิศที่ตั้งเขาพระสุเมรุเป็นที่แรกจึงจะเกิดสิริมงคล ดังนั้นการหันห้วนอนไปทางทิศใต้ คินนอนไปทางทิศเหนือ นั้น จึงทำให้เมื่อคินนอนแล้วจะหันหน้าไปสูทิศเหนืออันเป็นที่ตั้งของเขาพระสุเมรุเป็นลำดับแรก

សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ ផ្ទាំងទី ១

ផ្ទាំងទី ១

១. ពេលមុន កន្លែងនេះជារាជ
២. ...ព្រះយ៉ាវាមរាជ^១ ដែលជាតា
៣. ផ្នែស្វាយទាំងនេះ ជាដង មើល ...
៤. ...ទាំងអស់ ពេលមិនយូរមកនេះ ព្រះយាលីទេយ
៥. ...ចេះព្រះត្រៃបិដក បានឡើងសោយ
៦. រាជ្យនៅស្រុកស្រីសង្ឃនាវ័យសុខោម័យ
៧. ជំនួសតា ជំនួសឪពុក ជាស្តេច ជាពញា
៨. ទិសខាងកើត ខាងលិច
៩. ខាងជើង ខាងត្បូង មានចិត្ត
១០. ស្រឡាញ់មេត្តា យកមកដ (ខាន់

^១ ឈ្មោះរាមកំហែង ជាព្រះអយ្យកោរបស់ ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ១ (លីថៃ) ។

๑๑. ชัยศรีเสวตรฉัตร^๑มายัด ยัญอุภิ-
๑๒. เมกให้เป็นท้าวเป็นพระยา ทั้ง
๑๓. หลายจึงสมมติขึ้นชื่อศรีสุริยพ-
๑๔. งศ์รามมหารัชมหาราชธิดาเสวย
๑๕. ราชย์ชอบด้วยทศพิธราชธรรม^๒
๑๖. รู้ปรานีแก่ไพร่ฟ้าข้าไททั้งห-
๑๗. ลาย เห็นข้าวท่านบ่ไคร่พิน เห็น
๑๘. สิ้นท่านบ่ไคร่เดือด พ่อตายไว้แก่ล-
๑๙. ก พี่ตายไว้แก่น้อง ชื่อผู้ใดผิดว้าง
๒๐. .รรมเท่าใดก็ตีบ่หอนฆ่าฟัน
๒๑. ..สักคาบ ชื่อได้ข้าเส็กข้าเสื่อ หั-
๒๒. วพุงหวัรบก็ดี บ่ฆ่าบ่ตี ย่อมเอา
๒๓. มาเลี้ยงมาขุน^๓ บ่ให้เถิงที่จิบที่หาย ชื่อ
๒๔. ได้ฝูงเหยียดเหยียดคู่แค้น ได้ฝูงไล่
๒๕. ..นในปลา ยาในข้าวให้กิน และจัก
๒๖. ให้เถิงที่ลัมที่ตายดังอันก็ดี บ่ห-
๒๗. อนฆ่าหอนดีสักคาบ ย่อมโปรด
๒๘. ฝูงโทะระแค้นดังอัน หลายท่า
๒๙. แก่กม ชื่อจักนับก็แลมิถ้วน เหย-
๓๐. มอดเนื้อออกใจแก่อันเพิงเคียด
๓๑. แลบ่อาจเคียดดังอัน เพื่อจัก
๓๒. ..จ่งเป็นพระพุทธร^๔ จ่งจักเอาผู้-

^๑ หมายถึงเครื่องราชกกุธภัณฑ์

^๒ ทศพิธราชธรรม หมายถึงธรรมของพระราชา หรือกิจวัตรที่พระเจ้าแผ่นดินควรประพฤติ ประกอบด้วย ทาน (การให้) ศีล (ความประพฤติดีงาม) ปริจะจาละ (การบริจาคน) อาชชวะ (ความซื่อตรง) มัททวะ (ความอ่อนโยน) ดปะ (ความทรงเดช) อักโกธะ (ความไม่โกรธ) อวิหิงสา (ความไม่เบียดเบียน) ขันติ (ความอดทน) และอวิโรธนะ (ความไม่คลาดธรรม)

^๓ หมายถึงเอามาเลี้ยงเป็นขุนนาง

^๔ หมายถึงพระมหารัชมหาราชที่ ๑ (ลิไทย) ประราธนาจะเป็นพระพุทธรเจ้าในอนาคต

១១. ជ័យស្រី ស្វេតត្ថត្រ មកយជយញ្ញ
១២. អភិសេកឱ្យទៅជាព្រះមហាក្សត្រ
១៣. អ្នកទាំងឡាយបានថ្វាយព្រះនាមថា
១៤. ស្រីសុរិយពង្សរាមមហាធម្មរាជាធិរាជ
១៥. សោយរាជ្យស្របដោយទសពិធរាជធម៌
១៦. មានមេត្តាប្រណិទៅដល់ប្រជារាស្ត្រទាំងឡាយ
១៧. ឃើញស្រូវគេច្រើនជាងក៏មិនច្រណែន
១៨. ឃើញទ្រព្យសម្បត្តិគេច្រើនជាងក៏មិនចង់បាន ឪពុកស្លាប់ក៏ទុក(ទ្រព្យសម្បត្តិ) ឱ្យ
១៩. កូន បងស្លាប់ក៏ទុកឱ្យផ្ទុំ ទោះបីនរណាធ្វើខុស
២០. ..តូចធំយ៉ាងណាក៏ដោយ មិនធ្វើបាបមិនសម្លាប់
២១. ..ជាម្តង ទោះបីច្បាំងឈ្នះសឹក ចាប់បាន
២២. ក៏មិនវាយ មិនសម្លាប់ រមែងយកទៅ
២៣. ចញ្ជឹម ជុបល្បែង មិនឱ្យមានវិនាសអន្តរាយ
២៤. បើបានទ្រព្យបានសម្បត្តិ ទើប...
២៥. យកត្រី យកបាយទៅឱ្យឆ្កី ហើយនិង
២៦. ឱ្យងាប់ឱ្យស្លាប់នោះក្តី
២៧. មិនវាយមិនសម្លាប់តែម្តង ទ្រង់ប្រោស
២៨.ដល់ខ្លួនដូចនោះច្រើនយ៉ាង
២៩. ទាំងអស់ ទោះបីជានិងរាប់ក៏មិនគ្រប់
៣០. រមែងស្ងប់ចិត្តស្ងប់ច្រើននូវសេចក្តីគួរឱ្យខឹងក្រោធ
៣១. ហើយមិនអាចខុសខឹងដូចនោះ ដើម្បី...
៣២. ឱ្យបានកើតជាព្រះពុទ្ធ នាំសត្វទាំងពួង

๓๓. งสัตว์ทั้งหลายข้ามสงสารทุกขนี้ จุง
 ๓๔. ...น อย่าว่า จักมาผู้มาคนเลย ชื่อ
 ๓๕. ...มาอันใดอันยังเป็นตัว

ด้านที่ ๒

๑. ถึง ๕.(ชำรุด)
 ๖.มหาส
 ๗.ของ...ค.....
 ๘.ด้วย...พระยาศรีสุ-
 ๙. รียพงศ์รามมหารมมราชธาธิราช^๑
 ๑๐.น....แก่ฝูงสัตว์
 ๑๑.นน.คค.าตา
 ๑๒. นับวันแต่
 ๑๓.พอได้ปีล้นหนปีสน
 ๑๔.มากกว่าขึ้นนับแลมิถวัน ชื่อ
 ๑๕.แต่อันกระทำบุญกรรมก่อพิ-
 ๑๖. หาร....ด ก่อสอุปเจดีย์ ปลุกพระศรีมหา
 ๑๗. โโพธิ...กุฎี.....ร มากแก่กม นับ
 ๑๘. ก็แลมิถวัน..อยู่เสวยราชย์ในเมืองศรีสัชน-
 ๑๙. นาลัยสุโขทัยได้ยี่สิบสองชั่ว^๒ ศักรา-
 ๒๐. ช ๑๒๘๓^๓ ปีฉลู จึงให้ไปอัญเชิญมหาสา-
 ๒๑. มีสังฆราช มีศีลาจารและรู้พระปฏิภาไ-
 ๒๒. ร.....นักฝูงมหาสามี อัน
 ๒๓. อยู่ใน..ลังกาทวีป อันมีศีลาจารดัง
 ๒๔. ฝูงกษิณาสรพ^๔ ชั่วก่อนแต่นครพัน^๕

^๑ หมายถึง พระมหารมมราชาที่ ๑ (ลิไทย)

^๒ หมายถึงยี่สิบสองปี (นับตามจำนวนปีที่ปลุกช้วนานปีในฤดูฝน)

^๓ ศักราช ๑๒๘๓ ในที่นี้เป็นมหาศักราชตรงกับปีพุทธศักราช ๑๙๐๔

^๔ หมายถึง พระชินาสพ หรือ พระอรหันต์

^๕ นครพัน เมืองโบราณอยู่เหนือเมืองเมาะตะมะขึ้นไป ๕๐ กิโลเมตร ปัจจุบันอยู่ในประเทศพม่า

- ៣៣. ឆ្លងសង្ឃារទុក្ខនេះ
- ៣៤. កុំថានិងសម្លាប់មនុស្សឡើយ
- ៣៥. ទោះបីនិងសម្លាប់សត្វដែលមានជីវិត

ប្រៀបធៀប ២

- ១.-៥. (អក្សររលូបអស់)
- ៦.មហាស
- ៧.របស់.....
- ៨.ផង ព្រះញា ស្រី
- ៩. សុរ្យពង្សរាមមហាធម្មរាជាធិរាជ
- ១០.ឱ្យសត្វទាំងឡាយ
- ១១.
- ១២.រាប់ថ្ងៃតាំងពី
- ១៣.បានឆ្នាំច្រើន....
- ១៤.ច្រើនជាងជីន រាប់មិនគ្រប់...
- ១៥.ពីអំពើបុព្វធម៌ សាងសង់វិហារ
- ១៦. កសាងស្តូប ចេតិយ៍ ដាំដើមព្រះស្រីមហាពោធិ
- ១៧. ...កុដិ.....ច្រើនណាស់ រាប់
- ១៨. ក៏មិនគ្រប់..សោយរាជ្យនៅមឿងស្រីសជ្ជនាល័យ
- ១៩. សុខោម័យបាន ២២ ឆ្នាំ សករាជ
- ២០. ១២៨៣ (គ.ស. ១៣៦១) ឆ្នាំឆ្លូវ ទើបឱ្យទៅនិមន្តន៍អញ្ជើញមហាស្វាមី
- ២១. សង្ឃរាជ មានសិលាចារៈ ហើយចេះដឹងព្រះត្រៃបិដក
- ២២. ..មហាស្វាមីទាំងឡាយ ដែលនៅ
- ២៣. លង្កាទ្វីប មានសិលាចារៈដូច
- ២៤. ព្រះខិណ្ឌាស្រពទាំងឡាយ មុននិងដល់នគរផាន់^១

^១ សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងប្រទេសភូមា។

๒๕.กฤพิหารในปาม่วงนี้^๑ ดูส-
 ๒๖.สี่ดั่งพระพิษณุกรรม^๒
 ๒๗.พระม-
 ๒๘.สงฆ์ทั้งหลายมา
 ๒๙.ดอกไม้ได้เทียน
 ๓๐.ป...งกระทำบูชาสอง ข
 ๓๑.งแต่งลูกเจ้าลูกขุนไปรั-
 ๓๒. บ.....เมืองฉอด^๓ มา
 ๓๓.พ.ป.
 ๓๔.บ..วแต่เมือง
 ๓๕. สุโขทัย.....นี้ ย่อมกางพีดา-
 ๓๖. น.....บนบให้ตะวัน..
 ๓๗.ง ยอ.....อง...นี้.....
 ๓๘.รรมยว

ด้านที่ ๓

๑. วลดอกไม้ (ของ)
 ๒. เอาผ้าบังญจรงค์^๔ อันงามปูบให้.....
 ๓. นสักแห่ง ซื่อจกนับแต่เครื่อง...
 ๔. นั้นด้วยมากกว่าขึ้นกล่าวถึง...-
 ๕. ลย ผิจักเปรียบไปดูหนทางนั้นงาม
 ๖. ดังหนทางในเมืองฟ้า^๕ จึงให้อา-
 ๗. ราธนามหาสามีสังฆราช เข้าพรรษาสิ้น

^๑ ปาม่วงนี้ปรากฏข้อความในจารึกหลักเดียวกันนี้ว่าพ่อขุนรามคำแหงมหาราชเป็นผู้ปลูกไว้ ต่อมาพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) ได้ผนวชที่วัดปาม่วงนี้

^๒ พระพิษณุกรรม หรือ พระวิสสุกรรม เทพแห่งการช่าง เป็นบริวารของพระอินทร์

^๓ เมืองฉอด สันนิษฐานว่า น่าจะหมายถึงเมืองบนแม่น้ำเมย ใกล้จังหวัดตาก

^๔ ผ้าเบญจรงค์ ผ้าห้าสี คือ ดำ แดง ขาว เขียว และเหลือง

^๕ หมายถึง เมืองสวรรค์

- ២៥. ...កុដិ វិហារក្នុងព្រៃស្វាយនេះ មើល....
- ២៦. ពណិដ្ឋចព្រះវិស្ណុកម្ម^១
- ២៧.ព្រះ.....
- ២៨.សង្ឃទាំងឡាយ មក
- ២៩.ផ្កាឈើ ចន្ទ្រៈ ឡើង
- ៣០.ធ្វើបូជា ២
- ៣១.ចាត់ឱ្យកូនស្តេចកូនយុទ្ធនៅទទួល
- ៣២.ស្រុកឆត^២ មក
- ៣៣.
- ៣៤.ពីម្សៅ
- ៣៥. សុខោម័យ.....នេះ ជាសពិគាន
- ៣៦.មិនឱ្យថ្លៃ.....
- ៣៨. (អក្សររលុបអស់)....

ផ្នែកទី ៣

- ១. ផ្កាឈើ.....
- ២. យកសំពត់ស្បៃ បញ្ជូនដល់មកក្រាលឱ្យ.....
- ៣. ..មួយកន្លែង បើនិងរាប់តែត្រឡឹង....
- ៤. នោះ ច្រើនជាងដីន.....
- ៥. បើនិងប្រៀបធៀបទៅផ្លូវនោះល្អប្រពៃ
- ៦. ដូចផ្លូវផ្ទាល់នៅឋានសួគ៌ ទើបឱ្យអារាធនា
- ៧. មហាសាមីសង្ឃរាជ ចូលវិស្សាអស់

^១ ព្រះពិស្ណុការ ។

^២ សព្វថ្ងៃនេះគឺ នៅត្រើយស្ទឹងមើយ ជិតខេត្តតាកែវ ។

๘. ไตรมาส เมื่อแล้วออกพรรษา จึงกระทำม-
๙. หาทานฉลองพระสัมฤทธิ์อันหล..
๑๐. ดนพระพุทเจ้าเราอันประดิษฐานก-
๑๑. ลางเมืองสุโขทัย ซึ่งลวงตะวันอ-
๑๒. ก พระศรีรัตนมหาธาตุ^๑นั้น ฉลองส-
๑๓. ดับธรรมทุกวัน ถ้วนร้อยวัน
๑๔. แล้วกระยาทานคานนั้น ทองหมื่น
๑๕. หนึ่ง เงินหมื่นหนึ่ง เบี้ยสิบล้าน หมากลิ-
๑๖. บล้าน ผ้าจีวรสีร้อย บาตรสีร้อย หมอน
๑๗. นึ่งสีร้อย หมอนนอนสีร้อย พูก(สีร้อย)
๑๘. เครื่องกระยาบูชาทั้งหลาย จักนับก็แ-
๑๙. ลมิถ้วน แต่อันฝูงลูกบ้าน ลูก...
๒๐. มาช้อย จักนับแลมิได้ แต่อันเค-
๒๑. รื่องกระทำบูชามหาสังฆราช จักนับ
๒๒. ก็แลมิถ้วน เมื่อออกพรรษาแล้ว...
๒๓. วันพุทธวาร หนไท รวงเป้า^๑ ปุณ-
๒๔. พุสนักษัตร^๒ เมื่อตะวันขึ้น แต่พ
๒๕. ระพุทเจ้าเราเข้านิพพานมาเลิงว-
๒๖. นบวชนั้น ได้พันเก้าร้อยห้าปี...
๒๗. นับด้วยวันแต่พระนิพพานมาเลิง
๒๘. วันบวชนั้น ได้หกแสนเก้าหมื่น
๒๙. ห้าพันหกร้อยวันหนึ่ง พระยาศรีสุ-
๓๐. รียพงศ์รามมหาธรรมราชาธิราช..
๓๑. หากสมาทานทศศีลเป็นดาบส..
๓๒. หน้าพระพุทธรูปทองอันประดิษ-
๓๓. ฐานไว้เหนือราชมนเทียรอันคนแต่ง...
๓๔. วันนั้นแล แล้วจึงอัญเชิญมหาสามีส-

^๑ วันรวงเป้า เป็นวันที่ ๓๘ ในรอบ ๖๐ วัน ของการนับวันแบบไทย

^๒ ชื่อฤกษ์ ที่ ๗ มีดาวสำเภาทอง หรือดาวเรือชัยเป็นดาวประจำฤกษ์

៨. ត្រៃមាស ហើយពេលចេញវស្សា ទើបធ្វើ
៩. មហាទានឆ្លងព្រះសិរីតដែល.....
១០. ខ្លួនព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ ដែលប្រតិស្តាកណ្តាល
១១. មឿងសុខោម័យ ទិសខាងកើត
១២. ព្រះស្រីរតនមហាធាតុ សម្តោជ
១៣. ស្តាប់ធម៌សព្វថ្ងៃ គ្រប់ ១០០ ថ្ងៃហើយ
១៤. ធ្វើទានពេលនោះ មាស មួយហ្នឹង
១៥. ប្រាក់មួយហ្នឹង បៀ ១០ លាន ស្លា
១៦. ១០ លាន ចំពរ ៤០០ បាត្រ ៤០០
១៧. ខ្នើយអង្គុយ ៤០០ ខ្នើយកើយ ៤០០ ពូក (៤០០)
១៨. ត្រឡឹងក្រយាបូជាទាំងឡាយ និងរាប់
១៩. ក៏មិនអាចគ្រប់បាន តែកូនស្រុកទាំងឡាយ...
២០. មកជួយ ហើយនិងរាប់ក៏មិនគ្រប់ដែរ ប៉ុន្តែត្រឡឹង
២១. ធ្វើបូជាមហាសង្ឃរាជ និងរាប់
២២. ក៏មិនគ្រប់ដែរ ពេលចេញវស្សាហើយ ..
២៣. ថ្ងៃពុធ ថ្ងៃហៅថា រូងប៉ៅ
២៤. បុរីស្រុកក្សត្រ ពេលថ្ងៃល្ងាច
២៥. តាំងពីព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់បានចូលនិរោធន មកដល់
២៦. ថ្ងៃបួសនោះ បាន ១៩០៥ ឆ្នាំ
២៧. រាប់ដោយថ្ងៃតាំងពីព្រះនិព្វានមកដល់
២៨. ថ្ងៃបួសនោះ បាន ៦៩៥៥០០ ថ្ងៃ
២៩. ព្រះយាស្រីសូរ្យពង្ស
៣០. រាមមហារាជាធិរាជ
៣១. បើសមាទានសីល ១០ ជាតាបស
៣២. មុខព្រះពុទ្ធរូបមាស ដែលប្រតិស្តា
៣៣. លើព្រះរាជដំណាក់ ដែលបានតុកតែង
៣៤. ថ្ងៃនោះហើយ ទើបអញ្ជើញមហាស្វាមី

๓๕. งามราชด้วยเถรานุเถระภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย-
๓๖. ยขึ้นเมื่อถึงราชมนเทียร...องจึง..
๓๗. บวชเป็นสามเณรที่นั่น เมื่อจัก..
๓๘. ศีลนั้น พระยาศรีสุริ(ย)พงศ์ราม(มหา)ธรรมราชา-
๓๙. ธิราช จึงจักยื่นขอมือนบพระพุทธร
๔๐. ทอง นบทั้งพระปิฎกไตร.....
๔๑. บ ไว้ที่นั่น นบทั้งมหาสามีสั่งมรา-
๔๒. ช จึงจักอธิษฐานว่าดังนี้ด้วย

ด้านที่ ๔

(ชำรุด)

- ៣៥. សង្ឃរាជ និងព្រះថេរានុថេរៈ ភិក្ខុសង្ឃទាំងឡាយ
- ៣៦. លើងទៅលើព្រះរាជដំណាក់...ទើប..
- ៣៧. បួសជាសាមណេរនៅកន្លែងនោះ ពេលនឹង..
- ៣៨. សីលនោះ ព្រះយាស្រីសូរ្យពង្សរាមមហារាជាធិរាជ
- ៣៩. ទើបក្រោកឈរគោរពព្រះពុទ្ធ
- ៤០. មាស គោរពទាំងព្រះត្រៃបិដក
- ៤១. ទុកនៅកន្លែងនោះ គោរពទាំងមហាស្វាមីសង្ឃរាជ
- ៤២. ហើយទើបនិងអធិដ្ឋានថាដូចនេះផង

ជ្រុងទី ៩

អក្ខរលុបអស់

จาริกวัดป่ามะม่วง ภาษาไทย หลักที่ ๒

พุทธศักราช ๑๙๐๔

อักษร	ไทยสุโขทัย
ภาษา	ไทย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๐๔
จาริกอักษร	ด้านที่ ๑, ๓ ชำรุด ด้านที่ ๒ มี ๔๔ บรรทัด ด้านที่ ๔ มี ๕๑ บรรทัด
วัตถุที่จาริก	หินทรายแปรรูป
ลักษณะวัตถุ	หลักสี่เหลี่ยม (ชำรุด)
ขนาดวัตถุ	ด้าน ๑, ๓ กว้างด้านละ ๒๘ เซนติเมตร ด้าน ๒, ๔ กว้างด้านละ ๑๒.๕ เซนติเมตร สูง ๑๓๒ เซนติเมตร
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	สท. ๕
ประชุมศิลาจาริก	ภาคที่ ๑ เรียกศิลาจาริกหลักนี้ว่า “หลักที่ ๗”
พบเมื่อ	พุทธศักราช ๒๔๕๘
สถานที่พบ	เข้าใจว่าแต่เดิมคงประดิษฐานอยู่ในวัดป่ามะม่วง
ผู้พบ	พระยารามราชภักดี (ใหญ่ ศรีลัมพ์)
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร
พิมพ์เผยแพร่	๑. ประชุมศิลาจาริก ภาคที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๑ พ.ศ. ๒๕๑๕ และ พ.ศ. ๒๕๒๑
	๒. จาริกสมัยสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๒๗
	๓. ประชุมพงสาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๓ พ.ศ. ๒๕๓๙
ประวัติ	จาริกหลักนี้พระยารามราชภักดี (ใหญ่ ศรีลัมพ์) ผู้ว่าราชการ เมืองสุโขทัยส่งลงมาให้หอพระสมุดฯ เมื่อพุทธศักราช ๒๔๕๘ ไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าได้มาจากที่ใด แต่สันนิษฐานว่าคงจะอยู่ที่วัดป่ามะม่วงมาแต่เดิม
	จาริกหลักนี้มี ๔ ด้าน แต่ด้านที่ ๑ กับ ๓ ชำรุดเสียหายหมดทั้งสองด้านไม่สามารถอ่านได้ คงอ่านได้แต่ด้านที่ ๒ กับ ๔ ด้านที่ ๒ กล่าวถึงพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาสิทธิไทย) ได้สร้างถาวรวัตถุต่างๆ ไว้ในป่ามะม่วง ส่วนด้านที่ ๔ กล่าวถึงมรณสัญญาในอนาคตกาล

សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ ឆ្នាំ២ទី ២

គ.ស. ១៣៦១

បញ្ជីវត្ថុឥតយនៃសិលាចារឹក

អក្សរ	ថៃសុខោទ័យ
ភាសា	ថៃ
ឆ្នាំចារឹក	ពុទ្ធសករាជ ១៩០៤ គ្រិស្តសករាជ ១៣៦១
ចារឹកអក្សរ	ចំនួន ៤ ជ្រុង ជ្រុងទី ១ និងទី៣ អក្សររលុបអស់ ជ្រុងទី ២ មាន ៤៤ បន្ទាត់ ជ្រុងទី ៤ មាន ៥១ បន្ទាត់
ប្រភេទសិលា	ថ្មភក់
លក្ខណៈសិលា	គោល ៤ ជ្រុង
ទ្វារសិលា	ជ្រុងទី ១ និង ៣ មានទទឹងមុខ ២៨ សម. ជ្រុងទី ២ និង ៤ មានទទឹងមុខ ១២.៥ សម. កម្ពស់ ១៣២ សម.
លេខសារលើកលេខ	សទ. ៤ ក្នុងសៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ ហៅថា ចារឹកផ្ទាំងទី ៧
លេខរកឃើញ	ព.ស. ២៤៥៨ គ.ស. ១៩១៥
កន្លែងរកឃើញ	ព្រៃស្វាយ ខេត្តសុខោទ័យ
អ្នករកឃើញ	ព្រះយ៉ាវាមរាជភក្តី (ឃី សរលម្អ)
ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន	សារមន្ទីរជាតិព្រះនគរ ក្រុងបាងកក
ចេញផ្សាយ	១. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ គ.ស. ១៩៦៨, ១៩៧២, ១៩៧៨ ២. ចារឹកសម័យសុខោទ័យ គ.ស. ១៩៨៤ ៣. ប្រជុំពង្សាវតារច្បាប់កាញ៉ានាភិសេក ភាគទី ៣ គ.ស. ១៩៩៦

ប្រវត្តិ

សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ គោលទី ២ នេះព្រះយ៉ាវាមរាជភក្តី ចៅហ្វាយស្រុកសុខោទ័យ បញ្ជូនមកទីក្រុងបាងកក នៅក្នុងឆ្នាំ ព.ស. ២៤៥៨ (គ.ស. ១៩១៥) មិនដឹងពីប្រភពនៃការរកឃើញសិលាចារឹកនេះនៅកន្លែងណា ។

សិលាចារឹក នេះមាន ៤ ជ្រុង ជ្រុងទី១ ខូចខាត ជ្រុងទី២ និយាយអំពីព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ១ (លីថៃ) ទ្រង់សាងសង់អាគារផ្សេងៗ នៅព្រៃស្វាយក្នុងឆ្នាំ ព.ស.១៩០៥ (គ.ស.១៣៦២) ជាឆ្នាំដែលព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ១ (លីថៃ) ទ្រង់សាងព្រះផ្នួស ជ្រុងទី ៣ ខូចខាត ជ្រុងទី ៤ និយាយ អំពីរឿងមរណសញ្ញា ។

คำอ่านจาริกวัดป่ามะม่วงภาษาไทย หลักที่ ๒

ด้านที่ ๑
(ขำรด)

ด้านที่ ๒

๑. นน นี ในกลางสุม
๒. ม่วง^๑ ให้ประดิษฐา
๓. กุฎีพิหาร แถ-
๔. ลง เมื่อพระนิพ-
๕. พานพ่าง กุสินา-
๖. รนคร^๒ แถลงฝูง
๗. ขลิณาสรพ^๓ นัง
๘. บริพาร แถลง
๙. ทั้งพระอารย
๑๐. กัสสป^๔ มาทูลฝ่า
๑๑. ดินพระเป็นเจ้า
๑๒. อันชำแรกออก
๑๓. จากโลงทอง^๕ แถ-
๑๔. ลงทั้งขุนมัลลรา-
๑๕. ช สีคนมากระทำบู-
๑๖. ชา^๖ ประดิษฐาทั้ง
๑๗. สีมากระลาอุโบส-

^๑ หมายถึง วัดป่ามะม่วง เมืองเก่าสุโขทัย

^๒ หมายถึง เมืองพระพุทธเจ้าดับขันธปรินิพพาน ณ เมืองกุสินารา

^๓ หมายถึง พระชีณาสพ คือ พระอรหันต์

^๔ หมายถึง พระมหากัสสปเถระ

^๕ หมายถึง พระบาทพระพุทธเจ้าซึ่งแทรกออกมาจากโลงทองเพื่อให้พระมหากัสสปเถระ

ได้สักการะ

^๖ หมายถึง กษัตริย์มัลลราช ซึ่งเสด็จมาเฝ้าพระพุทธเจ้าในเวลาปรินิพพาน

សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាថៃ ផ្ទាំងទី ២

ផ្ទាំងទី ១ អក្សររលួចអស់

ផ្ទាំងទី ២

១. ..នេះ នៅកណ្តាលស៊ីម
២. ស្វាយ^១ ឱ្យប្រតិស្ថា
៣. កុដិ វិហារថ្មី
៤. ពេលព្រះនិព្វាន
៥. នៅកុសិនារា
៦. នគរ^២ មានព្រះ
៧. ខីណាស្រពទាំងឡាយ អង្គុយ
៨. បរិពារ មាន
៩. ទាំងព្រះអារ្យ
១០. កស្សប មកទូលព្រះបាទ
១១. ព្រះអង្គជាម្ចាស់
១២. ដែលជ្រែកចេញ
១៣. ពីក្តារមឈូសមាស
១៤. មានទាំងក្សត្រមណ្ឌវជ
១៥. បួនអ្នកមកធ្វើបូជា
១៦. ប្រតិស្ថាទាំង
១៧. សីមា ករណឧបោសថ

^១ វត្តព្រៃស្វាយ ស្រុកចាស់ សុខោម័យ ។

^២ ស្រុកដែលព្រះពុទ្ធចូលនិព្វាន ។

๑๘. ถ และสีมานัน โ-
 ๑๙. สด เทียรยอมฝู-
 ๒๐. ง สงฆ์อันคงป
 ๒๑.ปริชญา
 ๒๒. ...ร อันมี
 ๒๓. ..สังฆราชา^๑
 ๒๔. ...พระปิฎ-
 ๒๕. กไทร อันได้
 ๒๖. ..บวชแต่ไ..
 ๒๗. ...ฝูงมหาส-
 ๒๘. รมณลังกาทวิ-
 ๒๙. ป.น.....
 ๓๐. มานันเอาที่
 ๓๑. นั้น ที่พระยา
 ๓๒. ศรีสุริยพงศ์
 ๓๓. ธรรมราชาธิรา-
 ๓๔. ช ออกบวช^๒ และ
 ๓๕. แผ่นดินปาม่ว-
 ๓๖. งนี้ไหว^๓...
 ๓๗. ..มหาสมณ
 ๓๘. ทั้งอัน...
 ๓๙. . เลิก.....
 ๔๐. . น ปลาย พ..
 ๔๑. . ปลาย...
 ๔๒.
 ๔๓. นนำไปฝูง..
 ๔๔. ทั้งหลายเห็น

^๑ หมายถึง พระมหาสังฆราชสามิรัตนลังกาทวีป ซึ่งอัญเชิญมาเพื่อเป็นพระอุปัชฌาย์ของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย)

^๒ หมายถึง พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาลิไทย) ทรงออกผนวช

^๓ แผ่นดินในบริเวณวัดปาม่ว่งเกิดแผ่นดินไหวอันเป็นสัญลักษณ์แสดงถึงบุญบารมีของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) ซึ่งทรงผนวช

១៨. នឹងសិមាភោនៈ
១៩. មានទាំង
២០. សង្ឃដែលទ្រង់
២១.បញ្ជា
២២.ដែលមាន
២៣. ..សង្ឃរាជា
២៤. ...ព្រះត្រៃបិដក
២៥. ..ដែលបាន
២៦. ..បួសពី...
២៧. ..មហា
២៨. សមណៈលង្កាទ្វីបទាំងឡាយ
២៩.
៣០. មកឯនោះ យកកន្លែង
៣១. នោះ ដែលព្រះយា
៣២. ស្រីសុរ្យពង្ស
៣៣. ធម្មរាជាធិរាជ
៣៤. ចេញបួស ហើយ
៣៥. ផែនដីព្រៃស្វាយ
៣៦. នេះរំជួយ
៣៧. ...មហាសមណៈ
៣៨. ទាំងដែល.....
៣៩. ..លើក.....
៤០. ...ចុង.....
៤១.ចុង.....
៤២.
៤៣. នាំឱ្យហូរ...
៤៤. ទាំងឡាយឃើញ

ด้านที่ ๓ (ชำรุด)

ด้านที่ ๔

๑. อันท่าน จ .ป .
๒. เดียนว่าร้ายในชั่ว-
๓. วนี้ ในชั่วห-
๔. น้าไชร จักได้ไป
๕. ในรณันส-
๖. กอัน แดนเม-
๗. อหน่าว่าไชร ย่อม
๘. จักถึงแก่..
๙. อัน(ต)รายแล แต่
๑๐. ศักราชปีฉลู หน
๑๑. ไทย ปีรวงเป้า^๑
๑๒. นี้เมื่อหน้าได้สี่
๑๓. แสนญิบหมื่น
๑๔. เจ็ดพันห้าร้อย
๑๕. สามสิบเก้าปี ใน
๑๖. ปีเถาะ ปีหนไทย
๑๗. กัดเมา จัก
๑๘. อมริตตสัญญา^๒ เม-
๑๙. อนันแล พ่อลู-
๒๐. ก พี่น้อง....
๒๑. นน ดัง....
๒๒.ต่ำ-

^๑ ตรงกับปี พ.ศ. ๑๙๐๔

^๒ ที่ถูกคือ อริยวรรตสัญญา หมายถึง มรณสัญญา

ប្រៀងទី ៣
អក្ខរាវល្យប្បអស់

ប្រៀងទី ៤

១. ដែលលោក.....
២. គិះដៀល នៅបច្ចុប្បន្ន
៣. នៅអនាគត
៤. និងបានទៅ
៥. នៅនរកនោះ
៦. មួយដង តាំងពីនេះ
៧. ទៅពេលខាងមុខ
៨. និងទៅដល់...
៩. អន្តរាយ តែ
១០. សករាជ ឆ្នាំឆ្នូវ
១១. ថៃហៅ ពីរុងប៉ៅ^១
១២. ពីនេះទៅមុខ
១៣. បានបួនសែនពីរហ្នឹង
១៤. ប្រាំពីរពាន់ ប្រាំរយ
១៥. សាមសិបប្រាំបួនឆ្នាំ
១៦. ក្នុងឆ្នាំថោះ ឆ្នាំថៃ
១៧. កាត់មៅ និង
១៨. មានអម្រឹតសញ្ញា (មរណសញ្ញា)
១៩. នោះឯង ឪពុក កូន
២០. បង ផ្ទុន.....
២១.ដូច.....
២២.

^១ គ.ស.១៣៦១។

๒๓. คนต่างจัก.
 ๒๔. ...ถือ....
 ๒๕. .น.ก....
 ๒๖. .อันนี้ด้วยสูง
 ๒๗. แต่ศอกเดียว^๑
 ๒๘. .ด้วยอินไชร์ ผิ.
 ๒๙. แก้หนักห-
 ๓๐. นา ย่อมคลานไป
 ๓๑. ไชร์...แ..
 ๓๒. ย่อมคอยก่ . ลี-
 ๓๓. บปีแลตาย..
 ๓๔. ทั้ง.....
 ๓๕. แท้ ไว้ตั้งนี้ได้
 ๓๖. เพื่อพระยามหา
 ๓๗. ธรรมราชาธิราช
 ๓๘. นั้นรู้ลวงธรรม
 ๓๙. พระพุทธรูปแท้^๒
 ๔๐. รู้ลวงประชา...
 ๔๑. .ใด....ก...
 ๔๒. แล้ว...ก...
 ๔๓. ...นี้แท้...
 ๔๔. นน.ไชร์.....
 ๔๕. พระยาผู้ซื้อ นาพ
 ๔๖. ดาล แลหม..
 ๔๗. เห็นเท่ารัง..
 ๔๘. ใ....มาก พ..
 ๔๙. นี้..ทั้งหลาย
 ๕๐. อนุโมนาด้วย
 ๕๑.ถึง๕๕(ชำรุด).....

^๑ หมายถึง คนจักมีร่างกายสูงเพียงศอกเดียวและมีอายุเพียงสิบปี

^๒ หมายถึง พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) เป็นผู้รู้ธรรมในพระพุทธรูปอย่างแท้จริง

២៣. ម្នាក់ៗ និង.....
២៤.កាន់.....
២៥.
២៦. តែមួយហត្ថ
២៨. ..ដោយលី.....
២៩. ឱ្យធ្ងន់ធ្ងរ
៣០. ឱ្យវារទៅ
៣១.
៣២.
៣៣. ឆ្នាំហើយស្លាប់...
៣៤. ទាំង.....
៣៥. ពិត ទុកដូចនេះបាន
៣៦. ដើម្បីព្រះយាមហា
៣៧. ធម្មរាជាធិរាជ
៣៨. នោះដឹងដល់ធម៌អាទិ
៣៩. ព្រះពុទ្ធដ៏ពិត
៤០. ចេះដឹងជាងប្រជាជន...
៤១. ..ណា.....
៤២. ..ហើយ.....
៤៣.នេះពិត.....
៤៤.
៤៥. ព្រះយាដែលឈ្មោះ នាព
៤៦. តាស ហើយ.....
៤៧. ឃើញស្មើនឹងសម្បក.....
៤៨.ច្រើន.....
៤៩. នេះ.....ទាំងឡាយ
៥០. អនុមោទនាផង
- ៥១.-៥៥. (អក្សររលុបអស់)

จารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาบาลี

พุทธศักราช ๑๙๐๔

อักษร	ขอมสุโขทัย
ภาษา	บาลี
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๐๔
จารึกอักษร	จำนวน ๔ ด้าน ด้านที่ ๑,๓ ด้านละ ๒๔ บรรทัด ด้านที่ ๒,๔ ชำรุด
วัตถุที่จารึก	หินแปร
ลักษณะวัตถุ	หลักสี่เหลี่ยม ทรงกระโจม หรือทรงยอด
ขนาดวัตถุ	กว้างด้านละ ๓๓ เซนติเมตร ๒ ด้าน กว้างด้านละ ๒๖.๗ เซนติเมตร ๒ ด้าน สูง ๑๓๐ เซนติเมตร
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	สท. ๔ ประชุมศิลปจารึก ภาคที่ ๑ เรียกศิลปจารึกนี้ว่า “จารึกหลักที่ ๖”
พบเมื่อ	พ.ศ. ๒๔๕๑
สถานที่พบ	วัดป่ามะม่วง อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	ผู้ว่าราชการเมืองสุโขทัย พระยารามราชภักดี (ใหญ่ ศรีลัมพ์)
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร
พิมพ์เผยแพร่	ประชุมศิลปจารึก ภาคที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๑ พ.ศ. ๒๕๑๕ และ พ.ศ. ๒๕๒๑
ประวัติ	เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ พระยารามราชภักดี (ใหญ่ ศรีลัมพ์) ผู้ว่าราชการเมืองสุโขทัย ได้ขุดพบจารึกหลักนี้ที่วัดป่ามะม่วง จังหวัดสุโขทัย จึงส่งลงมาเก็บไว้ยังหอพระสมุดสำหรับพระนคร จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๒๑ กรมศิลปากรจึงย้ายไปไว้ยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จารึกหลักนี้พระมหาสามีสังฆมราชได้แต่งสรรเสริญพระเกียรติยศของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาวิไลย) ขณะที่ยังทรงออกผนวช และได้จารึกไว้ในระหว่างพัทธสีมา ณ ป่ามะม่วง ทางทิศประจิมของเมืองสุโขทัย

សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាបាលី
គ.ស. ១៣៦១

បញ្ជីទិន្នន័យនៃសិលាចារឹក

អក្សរ	ខមសុខោម័យ
ភាសា	បាលី
ឆ្នាំចារឹក	ពុទ្ធសករាជ ១៩០៤ គ្រិស្តសករាជ ១៣៦១
ចារឹកអក្សរ	ចំនួន ៤ ជ្រុង ជ្រុងទី ១ និងទី ៣ មាន ២៤ បន្ទាត់ ជ្រុងទី ២ និង ទី ៤ រលុបអស់
ប្រភេទសិលា	ថ្មភក់
លក្ខណៈសិលា	គោល ៤ ជ្រុង
ទ្វារសិលា	ទទឹងមុខ ៣៣ សង់ទីម៉ែត្រ ២ ជ្រុង ២៦.៧ សង់ទីម៉ែត្រ ២ ជ្រុង កម្ពស់ ១៣០ សង់ទីម៉ែត្រ

លេខសារលើរាង ស.ទ. ៤ ក្នុងសៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ ហៅថា ចារឹកផ្ទាំងទី ៦

លេខរកឃើញ ព.ស. ២៤៥១ គ.ស. ១៩០៨

កន្លែងរកឃើញ វត្តព្រៃស្វាយ ស្រុកមឿ្រីង ខេត្តសុខោម័យ

អ្នករកឃើញ អភិបាលខេត្តសុខោម័យ ព្រះយ៉ាវាមរាជភក្តី (ឃ្លែ សរឡាំ)

ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន សារមន្ទីរជាតិព្រះនគរ ក្រុងបាងកក

ចេញផ្សាយ ១.ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ គ.ស. ១៩៦៨, ១៩៧២, ១៩៧៨

២.ចារឹកសម័យសុខោម័យ គ.ស. ១៩៨៧.

៣.ប្រជុំពង្សាវតារច្បាប់កាព្យនាគិសេក ភាគទី ៣.គ.ស. ១៩៩៦

ប្រវត្តិ សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាបាលីនេះ ព្រះយ៉ាវាមរាជភក្តីចៅហ្វាយស្រុកសុខោម័យ ជួបសិលាចារឹកនេះ នៅវត្តព្រៃស្វាយនៅក្នុងឆ្នាំ ព.ស. ២៤៥១ (គ.ស. ១៩០៨) ។ សេចក្តីនៅក្នុងសិលាចារឹកនេះបានរៀបរាប់ទុកនៅក្នុងសិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាខ្មែរ ។

សិលាចារឹកគោលនេះ ព្រះមហាសាមីសង្ឃរាជបាននិពន្ធឡើងដើម្បីសរសើរព្រះកេរ្តិ៍ របស់ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ១ (លីថៃ) នៅពេលដែលព្រះអង្គទ្រង់សាងព្រះផ្នួស សិលាចារឹកនេះមាន ៤ ជ្រុង ជ្រុងទី១ និយាយពីរឿងព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ១ (លីថៃ) ទ្រង់សាងព្រះផ្នួសនៅក្នុងឆ្នាំ ព.ស. ១៩០៥ (គ.ស. ១៣៦២) សិលាចារឹក ជ្រុងទី ២ ខូចខាត ជ្រុងទី ៣ សរសើរព្រះកេរ្តិ៍របស់ ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ១ (លីថៃ) ចំណែក២ជ្រុងទី ៤ ខូចខាត ។

คำอ่านจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาบาลี

ด้านที่ ๑

คำจารึก	คำแปล
๑. ปรีนิพพาน (โต)	ตั้งแต่ปรีนิพพานมา ๑๙๐๕ ^๑
วสสสตันทวิสทสโตอุทฐ	
๒. ปณจ..... (.....ก) ตติก ^๒	 เดือน ๑๑
๓. มาสสส กาพปภขสส อญฐเม	แรม ๘ ค่ำ วันพุธ ^๓ มีการกระทำอันเป็น
พุทฺธวาเร(สุ) นกฺขตฺตมฺ	ฤกษ์ยามยามดี
๔. หุตฺตกรณาทิ (เก)..... นตฺราทิว	เป็นต้น..... ..ในทานบารมี ก็เหมือน
ทานเน เวสฺสนต	พระเวสสันดร ^๔
๕. โร ยลา (มโหสถ โว) ปณญาย	ในปัญญาบารมี (ก็เหมือนพระมโหสถ) ^๕
สีเล สีลวราทิ	ใน ศิลบารมีก็เหมือนพระสีลวราช ^๖ อัน
	ท่านผู้รู้
๖. ว ปสฺสิตพฺโพ วิญญูหิ	ควรสรรเสริญเชี่ยวชาญในทาง
ทกฺโขพฺยากรณาทิเก ติ-	โหราศาสตร์มีพยากรณ์เป็นต้น
๗. ปิฎกสภาวณฺญู ราชธา ลิตฺยยนามโก	ทรงรู้สภาวะแห่งพระไตรปิฎก พระราชา
สาสนสฺส	มีพระนามว่า ลิไทย ^๗ ทรงประพฤติ
	ประโยชน์
๘. หิตํ สพฺพโลกสฺส จ หิตณฺจร	เกื้อกูลแก่พระศาสนาและเกื้อกูลแก่โลก
รชเชฏฺฐิโต ปี รา-	ทั้งปวง แม้ทรงดำรงอยู่ในราชสมบัติ
๙. ชตฺต นิตฺพินฺทนโต คุณากโร	เป็นบ่เกิดแห่งพระคุณ ก็ทรงเปื้อนนำ
นิกฺขมฺมนินฺโน ชนโก ว	ความเป็นราชา พระองค์ทรงโน้มไปใน
	เนกขัมม ^๘

^๑ ตรงกับวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๑๙๐๕

^๒ ในประชุมศิลปจารึก ภาค ๑ ใช้ “ปณจ อุ (สก).....(ทินก) ตติก”

^๓ นับแบบปียง ตรงกับวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๑๙๐๕

^๔ พระเวสสันดร ในมหาเวสสันดรชาดก (มหาชาติ) ซึ่งพระโพธิสัตว์บำเพ็ญทานบารมีเป็นเลิศ

^๕ พระมโหสถ ในมโหสถชาดก พระโพธิสัตว์บำเพ็ญปัญญาบารมี

^๖ พระสีลวราช ในสีลวชาดก พระโพธิสัตว์บำเพ็ญศีลบารมี

^๗ หมายถึง พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย)

^๘ เนกขัมมบารมี การบำเพ็ญบารมีด้วยการออกบวช

សំណាចរឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាបាលី

ប្រែសម្រួល ១

អត្ថបទបើកភាសាបាលី

១. បរិនិព្វាន (គោ) ចស្សសត្វនឌីសហស្សតោឧទ្ទំ
២. បព្ភ (…ក) ត្ថិក
៣. មាសស្ស កាឡបក្ខស្ស អដ្ឋមេ ពុទ្ធចារេ (សុ) នក្ខត្តមុ
៤. ហុត្តករណាទិ (កេ) ...នត្រាទិវ ឆានេ ចេស្សន្ត-
៥. រោ យថា (មហោសថោ វ) បញ្ញាយ សីលេ សីលវរាទិ
៦. វ បសំសិតព្ភោ វិញ្ញាហិ ឧក្ខោត្វាករណាទិកេ តិ
៧. បិដកសភាវត្ថ្យ រាជានិធម្យនាមកោ សាសនស្ស
៨. ហិតំ សព្ពលោកស្ស ច ហិតព្ភារំ វេជ្ជីតោបិ រា-
៩. ជត្ត និព្វិន្ទនតោ គុណភរោ ម និក្ខម្មនិលោ ជនកោ វ
១០. រាជា រាជុហិ មច្ចេហិ ច នាគរេហិ ឆេតទ្គណតា-
១១. ហិ ច សុន្តរិហិ មិត្តេហិ ញាតិហិ និចារិតោបិ ម ស-
១២. ម្តោធិសត្តេហិ ជនេហិ បិព្ភំ សធា សធាបារមបក្ខ-
១៣. មាឆោ កាសាវត្ថំ រុទ្ធតំ វ តេសំ អច្ឆាធយិ ធម្មិយ
១៤. រាជគារំ ម តំ ខណ្ឌេត្តេសំ កប្បិចារេត្តំ ធរណី ត-
១៥. ធា អសក្កោន្តិ វ តសេវេត គុណគារំ សមនុត្តោម
១៦. ធានីហារិយមញ្ញព្ភ រាសីនេកវិធន ឥធាវស
១៧. ធម្មនិយាមោ ហិ ពោធិសត្តាន កម្មនិ ម បព្ភជីត្វា
១៨. ន សោ រាជា ឱរុយ្ហ សកមន្តិក សង្ខីបិចសេវា មហាថេ-
១៩. រោ យថា សង្ខិទ្ធិយោ តថាយុគមត្តំ វ បេក្ខន្តោ
២០. នេកបុជាហិ បូជិតោ រុទ្ធបុជនោយេហិ វរ-
២១. ម្ពតចនំ គតោ នាណាជិជគណាភិទ្កេន្ត វេម្ពេ នន្ទ
២២. នសន្តិកេ មុត្តារេជតចន្ត្រាតថាវុកាវាសិស-
២៣. ន្តតេ បចិត្តេតិ វិចិត្តត្ថិជនានមាសយារោ
២៤. ឧបសម្មជ្ជី សោ គត្ត វសា អម្ពតនេ វេវ លន្ធា

๑๐. ราชา ราชูหิ มจุเจหิ จ นาคเรหิ
เทวจุคณาภา
๑๑. หิ จ สุนทรีหิ มิตฺเตหิ ญาตีหิ นิวาริ
โตปิ ฯ ส-
๑๒. มโพริสตฺเตหิ ชเนหิ จิณฺณ สทา
สทาจารมเปกฺข
๑๓. มาโน กาสาวตฺถ รุทํ วั เตสํ
อจุฉาปิ จาฑิย
๑๔. ราชภาร่า ฯ ตํ ขณฺณญฺเวย สักปฺปิ
ธารตุ ธรรณํ ต-
๑๕. ทา อสกุโณติ วั ตสฺเสว คุณภารํ
สมนฺตโต ฯ
๑๖. ปาฏิหาริยมณฺณญฺจ อาสีเนกวิธฺน
ตทาเอส
๑๗. รมฺมณิยา หิ โพริสตฺตาน กมฺมณิ ฯ
ปพฺพชิตฺวา
๑๘. น โส ราชา โอริยุท สกมฺมทริธา
สญฺญิวสุโส มหาเถ-
๑๙. โร ยถา สนฺติณฺทริโย ตถา ยุคฺมตฺตํ
วั เปกฺชนโต
๒๐. เนกปฺฐาหิ ปฺฐิโต รุทฺมมุขฺชนเมหิ
วร-
๒๑. มมุพฺพนํ คโต นานาทิช คณากิณฺณเณ
รมฺเม นนฺท
๒๒. นสนฺนิเก มุตฺตารชวณฺณภาวาลู
การาสิส-
- บารมีเช่นเดียวกับพระราชบิดา แม่
เจ้านาย อำมาตย์ ชาวเมือง นางสนม
กำนันใน ผู้
เพริศแพร้วดั่งนางฟ้า พระสหายและ
พระประยูรญาติทัตถาน
พระองค์ทรงเพ่งหวังถึงจริยาวัตร ที่
พระโพธิสัตว์ทั้งหลายประพฤติมาทุกเมื่อ
เมื่อเขากำลังร้องให้อยู่^๑ ก็ทรงครองผ้า
กาสาฬหพัศตร์ สละ
ราชภาระ ในขณะนั้นเอง พระธรรม
ก็หวั่นไหว ในครั้งนั้น
ไม่อาจรองรับพระคุณอันหนักของ
พระองค์ได้โดยรอบ
ก็ปาฏิหาริย์อื่น ยังมีอีกหลายอย่างใน
คราวนั้น
ความจริง นั้นเป็นกฎธรรมดาในการงาน
ของพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ครั้นทรง
ผนวชแล้ว
พระราชานั้นก็เสด็จลง จาก
พระมณฑปของพระองค์ เหมือน
พระเถระ ๖๐ พรรษา มีอินทรี
สงบเสงี่ยมทอดพระเนตรเพียงชั่วแฉก
อันฝูงคนร้องให้บูชาด้วยเครื่องบูชา
มากมาย
เสด็จไปสู่ปามะม่วงอันประเสริฐ ณ ที่อัน
ร่มรื่น กลาดเกลื่อนไปด้วยฝูงนก
ต่างๆ ประหนึ่งนันทนอุทยาน^๒ ถมทราย
สีขาวพราวระยับดั่งมุกดาและเงินยวง

^๑ หมายถึง ทุกคนกำลังเศร้าเสียใจที่พระองค์ทรงผนวช

^๒ นันทอุทยาน หมายถึง อุทยานทิพย์ของพระอินทร์ในสวรรค์ชั้นดาวดึงส์

អត្ថបទបកប្រែចំណាត់ចំណាត់

១. តាំងតែអំពីបរិនិព្វានមកបាន ១៩០៥ ឆ្នាំ^១
២. ខែកត្តិក
៣. ៨ រោង ថ្ងៃពុធ មានទង្វើអំពីបុគ្គលិកយាយល្អ ជាដើម
៤. ក្នុងទានបារមី ដូចព្រះវស្សន្តរ
៥. ក្នុងបញ្ញាបារមី (ក៏ដូចព្រះមហេសីថ) ក្នុងសីលបារមី ក៏ដូចព្រះសីលវរាជ
៦. ដែលអ្នកប្រាជ្ញគួរសរសើរ ជំនាញខាងហោរាសាស្ត្រ មានព្យាករណ៍ ជាដើម
៧. ទ្រង់ចេះដឹងសភាវៈនៃព្រះបិដក ព្រះរាជាទ្រង់ព្រះនាម លិខៃ
៨. បានប្រព្រឹត្តអំពីប្រយោជន៍ដល់ព្រះសាសនាហើយ និងធ្វើផលប្រយោជន៍ទៅដល់សត្វលោកទាំងឡាយ ទោះបីស្ថិតនៅលើរាជសម្បត្តិ
៩. ដែលជាកន្លែងកំណើតព្រះគុណក្តីតែក៏ទ្រង់ធុញទ្រាន់នឹងភាវៈព្រះរាជាព្រះអង្គមាននិរន្តរភាពទៅ ខាងនេក្ខម្មបារមី
១០. ដូចព្រះវរបិតា ទោះបីក្សត្រទាំងឡាយ អមាត្យសេនា ប្រជារាស្ត្រ អ្នកម្នាងល្អស្អាតដូចទេពធីតា
១១. ព្រះព្រាតិមិត្ត បាននាំគ្នាឃាត់ខំបាមប្រាម
១២. តែព្រះអង្គរំលឹកដល់ព្រះចរិយាវត្ថុដែលព្រះពោធិសត្វទាំងឡាយបានបំពេញមកសព្វគ្រប់ពេលវេលា
១៣. ពេលគេកំពុងយំនៅនោះឯង ទ្រង់គ្រងកាសាវតស្ត្រ លះចោលព្រះរាជភារៈ ។
១៤. នៅពេលនោះឯង ព្រះធរណីមិនអាចទទួលធានា
១៥. ព្រះគុណភារៈរបស់ព្រះអង្គបានទាំងអស់ ក៏បានរំជួយឡើង ។
១៦. មួយយ៉ាងទៀត នៅពេលនោះ មានហេតុគួរឱ្យអស្ចារ្យជាច្រើនទៀត ។
១៧. ការពិត នោះហើយជាហេតុធម្មតា នៃករណីរបស់ព្រះពោធិសត្វ ។ កាលទ្រង់ព្រះផ្ទុសហើយ
១៨. ព្រះរាជាព្រះអង្គនោះក៏ទ្រង់ចុះពីព្រះរាជតំណក់របស់ព្រះអង្គប្រៀបធៀបទៅដូចជាព្រះមហា ថេរៈ៦០ព្រះវស្សា
១៩. មានឥន្ទ្រិយ៍ស្ងប់ស្ងៀម ទ្រង់ទតព្រះនេត្រមើលមួយព្យាម
២០. អ្នកដែលប្រជាជនកំពុងយំអរឬដោយគ្រឿងឬជាអនេកប្រការ
២១. ស្តេចយាងទៅព្រៃស្វាយដ៏ប្រសិដ្ឋ ជារមណីយដ្ឋាន ពោពេញទៅដោយសកុណាសកុណីផ្សេងៗ
២២. ប្រដូចនន្ទនឧទ្យាន^២ ចាក់គំនរខ្សាច់ពណ៌សដូចមុក្តានិងប្រាក់

^១ ថ្ងៃទី ២២ កញ្ញា គ.ស.១៣៦២ ។
^២ ឧទ្យានរបស់ព្រះឥន្ទ្រនៅឋានសួគ៌ ។

๒๓. นฤเด ปวิตุเตติ วิวิตุตติ สงบเงียบดังนี้จึงควรเป็นที่อยู่อาศัยของ
 ชนนานมาสยารเห ผู้ต้องการที่สงบ
๒๔. อุปสมปชฺชิสฺส โส ตตถ วสา อมพวเน พระองค์เสด็จเข้าไปถึงในที่นี้ แล้วก็
 วเร ลทฺธา ประทับอยู่ในป่ามะม่วง^๑ อันประเสริฐได้

ด้านที่ ๒
 (ชำรุด)

ด้านที่ ๓

คำจารึก	คำแปล
๑. ...ขณฺทมิว ปสฺสนียฺ เจปิณฺทม.....	
๒. ... ตํ ปติตถกณฺฐมิว กุณปํ กุณป...	...เหมือนซากศพที่มีคอดกไปแล้ว...
๓. ... มิว จตุทฺธากํ อนเปกฺขจิตฺตเคน
จกฺขติ-	ทรงทอดทิ้งด้วยจิตไม่มุ่งหวังทั้งสี่ส่วน
จกฺขติ-
๔. ยมาโน สกลสุชนนาหิเตสํ นม.	แสวงหาประโยชน์เกื้อกูลแก่สาธุชนทั่วไป
๕. มคฺคาธิคมเสชฺชน วิย สาสเน (อจ)	มีศรัทธาไม่เคลื่อนคลายในพระศาสนา
เหมือน
๖. ลสฺสทฺธํ ปากาสาโน วิย มุณี...	พระอเสชบุคคลผู้บรรลุมรรค ^๒ เป็นมุณี
เหมือนปาก
๗. สํ น หิตมารทฺธํ สมารทฺธกุสฺส (ธ)-	ศาสนาะ ริเริ่มประโยชน์เกื้อกูล ตั้งอยู่
ในกุศลธรรม
๘. มมุณฺฐุ สกลสุชนตรุคฺชนํ ปถลว...	ที่เริ่มแล้ว แห่งหมู่ไม้ของสาธุชนทั่วไป
พระเจ้า

^๑ หมายถึงวัดป่ามะม่วง

^๒ บุคคลที่ไม่ต้องศึกษาอีก หมายถึงพระอรหันต์

- ២៣. ស្មាត់ឈឹង ដូចនេះ គួរឱ្យជាទីស្នាក់នៅរបស់អ្នកត្រូវការកន្លែងស្នាក់
- ២៤. ព្រះអង្គទ្រង់យាងទៅដល់ស្ថាននោះហើយ ក៏គង់នៅក្នុងព្រៃស្វាយ ដ៏ប្រសិដ្ឋនោះ បាន

ប្រៀងទី ២

អក្សរល្មមចាំបាច់

ប្រៀងទី ៣

អត្ថបទលើបរិក្ខារពាណិជ្ជ

- ១. ...ខណ្ឌមិច បសស័ន័យ ខេបិណ្ឌម...
- ២. ..តំ បតិកកណ្ឌមិច កុណបំ កុណប...
- ៣. ..មិច ចតុទ្ធាកំ អនបេក្ខិតចិក្កេន ធម្មិ
- ៤. យមរនោ សកលសុខន្តាហិតេសំ នម.
- ៥. មគ្គាធិគមសេសេនោ វិយ សាសនេ (អច)
- ៦. លសន្នោ ធាកសាសនោ វិយ មុនិ...
- ៧. សំ ន ហិតមារន្នោ សមារន្នកុសល (ធម)
- ៨. ម្ពដ្ឋ សកលសុខតុគុណានំ បល្ល័ត...
- ៩. តា បល្ល័តពាសិ បសិន្នោ បសិន្ន គុណានមា~
- ១០. ធារោ ធូរ្ម ថតនគម្ពីតិកុហាសបញ្ញា~
- ១១. យ សម្បន្នោ សម្បន្នធារមិគុណានមរិយ~
- ១២. មេត្តេយ្យាទិនំ ឧសន្តម្ពោធិសក្កានម.
- ១៣. នាគរោ លិទយ្យនាមកោ ធម្មពាសុ (ធា)
- ១៤. រេសមិចា សុធាសិនមបរិមិគលានបមិចរ~

๙. ตา ปลุลวราชาติ ปลิทุโธ ปลิทุ
คุณานมา- ปลัดละ...ประสิทธิว่าปลัดวราช เป็นที่
รองรับของคุณที่สำเร็จแล้ว
๑๐. ธาโร ธาธณชวน ประกอบด้วยปัญญา คือความทรงจำ
คมกัรติกาหาสปัญญา- ไหวพริบลึกซึ้งเฉียบแหลมและรวดเร็ว
๑๑. ย สมปนโน สมปนปารมิกุณา บรรดาพระโพธิสัตว์ ๑๐ องค์ มีพระศรี
นมรีย- อริยเมตไตรย์เป็นต้น^๑
๑๒. เมตเตยยาทีน ทสนนมุ โพธิสตา ผู้มีพระคุณคือบารมีถึงพร้อมแล้ว
นม.
๑๓. นาคโธ ลิทยยานามโก ธมมราชาสุ พระธรรมราชาทรงพระนามว่าลิไทยก็จะ
(ธา) มาในอนาคต
๑๔. รสมิว สุธาสินมปรีมิ คลาน^๒ ปลวिर- เสวยพระกระยาหารที่เว้นจาก
๑๕. หิตสกลพุทธานุพุทธรูปเจกพุทสาว การเลือกเฟ้นคือไม่กะเกณฑ์ เหมือน
สุธารส
๑๖. กพุทธานัน ปรีโกการหมติสยยติสุ ของผู้กินสุธารสทั้งหลาย ควรแก่การ
บริโภค
๑๗. ธมมตาสายนรสี ปรีกฤษณโคปี ของพระพุทเจ้า พระอนุพุทเจ้า
สุรน- พระปัจเจก-
๑๘. รทนต์นยกมลขครุททฤษคปติป- พุทเจ้า และพระสาวกพุทเจ้า
๑๙. ติทินมหิตจธณารวินทุคทฐมนิวร เป็นความสุขแก่นักบวชอย่างยิ่ง เป็นการ
ลัมรส
๒๐. .วรสาสนทานิสหาจิตสุชนิ . อมฤต ด้วยการแสดงวงการขอร้องและ
การ
๒๑. .สปริทีปนายาจนวนจนสวเนน ฟังถ้อยคำของสาธุชนทั้งปวงที่
ประกอบด้วย

^๑ น่าจะหมายถึงอนาคตพุทเจ้าทั้ง ๑๐ ตามคัมภีร์อนาคตวงศ์ ได้แก่ พระศรีอริยเมตไตรย พระรามสัมมาสัมพุทเจ้า พระธรรมราชสัมมาสัมพุทเจ้า ธรรมสามิพระสัมมาสัมพุทเจ้านารทสัมมาสัมพุทเจ้า รังสีมุนีสัมมาสัมพุทเจ้า พระเทวเทพสัมมาสัมพุทเจ้า นรสีห์สัมมาสัมพุทเจ้า พระติสสสัมมาสัมพุทเจ้า พระสมังคลสัมมาสัมพุทเจ้า

^๒ ในประชุมศิลาจารึก ภาค ๑ ใช้ “คณน”

- ១៥. ហិតសកលាពុទ្ធានុកុដ្ឋបច្ចេកពុទ្ធសាវ
- ១៦. កពុទ្ធានំ បរិភោគារហមតិសយយតិសុ
- ១៧. ធម្មតាសាយនសំ បរិកុព្វន្តោបិ សុរេន
- ១៨. ទេនុតនយកមលជគុន្តតុជគបតិប
- ១៩. តិទិនមហិតចណោវិទ្យុយុគន្តមុទិចរ
- ២០. វសោសនាហានិសហិតាទិលសុជន ។
- ២១. សំបរិទិបនាយាចនតចនសតនេន
- ២២. គិរិសិខរសេទិសសោកគ្គិជាលា បរិន (យហ)
- ២៣. មារោទិយ វិនដ្ឋំ ចក្កុរត្តនោ វិយ (ច)
- ២៤. ក្កុវត្តិវា ទោមនស្សប្បត្តោ ហុត្វា

អត្ថបទបកប្រែវិភាគតាម

- ១.
- ២. ដូចសាកសពដែលមានកញ្ចក់ទៅហើយ....
- ៣. ទ្រង់លះបង់ចោល ដោយចិត្តដែលមិនមានសេចក្តីសង្ឃឹមទាំងបួនភាគ
- ៤. ស្វែងរកអំពើប្រយោជន៍ផ្តល់សប្បុរសជនទាំងឡាយ ។
- ៥. មានអចលនទ្រព្យនៃព្រះសាសនា
- ៦. ដូចព្រះអរិយឧបុត្តលដែលបានបន្តមគ្គផលហើយ ។ ជាមុនដូចបាគសាសនៈ
- ៧. ប្រារភរំពើប្រយោជន៍ ស្ថិតនៅក្នុងកុសលធម៌ដែលបានប្រារភរហើយនោះ ...
- ៨. របស់គណដើមឈើគឺសប្បុរសជនទូទៅ ...
- ៩. ប្រសិដ្ឋថា បណ្ឌិតវាជា ... ជាអ្នកគំរូគុណដ៏ប្រសិដ្ឋ
- ១០. ប្រកបដោយបញ្ញាគឺ ការចត់ចាំ ឈ្លាសវៃ ជ្រះជ្រៅ និង មោទនភាព ។
- ១១. ក្នុងជំនោមព្រះពោធិសត្វ ១០ ព្រះអង្គ មានព្រះស្រីអារ្យមេត្រី ជាដើម
- ១២. ដែលមានព្រះគុណគឺបារមីពេញលេញហើយ
- ១៣. ព្រះធម្មាជាទ្រង់ព្រះនាមលិទែក៏ជា(ព្រះពោធិសត្វ) មួយព្រះអង្គ ដែលនិងមាននៅពេលអនាគត ។
- ១៤. ទ្រង់សោយព្រះក្រយាហារ ដែលមិនមានការជ្រើសរើស
- ១៥. គឺមិនមានការកំណត់ទុកដូចសុធារស
- ១៦. របស់អ្នកបរិភោគសុធារសទាំងឡាយ គួរសមនិងការបរិភោគ

๒๒. คิริติขรตทิสโสทุกคิชาลา ปรีท (ยห) ความเลื่อม ของพระมุนีผู้ถือดอกบัว
ซึ่งไม่
๒๓. มาโนวีย วินัญฐ จกักรตตโน วีย (จ) เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่เทวดามนุษย์
อินทร์
๒๔. กุกวตติราชา โทมนสุสปปโต หุด พรหมครุฑนาคเป็นต้น จึงทรงโหมนัส
เหมือนถูกเปลวไฟแห่งความโสก ขนาด
วา เท้ายอดภูเขาแผดเผา และเหมือน
พระเจ้าจักรพรรดิมีจักรรัตนะ^๑ หาย

ด้านที่ ๔
(ชำรุด)

^๑ จักรรัตนเป็นหนึ่งในรัตนะเจ็ดประการของพระเจ้าจักรพรรดิ แก้วเจ็ดประการของพระเจ้าจักรพรรดิประกอบด้วย จักรแก้ว ช้างแก้ว ม้าแก้ว นางแก้ว ขุนพลแก้ว ขุนคลังแก้ว และแก้วมณี

១៧. របស់ព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ ព្រះអនុពុទ្ធ ព្រះបច្ចេកពុទ្ធ
១៨. ហើយនិងព្រះសាវ័ក
១៩. ជាសេចក្តីសុខរបស់អ្នកកាន់ផ្លូវជាអនេកប្រការ ជាការសាកល្បង
២០. សោយអម្រឹតរស ដោយការសម្តែង
២១. សំណូមពរ ការនិយាយហើយនិងការស្តាប់ របស់សប្បុរសជនទាំងពួង
២២. ដែលប្រកបដោយការហិនហូច របស់ព្រះមុនីអ្នកកាន់ផ្កាឈូក
២៣. ដែលមិនផ្តល់ប្រយោជន៍ទៅឱ្យមនុស្ស ព្រះឥន្ទ ព្រះព្រហ្ម គ្រុឌ នាគ ជាដើម ទើបទ្រង់ទោមនស្ស
២៤. ដូចត្រូវអណ្តាតភ្លើងនៃសេចក្តីសោកទំហំប្រមាណចុងភ្នំនេះរាលដាលហើយដូចព្រះមហាចក្រពត្តិ បាត់ចក្ករតនៈ ។

ប្រៀបធៀប ៤
អក្សររលុចទាំងអស់

จารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร
พุทธศักราช ๑๙๐๔

อักษร	ขอมสุโขทัย
ภาษา	เขมร
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๐๔
จารึกอักษร	ศักราชที่ปรากฏในศิลาจารึกหลักนี้มี ๓ แห่ง คือ ด้าน ๑ บรรทัด ๑ ความว่า “๑๒๖๙ สกปีกุน” เป็นมหาศักราชตรงกับ พุทธศักราช ๑๘๙๐ และบรรทัด ๕๑ ความว่า “๑๒๗๑ สกปีฉลุ” เป็นมหาศักราช ตรงกับพุทธศักราช ๑๘๙๒
วัตถุที่จารึก	ด้าน ๒ บรรทัด ๑๑ ความว่า “ถึง ๑๒๘๓ ปีฉลุ” เป็นมหาศักราช ตรงกับพุทธศักราช ๑๙๐๔ การคำนวณปีพุทธศักราชดังกล่าว
ลักษณะวัตถุ	ใช้แบบคติของไทย ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร อธิบายว่าศิลาจารึกหลักนี้น่าจะจารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๙๐๔
ขนาดวัตถุ	ด้านที่ ๑, ๒, ๓ มีด้านละ ๕๖ บรรทัด เฉพาะด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๕๑-๕๖ อักษรลบเลือน ด้านที่ ๔ มี ๑๖ บรรทัด
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	หินแปร
พบเมื่อ	หลักสี่เหลี่ยม ทรงกระโจมหรือทรงยอ (ขำรุด)
สถานที่พบ	กว้าง ๓๐ เซนติเมตร สูง ๒๐๐ เซนติเมตร หนา ๒๙ เซนติเมตร
ผู้พบ	สท. ๓
ปัจจุบันอยู่ที่	ประชุมจารึก ภาคที่ ๑ เรียกศิลาจารึกนี้ว่า “จารึกหลักที่ ๔ ”
พิมพ์เผยแพร่	พ.ศ. ๒๓๗๖
	เนินปราสาทตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
	พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
	อาคารหอสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
	๑. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๑ และ พ.ศ. ๒๕๒๑
	๒. จารึกสมัยสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๒๗

សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាខ្មែរ

គ.ស. ១៣៦១

បញ្ជីទិន្នន័យនៃសិលាចារឹក

អក្សរ	ខមរសុខោទ័យ
ភាសា	ខ្មែរបុរាណ
ឆ្នាំចារឹក	គ.ស. ១៩០៤ គ.ស. ១៣៦១
ចារឹកអក្សរ	ចំនួន ៤ ជ្រុង ជ្រុងទី ១ ទី ២ ទី ៣ ជ្រុងនីមួយៗ មាន ៥៦ បន្ទាត់ ជ្រុងទី ៤ មាន ១៦ បន្ទាត់ ហើយជ្រុងទី ៣ ដែលមាន ៥៦ បន្ទាត់នោះ បន្ទាត់ទី ៥១-៥៦ រលុបអក្សរ ទាំងអស់។
ប្រភេទសិលា	ថ្មភក់
លក្ខណៈសិលា	គោល ៤ ជ្រុង
ទ្វាធសិលា	ទទឹងមុខ ៣០ សម. កម្ពស់ ១៣២ សម. កម្រាស់ ២៩ សម.
លេខសារលើភស្តុ	សទ. ៣ ក្នុងសៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ ហៅថា ចារឹកផ្ទាំងទី ៤
លេខរកឃើញ	គ.ស. ២៣៧៦ គ.ស. ១៨៣៣
កន្លែងរកឃើញ	ទួលប្រាសាទ ឃុំមឿងកៅ ស្រុកមឿង ខេត្តសុខោទ័យ
អ្នករកឃើញ	ព្រះបាទសម្តេចព្រះចមក្សោចៅយូហ្វ (រជ្ជកាលទី ៤)
ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន	អគារព្រះរាជបណ្ណាល័យវិទិរញ្ញាណ បណ្ណាល័យជាតិ ក្រុងបាងកក
ចែកចេញផ្សាយ	១. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ គ.ស. ១៩៦៨, ១៩៧២, ១៩៧៨ ២. ចារឹកសម័យសុខោទ័យ គ.ស. ១៩៨៤ ៣. ប្រជុំពង្សាវតារច្បាប់កាព្វណ្ឌាភិសេក ភាគទី ៣, គ.ស. ១៩៩៦

ประวัติ

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อครั้งยังทรงผนวชได้เสด็จจุดธูปหัวเมืองทางเหนือในปีพุทธศักราช ๒๓๗๖ ได้ทรงพบจารึกหลักนี้พร้อมกับจารึกพ่อขุนรามคำแหงที่เนินปราสาทเมืองเก่าสุโขทัย จึงโปรดให้นำมากรุงเทพฯ ให้เก็บไว้ที่วัดราชาธิวาส เมื่อทรงย้ายไปจำพรรษาอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหารจึงให้ย้ายจารึกไปด้วย ครั้นเมื่อเสด็จเสวยราชสมบัติในปีพุทธศักราช ๒๓๙๔ ทรงโปรดให้นำจารึกไปไว้ที่ศาลารายในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม จนถึงพุทธศักราช ๒๔๖๖ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้ย้ายจารึกพ่อขุนรามและจารึกหลักอื่นๆ ที่พบภายหลังไปเก็บไว้ที่ตึกถาวรวัตถุหน้าวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ราชวรมหาวิหารซึ่งเป็นที่ทำการหอพระสมุดวชิรญาณ

เมื่อพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว มาประทับจำพรรษาอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ทรงโปรดให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยาปวเรศวริยาลงกรณ์ พร้อมด้วยล่ามเขมรอ่านและแปล ข้อความจารึกที่เป็นภาษาเขมรนี้ เป็นคำขอพระเกียรติ พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (พระยาสิทธิไทย) ทั้งเพื่อเป็นการระลึกถึงการที่ทรงอาราธนาพระมหาสามีสังฆราชจากลังกามายังสุโขทัย เมื่อมหาศักราช ๑๒๘๓ (พ.ศ. ๑๙๐๕) และการที่ทรงศรัทธาจนออกผนวช ในพระพุทธศาสนา

ប្រវត្តិ

សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយភាសាខ្មែរនេះ ព្រះបាទសម្តេចព្រះចមក្លៅចៅយូហ្វ កាលទ្រង់ព្រះផ្ទួស ជាព្រះវិជ្ជាញាណមហាថេរព្រះអង្គបានស្តេចយាងទៅសុខោម័យ ទ្រង់បានរកឃើញសិលាចារឹកនេះ ហើយនាំត្រឡប់យកមកទីក្រុងបាងកកជាមួយសិលា ចារឹកផ្សេងៗនិងព្រះម្ចាស់សិលាអាននី ក្នុង ព.ស. ២៣៧៦ (គ.ស. ១៨៣៣) ។ សរសើរព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ១ (លីថៃ) និងរៀបរាប់អំពីការកែលំអសករាជ ទ្រង់និមន្តព្រះមហាសាមីសង្ឃរាជពីលង្កាមកសុខោម័យ នៅ គ.ស. ១៣៦១ ហើយ ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ១ (លីថៃ) ទ្រង់ព្រះផ្ទួស ។ ជ្រុងទី ៣ ខូចខាត ៦ជ្រុងទី ៤ និយាយអំពីការដាស់តឿនឱ្យមនុស្សធ្វើបុណ្យ និងបានរៀបរាប់អំពីសិលាចារឹក ដែល ព្រះមហាសាមីសង្ឃរាជបានចារឹកទុកនៅវត្តព្រៃស្វាយ (គឺជាសិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាបាលី) ។

คำอ่านจารึกวัดป่ามะม่วง ภาษาเขมร

ด้านที่ ๑

คำจารึก	คำแปล
๑. ๑๒๖๙ ศก กุร พระบาท กมรแดงอญ ฤ ไทย	๑๒๖๙ ศก (ปี) กุณ ^๑ พระบาทกมรแดงอญ ภไทย ^๒
๒. ราช ด ชา พระบาท กมรแดงอญ ศรีราม	ราช ผู้เป็นพระราชนัดดาของพระบาท กม รแดงอญศรีราม
๓. ราช นำ เสนาพลพยุห โฝง อวิ ศรีสนนาโลย โม	ราช ^๓ เสด็จนำพลพยุหเสนาทั้งหลายออกมา จากเมืองศรีสัชชนาลัย ^๔ มา
๔. ก ปรัด ผคุดผคง (หฺวุง) พล จร ด เกรา นา พระวิไสย เนา	รีบตกแต่งพลโยธา เติมนอกพระวิสัย ณ
๕. ปญจมี เกด เชษฐ สุกรพาร นุ กาล สดจ บนทวล ด เส	วันศุกร์ขึ้น ๕ ค่ำเดือน ๗ เมื่อเสด็จมี พระบันฑูรให้
๖. นา พล โฝง..จวล โจจบ กบ ทวาร ดิง ประหาร ส	ไพร่พลทั้งหลาย...เข้าระดมฟันประค ประหารศัตรู
๗. ตรุ โฝง...โหง ๐ โดง โนะ เทบ สดจ ลี	ทั้งหลาย...บัดนั้น จึงเสด็จ พระราชดำเนิน
๘. ลา จวล เสวย พระราช...ทย ไอศวรายยาธิปดย สรุก	เข้าเสวยราชย์... ไอศวรายธิปัตย์ ในเมือง
๙. สุโขทัย เนะ โสณง พระชนก พระชี วิง รวด ... กษ	สุโขทัยนี้แทนพระบิดา พระอัยกา...กษัตริย์
๑๐. ตร โฝง มาน ด จตุราทิศ สยง มาน.....	ทั้งหลาย ซึ่งมีในทิศทั้ง ๔.....

^๑ ตรงกับ พ.ศ. ๑๘๘๐^๒ พระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย)^๓ พระยารามราช (พ่อขุนรามคำแหงมหาราช)^๔ ศรีสัชชนาลัย ปัจจุบันเป็นเมืองโบราณในอำเภอศรีสัชชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាខ្មែរ

ផ្នែកទី ១

១. សករាជ ១២៦៩ (គស.១៣៤៧) ឆ្នាំកុរ ព្រះបាទកម្រតេងអញបូរិយ
២. រាជ^១ ដែលជាព្រះរាជនត្តាព្រះបាទកម្រតេងអញស្រីរាមរាជ^២
៣. នាំសេនាពលយោធាទាំងឡាយមកអំពីនគរស្រីសង្ឃនាល័យ^៣
៤. ផ្គត់ផ្គង់ពលយោធាដើរនៅខាងក្រៅព្រះវិស័យ នៅថ្ងៃ
៥. ៥ កើតខែជេស្ឋ ថ្ងៃសុក្រ ទើបព្រះអង្គមានបន្ទូល
៦. ឱ្យសេនាពលទាំងឡាយចូលចោមចាប់កាប់ទ្វារប្រហារ
៧. សត្រូវទាំងឡាយ ហើយពេលនោះទើបស្តេចលីលា
៨. ចូលសោយព្រះរាជទ្រព្យឥសូរ្យាធិបត្យ នៅនគរ
៩. សុខោម័យនេះបន្តពីព្រះបិតា ព្រះជីដូនតទៅទៀត
១០. ក្សត្រទាំងឡាយដែលមាននៅទិសទាំងបួន

^១ គឺ ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី១ (លីថៃ) ។

^២ គឺ ឈុនរាមកំហែង ឬ ព្រះបាទព្រះយ៉ារាមរាជ ។

^៣ ស្រុកចាស់នៅក្នុងស្រុកស្រីសង្ឃនាល័យ ខេត្តសុខោម័យ ។

๑๑. นำ...มกุฏ..ชนชยศุริย สวดฉดฺร. นำ...มกุฏ..พระขรรค์ชัยศรและเศวตฉัตร^๑
๑๒. อภิเษก โอย นาม พระบาท อภิเษก แล้วถวายพระนามว่า พระบาทกัทร
กมฺรแดงอญ ศุริศุริย เแดงอญ ศุริศุริย-
๑๓. พงศรามมหารัชมมราชาธิราช พงศรามมหารัชมมราชาธิราช เสวย.....
เสวย.....
๑๔.ชำระุด
๑๕. พว จง โยก สยง เถว เสาขย.. กุน
๑๖. ผอุน พรณ
๑๗.เนะ.....
๑๘.สยง.....
๑๙.ชำระุด.....
๒๐.สัดเจา บวิตร.....
๒๑. โอย ทาน ชีวิต ตร โนะ
 วิง สยง เจริน
๒๒. โหง ปราณิ.....
๒๓. นำ
๒๔. โพง โฉลง...สงสารทุกข.....
๒๕.ชำระุด.....
๒๖. ...นำ (ทวุง)...โปรส... ..นำ ผุง.....โปรด...
๒๗.ชำระุด.....
๒๘.สุดจ.....
๒๙. ถึง ๓๒ชำระุด.....
๓๓.(พระบาท) กมฺรแดงอญ ...พระบาทกัทรแดงอญศุริศุริยพงศรามม-
 ศุริศุริยพงศรามม-
๓๔. หาธรมมราชาธิราช..... หาธรมมราชาธิราช.....
๓๕.ชำระุด.....
๓๖.เสวย
๓๗. ถึง ๓๙.ชำระุด.....
๔๐.โพง
 ทั้งปวง.....

^๑ หมายถึงเครื่องราชกกุธภัณฑ์

១១. នាំមកដ ព្រះខាន់ជ័យស្រី ស្ដេចឆត្រ
១២. អភិសេកឱ្យព្រះនាមថា ព្រះបាទកម្រតេង អញ ស្រីសូរ្យ
១៣. ពង្សរាមមហាធម្មរាជាធិរាជ សោយ
១៤.
១៥. ពុំចង់យកដែលធ្វើ កូន
១៦. ផ្ទុន
១៧.នេះ.....
១៨.ដែល.....
១៩.
២០.សម្ដេច បពិត្រ.....
២១. ..ឱ្យទានជីវិតនោះវិញជាច្រើន
២២.ហោង.....ប្រាណី.....
២៣.នាំ
២៤.ទាំងឡាយ ឆ្លងសង្សារទុក្ខ...
២៥.
២៦. នាំហ្នង.....ប្រោស
២៧.
២៨.ស្ដេច.....
២៩.
៣០.
៣១.
៣២.
៣៣. ...ព្រះបាទកម្រតេងអញ ស្រីសូរ្យពង្សរាម
៣៤. មហាធម្មរាជាធិរាជ.....
៣៥.
៣៦.សោយ.....
៣៧.
៣៨.
៣៩.
៤០.ផង.....

๔๑.เทบ สดจ จึงเสด็จ.....
๔๒. ...ศรมณ...พราหมณ ดปสฺวิ ยติสมณะ...พรหมณฺ์ ดาบส นักพรต....
๔๓.ขำรุด.....
๔๔.พระเจดีย์พระเจดีย์.....
๔๕.ขำรุด.....
๔๖.พระพุทฺธพระพุทฺธ.....
๔๗.ขำรุด(พระ)พระ
๔๘. บาท กมฺรเดงอญฺ ศรีสุริยพงศ มหาธรมฺมราชา (อิราช) บาทกัมรเดงอญฺ
ราม ศรีสุริยพงศราม มหาธรมฺมราชาอิราช
๔๙.เนะ ด นุ อนุตฺรธานต..นี้ จะเป็นอันตรธาน.....
๕๐.รูปพระอิศวร...พระองค บิรูปพระอิศวร...พระองค์ บริบูรณ์แล้ว
บริบูรณ์โง
๕๑. (๑๒๗๑) ศกณฺฏ (มวฺย) ทนฺดบ ๑๒๗๑ ศก^๑ (ปี) ณฺฏ วันศุกรฺ ขึ้น ๑๑ ค่ำ
เกด อาษาธ ศุกรพาร บุรพาษาธ เดือนแปด ปฺรพาษาณ^๒ นักษัตรฤกษ์
ฤกษ์ นา.....
๕๒. . ศรีสุริโยนนฺติ กาล สดจ ปฺรดิษฐ .เวลารุ่งเช้าเมื่อเสด็จประดิษฐาน รูปพระ
พระมเหศวรรูปวิษณุรูป มเหศวร รูปพระวิษณุ
๕๓. . ส . นุ เทวาลยมหาฤษตร .ในหอเทวาลัยมหา เกษตร ในป่ามะม่วง นี้
ไพรสวาย เนะ.....
๕๔. .. ดปสฺวิ พราหมณ โฝง บุษา นิ ..ดาบส พราหมณฺ์ทั้งหลายบูชาเป็นนิตย์
คฺยธรมม..... ..ธรม.....
๕๕. อนุตฺรธานตฺ เลย ๐ พระบาท อันตรธานเลย พระบาทกัมรเดงอญฺศรี-
กมฺรเดงอญฺ ศรี
๕๖. สุริยพงศรามมหาธรมฺมราชาอิราช สุริยพงศรามมหาธรมฺมราชาอิราช ทรงพระ
ทรงพระปิฎกตรย อาจ รยณ ไตรปิฎก อาจเรียน

^๑ ตรงกับ พ.ศ. ๑๘๙๐^๒ ปฺรพาษาณ คือฤกษ์ที่ ๒๐ มีดาวแรดตัวผู้หรือดาวข้างพลายเป็นดาวประจำฤกษ์

៤១.ទើប ស្ដេច.....
៤២.សមណៈ...ព្រាហ្មណ៍ តាបស ឥសី
៤៣.
៤៤.ព្រះចេតិយ៍.....
៤៥.
៤៦.ព្រះពុទ្ធ.....
៤៧.ព្រះ
៤៨. បាទកម្រតេងអញ ស្រីសូរ្យពង្សរាមមហាធម្មរាជា(ធិរាជ)
៤៩.នេះ ដ៏ជាអន្តរធាន.....
៥០. ...រូបព្រះឥសូរ...ព្រះអង្គដែលបរិបូណ៌ហើយ
៥១. សករាជ ១២៧១ (គស. ១៣៤៩) ឆ្នាំឆ្នូវ ១១ កើត ខែអាសាធ ថ្ងៃសុក្រ បូព៌ាសាធ ឬក្ស
៥២. ព្រលឹម ពេលស្ដេចប្រតិស្ឋាបនព្រះមហេស្វរ៍^១ រូបព្រះវិស្ណុ^២
៥៣. ... ទេវាល័យមហាក្សេត្រ^៣ ព្រៃស្វាយនេះ
៥៤. ..តាបស ព្រាហ្មណ៍ ទាំងឡាយបូជាជានិច្ច...ធម៌..
៥៥. អន្តរធានឡើយ ០ ព្រះបាទកម្រតេងអញ
៥៦. ស្រីសូរ្យពង្សរាមមហាធម្មរាជាធិរាជ ទ្រង់ព្រះត្រៃបិដក អាចរៀន

^១ ទេវរូបព្រះឥសូរ ។

^២ ទេវរូបព្រះវិស្ណុ ។

^៣ ហោព្រះទេវរូប នៅតំបន់ព្រៃស្វាយ ជិតវត្តព្រៃស្វាយ សុខោម័យ ។

ด้านที่ ๒

	คำจารึก	คำแปล
๑.	บรุษยณ พระวินัย พระอภิธรรม	พราสาทอนพระวินัย พระอภิธรรมโดย โลก
	โดย โลกจารยฤกฤตยา ท-	จารยฤกฤตยา ^๑ เป็นต้น
๒.	นปร โดย พราหมณ ดปสฺวิ	โดยพราหมณ์ ดาปส สมเด็จพระพิตร ทรง
	สเด็จ ปวิตร ญาบต เพท สา-	ประกาศเพท (ศ)
๓.	สตราคม ธรรมนยาย โพง ทนปร	ศาสตราคม ^๒ หลักความยุติธรรมทั้งหลาย
	ไชยติศาสตร ด คิ ดารา ท(เนปร)	เป็นต้น ไชยติศาสตร์ กล่าวคือดาราศาสตร์
		เป็นต้น
๔.	ดิ พฤษ มาส สุรยุคราส จนทรคราส	คือ ปี เดือน สุริยคราส จันทรคราส อาจรู้
	สเด็จ อาจ ดย(ง)นุเสส	ซึ่งเศษ
๕.	พระปรัษฎ ด โอลากริ ริ ผลคุณนต	ทรงพระปรีชาโอฬาริก ฝ่ายวันสิ้นเดือน ๔
	ดิ คุวร โมก อ..โกรย นุ ศ	ที่ควรมา...หลังศก
๖.	กราช ด อธิก สเด็จ ผุทิก วิง	ราช มโหรีมาส พระองค์ก็ทรงแก้ไขให้สะดวก ^๓
	ศรล คุวร บิ ไพณส อา(จ)ด(ย)	ทรงตรวจสอบแล้วอาจรู้ปี
	งพฤษ	
๗.	อุณาธิกมาส ทินพาร นกษตร นุ	ที่เป็นปรกติ และอธิกมาส วันวารนักษัตร
	สเกษป คุะ โดย นุ กรummสิ(ทอิ)	โดยสังเขป และโดยปฏิทินสำเร็จรูป
๘.	สเด็จ ปวิตร อาจ ดก ลุบ อาจ	สมเด็จพระพิตรอาจถอน อาจลบ อาจเพิ่มนำ..
	เลก นำ....คิ.....	.
๙.	โดย นุ สิทธิศกฺติ พระกรรมม สบ	โดยประสิทธิภาพในพระกรณียกิจทุกมาตรา
	มาตรา ปรากต ศรียสกีรุตติ พุยด	ปรากฏเป็นศรีเกียรติยศอันแท้จริง
๑๐.	ละห นุ พรณนา บิ สานวรล เลย	เหลือที่จะพรรณนาให้ทั่วถ้วนเลย เสด็จ
	สุดจ คง คั่งง เสวย ราชวิภพ ด	ประทับดำรงเสวยราชสมบัติใน

^๑ ฤกฤตยา หมายถึง เรื่องราวต่างๆ นอกศาสนาพุทธ

^๒ เพทศาสตราคม หมายถึง พระเวท ศาสตร์ และอาคม ซึ่งเป็นคัมภีร์และคู่มือการศึกษาพระเวทในศาสนาฮินดู

^๓ น่าจะเป็นที่มาของตำนานพระร่วงลบศักราช

ផ្នែកទី ២

១. បង្រៀនព្រះវិន័យ ព្រះអភិធម្ម ដោយលោកាចារ្យក្រឹត្យ ជាដើម
២. ដោយព្រាហ្មណ៍ តាបស សម្តេចបពិត្រទ្រង់ប្រកាសពេទសាស្ត្រាគម
៣. គោលយុត្តិធម៌ទាំងឡាយ ជាដើម ជៀតសាស្ត្រ គឺ តារាសាស្ត្រ ជាដើម
៤. គឺឆ្នាំ ខែ សូរ្យគ្រាស ចន្ទគ្រាស ព្រះអង្គអាចដឹងនូវសេស
៥. ព្រះប្រាជ្ញាដ៏ឱឡារិក រីឯថ្ងៃដាច់ខែផុតក្នុងដែលគួរមក.....ក្រោយ
៦. សករាជដែលមានអធិកមាស ទ្រង់កែទម្រង់ឱ្យងាយស្រួល ព្រះអង្គអាចដឹងឆ្នាំ
៧. ដែលមានខែមិនគ្រប់ខែលើស ថ្ងៃ នក្សត្រ បានយ៉ាងសង្ខេប ដោយកម្មសិទ្ធិ
៨. សម្តេចបពិត្រអាចដកអាចលុប អាចលើក នាំ
៩. ដោយប្រសិទ្ធិភាពក្នុងព្រះករុណាភិច្ចសព្វមាត្រា ប្រាកដស្រីកិត្តិយស ដ៏ពិត
១០. លើសនិងពណ៌នាឱ្យបានអស់ឡើយ ស្តេចគង់តម្រង់សោយរាជសម្បត្តិ នៅ

๑๑. ศรีสังฆนาลย สุโขทัย เนา ญนำ เมืองศรีสังฆนาลยสุโขทัยอยู่ ๒๒ ปี
๒๒ ถะระ ค ๑๒๘๓ ศก ญลู่ ถึง ๑๒๘๓ ปีฉลุ^๑ สมเด็จพระเจ้า
๑๒. บัทร เปร ราชบถศิต เทา บัทรทรงใช้ราชบัณฑิตไปอาราธนา
อณฺเชณฺณทศมฺมิ สขมราช ค มาน คิต มหาสมามีสังฆราช ผู้มีศีล
๑๓. รยยณ จบ พระปิฎกศรย ค ลิง เนา เรียนจบพระไตรปิฎก ซึ่งสถิตอยู่ในลังกา
ลังกา ทวีป ค มาน ศิลปจารย์ ทวีปซึ่งมีศิลปจารย์
๑๔. รู กษิณาศรพ โฝง เพรง อวิ คล้ายพระจีนาสพทั้งหลายในโบราณ จาก
นกร พนุน โมก ถะระ ค นครพัน มาถึงระหว่างทาง จึง
- มารุคคานตร เทบ
๑๕. เปร ลิลปี สดบ สง พระกฤวิหาร ใช้นายช่างให้พังคำสั่งปลูกสร้างกุฏิ วิหาร
กลุง โพร สุวย ค มาน โด- กลางป่ามะม่วง อันมีโดย
๑๖. ย ทิยปศุจิม สุโขทัย เนะ ปราบ ทิศปศุจิมของเมืองสุโขทัยนี้ ปราบ (พื้นที่)
ราบ จก เกษจ สนเม เถว อุทย ให้ราบถมทรายให้เสมอ ทำให้
๑๗. ปรีไพ สบ ทิย รู พระวิษณุกรรม สวยามทุกทิศ คล้ายพระวิษณุกรรม
คิต นิรมมาน กาลนา นู น้า สดจ คิตเนรมิต เมื่อเวลานำน้ำสมเด็จ
๑๘. พระมหาเถร นู ภิกษุสงฆ โฝง พระมหาเถรกับพระภิกษุทั้งปวงมา
โมก พระบาท กมรแดงอณฺ เปร พระบาทกมรแดงอัญทรงใช้ให้
๑๙. สดบ สลา लाख ทยณ รูป นุสปล จัดหมาก ข้าวดอก เทียน รูป ดอกไม้
กลปพฤกษ สง....เถว บุชา ครา กัลปพฤกษ ปลูกสร้าง...ทำการบูชา
๒๐. บ มารุค เปร อมาตย มนฺตริ ตลอดจนทาง ใช้ให้อำมาตย์มนตรีราชสกุล
ราชกุล โฝง เทา ทลทวล บุชา ทั้งหมดไปต้อนรับบูชาสักการะ
- ส-
๒๑. กุการ อวิ สรุค โฉด โมก ถะระ จากเมืองฉอดมาถึงเมืองเชียงทอง ถึงเมือง
ชยงโทง คด สรุค บางจันทร บางจันทร
๒๒. บางพาร รววจ ถะระ สุโขทัย เนะ บางพาร แล้วถึงเมืองสุโขทัยนี้ อันหนึ่ง
มวย รววจ เทบ เปร โบส กรา แล้วจึงใช้ให้ปักกวาด
๒๓. ศ ชระ พระราชमारुक อวิ ชำระทางหลวงจากประตูใน ทิศบูรพาไป ถึง
ทวาร ดิ บุรวว เทา ถะระ ทวาร ประตูในทิศปศุจิม ถึง
ดิ ปศุจิม คด ค

^๑ ตรงกับ พ.ศ. ๑๙๐๔

១១. ស្រីសង្ឃនាមសុខោម័យ នៅបាន ២២ ឆ្នាំ លុះដល់សករាជ ១២៨៣ (គស. ១៣៦១) ឆ្នាំឆ្លូវ សម្តេច
១២. បពិត្រ ប្រើរាជបណ្ឌិតទៅអញ្ជើញ មហាស្វាមីសង្ឃរាជ ដែលមានសីល
១៣. រៀនចប់ព្រះត្រៃបិដក ដែលគង់នៅលង្កាទ្វីប មានសីលាចារៈ
១៤. ដូចព្រះខីណាស្រពបុរាណទាំងឡាយអំពីនគរព័ន មកលុះដល់កណ្តាលផ្លូវ ទើប
១៥. ប្រើឱ្យជាងរៀបចំសាងសង់ព្រះកុដិវិហារ កណ្តាលព្រៃស្វាយ ដែលមាន
១៦. ដោយទិសបស្ចិមនគរសុខោម័យនេះ បង្ក្រាប(ដី) ឱ្យរាបចាក់ក្បាច់ឱ្យស្មើធ្វើឱ្យល្អ
១៧. ប្រពៃសព្វទិស ដូចព្រះវិស្ណុកម្មតិគន្ធិម្មិត កាលណានាំសម្តេច
១៨. មហាថេរៈ និងភិក្ខុសង្ឃទាំងឡាយមក ព្រះបាទកម្រតេងអញ ប្រើឱ្យ
១៩. រៀបចំស្នា លាជ ទៀន ធូប ផ្កាកល្បព្រឹក្ស សាងសង់...ធ្វើបូជា
២០. តាមផ្លូវ ប្រើអាមាត្យ មន្ត្រី រាជកុលទាំងឡាយ ទៅទទួលសក្ការៈបូជា
២១. អំពីខេត្តឆោត មកលុះជឿងទោង ដល់ខេត្ត
២២. បាងផាន រហូតលុះនគរសុខោម័យនេះ រួចហើយទើបបានប្រើឱ្យបោស
២៣. ជម្រះព្រះរាជមាតិ អំពីទ្វារទិសបូព៌ា ទៅលុះទ្វារទិសបស្ចិម ដល់នៅ

๒๔. ไพรสวาย นา สง กุฏิวิหาร สุธาน ป่ามะม่วง และปลูกสร้างกุฏิวิหาร สถานที่
สยง ดสส นุ วิदान ด วิจิตร ทางเพดานอันวิจิตร
๒๕. พุ่ เลง รววจ รศมียาทิทย มวด ไม่ให้แสงตะวันร้อน ให้แขวนพวงดอกไม้
บนลาย บนลวง ขวนิกา รยวล วิง
๒๖. ยตรา บัคบ อนตราล กราล นุ เสด็จไปสั่งให้ปลูกผ้าเบญจรงค์ ไม่ให้เปื้อน
พสุตร บลจรงค์ พุ่ เลง ดิ ด พุ- พระบาท
๒๗. ทฐบาท จุะ ด ธรณิ สบ อนูเล ที่เหยียบลงบนพื้นดินทุกแห่ง ทำการบูชา
เถว พระ บูชากริยา โฝง เจริญ ทั้งหลายเป็นอันมาก
๒๘. เพค พุ่ อาจ ดิ คณนา ถา ปี เหลือเกินไม่อาจคณนาว่าสิ้นสุดเลย แม้จะ
อิสส เลย โทะ นุ ปรัยบ เมล พระ เปรียบดู พระ
๒๙. ราชมารคุด โนะ ปรัไฟ ยวร สก ราชมรรคานั้นก็สวยงาม ดังทางสวรรค์ จึง
วรคุด รุทาน ผลฐ สุวรคุด เทบ อารธนาพระม-
อารธนา ม
๓๐. หาสามี สงฆราช จวล พระพรยา หาสามีสังฆราชเข้าพรยาสั่นไตรมาส เมื่อ
อิสส ไตรมาส กาล นุ จุญ พระ ออกพระ
๓๑. พรยาเถว มหาทาน โฉลง พระสริต พรยา ทำมหาทาน ฉลองพระพุทธรูปสำริด
ดิ คิต ปรัลง พระองค พระพุ- ที่ทรงหล่อเทืองค์พระพุท
๓๒. ทธ กมรแดงอญ ปรัคิธถา ทุก พระผู้เป็นเจ้า^๑ ประดิษฐานไว้กลางเมือง
กนดาล สรุก สุโขทัย เนะ สุโขทัยนี้
๓๓. โดย บุรวุสธาน พระมหาธาตุ โนะ โดยด้านทิศบูรพาของพระมหาธาตุนั้น ทรง
สุดบ ธรรม สบ โฉง อวิ มวย พังธรรมทุกวัน แต่ขึ้นคำหนึ่ง
๓๔. เกด สวะ บุรณมิ ด คิ ราชทรพย ด ถึงวันเพ็ญ คือ พระราชทรัพย์ที่ เป็นของ
ชา พระทาน บาต ชยง ๑๐ ปรา พระราชทาน (คือ) ทอง ๑๐ ชั่ง
๓๕. ก ชยง ๑๐ ขวท ลาร ๑๐ สลา เท เงิน ๑๐ ชั่ง เบี้ย ๑๐ ล้าน หมาก ๒ ล้าน
ลาร ๒ จีพร เกษ ๔ บาต พจุะ จีวร ๔ กระแส บาตรพจุะ หมอนนอน
เขนย ขนล กน หมอนนั่ง
๓๖. ล รุว โนะ ชกุก ๐ ริ กุริยาทาน เสือจำนวนเท่ากัน ส่วนกระยาทาน บริหาร
บรจร โฝง ด ไท ดิ สโต อยด ทั้งปวงอื่นๆ อีกอเนกประการ

^๑ หมายถึงหนักเท่ากับองค์พระพุทธรเจ้า

- ២៤. ព្រៃស្វាយ ដែលបានសាងសង់ក្នុងវិហារ ស្ថានដែលបានពាសពិព្វានដ៏វិចិត្រ
- ២៥. ពុំលែងឱ្យស្និព្វះអាទិត្យធ្វើអន្តរាយទៅដល់វិហារផ្កាឡើយ
- ២៦. ទ្រង់ឱ្យរៀបក្រាលសំពត់ក្រណាត់ទាំងប្រាំពណ៌ ពុំលែងឱ្យ
- ២៧. ពុទ្ធបាទជាន់ដល់ផែនដីនៅសព្វគ្រប់កន្លែង ធ្វើព្រះបូជាក្រិយាទាំងឡាយ ជាច្រើនពេក
- ២៨. ពុំអាចនឹងឱ្យរាប់បានថាអស់ឡើយ ទោះបីប្រៀបមើលព្រះ
- ២៩. រាជមាគិលានោះប្រពៃល្អដូចផ្លូវនៅថានសួគ៌ ទើបអាវាធនានិមន្ត
- ៣០. មហាស្វាមីសង្ឃរាជ ចូលព្រះវស្សា អស់ត្រីមាស ដល់ពេលចេញ
- ៣១. ព្រះវស្សា ធ្វើមហាទានសម្ភោជព្រះសិរិត ដែលចាក់ពុម្ពរូបស្មើនឹង
- ៣២. ព្រះអង្គព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ ប្រតិស្ថាទុកកណ្តាលនគរសុខោម័យនេះ
- ៣៣. នៅទិសបូព៌ាព្រះមហាធាតុចេតិយ៍នោះ ទ្រង់ស្តាប់ធម៌សព្វថ្ងៃ ពីមួយកើត
- ៣៤. លុះបុណ្ណមី គឺព្រះរាជទ្រព្យដែលធ្វើជាព្រះទាន មានមាស ១០ ដឹង
- ៣៥. ប្រាក់ ១០ ដឹង បៀ ១០ លាន ស្លា ២ លាន ចិញ្ច ៤ ខ្សែ បាត្រ អាសនៈ ខ្លើយ ខ្ពស់ កន្ទេល
- ៣៦. ចំនួនស្មើគ្នា រីឯក្រិយាទាន បរិខារទាំងឡាយទៀត

๓๗. คณนา อเนกปรการ ๐ กาล จุญ จะนับมิได้ เมื่อออกพระพรรษา ถึงแรม ๘
พระพรรษา ลวะ อสฺตมิ โร คำ
๓๘. จ พุทธพาร ปุณรววสุถกษ นา วันพุทธ ปุณพสุถกษ ในคำ วันนั้น^๑
ลงจาง ไถง โนะ พระบาท กมฺร เด พระบาทกัมรแดง
๓๙. งอญ ศรีสุริยพงศรามมหา อัญ ศรีสุริยพงศรามมหาธรรมราชาธิราช ก็
ธรมฺมราชาธิราช กุ สมาทาน ศีล สมาทานศีล
๔๐. ชา ตาบสเพส ไอ เพนท พระ เป็นตาบสเพส เฉพาะพระเนตรพระพุทธรูป
สุพรรณปรติมา ดิ ปรติสุธา เล ทอง ที่ประดิษฐานอยู่บน
๔๑. ราชมนุทริ นา สดจ นมสฺการ พระราชมนเฑียร และเสด็จไปนมัสการ
บุชสาบ ไถง เลหย เทบ อญเซ บุชาทุกวัน แล้วจึงอาราธนา
๔๒. ญ มหาสามี สงฆราช เถรานุเถร พระมหาสามีสังฆราช พระเถรานุเถร ภิกษุ
ภิกษุสงฆ โฝง เถล ทั้งหลายขึ้น
๔๓. ง เล เหม ปราสาทราชมนุทริ บนปราสาทราชมนเฑียร จึงบวชเป็น
เทบ บวส ชา สามเนร ๐ สามเณร
๔๔. กาลนา นุ บวส สวฺ ศิล โนะ เมื่อเวลาจะบวชขอศีลนั้น พระบาท
พระบาทกมฺรแดงอญ ศรี กัมรแดงอญ ศรี
๔๕. สุริยพงศรามมหาธรมฺมราชา ธุริยพงศรามมหาธรรมราชาธิราช เสด็จขึ้น
ธิราช สดจ ณร เถลง ขึ้น
๔๖. เลก อญชฺลี นมสฺการ พระ ยกอัญชลีนมัสการพระพุทธรูปทอง
สุพรรณ ปรติมา นุ พระปิฎกตร พระไตรปิฎก
๔๗. ย ดิ ปรตบ ทุก เล พระราช ที่เก็บไว้บนพระราชมนเฑียร กับพระมหา
มนุทริ นุ มหาสามี สงฆราช สามีสังฆราช
๔๘. อธิสุธาน โรห เนะ นุ ผลบุญ อธิฐานอย่างนี้ว่า ผลบุญที่อาตมาบวช
ดิ อญ บวส ค สาสน พระ ในศาสนาของพระ

^๑ ตรงกับวันที่ ๒๒ กันยายน พ.ศ. ๑๙๐๔ (ตามการคำนวณของศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร)

- ៣៧. ឥតរាប់បានសព្វគ្រប់អនេកប្បការ ។ កាលចេញព្រះវស្សា លុះដល់ ៨ រោច
- ៣៨. ថ្ងៃពុធ បុណ្យសុប្បក្ស ពេលល្ងាចថ្ងៃនោះ ព្រះបាទកម្រតេងអញ
- ៣៩. ស្រីសូរ្យពង្សរាមមហាធម្មរាជាធិរាជ សមាទានសីល
- ៤០. ជាតាបសនៅខាងមុខព្រះពុទ្ធបដិមាមាស ដែលប្រតិស្តានៅលើ
- ៤១. ព្រះរាជដំណាក់ ទ្រង់នមស្សការបូជារៀងរាល់ថ្ងៃ ទើបអារាធនានិមន្ត
- ៤២. មហាស្វាមីសង្ឃរាជ ព្រះថេរានុថេរៈភិក្ខុសង្ឃទាំងឡាយ
- ៤៣. ឡើងលើហេមប្រាសាទរាជដំណាក់ ទើបបួសជាសាមណេរ ។
- ៤៤. កាលណាបានបួសនោះ សុំសីល ហើយព្រះបាទកម្រតេងអញ ស្រី
- ៤៥. សូរ្យពង្សរាមមហាធម្មរាជាធិរាជ ស្តេចឈរឡើង
- ៤៦. លើកអញ្ចលី នមស្សការ ព្រះពុទ្ធបដិមាមាស និងព្រះត្រៃបិដក
- ៤៧. ដែលប្រតិស្តានទុកលើព្រះរាជដំណាក់ និងមហាស្វាមីសង្ឃរាជ
- ៤៨. អធិដ្ឋានដូចនេះថា បើផលបុព្វដែលអញបួសក្នុងសាសនាព្រះ

๔๙. พุทธ กมฺรเตง อญ รุว เนะ อญ พุทธ พระผู้เป็นเจ้าครั้งนี้ อาตมา ไม่อยาก
พัว ฤทธฺณา จกรฺพรตฺติสํตฺติ ได้จักรพรรดิสมบัติ^๑
๕๐. อินฺทฺรสํตฺติ พฺรหฺมสํตฺติ อญ อินทรมบัติ^๒ พรหมสมบัติ^๓ อาตมา อยาก
ฤทธฺณา สวํ เลง อญ อํบาน ขา ขอมอบอาตมา ประรณาเป็น
๕๑. พระพุทฺธ บิ นํ สดฺว โฝง โฉลง พระพุทฺธเจ้าเพื่อนำสัตว์ทั้งปวงข้ามไตรภพ
ไตรภพ เนะ คุะ อธิษฺถาน โระ นี้ ครั้นอธิษฐานอย่าง-
๕๒. โนะ เลหฺย เทบ โยก ไตรสรณํ นี้แล้ว จึงรับเอาไตรสรณาคมนั้น ขณะนั้น
คม ๐ กุสณฺ โนะ ไพท ก พ้นดินตอนล่าง
๕๓. โรม เนะ กเกฺรก สบ ทิชฺ อธิษฺ นี้ก็หวันไหวทุกทิศ อธิษฐานบวชแล้ว จึง
ถาน บวสฺ เลหฺย เทบ ทฺร ทรง
๕๔. ง พระจรฺ ด จุะ ด อวิ เสด็จลงจากปราสาททอง
สพฺรณปราสาท บาทจาร บทจรไปถึง
- เทา ถะะ ด พฺรះ
๕๕. ไพร สวาย นา เสดจฺ ปฺรดิชฺธา ป่ามะม่วง เวลาที่เสด็จจากพระบาทลงบน
พระบาท จุระ ด ธรณฺดล ปฺร พื้นธรณี
๕๖. ถวิ เนะ ปฺรกมฺบิต วิง สบ ทิสฺ แผ่นดินนี้ ก็หวันไหวไปทุกทิศ
โสตฺ ด รุณฺณาจ โนะ ส่วนในห้วงน้ำนั้น

ด้านที่ ๓

	คำจารึก	คำแปล
๑.	...จถ จ. ไถง จ ... จุญ.....	...ถม...วัน...ออก.....
๒.	...ร เลย.....กาล.....	...เลย.....เมื่อ.....
๓.	..ย.ดา...กุช...ย เลง.....	
๔.	..โนะ เทบ สดจ.....	..นั้น.....จึงเสด็จ.....

^๑ สมบัติของพระจักรพรรดิ

^๒ สมบัติของพระอินทร์

^๓ สมบัติของพระพรหม

- ៤៩. ពុទ្ធជាម្ចាស់ នៅគ្រានេះ អញពុំចង់បានសម្បត្តិព្រះចក្រពត្តិ
- ៥០. សម្បត្តិព្រះឥន្ទ សម្បត្តិព្រះព្រហ្ម អញសុំឱ្យអញបានជា
- ៥១. ព្រះពុទ្ធនាំសត្វទាំងឡាយឆ្លងផុតទាំង ៣ ភពនេះ អធិដ្ឋាន
- ៥២. ដូចនេះហើយ ទើបទទួលយកត្រៃសរណគមន៍ ០ ពេលនោះ
- ៥៣. ផែនដីនេះកក្រើកសព្វទិស ។ អធិដ្ឋានបួសហើយ ទើបទ្រង់
- ៥៤. ចុះចេញអំពីប្រាសាទមាស ទ្រង់យាងទៅលុះដល់
- ៥៥. ព្រៃស្វាយ ពេលស្តេចដាក់ព្រះបាទចុះលើផែនដី
- ៥៦. ផែនដីនោះកកក្រើកទៀតម្តងសព្វទិសនៅរនាចនោះ

ប្រៀបធៀប ៣

- ១.ថ្ងៃ.....ចេញ.....
- ២.ឡើយ.....កាល.....
- ៣.លេង.....
- ៤.នោះ ទើបស្តេច.....

๕.	มาน นาคราช..... ..	มีนาคราช..... ..
๖.	ชารุค.....	
๗.	ย	
๘.	โร	
๙.	ศรี.....	
๑๐.	ริ ชนคน.....	ส่วน ประชาชน.....
๑๑.	มหาศุจรรย.....	มหัศจรรย์.....
๑๒.	โนะ บี มาน.....	นั้น
๑๓.	ถึง ๔๕. ชารุค.....	
๔๖.	มา ค ชา วฤทธิ.....	อันเป็นพฤทธิ.....
๔๗.	พระชนก โอช นาม พระ.....	พระบิดาพระราชทานนามว่า.....
๔๘.	ย . ราช...อภิเชก.....	ราช.....อภิเชก.....
๔๙.	ราชสัปตดิ.วล นุ.....	ราชสมบัติ.....
๕๐.	...เทารก สรุค มวย โษมะ . ศรี...	ทา....ไป...หาเมืองหนึ่งชื่อศรี.....
๕๑.	ถึง ชารุค.....	

ด้านที่ ๔

คำจารึก

คำแปล

๑.	ทุก เทร เชน เถลง เล ถนล
เทอ ดล	...เอาไว้เดินเท้าขึ้นบนถนนไปถึง
๒.	โมะ ค ชา อนุคต เลย ๐
มน สดจ ถว	...อันเวียนวายเลยเสด็จไปทำ
๓.	กาล โนะ บี มาน
มหาศุจรรย รวโนะ คิ	...ครั้งนั้นมีมหัศจรรย์อย่างนั้นคือ
๔.	(ปร) ดิสฎา ศิลจาริก เนะ
เลง ค ชนคน	...ประดิษฐานศิลปจารึกนี้ มอบให้แก่
ประชาชน
๕.	เปร ปรไฟ บุญบาป รวุด
เถวนุญ	...ใช้ความถูกต้องของบุญบาป รับผิดชอบ

- ៥.មាន នាគរាជ.....
- ៦.
- ៧.
- ៨.
- ៩.
- ១០.រី ប្រជាជន.....
- ១១.មហាអស្ចារ្យ.....
- ១២.នោះ មាន.....
- ១៣.-៤៥. (រលុបអក្សរទាំងអស់)
- ៤៦.ដ៏ជា ព្រឹទ្ធ.....
- ៤៧.ព្រះបិតា ឱ្យព្រះនាម.....
- ៤៨.រាជ.....អភិសេក.....
- ៤៩.រាជសម្បត្តិ.....
- ៥០.ទៅរកស្រុកមួយឈ្មោះ ស្រី.....
- ៥១-៦០. (រលុបអក្សរទាំងអស់)

ជ្រុងទី ៤

- ១.ទុកដើរជើងឡើងលើថ្នល់ ទៅដល់
- ២.ដ៏ជាអន្តោលឡើយ ០ ពេលស្តេចធ្វើ
- ៣.កាលនោះ មានហេតុអស្ចារ្យ ដូចនេះ គឺ
- ៤.ប្រជិស្តាសិលាចារឹកនេះ^១ សុំឱ្យប្រជាជន
- ៥.ប្រើអំពីប្រពៃបុណ្យបាប ហើយរូតរះធ្វើបុណ្យ

^១ សិលាចារឹកវត្តព្រៃស្វាយ ភាសាខ្មែរ

๖.มาน ปรมาท สบ อนุก เลย ...มีประมาททุกคนเลย ในพื้นดินตอนล่าง
๐ นา ไผท กโร
๗. ...รูว เนะ อีลู่ ขมิ รุด มาน ...อย่างนี้ บัดนี้ มีการกระทำบุญธรรม
อเพ บุญธรรมม โผ- ทั้งปวง
๘. ง มุน พุว เดล เยง ยล รูว เนะ เราไม่เคยเห็นอย่างนี้มาก่อน...เราได้ยินคน
....ร เยง สดบ อนุ-
๙. ก โพล ก่ลูง ธรรมม คุะ เนะ อีลู่ กล่าวในทางธรรม ครั้นบัดนี้เล็งเห็นผลบุญ
ปิ ยล ผลบุญ
๑๐. ..ด พุด คุวร ปี่ ชนคน โฟง ..อันที่จริง ประชาชนทั้งปวงควรพยายาม
พยายาม...ศ
๑๑. ...สบ อนุก ริ บาป โฟง พุว ...ทุกคน ส่วนบาปทั้งหลายไม่ควรทำเลย
คบบิ เถว เลย ๐ (ม) พระมหา
๑๒. (หา) เถร ไตรปิฎก ด โมก อวิ เถรผู้ทรงพระไตรปิฎก มาจากลังกาทวีป
ลังกาทวีป สิง เนา ประจําอยู่
๑๓. ...สีโถล โดย ทกษิณ ไพรสวาย ...สีโถล โดยทักษิณของปามะม่วง (เขียน)
ทุก พระคา- พระคาถาไว้
๑๔. (เถา ส) รเสร พระยสกริตติ โฟง สรรเสริญพระเกียรติยศทั้งปวง ในอันเสด็จ
นา สดจ เถว พระพนว- ทรงพนวช
๑๕. (ส) สุรจ จาร ศิลา ทุก ก่ลูง เสร็จแล้วจารไว้กลาง พัทธสีมา ในป่า
ไพรทฐสีมา นา พุรสุว- มะม่วง
๑๖. (ย โด) ย (ทิช) ปศุจิม สุโขทัย โดยทิศปศุจิมของเมืองสุโขทัยนี้
เนะ

៦.មាន ប្រមាទសព្វមនុស្សឡើយ ០ នៅផែនដី
៧.ដូចនេះ ឥឡូវសុំឱ្យមានអំពើបុណ្យធម៌ទាំងឡាយ
៨. ពីមុនយើងពុំដែលយល់ដូចនេះ ... យើងស្តាប់អ្នក
៩. ពោលកំលុងធម៌នេះ ឥឡូវបានយល់ផលបុណ្យ....
១០. ...ដ៏ពិត គប្បីប្រជាជនទាំងឡាយ ព្យាយាម
១១. ...សព្វអ្នក វិបាកទាំងឡាយពុំគប្បីធ្វើឡើយ ០
១២. មហាថេរៈ ត្រៃបិដក ដែលមកអំពីលង្កាទ្វីប គង់នៅ
១៣. សីហោល ដោយទក្សិណព្រៃស្វាយ ទុកព្រះគាថា
១៤. សរសើរព្រះកិត្តិយសទាំងឡាយ ពេលស្តេចធ្វើព្រះផ្នួស
១៥. ស្រេច ចារសិលាទុកកំលុងពន្ធសិមា នាព្រៃស្វាយ
១៦. ដោយទិសបស្ចិមសុខោម័យនេះ

จารึกเขาสุมณภูมิ
พุทธศักราช ๑๙๑๑

อักษร ไทยสุโขทัย
ภาษา ไทย
ศักราช พุทธศักราช ๑๙๑๑

ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร ตั้งข้อสังเกตว่า การสร้างศิลปจารึกหลักนี้ น่าจะทำขึ้น ๒ คราว คือ พ.ศ.๑๙๐๒ คราวหนึ่ง และได้เพิ่มเติมอีกคราวหนึ่งใน พ.ศ.๑๙๑๑

จารึกอักษร จำนวน ๔ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๓๑ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๒๙ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๒๖ บรรทัด ด้านที่ ๔ มี ๒๑ บรรทัด

วัตถุที่จารึก หินทรายแปร

ลักษณะวัตถุ หลักรูปใบเสมา (ชำรุด)

ขนาดวัตถุ กว้าง ๓๑ เซนติเมตร สูง ๙๐ เซนติเมตร หนา ๑๕ เซนติเมตร

บัญชี / ทะเบียนวัตถุ สท. ๙

พบเมื่อ ประชุมศิลปจารึก ภาคที่ ๑ เรียกศิลปจารึกหลักนี้ว่า “จารึกหลักที่ ๘”

สถานที่พบ พุทธศักราช ๒๔๕๑

ผู้พบ เขาพระบาทใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย

ปัจจุบันอยู่ที่ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว

พิมพ์เผยแพร่ อาคารหอพระสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

๑. ประชุมศิลปจารึก ภาคที่ ๑ พ.ศ.๒๔๑๑, พ.ศ. ๒๔๑๕ และ พ.ศ.๒๔๒๑

๒. จารึกสมัยสุโขทัย พ.ศ.๒๔๒๗

ประวัติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังทรงดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ทรงนำมาแต่เขาพระบาทใหญ่ อยู่ทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเมืองสุโขทัย แดกหักเป็นชั้นเล็กชั้นน้อย ได้ให้ช่างซ่อมติดต่อกันไว้ ปัจจุบันเก็บรักษาที่หอพระสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร

សិលាចារឹកភ្នំសុមេតកូដ

គ.ស. ១៣៦៨

បញ្ជីទិន្នន័យនៃសិលាចារឹក

អក្សរ ថៃសុខោម័យ

ភាសា ថៃ

សករាជ ពុទ្ធសករាជ ១៩១១ គ្រិស្តសករាជ ១៣៦៨

បណ្ឌិតសាស្ត្រាចារ្យប្រះសើដ្ឋ ណៈ នគរ ឱ្យធ្វើការសង្កេតថាការសាងគោលសិលាចារឹកនេះ មុខជាចារឡើង ២ ដងគឺ លើកទី ១ នៅគ្រិស្តសករាជ ១៣៩៩ ហើយមកចារមួយលើកបន្ថែមទៀតនៅគ្រិស្តសករាជ ១៣៦៨ ។

ចារឹកអក្សរ មាន ៤ ជ្រុង ជ្រុង ទី ១ មាន ៣១ បន្ទាត់ ជ្រុង ទី ២ មាន ២៩ បន្ទាត់ ជ្រុង ទី ៣ មាន ២៦ បន្ទាត់ និង ជ្រុង ទី ៤ មាន ២១ បន្ទាត់ ។

ប្រភេទសិលា ថ្មភក់

លក្ខណៈវត្ថុ រាងជាបង្គោលសិមា (បាក់បែកខ្លាំង)

ទ្វារសិលា ទទឹង ៣១ សង់ទីម៉ែត្រ កម្ពស់ ៩០ សង់ទីម៉ែត្រ កម្រាស់ ១៥ សង់ទីម៉ែត្រ

លេខសារលើកឡើង សទ. ៩ ក្នុងសៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ ហៅថាចារឹកផ្ទាំងទី ៨

ទេសរកឃើញ គ.ស. ១៩០៨

កន្លែងរកឃើញ ភ្នំព្រះបាទធំ ស្រុកមឿង ខេត្តសុខោម័យ

អ្នករកឃើញ ព្រះបាទសម្តេចព្រះមង្គុដក្លៅចៅយ៉ូហូ

ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន ព្រះរាជបណ្ណាល័យវិជ្ជាញាណ បណ្ណាល័យជាតិ ទីក្រុងបាងកក

ឆ្នាំចេញផ្សាយ ១. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ គ.ស. ១៩៦៨, ១៩៧២, ១៩៧៨

២. ចារឹកសម័យសុខោម័យ គ.ស. ១៩៨៤

៣. ប្រជុំពង្សាវតារច្បាប់ការព្រួនភិសេកភាគទី៣, គ.ស. ១៩៩៦

ប្រវត្តិ សិលាចារឹកភ្នំសុមេតកូដ គេមិនប្រាកដជាក់ច្បាស់ថារកឃើញនៅកន្លែងណាតាមការសន្និដ្ឋានអាច នៅលើភ្នំសុមេតកូដ ។ តាំងពីសម័យដែលព្រះបាទសម្តេចព្រះមង្គុដក្លៅចៅយ៉ូហូនៅជាព្រះរាជបុត្រ ចៅហ្វាយហាវជិរាវុធ ទ្រង់បាននាំយកសិលាចារឹកនេះមកទីក្រុងបាងកក ក្នុងឱកាសដែលព្រះអង្គយាងទៅទតសុខោម័យ នៅ ព.ស. ២៤៥១ (គ.ស. ១៩០៨) ។

คำอ่านจารึกเขาสุมณญ

ด้านที่ ๑

๑. เขาอันนี้ชื่อสุมณญบรรพต^๑...
๒. .เรียกชื่อต้งอัน เพื่อไปพิมพ์เอารอย
๓. ดินพระพุทเจ้า^๒ เราอันเหยียบเห็น-
๔. อจอมเขาสุมณญบรรพต...ในลังกา
๕. ทวีปพูน มาประดิษฐานไว้เหนือจอมเขาอันนี้ แ-
๖. ลัวให้คนทั้งหลายได้เห็นรอยฝ่า-
๗. ดินพระพุทเจ้าเป็นเจ้าเรานี้ มีลายอัน
๘. ด้รอยแปดสีสอง^๓ ให้ฝูงเทพดาแล
๙. ..ทั้งหลายได้ไ้วันนทำบูชา..ให้
๑๐. ...กศรีพุทธ สมบัติบ..คนดั่งฤาแล
๑๑.สมบัตินั้นอันหนึ่ง ผิว่าเกิดเป็-
๑๒. น.....ยอมได้เสวยสมบัติ
๑๓.จักรพรรดิราชได้เป็น
๑๔.แลบมิ ได้เงิน หม..
๑๕.ผิว่าเกิด
๑๖.สมบัติอัน
๑๗.รตติ
๑๘.ทั้ง....เป็นพระ....
๑๙. ..เศรษฐียังพระ.....
๒๐.ง เมื่อที่แล้วก็จักได้....เป็น
๒๑. สมบัตินั้นแลมีย่าเลย ผู้ใดได้ขึ้น
๒๒. นบรอยฝ่าดินพระพุทเจ้าเราถึงเห็น-

^๑ สุมณญบรรพต ชื่อภูเขาที่ประดิษฐานพระพุทธรบาทในลังกา ในที่นี้หมายถึงเขาสุมณญ ซึ่งไปจำลองรอยพระพุทธรบาทที่เขาสุมณญมาจำลองไว้ ณ เขาสุมณญเมืองสุโขทัย

^๒ รอยดินพระพุทเจ้า หมายถึง รอยพระพุทธรบาท

^๓ ร้อยแปดสีสอง หมายถึง พุทธบาทลักษณะซึ่งประกอบด้วยลวดลายมงคลจำนวน ๑๐๘ ลาย เรียกว่า “อัญจุตรสดมหมากล”

សិលាចារឹកភ្នំសុមេន

ប្រែទី ១

១. ភ្នំនេះឈ្មោះសុមេនក្នុងបពិត្ន...^១
២. ហៅឈ្មោះដូចនេះពីព្រោះទៅពុម្ពយកស្នាម
៣. ព្រះបាទព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់យើងដែលកត់ទុកលើ
៤. ធម៌ភ្នំសុមេនក្នុងបពិត្ន...នៅក្នុងលង្កា
៥. ទ្វីបនោះមកដក់លំទុកលើធម៌ភ្នំនេះហោង
៦. ហើយអោយមនុស្សទាំងឡាយបានឃើញស្នាម
៧. ព្រះបាទព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់យើងនេះ មានអញ្ចាញដ៏
៨. បានប្រាំបីរយពណ៌ពន្លឺអោយទេពតាទាំងឡាយហើយនិង
៩. ...ទាំងឡាយបានសំពះគោរពបូជា...អោយ
១០. ...ស្រីពុទ្ធសម្បត្តិ...មនុស្ស
១១. ... សម្បត្តិនោះមួយ ទើបថាបង្កើតជា
១២. ...អាចបានសោយសម្បត្តិ
១៣. ...ចក្រពត្តិរាជបានជា
១៤. ...ហើយមិនបានជា
១៥. ...ទើបបង្កើត
១៦. ... សម្បត្តិដែល
១៧. ...ពត្តិ
១៨. ...ទាំង...ជាព្រះ...
១៩. ...សេដ្ឋីជាងព្រះ...
២០. ...កាលទីរួចហើយបាន...ជា
២១. សម្បត្តិនោះហោង ពុំឡើយអ្នកណាបានឡើង
២២. សំពះស្នាមព្រះបាទព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់យើងដល់លើ

^១ ភ្នំសុមេនក្នុង នៅក្នុងប្រទេសស្រីលង្កា ប៉ុន្តែនៅទីនេះមានន័យថា ភ្នំសុមេនក្នុង ក្រុងសុខោម័យ ។

๒๓. อ จอมเขาสุมนุกุญบรรพตนี้ ด้วยใจอันศรัท-
 ๒๔. ธา อันว่าสมบัติทั้งสาม^๑ อันนี้...
 ๒๕. จักได้แลมืออย่าเลย ศักราช ๑๒๘๑^๒
 ๒๖. เดือนสิบเอ็ดได้ไ.ศรา.ธกุเคียง
 ๒๗. เจ้าผู้ได้ราชภิเษกทรงพระนาม
 ๒๘. ศรีสุริยพงศธรรมราชาธิราช^๓ หารัง
 ๒๙. หิน.นน...พระ..
 ๓๐. เขา.น.....
 ๓๑. ส.....ถ้า

ด้านที่ ๒

๑. ดับหนทางแต่
 ๒. เมืองสุโขทัย^๔ มา
 ๓. ถึงจอมเขานี้เงา-
 ๔. มหนักหนาแ-
 ๕. กั่มสองขอกหน
 ๖. ทาง ย่อมตั้ง
 ๗. กัลปพฤษ^๕ ใส
 ๘. รมยวล^๖ ดอกไม้ตา-
 ๙. มได้เทียนประทีป
 ๑๐. เผาธูปหอมตระหล-
 ๑๑. บทุกแห่ง ปลุก
 ๑๒. ธงปฎากทั้งส-
 ๑๓. องปลากหนทา-

^๑ สมบัติสาม หมายถึง จักรพรรดิสมบัติ อินทสมบัติ และพรหมสมบัติ

^๒ ศักราช ๑๒๘๑ ตรงกับพ.ศ. ๑๙๐๒ ในรัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย)

^๓ พระนามของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) ครองราชสมบัติระหว่างพ.ศ. ๑๘๙๐ - ๑๙๑๑

^๔ เมืองสุโขทัย เมืองเก่าสุโขทัย ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดสุโขทัย

^๕ กัลปพฤษ ต้นไม้ที่สามารถให้ของได้ตามในปรารถนา

^๖ รมยวล หมายถึง พวงมาลัย

- ២៣. ចមភ្នំសុមនកុដបពិតនេះដោយចិត្តដ៏សទ្ធា
- ២៤. វិសម្បត្តិទាំងបីនេះ...
- ២៥. ...ទើបពុំបានឡើយ សករាជ ១២៨១ (គ.ស. ១៣៥៩)
- ២៦. ...ខេអស្សុជបាន...
- ២៧. ...ម្ចាស់ដែលបានរាជាកិសេកទ្រង់ព្រះនាម
- ២៨. ស្រីសុរិយពង្សធម៌រាជាធិរាជ^១ ពុំ...
- ២៩. ...ផ្ទៃ...ព្រះ...
- ៣០. ...ភ្នំ...
- ៣១.

ជ្រុងទី ២

- ១. លំដាប់ផ្លូវតាំងពី
- ២. ក្រុងសុខោទ័យមក
- ៣. ដល់ចមភ្នំនេះល្អ
- ៤. ក្រែលែង
- ៥. បំផុតសងខាងផ្លូវ
- ៦. ផ្ទាល់តាំងដើម
- ៧. កល្យប្រឹក្សដាក់
- ៨. វិយូលផ្កាអុជ
- ៩. ធនុនទៀនប្រទីប
- ១០. ដុសឆ្មបក្រអោបត្រឡប់
- ១១. គ្រប់កន្លែង ដោត
- ១២. ទង់បដាកទាំង
- ១៣. ពីរខាងរបស់ផ្លូវ

^១ ព្រះនាមរបស់ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ១ (លីថៃ) ។

๑๔. ง ย่อมเรียงจัน
๑๕. หมากจันพลู-
๑๖. ชาฟิลม^๑ ระบายไค่น
๑๗. เล่นทุกจัน
๑๘. ..ด้วยเสียงอัน
๑๙. สาธุการบูชา อี-
๒๐. กศุริยาพาทยพิ-
๒๑. ณษ์องกลองเสียง
๒๒. ดังสิพอดังดิน
๒๓. จักหล่มอันไชร
๒๔. ศักราช ๑๒๘๑ ปีกุ-
๒๕. น เมื่อพระศรีบา-
๒๖. ทลัษณ^๒ จันประ-
๒๗. ดิษฐานไว้ในเขาสุ-
๒๘. มนกุฎบรรพต
๒๙.นั้น.....

ด้านที่ ๓

๑. ..สีอัน..นไ..เก่า..แปดวัน
๒. คา.ออกให้คนทั้งหลายไหว้ลัก-
๓. ษณนี้.....ไทยผู้..น...
๔. เมืองศรีสัชชนาลัยสุโขทัยหา...
๕. คุณสังขยาหาตราไว้ไชร ๑๒....พระ
๖. ยาแลนาง..แลหารังฉลักพระ
๗. บาทลัษณแลให้ทั้งหลายอนุ-
๘. โมทนาด้วยบ้าง ๑.....
๙. พระยาศรีสุริยพงศมหา-

^๑ ฟิลม น่าจะหมายถึง อภิรมย์

^๒ พระศรีบาทลัษณ หมายถึง รอยพระพุทธรบาทจำลอง

១៤. មានរៀងផ្ទាល់
១៥. ស្នាដ្ឋានម្ហូបបូជា
១៦. អធិរម្យវារៈបំរើ
១៧. លេងគ្រប់យ៉ាង
១៨. ដោយសំឡេងដ៏
១៩. សាធុការបូជា មួយយ៉ាង
២០. ទៀតតុរិយពាទ្យពិណ
២១. យងស្ក រំឡេង
២២. ខ្លាំងដូចផែនដី
២៣. នឹងលិចនោះហោង
២៤. សករាជ ១២៨១ (គ.ស. ១៣៥៩) ឆ្នាំកុរ
២៥. ពេលដែលព្រះស្រីបាទ
២៦. លក្ខណឡើងដកល់
២៧. ទុកនៅក្នុងភ្នំសុ
២៨. មនក្នុងបពិត
២៩. ...នោះ...

ប្រែប្រួល ៣

១. ...បានកៅសិបថ្ងៃ
២. ...ចេញឱ្យមនុស្សទាំងឡាយ...
៣. ឥឡូវនេះ...ថែដែល...
៤. ស្រុកស្រីសង្ឃនាស័យសុខោម័យរក...
៥. គូណសង្ឃយារកត្រាកត់ទុកហោង ១២...
៦. ពញាហើយនឹងនាងប...សនឹងតែងតែទ្រង់ឆ្លាក់ព្រះ
៧. បានលក្ខណនឹងឱ្យទាំងឡាយអនុ
៨. មោទនាផង ១...
៩. ...ពញាស្រីសុរិយពង្សមហា

๑๐. ธรรมราชาธิราชเอาพลไปปราบยังน้ำ.
๑๑.บุรีได้สิ้นได้ทั้งยังตะวันออกเขต..
๑๒. ...ยังพระสัก^๑ รอดสิ้น จึงไปอยู่ใน
๑๓. เมืองสองแคว^๒ บุพระมหาธาตุ ปลุกพ-
๑๔. ระศรีมหาโพธิศรีชา..หา.อ.อา...
๑๕. ก.ย้อมหินแลกล้อม.ชบ..ท.ย-
๑๖. กพนังแต่สองแควมาทำสุโขทัย อ.
๑๗. งไรนาปลุกหมากปลุก..ไพรยา
๑๘. หวายท่ปลาหากินเย็นเนื้อ...ทุ-
๑๙. กแห่ง เบื้องเหนือน้ำน่านถิแดนเจ้าพ-
๒๐. ระยาผากอง^๓ เจ้าเมืองน่าน^๔ เมืองพลัว^๕...
๒๑. เบื้องได้น้ำน่านถิแดนเจ้าพระยา^๖ บ....
๒๒. ทาส...าผู้นอง ๐ เบื้องตะวันออก...
๒๓. .เลิงของพระยาท้าวฟ้าง้อม^๗....
๒๔.ช.....เจ้าเป็นลูก.....
๒๕.เลิงเมือง....
๒๖.ผา....

ด้านที่ ๔

๑. นน ย้อมนำคนทั-
๒. งหลายกระทำบุญ
๓. ธรรมบ่ขาดสักเม-
๔. อ ๐ อยู่ในสองแคว-

^๑ พระสัก น่าจะหมายถึงแม่น้ำป่าสัก

^๒ เมืองสองแคว ปัจจุบันคือ จังหวัดพิษณุโลก

^๓ เจ้าพระยาผากอง กษัตริย์เมืองน่าน

^๔ น่าน ปัจจุบันคือ จังหวัดน่าน

^๕ เมืองพลัว คือเมืองบัว ปัจจุบันคือ อำเภอบัว จังหวัดน่าน

^๖ น่าจะหมายถึง จรดแดนกรุงศรีอยุธยาในรัชกาลสมเด็จพระรามาธิบดีที่ ๑ (พระเจ้าอู่ทอง)

^๗ พระยาท้าวฟ้าง้อม หรือพระเจ้าฟ้างุ้ม กษัตริย์อาณาจักรล้านช้าง

- ១០. ធម្មរាជាធិរាជយកពលទៅបង្ក្រាបដល់ណាន
- ១១. ដៅបុរីបានទាំងអស់ បានទាំងខាងកើតខេត្ត
- ១២. ...ដល់ព្រះសាក់^១ រួចអស់ ទើបទៅនៅក្នុង
- ១៣. ស្រុកសង់ភ្នំ^២ ស្រោមព្រះមហាធាតុ ដាំព្រះ
- ១៤. ស្រីមហាពោធិស្រីជា...
- ១៥. រមែងថ្កុលយក្រៀមព័ទ្ធពុរិញ្ច
- ១៦. កទំនប់តាំងពីសង់ត្រូវមកដល់សុខោម័យ
- ១៧. ស្រែចំការដាំស្លាដាំ...ព្រៃថ្នាំ
- ១៨. វាយត្រីរកស៊ី
- ១៩. គ្រប់កន្លែង ខាងលើទន្លេណានទីដែនចៅពញា
- ២០. ផាកងស្តេចស្រុកណាន^៣ ស្រុកពួរ^៤...
- ២១. ខាងក្រោមទន្លេណាន ដែនចៅពញា^៥...
- ២២. មហាសមុទ្រដែលជាបួន ០ ខាងកើត...
- ២៣. ដល់របស់ពញាហ្វាងម^៦...
- ២៤. ...ចៅជាកូន...
- ២៥. ...ដល់មឿង...
- ២៦. ...ផា...

ប្រែទី ៩

- ១. នោះរមែងនាំមនុស្សទាំង
- ២. ឡាយធ្វើបុណ្យ
- ៣. ធម្មមិនខានតែមួយថ្ងៃ
- ៤. នៅក្នុងសង់ហ្វូ^៧

^១ ទន្លេបាសាក់ ប្រទេសថៃ។
^២ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តពិស្ណុលោក។
^៣ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តណាន។
^៤ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ស្រុកពួរ ខេត្តណាន។
^៥ ក្រុងស្រីអយុធ្យា។
^៦ ព្រះនាមរបស់ព្រះបាទហ្វាងម ក្សត្ររាជាណាចក្រឡានឈាង (ប្រទេសឡាវ)។
^៧ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តពិស្ណុលោក។

๕. ว่าได้เจ็ดข้าวจึงนำ
๖. พลมา ๐ มีทั้งชาวส-
๗. ระหลวง^๑ สองแคว^๒ ปา-
๘. กยม^๓ พระบาง^๔ ชากัง
๙. ราว^๕ สุพรรณภาว น-
๑๐. ครพระชุม เบื้องไ..
๑๑. เมืองพาน^๖ เมือง..
๑๒. เมืองราด^๗ เมืองสะ
๑๓. คำ เมืองลุมบาจาย^๘
๑๔. เป็นบริพาร จึงชี้-
๑๕. นมานบพระบาท
๑๖. ลักษณะอันคนหา-
๑๗. กประดิษฐานแต่ก-
๑๘. อนเหนือจอม
๑๙. เขาสุมนภูนี้ จึง
๒๐. จารจาริกอันนี้ไว้
๒๑. อีกโสด

^๑ สระหลวง หมายถึง เมืองพิษณุโลกฝั่งตะวันตกของแม่น้ำน่าน

^๒ สองแคว หมายถึง เมืองพิษณุโลกฝั่งตะวันออกของแม่น้ำน่าน

^๓ ปากยม เมืองโบราณตั้งอยู่ในบริเวณแม่น้ำยมไหลมาบรรจบกับแม่น้ำน่านในเวลานั้น
ปัจจุบันคือจังหวัดพิจิตร

^๔ พระบาง คือ เมืองนครสวรรค์ ปัจจุบันคือจังหวัดนครสวรรค์

^๕ ชากังราว สุพรรณภาว นครพระชุม ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่า
ทั้งสามเมืองนี้ปัจจุบันน่าจะอยู่ในจังหวัดกำแพงเพชร อย่างไรก็ตาม พิเศษ เจียจันทร์พงษ์
สันนิษฐานว่าเมืองชากังราวน่าจะอยู่ในบริเวณแม่น้ำน่าน

^๖ เมืองพาน ปัจจุบันน่าจะได้แก่อำเภอพรานกระต่าย จังหวัดกำแพงเพชร

^๗ เมืองราด ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่าน่าจะอยู่ที่แม่น้ำน่าน ใกล้
อำเภอท่าปลา จังหวัดอุตรดิตถ์

^๘ เมืองสะคำ เมืองลุม เมืองบาจาย ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่า
น่าจะอยู่ใกล้เมืองราด บริเวณแม่น้ำน่าน

៥. បាន ៧ ឆ្នាំ ទើបនាំ
៦. ពលមក ។ មានទាំងអ្នកស្រុក
៧. ស្រលូង^១ សងឃ្លៀ^២ ប៉ាកយំ^៣
៨. ព្រះបាង^៤ ឈាកាំងវាវ^៥
៩. សុពណ្ណធាវី^៦ នគរ
១០. ព្រះជុំ^៧ ខាង...
១១. ស្រុកផាន^៨ ស្រុក...
១២. ស្រុកវ៉ាត^៩ ស្រុកសាក់ឃា^{១០}
១៣. ស្រុកលុមបាចាយ^{១១}
១៤. ជាបរិពារ ទើបឡើង
១៥. មកសំពះព្រះបាទ
១៦. លក្ខណដ៏ខ្លួនបាន
១៧. ដកល់ទុកតាំងពី
១៨. មុនលើចម
១៩. ភ្នំសុមេនក្នុងនេះ ទើប
២០. ចារចារឹកនេះទុក
- ២១.. ទៀតហោង

^១ សព្វថ្ងៃនេះគឺ តំបន់ខាងលិចរបស់ទន្លេណាន នៅក្នុងខេត្តពិស្ណុលោក ។

^២ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តពិស្ណុលោក ។

^៣ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តពិចិត្រ ។

^៤ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តនគរសៈវ៉ាន់ ។

^៥ ស្រុកចាស់ សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងខេត្តកំផែងពេជ្រ ។

^៦ ស្រុកចាស់ សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងខេត្តកំផែងពេជ្រ ។

^៧ ស្រុកចាស់ សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងខេត្តកំផែងពេជ្រ ។

^៨ សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងខេត្តកំផែងពេជ្រ ។

^៩ ស្រុកចាស់ សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងខេត្តណាន ។

^{១០} ស្រុកចាស់ សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងខេត្តណាន ។

^{១១} ស្រុកចាស់ សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងខេត្តណាន ។

จารึกวัดเขากบ

ประมาณ พุทธศักราช ๑๙๐๒ - ๑๙๑๒ หรือหลังนั้น

อักษร	ไทยสุโขทัย
ภาษา	ไทย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๐๒ - ๑๙๑๒
จารึกอักษร วัตถุที่จารึก ลักษณะวัตถุ	ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่า ศิลาจารึกหลักนี้น่าจะจารึกขึ้น ระหว่างปี พ.ศ.๑๙๐๐—๑๙๐๔ แต่ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ สันนิษฐานว่า น่าจะจารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๙๖๒ ด้านที่ ๑ มี ๑๙ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๒๙ บรรทัด หินทราย แผ่นสี่เหลี่ยม (ชำรุด) สันนิษฐานว่าเดิมคงมีลักษณะเป็นแผ่นใบเสมา
ขนาดวัตถุ บัญชี/ทะเบียนวัตถุ ประชุมศิลปาจารึก	กว้าง ๔๗ เซนติเมตร สูง ๘๐ เซนติเมตร หนา ๖ เซนติเมตร นว. ๒ ภาคที่ ๑ เรียกศิลปาจารึกหลักนี้ว่า “หลักที่ ๑๑” หรือ “หลักที่ ๑๑ ศิลาจารึกเขากบ เมืองปากน้ำโพ”
พบเมื่อ สถานที่พบ ผู้พบ ปัจจุบันอยู่ที่ พิมพ์เผยแพร่	พุทธศักราช ๒๔๖๔ บนเขากบ เหนือปากน้ำโพ จังหวัดนครสวรรค์ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ อาคารหอพระสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร ๑. ประชุมศิลปาจารึก ภาคที่ ๑, พ.ศ. ๒๕๑๑, ๒๕๑๕ และ๒๕๒๑ ๒. จารึกสมัยสุโขทัย, พ.ศ. ๒๕๒๗
ประวัติ	ศิลปาจารึกหลักนี้สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพทรงได้มาจากบนเขากบ ที่เหนือปากน้ำโพทางฝั่งตะวันตก ใกล้กับรอยพระพุทธรูปของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ ในปลายปีพุทธศักราช ๒๔๖๔ ครั้งพระองค์เสด็จกลับจากมณฑลพายัพ และเสด็จแวะประทับที่นั่น จึงได้รับสั่งให้ส่งลงมาเก็บรักษายังหอพระสมุด

សិលាចារឹកវត្តខោកុប

ប្រហែល គ.ស. ១៣៥៩-គ.ស. ១៣៦៩ ឬក្រោយពីនោះ

បញ្ជីទិន្នន័យនៃសិលាចារឹក

អក្សរ ថៃសុខោទ័យ

ភាសា ថៃ

សករាជ ប្រហែល គ.ស. ១៣៥៩-គ.ស. ១៣៦៩ ឬក្រោយពីនោះ

បណ្ឌិតសាស្ត្រាចារ្យ ប្រះសើដ្ឋ ណៈ នគរ សន្និដ្ឋានថាគោលសិលាចារឹកនេះ ចារឡើងរវាង ឆ្នាំ ១៣៥៧-១៣៦១ ។ ប៉ុន្តែសាស្ត្រាចារ្យ ហ៊្សក សីដេស សន្និដ្ឋានថា គោលសិលាចារឹកនេះ ចារឡើងនៅគ្រិស្តសករាជ ១៩១៩

ចារិកអក្សរ ជ្រុងទី ១ មាន ១៩ បន្ទាត់ ជ្រុងទី ២ មាន ២៩ បន្ទាត់

ប្រភេទសិលា ថ្មភក់

លក្ខណៈសិលា ផ្ទាំងបួនជ្រុង (បាក់បែក) សន្និដ្ឋានថាគោលពីដើមជារាងស្លឹកសីមា

ទ្វាឆសិលា ទទឹង ៤៧ សង់ទីម៉ែត្រ កម្ពស់ ៨០ សង់ទីម៉ែត្រ កម្រាស់ ៦ សង់ទីម៉ែត្រ

លេខសារលើកលេខ ៣ ក្នុងសៀវភៅ ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ ហៅថា ចារឹកផ្ទាំងទី ១១

ចេញរកឃើញ គ.ស. ១៩២១

កន្លែងរកឃើញ លើក្នុងខោកុប ខាងជើងប៉ាកណាំភោ ខេត្តនគរស្នួត

អ្នករកឃើញ សម្តេចក្រមព្រះយ៉ាដំរីងរាជានុភាព

ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន ព្រះរាជបណ្ណាល័យវិជ្ជាញាណ នៅក្នុងបណ្ណាល័យជាតិ ទីក្រុងបាងកក

ចោះចម្លងរូប ១. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ គ.ស. ១៩៦៨, ១៩៧២, ១៩៧៨

២. ចារឹកសម័យសុខោទ័យ គ.ស. ១៩៩៤

៣. ប្រជុំពង្សាវតារច្បាប់ការព្វនាភិសេក ភាគទី ៣, គ.ស. ១៩៩៦

ប្រវត្តិ សិលាចារឹកក្នុងខោកុបនេះសម្តេច ។ ក្រមព្រះយ៉ាដំរីងរាជានុភាព ទ្រង់បង្គាប់ឱ្យ នាំមកពីភ្នំខោកុប ខេត្តនគរសាវ៉ាន់ ក្រោយពេលដែលព្រះអង្គយាងត្រឡប់មកពី ឈៀងម៉ៃ នៅក្នុងឆ្នាំ ព.ស. ២៤៦៤ (គ.ស. ១៩២១) ហើយនាំយកមកតំកល់ទុកនៅ ព្រះរាជបណ្ណាល័យ ទីក្រុងបាងកក ។

คำอ่านจารึกวัดเขากบ

ด้านที่ ๑

๑. เส.....
๒. พระรามผู้เป็นน้อง^๑ จุงให้.....
๓. น ทั้งหลาย พระยามหารธรรม^๒.....
๔. มาดางไม้ไค้ก้อนหินก้อนผา มาร.....
๕. วัดเองด้วยมือท่าน แล้วจึงกระทำ.....
๖. กษณะนี้บให้หม่นหมองก่อเจดีย์.....
๗.มหาโพธิไ้วเหนื่อจอมเขาสมณภูฏ^๓...
๘.กลางเวียงไชร์ให้ก่อรามเจดีย์รามวิหาร..
๙. พุทธปฎิมา ดุงามหนักหนาในพิหาร.....
๑๐.มหาโพธิอันเอาหน่วยพรร(ณ).....
๑๑. ...ประดิษฐานในรามอवासันนชุตระพัง
๑๒.บัวหลายพรรณเป็นบุชา บให้ขาด
๑๓.นฝู่งนั้นให้งาม จึงฉลองสัถยธรรม....
๑๔.น กัลปนาบุญไปฝากพระยาพระราม ด.....
๑๕. ...เทพดาอารักขทั้งหลายอันอาศัยอยู่ที่ห.....
๑๖. ...ลูกหลานเหลนอันเป็นพงศา ได้เป็นท้าวเป็-
๑๗. นพระยาภายลุนปุนหลังไชร์ให้คูเอื้องดังสอ-
๑๘. งคนพี่น้องรักกันนี้ จุงเป็นบุญคุณยศ ปรากฏ-
๑๙. ฎแก่โลกทั้งหลาย

^๑ พระราม ในที่นี้น่าจะหมายถึง พระยาราม พระกนิษฐของพระมหารธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) ตามการสันนิษฐานของ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร

^๒ พระมหารธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) ครองราชย์ระหว่างปี พ.ศ. ๑๘๙๐ - ๑๙๑๑ พระเชษฐาของพระราม

^๓ สมณภูฏ เป็นชื่อภูเขาที่ประดิษฐานพระพุทธรูปของพระพุทธเจ้าในเกาะลังกา เมื่อสุโขทัยรับคตินี้มาสร้างพระพุทธรูปในสุโขทัยจึงนิยมนำชื่อสมณภูฏมาตั้งเป็นชื่อภูเขาในสุโขทัยด้วย สมณภูฏในศิลาจารึกนี้น่าจะหมายถึง เขากบ จังหวัดนครสวรรค์ ที่พบศิลาจารึกหลักนี้ เหตุที่เรียกชื่อว่าสมณภูฏเพราะไปจำลองพระพุทธรูปจากเขาสมณภูฏในลังกามาสร้างขึ้น

សិលាចារឹកវត្តទៅកុប

ផ្នែកទី ១

១. សេ...
២. ព្រះរាម^១ ដែលជាប្អូនចង់ឱ្យ...
៣. ទាំងឡាយពញាមហាធម្ម^២...
៤. មកកាប់ឈើវិជ្ជា មក...
៥. វត្តឯងដោយដៃលោកហើយទើបធ្វើ...
៦. ឥឡូវនេះមិនឱ្យអាប់អន់ កសាងចេតិយ...
៧. ..មហាពោធិ៍ទុកលើកំពូលភ្នំសុមនក្នុង^៣...
៨. ..កណ្តាលរាំងឱ្យកសាងរាមចេតិយរាមវិហារ...
៩. ពុទ្ធបដិមាល្អក្រៃលែងនៅក្នុងវិហារ...
១០. ...មហាពោធិ៍ដែលយកពូជ(មកពី)...
១១. ...តំកល់ទុកនៅក្នុងរាមអាវាសនោះ ដឹកត្រពាំង...
១២. ...ឈូកច្រើនពូជទុកកម្រាស់បូជាមិនឱ្យខាន...
១៣. ...ទាំងនោះឱ្យល្អ ទើបឆ្លងជស្តាប់ធម្ម...
១៤. ...ជាកុសលបុណ្យបញ្ជូនទៅអោយពញាវាម...
១៥. ...ទេពតានិងអារក្សទាំងឡាយដែលអាស្រ័យនៅទី...
១៦. ...កូនចៅ ចៅទូតដែលជាវង្សត្រកូលបានក្លាយទៅជាទាវស្តេចជា
១៧. ពញានៅពេលក្រោយហោងឱ្យមើលបែបដូច
១៨. បងប្អូនទាំងពីរស្រឡាញ់គ្នា នេះសូមឱ្យបុណ្យ គុណ យស
១៩. ចូលមកដល់ពិភពលោកទាំងឡាយ(ឬអ្នកទាំងឡាយ)

^១ ព្រះរាម នៅទីនេះ គឺ ព្រះយ៉ាវាម ព្រះអនុជរបស់ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី១ (សិវ័រ្យ) ។
^២ គឺ ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី១ (សិវ័រ្យ) ព្រះវង្សរបស់ ព្រះរាម ។
^៣ ភ្នំសុមនក្នុង នៅក្នុងប្រទេសស្រីលង្កា ប៉ុន្តែនៅទីនេះមានន័យថា ភ្នំសុមនក្នុង ក្រុងសុខោម័យ ។

ด้านที่ ๒

๑.อน.
๒.ร.
๓.มีได้...
๔.รรนทว
๕.สาวสองคน
๖.งง อันแต่แ.
๗.หาศรัทธาปรารธนา
๘.ยาทศบารมี..
๙.ทำพระ..
๑๐.แต่ปลุกพระศรีมหาโพธิ.....
๑๑.อวาสแด่นครสระหลวง^๑ มีพุทธปฏิมา พระศรีม...
๑๒.สนา มหาสะพานไว้คนฝูงดีดักน้ำล้างดินฝูงสงฆ์
๑๓.รักษา จึงคล้ายสุโขทัย(ศรี)สัชชนาลัยกระทำสมภารบารมี..
๑๔.พระมหาธาตุคุดยั้ง ผ้าง^๒ แพล^๓ ระพุน^๔ ดาก เชียง^๕...
๑๕.รอดเถิงดงที่โปรดช้าง^๖ นครพัน^๗ กลิงคราฐ^๘ ปาดลินบุตร^๙
๑๖.บุร นครตรีโกล^{๑๐} มัณทลา มัลลราชรอดเถิงลังกาที่ป..
๑๗.ด้วยหาพบพระมหารัตนธาตุ แ่ณวัดทำจริยาได้ห....

^๑ นครสระหลวง ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึง
ฝั่งตะวันตกของเมืองพิษณุโลก ปัจจุบันอยู่ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก

^๒ ผ้าง เมืองโบราณ ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดอุดรดิตถ์

^๓ แพล ปัจจุบันคือ จังหวัดแพร่

^๔ ระพุน ปัจจุบันคือ จังหวัดลำพูน

^๕ สันนิษฐานว่าเป็นเมืองเชียงทอง ซึ่งเป็นเมืองโบราณ อยู่ในจังหวัดดาก

^๖ ดงที่โปรดช้าง หมายถึง ดงที่ปล่อยช้าง ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐาน
ว่าน่าจะอยู่ที่ชายแดนไทยพม่าต่อกัน

^๗ นครพัน เมืองโบราณ ปัจจุบันอยู่เหนือจากเมืองเมาะตะมะขึ้นไป ๕๐ กิโลเมตร

^๘ กลิงคราฐ หมายถึง เมืองโบราณ ปัจจุบันอยู่ในแคว้นไทรบุรี ประเทศอินเดีย

^๙ ปาดลินบุตร หมายถึง เมืองโบราณ ปัจจุบันคือเมืองปัตนะ

^{๑๐} หมายถึง แคว้นโกละทั้งสามและแคว้นมัลละ ปัจจุบันอยู่ในอินเดียได้

ប្រែប្រួល ២

- ១.អន
- ២. ...ប្រពាឡ
- ៣. ...មានបាន
- ៤. ...
- ៥. ...ស្រីកំឡោះពីរនាក់
- ៦. ...ប្រដាប់ប្រដា
- ៧. ...ស្វែងរកសទ្ធា ប្រាថ្នា
- ៨. ...ទសបាមី...
- ៩. ...ធ្វើព្រះ...
- ១០. ...តែបានដាំដើមព្រះស្រីមហាពោធិ៍...
- ១១. ...អាវាសពីនគរស្រឡាង^១ មានព្រះពុទ្ធបដិមាព្រះស្រី...
- ១២. ...មហាស្ថានទុកមនុស្សល្អៗ សម្រាប់ទឹកលាងជើងព្រះសង្ឃ
- ១៣. ...រក្សា ទើបត្រឡប់មកដល់សុខោម័យស្រីសង្ឃនាវ័យសាងបុណ្យសម្ភារបារមី
- ១៤. ...ព្រះមហាធាតុត្រឡប់មកដល់ហ្វាង^២ ព្រៃ^៣ ល្អន^៤ តាក^៥ ឈៀងថង^៦
- ១៥. ...ឆ្លងផុតព្រៃប្រទានប្រោសដីដល់នគរព័ន្ធ^៧ ក្នុងរាស្ត្រ^៨ បាតលិបុត្រ^៩
- ១៦. ...បុរ នគរស្រីចោលមណ្ឌលា^{១០} មណ្ឌរាជ ដល់លង្កាទីប...
- ១៧. ...ដោយបានស្វែងរកឃើញព្រះមហាវតនធាតុ តែឆ្ងាត់ធ្វើថវិយាបាន...

^១ សព្វថ្ងៃនេះគឺ តំបន់ត្រើយខាងលិចរបស់ទន្លេណាន នៅក្នុងខេត្តពិស្ណុលោក ។
^២ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ស្រុកហ្វាង ខេត្តឧត្តរដ្ឋិត ។
^៣ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តព្រៃ ។
^៤ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តលំផុន ។
^៥ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តតាក ។
^៦ ស្រុកចាស់ នៅក្នុងខេត្តតាក ។
^៧ ស្រុកចាស់ នៅក្នុងប្រទេសភូមា ។
^៨ សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងប្រទេសឥណ្ឌា ។
^៩ សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងប្រទេសឥណ្ឌា ។
^{១០} សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងប្រទេសឥណ្ឌា ។

๑๘. ..ต สร้างพระมหาธาตุเล็กศาสนาธรรมในพระมหานครสิงหนคร^๑....
 ๑๙. ...โสด ผสมสิบข้าว ข้ามมาลุดะนาวศรี^๒ เพื่อเลือกเอาคนฝูงดี.....
 ๒๐. .สิงหนครที่ป^๓ รอดพระพุทธศรีอารยไมตรี เพชรบุรี^๔ ราชบุรี^๕ น..
 ๒๑. .ส^๖ อโยธยา^๗ ศรีรามเทพนคร^๘ ที่สอรพิรุณาส ตรงบาดาล^๙ พระ..
 ๒๒. .เจ้า ท่านกอนั้น ผสมแต่ก้อพระเจดีย์พระศรีรัตนธาตุได้พัน...ร..
 ๒๓. .ยห้าสิบเจ็ด รัตนกุดา^{๑๐} นครไทยว่ากัมพงคลอง^{๑๑} อีกพระเจดีย์.....
 ๒๔. ผสมแต่ปลูกพระศรีมหาโพธิได้สามร้อยต้นกลางต้นยอด ปลายต้น
 ๒๕. ง. ปลายต้นคำ ปลายต้นพืช ปลูกด้วยอธิฐานบารมี จึง..
 ๒๖. ปลูกพระโพธิพันต้น แต่บุษาดอกไม้ต่างต่างสิ่ง ได้สอง.....
 ๒๗. สามร้อยแปดสิบสิ่งกว่านั้นบ่คณาเลยแต่ทวลงประทีป-
 ๒๘. หนือหัวได้พันคืบสกลราตรีขึ้นคนหลายท่า แลจึงเอา..
 ๒๙. ..สี่พันต้น น้ำมันหล่อรดทั่วเหนือหัวมหาประทีป ท.

๑ สิงหนคร หมายถึง ลังกา

๒ ดะนาวศรี เมืองตะนาวศรี ปัจจุบันอยู่ในประเทศพม่า

๓ สิงหนครที่ป หมายถึง เกาะลังกา

๔ เพชรบุรี ปัจจุบันคือจังหวัดเพชรบุรี

๕ ราชบุรี ปัจจุบันคือจังหวัดราชบุรี

๖ สันนิษฐานว่าน่าจะได้อำเภอ นครพระกฤษณ์ หรือเมืองโบราณในจังหวัดนครปฐม

๗ อโยธยา ในเวลานั้นคือ กรุงศรีอยุธยา

๘ ศรีรามเทพนคร สันนิษฐานว่า อาจจะเป็นสร้อยนามของกรุงศรีอยุธยา (सानติ กักตีคำ สันนิษฐานว่าน่าจะเป็นเมืองลพบุรี)

๙ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่า น่าจะยืมเรื่องอโยธยาจากอินเดียมาเปรียบกับอยุธยา นางสีดาเคยลงไปยังบาดาลจากอโยธยา และพระพิรุณเป็นกษัตริย์นาคในบาดาล (सानติ กักตีคำ สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึงที่สรของพระราม (พิรุณาสเป็นชื่อสร) ตรงบาดาล)

๑๐ รัตนกุดานคร ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึง นครสวรรค์

๑๑ กำแพงครอง ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึง นครสวรรค์

- ១៨. សង់ព្រះមហាធាតុ លើកសាសនាធម្មនៅក្នុងព្រះមហានគរសិង្គល^១
- ១៩. ផង ធ្វើដប់ឆ្នាំ ឆ្លងមកលុះតាក់ណាវស្រី^២ ដើម្បីរើយកមនុស្ស
- ២០. សីហលទីបដល់ព្រះពុទ្ធស្រីអាយិមេត្រី ពេជ្របុរី^៣ រាជបុរី^៤ ន...
- ២១. ...ស^៥ អយោធុរា^៦ ស្រីរាមទេពនគរ^៧ ដែលសរពិរុណាសត្រង់បាតាលព្រះ
- ២២. ...តេជ លោកកសាងនៅទីនោះ ធ្វើព្រះចេតិយព្រះស្រីរតនធាតុបានពាន់...
- ២៣. រយហាសិបប្រាំពីរ រតនកូដានគរ^៨ ថែហៅថាកំពង់ក្រុង^៩ ព្រះចេតិយឡើង
- ២៤. ធ្វើដាំព្រះស្រីមហាពោធិ៍បានបីរយដើម ខ្លះដើមកំពូល ខ្លះដើម
- ២៥. ខ្លះដើមតា ខ្លះដើមពូជ ដាំដោយ...បារមីទើប...
- ២៦. ដាំព្រះពោធិ៍ពាន់ តែបូជាផ្កាផ្សេងៗ បានពីរ
- ២៧. បីរយប៉ែតសិបរបស់ច្រើនជាងនោះមិនអាចរាប់បានឡើយតែទូលប្រទីប
- ២៨. លើក្បាលបានពាន់សាកលរាស្រី...ច្រើនដង ហើយនឹងទើបលើក...
- ២៩. ...ដើមបួនពាន់ ប្រៀងចាក់លើក្បាលមហាប្រទីប

^១ សព្វថ្ងៃនេះគឺប្រទេសលង្កា ។
^២ សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងប្រទេសភូមា ។
^៣ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តពេជ្របុរី ។
^៤ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តរាជបុរី ។
^៥ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តនគរបឋម ។
^៦ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ក្រុងស្រីអយុធ្យា ។
^៧ ឈ្មោះរបស់ក្រុងស្រីអយុធ្យា ឬ ខេត្តលពបុរី ។
^៨ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តនគរសៈវ៉ាន់ ។
^៩ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តនគរសៈវ៉ាន់ ។

จารึกวัดศรีชุม

ประมาณ พุทธศักราช ๑๙๑๒ หรือหลังนั้น

อักษร	ไทยสุโขทัย
ภาษา	ไทย
ศักราช	ประมาณ พุทธศักราช ๑๙๑๒ หรือหลังนั้น
จารึกอักษร	ด้านที่ ๑ มี ๑๐๗ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๙๕ บรรทัด
วัตถุที่จารึก	หินดินดาน
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา ด้านที่ ๑ ส่วนบนแถบซ้ายแตกชำรุด
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๖๗ เซนติเมตร สูง ๒๗๕ เซนติเมตร หนา ๘ เซนติเมตร
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	สท. ๒ ประชุมศิลปจารึก ภาคที่ ๑ เรียกศิลปจารึกหลักนี้ว่า “หลักที่ ๒” พุทธศักราช ๒๔๓๐
พบเมื่อ	ในอุโมงค์วัดศรีชุม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
สถานที่พบ	พลโท หลวงสโมสรพการ (ทัต ศิริสัมพันธ์)
ผู้พบ	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพมหานคร
ปัจจุบันอยู่ที่	๑. ประชุมศิลปจารึก ภาคที่ ๑, พ.ศ. ๒๕๑๑, ๒๕๑๕ และ ๒๕๒๑
พิมพ์เผยแพร่	๒. จารึกสมัยสุโขทัย, พ.ศ. ๒๕๓๗ ๓. ประชุมพงสาวดารฉบับกาญจนาภิเษก เล่ม ๓, พ.ศ. ๒๕๓๙
ประวัติ	พลโท พระยาสโมสรพการ เมื่อครั้งยังเป็นหลวงสโมสรพการเป็นผู้พบจารึกหลักนี้ในอุโมงค์วัดศรีชุม เมื่อครั้งที่ขึ้นไปตรวจค้นศิลปจารึกเมืองสุโขทัย พ.ศ. ๒๔๓๐ แล้วได้ส่งมาไว้ในพิพิธภัณฑสถานกรุงเทพฯ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๕๑ ทางพิพิธภัณฑสถานจึงได้ส่งมาให้หอพระสมุดสำหรับพระนครเป็นผู้เก็บรักษา ศิลปจารึกหลักนี้จารึกบนหินดินดานรูปแผ่นเสมา (ส่วนต้นชำรุด) จำนวน ๒ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๑๐๗ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๙๕ บรรทัด แต่วิธีจารึกของหลักนี้ ด้านที่ ๑ จารึกเรื่อยลงมาถึงบรรทัดที่ ๙๐ ชิดเส้นคั่นไว้ แล้วข้ามไปเขียนด้านที่ ๒ ถึงบรรทัดที่ ๘๗ ชิดเส้นคั่นไว้ แล้วกลับ

សិលាចារឹកវត្តស្រីឈុំ
ប្រហែល គ.ស. ១៣៦៩ ឬក្រោយពីនោះ

បញ្ជីទិដ្ឋភាពនៃសិលាចារឹក

អក្សរ	ថៃសុខោម័យ
ភាសា	ថៃ
សករាជ	ប្រហែល គ.ស. ១៣៦៩ ឬក្រោយពីនោះ
ចារឹកអក្សរ	ជ្រុងទី ១ មាន ១០៧ បន្ទាត់ ជ្រុងទី ២ មាន ៩៥ បន្ទាត់
ប្រភេទសិលា	ថ្មភក់
ឈកូនរៈសិលា	ផ្ទាំងរូបស្លឹកសីមា ខ្នាតសិលា ទទឹង ៦៧ សង់ទីម៉ែត្រ កំពស់ ២៧៥ សង់ទីម៉ែត្រ កម្រាស់ ៨ សង់ទីម៉ែត្រ

លេខសារលើកឆ្នាំ ស.ទ. ២ ក្នុងសៀវភៅ ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ ហៅថា ចារឹកផ្ទាំងទី ២

ទេសរកឃើញ គ.ស. ១៨៨៧

កន្លែងរកឃើញ ក្នុងគុហាវត្តស្រីឈុំ ស្រុកមឿង ខេត្តសុខោម័យ

អ្នករកឃើញ ពលទោ ហ្លួងសមោសរពលការ (ថាត់ សិរីសម្ពុទ្ធ)

ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន សារមន្ទីរជាតិព្រះនគរ ទីក្រុងបាងកក

ចោះពុម្ពផ្សាយ ១. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ គ.ស. ១៩៦៨, ១៩៧២, ១៩៧៨

២. ចារឹកសម័យសុខោម័យ គ.ស. ១៩៨៤

៣. ប្រជុំពង្សាវតារច្បាប់កាព្វនាភិសេក ភាគទី ៣, គ.ស. ១៩៩៦

ប្រវត្តិ សិលាចារឹកវត្តស្រីឈុំ មុននេះពីដើមស្ថិតនៅវត្តស្រីឈុំ ម ខេត្តសុខោម័យ ហើយត្រូវពលទោព្រះយ៉ាសមោសរសពិការ (ថាត់ សិរីសម្ពុទ្ធ) កាលនោះនៅជា ហ្លួងសមោសរពលការ ជាអ្នករកឃើញសិលាចារឹកនេះនៅវត្តស្រីឈុំ ម ក្នុងឱកាសទៅ ត្រួតពិនិត្យរូបសពិការចារឹកនៅក្នុងខេត្តសុខោម័យ ក្នុងឆ្នាំ គ.ស. ១៨៨៧ ហើយ បានបញ្ជូនមករក្សាទុកនៅសារមន្ទីរជាតិ ទីក្រុងបាងកក ។ បន្ទាប់មកនៅឆ្នាំ គ.ស. ១៩០៨ សារមន្ទីរជាតិក៏បានបញ្ជូនមករក្សាទុកនៅព្រះរាជបណ្ណាល័យ ទីក្រុង បាងកកវិញ ។

มาจาริกด้านที่ ๑ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๙๑ จนหมดด้าน แล้วกลับไปจาริกด้านที่ ๒ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๘๘ จนกระทั่งหมดด้านศิลปาจาริกหลักนี้ ให้รายละเอียดเกี่ยวกับอาณาจักรสุโขทัย ยุคก่อนราชวงศ์พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ เนื้อความในจารึกเป็นคำสรรเสริญพระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามณีศรีรัตนลังกาทิปมหาสามีเป็นเจ้า ซึ่งเป็นบุตรของพระยาคำแหงพระราม (น้องของพ่อขุนผาเมือง) ผู้เป็นโอรสของพ่อขุนศรีนาวนำถม จารึกหลักนี้ไม่ปรากฏนามผู้แต่ง แต่สันนิษฐานว่าแต่งตามคำบอกเล่าของพระมหาเถรศรีศรัทธา^๑ สำหรับเรื่องศักราชที่จารึกแม้จะไม่ปรากฏศักราชระบุไว้ในจารึก แต่ก็อาจสันนิษฐานได้ว่าต้องไม่ได้จารึกขึ้นก่อนรัชการพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) เพราะในจารึกด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๓๘ และ ๗๒ มีการออกพระนามพระมหาธรรมราชาที่ ๑ ประกอบกับเมื่อพิจารณารูปอักษรและอักขรวิธีพบว่าเหมือนกับจารึกที่เขียนขึ้นในสมัยพระมหาธรรมราชาที่ ๑ จึงอาจสันนิษฐานว่าจารึกวัดศรีชุมจารึกขึ้นในสมัยนี้เช่นกัน

๑ “พระมหาเถรเป็นผู้เล่าเรื่องในจารึกนี้ทั้งหมด บางตอนใช้ กู เพราะเป็นข้อความในอัญประกาศ” ประชุมศิลปาจารึกภาค ๑. หน้า ๓๓.

សិលាចារឹកវត្តស៊ីលបុម ជាសិលាចារឹកដែលមានសេចក្តីសំខាន់ខាងប្រវត្តិសាស្ត្រសុខោម័យ ច្រើន ពិសេសសិលាចារឹកនេះបាននិយាយអំពីប្រវត្តិសាស្ត្រសុខោម័យ តាំងពីដើមរជ្ជកាល ពញាស្រីណរណាំតុមមកដល់សម័យព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី១ (សិវ័ថេ) ហើយនិងប្រវត្តិ របស់ព្រះមហាថេរស្រីសទ្ធារាជទុឡាមុនីស្រីលង្កាទីប ដែលជាព្រះរាជបុត្ររបស់ពញា កំហែងព្រះវាមហើយនិងក្មួយរបស់ពញាស្រីណរណាំតុម ។

ด้านที่ ๑

๑.
๒.
๓.สมเด็จพระรตถาคคเป็น
๔.มหยังคณะ^๑ เมื่อสมเด็จพระมหาภูนีศรีมหาทนต์ธาต^๒.....
๕. อยู่..สมเด็จพระมหาเถรผู้ขอศรีศรีทธาราชจุฬามณีศรีรัตนลงกาทิป^๓ มหาสามิ^๔ เป็-
๖. นเจ้า...ใกล้ฝั่งน้ำมาวกลีคองค^๕ ในลงกาทวีปนอกเมืองกำแพงไพล^๖ เถิง...ยสมเด็จหา
๗.ที่นั่นก่อพระทนต์ธาต^๗สุคนธเจติย์มีสามอัน มียอดอันหนึ่ง-
๘. งพระมหาเถรศรีศรีทธาราชจุฬามณีเกิดในนครสลวง สองแคว^๘ ปู่ชื่อพระยา
ศรีนาวานำถม เป็นขุน^๙ เป็นพ่อ
๙.เสวยราชในนครสองอัน อันหนึ่งชื่อนครสุโขทัย อันหนึ่งชื่อนครศรีเส-
๑๐. หนาไธ^{๑๐}.....ประดิษฐานพระศรีรัตนมหาธาตุใกล้ฝั่งน้ำ.....ในนครสุโขทัยนั้น พ่อจุ-
๑๑. น^{๑๑} ศรีนาวานำถม.....ศรีเสหนาไธ มาอิงเป็นขุนยี่ขุนนางนกก
๑๒. นาแ...เป็นขุนในเมืองเชลียง^{๑๒}.....เมืองได้ออกพ่อขุนนำถม เบื้องตะวันตก-
๑๓. กเถิง.....เบื้องหัวนอนเถิงขุนลุนดา ขุนดา ขุนदान ๐...เบื้องในหริดีเถิง
มอด^{๑๓} เวียงเหล็ก

^๒ หมายถึง พระทนต์ของพระพทธเจ้า หรือนิยมเรียกกันว่า พระเขี้ยวแก้ว

^๓ ลงกาที่ป หมายถึง เกาะลังกา

^๔ มหาสามี เป็นสมณศักดิ์ของลังกา เดิมใช้กับพระภิกษุที่บวชมาจากลังกา

^๕ มาวลิกคงคา แม่น้ำในลังกา ปัจจุบันเรียกว่า มหาเวลิคงคา ไหลผ่านเมืองแคนดี ซึ่งปัจจุบันเป็นที่ประดิษฐานพระทันตธาตุ หรือ พระเขี้ยวแก้ว

๖ เมืองกำพล ชื่อเมืองหลวงเก่าของลังกาสันนิษฐานว่าน่าจะกลายมาจากคำว่า คัมโปลา หรือ คัมปลา

^{๓)} นครหลวงสองแคว หมายถึง เมืองพิษณุโลก บางครั้งเรียกว่า สระหลวงสองแคว

๘ ขุนเป็นตำแหน่งของกษัตริย์สโงทัยในยุคต้น

๙ ศรีเสขนาโถ หมายถึง เมืองศรีสัตตนาลัย ปรากฏในเอกสารอื่นเรียกว่า เมืองเซตียง เมืองเซียงขื่น และเมืองสวรรค์โลก ปัจจุบันอยู่ในอำเภอศรีสัตตนาลัย จังหวัดสโขทัย

๑๐ พ่อขุน เป็นตำแหน่งพระมหากษัตริย์ในสโขทัยยุคต้น

๑๑. เซลียง เมืองโบราณในเขตเมืองศรีสัชนาลัย ปัจจุบันอยู่ในอำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย

๑๒ นอด เป็นเมืองโบราณริมฝั่งแม่น้ำเมย จังหวัดตาก

សិលាចារឹកវត្តស្រីល្អំ

ជ្រុងទី ១

- ១.
- ២.
- ៣. សម្តេចព្រះតថាគតជា.....
- ៤.មហិយង្គណ ពេលសម្តេចព្រះមហាមុនីស្រីមហាទន្តធាតុ.....
- ៥. នៅ.....សម្តេចព្រះមហាថេរអង្គមាននាមស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីស្រីវត្តលង្កាទីបមហាសាមី-
ជាម្ចាស់...នៅក្បែរត្រើយទន្លេមាវលិកគង្គានៅលង្កាទីបខាងក្រៅស្រុកកាំផ្ទៃ^១ ដល់...សម្តេច
- ៦.នៅកន្លែងនេះកព្រះទន្តធាតុសុគន្ធចេតិយមានបីអង្គមានកំពូលមួយអង្គ
- ៧. ព្រះមហាថេរស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីកើតនៅនគរស្រឡាងសង់ឃ្លែ^២ ជីតាឈ្មោះពញាស្រីណារណាំ
ធុមជាយុទ្ធ^៣ ជាឪពុក
- ៨.សោយរាជ្យនៅនគរពីរ មួយឈ្មោះនគរសុខោម័យ មួយឈ្មោះនគរស្រីសេ-
ឆណាឡៃ^៤.....ប្រតិដ្ឋានព្រះស្រីរតនមហាធាតុក្បែរត្រើយទន្លេ....នៅនគរសុខោម័យនោះ
ផ្សេង^៥-
- ១១. ស្រីណារណាំធុម.....ស្រីសេឆណាឡៃ មកជ្រកក្រោមជាយុទ្ធជាមន្ត្រី
- ១២. ជាច្រើន.....ជាយុទ្ធនៅស្រុកឈ្លៀង^៦.....ស្រុកផ្នែកខាងត្បូងមកចុះចូល
ផ្សេងណាមួយ ផ្នែកខាងកើត
- ១៣. ដល់.....ផ្នែកខាងត្បូងដល់ដែនយុទ្ធសុតតា យុទ្ធជា យុទ្ធជាន ០នៅផ្នែកខាងនិរតីដល់
ឆត^៧ វៀងហ្លួក

^១ ទីក្រុងចាស់របស់ប្រទេសលង្កា ។
^២ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តព័ស្តុលោក ។
^៣ យុទ្ធ នៅទីនេះមានន័យថា ស្តេច ។
^៤ សីសជ្ជនាល័យ ។
^៥ តំណែងរបស់ ស្តេចសុខោម័យ ។
^៦ ឈ្មោះរបស់ ស្រុកស្រីសជ្ជនាល័យ ។
^៧ ស្រុកចាស់នៅមាត់ស្ទឹងមេឃ ខេត្តតាក ។

๑๔. ..เบื้องตะวันตกถึง..ละพูน^๑.....บ..๐ เบื้องพายัพถึงเชียงแสนพยาว^๒.
ลาว^๓ ๐ เปื้อ-
๑๕. งคินนอนถึงเมืองค...ขุนด่าน.....ขุนค.....พ่อขุนนำถมคาย ได้เมืองสุ-
๑๖. โขทัยแก่พ่อขุนคาย...พ่อขุนนำถมรู้คุณอันพิเศษ ๐ คือ..งช้าง รู้วังช้างแก้วหาญ
๑๗.เขาแทงพ่อขุน...นำถม..๐ พ่อขุนนำถมต่อหัวช้างด้วยอีแดงพะเลิง^๔.....
๑๘. ...ได้เมืองแก่พ่อขุนนำถม พ่อขุนนำถมใส่..อีแดงพะเลิงใหญ่ประมาณเท่าบาตร
เวน..เมื
๑๙. องแห่งเมืองสุโขทัย ๐ พ่อขุนนำถมรบศึกมาได้ ให้เข้าให้สินแก่ท่านแล ๐ พี่สอง
น้องได้หนึ่ง
๒๐. .รก.....นจัก...อันนี้ได้ลูกพ่อขุนศรีนาวนำถมผู้หนึ่งชื่อพระยา^๕ ผาเมือง^๖ เป็นขุน
๒๑. ในเมืองลาดเมืองชุมชุมลงแสนช้างมาฝากรอม บ้านเมืองออกหลวงหลายแก่กม
๐ เมื่อ ก่อนพ่อขุน
๒๒. บางกลางหา^๗ ขึ้นไปเมืองบางยาง^๘ ให้สิริจัดพลพ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองลาด พา
พ่อขุนผาเมืองผดจ
๒๓. กันแลกัน ๐ พ่อขุนบางกลางหาได้เมืองศรีเสนาไล.....พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมือง
ลาดเอาพลมา
๒๔. ดบกันที่บางขลง^๙ ได้เวนบางขลงแก่พ่อขุนผาเมือง แล้วพ่อขุนผาเมืองเอาพล
เมื่อเมืองลาด เมืองส-

^๑ ละพูน ปัจจุบันคือ จังหวัดลำพูน

^๒ พยาว ปัจจุบันคือ จังหวัดพะเยา

^๓ ลาว ปัจจุบันน่าจะได้แก่สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว

^๔ อีแดงพะเลิง ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่า น่าจะเป็นชื่อแม่ทัพข้าศึก

^๕ พระยา เป็นคำนำหน้าพระนามกษัตริย์ พบครั้งแรกในสมัยรัชกาลพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย)

^๖ พระยาผาเมือง เป็นพระโอรสของพ่อขุนศรีนาวนำถม ได้อภิเษกกับพระนางสุชมหาเทวี
พระธิดากษัตริย์กัมพูชาและได้รับพระราชทานพระขรรค์ชัยศรีและพระนามจากกษัตริย์กัมพูชา

^๗ พ่อขุนบางกลางหา เดิมอ่านผิดว่าพ่อขุนบางกลางท้าว เป็นพระนามเดิมก่อนขึ้น
ครองราชย์ของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ปฐมกษัตริย์แห่งราชวงศ์พระร่วง

^๘ เมืองบางยาง ไม่ทราบว่าเป็นปัจจุบันอยู่ที่ใด

^๙ บางขลง สันนิษฐานว่าน่าจะอยู่บริเวณแม่น้ำยมระหว่างศรีสัชนาลัยกับสุโขทัย อาจเป็น
เมืองบางฉลง ซึ่งปัจจุบันอยู่ในจังหวัดสุโขทัย

១៤. ផ្នែកខាងលិចដល់...លីះភូន^១ប.... ០ ផ្នែកខាងពាយព្យដល់ឈៀងសែនឡាវ^២
..លាវ^៣ ០ ផ្នែក-
១៥. ខាងជើងដល់ស្រុកដ...យុនដាន...យុនត.....ផយុនណាំធុមហោង បានស្រុកសុ-
១៦. ខោម័យមកផយុនហោង.....ផយុនណាំធុមចេះគុនដីពិសេស ០ គឺ...ងដី គុនទាក់ដីដោយស្មាត់
ក្លាហាន.....
១៧.គេចាក់ផយុន...ណាំធុម.... ០ ផយុនណាំធុមបញ្ចូលដីជាមួយអីដែងកុះលើង
១៨.បានស្រុកមកផយុនណាំធុម ផយុនណាំធុមពាក់.....អីដែងកុះលើងធំប៉ុនបាត្រផ្ទេរ...ស្រុក-
១៩. ហែងស្រុកសុខោម័យ ០ ផយុនណាំធុមធ្វើចម្បាំងបានជ័យជំនះ បាន(ទ្រព្យបានធន)
បែងចែកទ្រព្យបែងចែកធន ទៅអ្នកដ៏ទៃ ០ បងបានពីរភាគបួនបានមួយភាគ
២០.និង....នេះបាន ។ កូន(ប្រុស) ផយុនស្រីណាវណាំធុមម្នាក់ឈ្មោះព្រះយ៉ាជាម្យ៉ាងជាយុន
២១. នៅស្រុកភាតស្រុកលុម អាចឃុំខ្លោងដីបានទៅដល់ ១ សែនមកធ្វើ បានទាំងភូមិស្រុកមកចុះចូល
ច្រើនពេក ០ ពីមុនផយុន-
២២. បាងក្លាងហាវធ្វើដំណើរទៅស្រុកបាងយ៉ាង ឱ្យចាត់ពលចូលគ្នាជាមួយផយុនជាម្យ៉ាងម្ចាស់ស្រុក
ភាត ហើយនាំ (ពល) ផយុនជាម្យ៉ាងផ្តាច់
២៣. គ្នាទៅវិញទៅមក ០ ផយុនបាងក្លាងហាវបានស្រុកស្រីសេឆណាឡៃ.....ផយុនជាម្យ៉ាងម្ចាស់
ស្រុកភាតយកពលមក
២៤. ជុំនុំគ្នានៅបាងខ្ពង បានស្រុកបាងខ្ពង រួចផ្ទេរឱ្យផយុនជាម្យ៉ាង រួចហើយផយុនជាម្យ៉ាងយកពល
ត្រឡប់ទៅ ស្រុកភាត ស្រុកសះ-

^១ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តលំផូន ។
^២ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តផ្ទះយៅ ។
^៣ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ប្រទេសឡាវ ។

๒๕. กาได้.สบ.ล..บศรีเสขนาไลสุโขทัยขอม^๑ สบาคโหลญล่ำฟง^๒ รบกัณ.แล้วพ่อขุน
บางกลางหาวไป
๒๖.พลพ่อขุนผาเมืองเจ้าเมืองรามาที่นี้ให้ผสมพล ๐ พ่อขุนบางกลางหาวแล
พ่อขุนผาเมืองชี้
๒๗. ช้างสราย.....พระยาผสบกันแลกันคั้นให้ชี้ด้วยกันเหนือหัวช้าง ๐ ประคนแล้วพ่อ
๒๘. ขุนบางกลางหาวแลขอมสบาคโหลญล่ำฟงรบกัณ ๐ พ่อขุนบางกลางหาวให้ไป
บอกแก่พ่อขุนผาเมือง พ่อข-
๒๙. นผาเมือง.....ขอมสบาคโหลญล่ำฟง..พายพง ๐ พ่อขุนผาเมืองจึงยังเมืองสุโข-
๓๐. ทัยเข้าได้ ๐ เวณเมืองแก่พ่อขุนบางกลางหาว ๐ พ่อขุนกลางหาวมีผู้เข้าเพื่อเกรง
แก่พระสหาย พ่อขุนผาเมืองจึงเอาพลออก พ่อขุนกลางหาวจึงเข้าเมือง ๐
พ่อขุนผาเมืองจึงอภิเษกพ่อขุนบางกลางหาวให้เมื่อ-
๓๑. งสุโขทัย ให้ทั้งซื้อตนแก่พระสหายเรียกชื่อศรีอินทราดินทราทิตย์^๓ ๐ นามเดิม
กมรแดงอัญ^๔ ผาเมือง ๐ เมื่อ
๓๓. ก่อนตีฟ้าเจ้าเมืองศรีโสธรปุระ^๕ ให้ลูกสาวชื่อนางสุชมหาเทวี^๖ กับขรรค์ชัยศรี^๗
ให้นามเกียรติแก่พ่อขุนผาเมื่อ-
๓๔. งเหียม พ่อขุนบางกลางหาวได้ชื่อศรีอินทราดินทราทิตย์ เพื่อพ่อขุนผาเมือง
เอาชื่อตน ให้แก่พระสหายอีก

^๑ ขอม หมายถึงชาวต่างประเทศที่อยู่ทางทิศใต้ (คำว่าขอม มาจากคำว่า กริม ในภาษา
เขมรโบราณ หมายถึง ทางใต้)

^๒ ขอมสบาคโหลญล่ำฟง หมายถึง ขอมสบาค (เป็นชื่อ) ผู้มีตำแหน่งเป็นโหลญ
(ผู้ปกครอง) พระลำพอง

^๓ ศรีอินทราดินทราทิตย์ เดิม คือ พระนามที่กษัตริย์แห่งกรุงศรีอยุธยาพระราชทานให้
แก่พ่อขุนผาเมือง พร้อมกับพระราชทานพระขรรค์ชัยศรี ในคราวที่พ่อขุนผาเมืองทรงอภิเษกกับนาง
สุชมหาเทวี ต่อมาเมื่อพ่อขุนผาเมืองได้เมืองสุโขทัยแล้วอภิเษกพ่อขุนบางกลางหาวขึ้นครองเมือง
สุโขทัย จะถวายนามศรีอินทราดินทราทิตย์ให้พ่อขุนบางกลางหาว จึงเป็นที่มาของพระนาม ศรี
อินทราทิตย์

^๔ กมรแดงอัญ เป็นภาษาเขมรโบราณ มาจากคำว่า “กัมรแดงอัญ” เป็นคำนำหน้าพระนาม
เจ้านายชั้นและขุนนางชั้นสูงของอาณาจักรกัมพูชาสมัยพระนร

^๕ ฟ้าเจ้าเมืองศรีโสธรปุระ หมายถึงกษัตริย์กัมพูชาสมัยพระนร สันนิษฐานว่าน่าจะ
หมายถึง พระเจ้าชัยวรมันที่ ๘

^๖ นางสุชมหาเทวี เป็นพระธิดาของกษัตริย์กัมพูชาสมัยพระนรที่อภิเษกกับพ่อขุนผาเมือง

^๗ พระขรรค์ชัยศรี เป็นพระขรรค์อาญาสิทธิแสดงถึงฐานะความเป็นผู้ปกครอง

២៥. ខាបាន.សប..ល..ប.សីសេឆណាឡៃសុខោទ័យ ខមស្សាតខ្លោញលំពង់ច្បាំងគ្នា ហើយផបុន
បានក្លាងហាវ ទៅ
២៦.ពលផបុនផាមឿងម្ចាស់ស្រុកភាគមកនៅកន្លែងនេះឱ្យប្រជុំពលគ្នា ០ ផបុនបានក្លាងហាវនិង
ផបុនផាមឿង ជិះ
២៧. ដីសឹក.....ពញារួមពលគ្នាទៅវិញទៅមក ជិះលើក្បាលដីរួមជាមួយគ្នា ០ រួមពលគ្នារួច
ហើយផ
២៨. បុនបានក្លាងហាវនិងខមស្សាតខ្លោញលំពង់ច្បាំងគ្នា ០ ផបុនបានក្លាងហាវឱ្យគេទៅ
ប្រាប់ផបុនផាមឿង ផបុន-
២៩. ផាមឿង.....ខមស្សាតលំពង់...ចាញ់រត់ទៅ ០ បានជាផបុនផាមឿងអាចចូលទៅក្នុងស្រុក
សុខោ-
៣០. ទ័យបាន ០ ផ្ទេរស្រុកទៅផបុនបានក្លាងហាវ ០ ផបុនបានក្លាងហាវមិនព្រមចូលព្រោះក្រែងនិង
ព្រះសហាយ ទើបផបុនផា
៣១. មឿងយកពលចេញទៅ បានជាផបុនបានក្លាងហាវព្រមចូលស្រុក ០ ទើបផបុនផាមឿង
អភិសេកផបុនបានក្លាងហាវ ឱ្យទាំងស្រុក
៣២. សុខោទ័យ ឱ្យទាំងឈ្មោះខ្លួនទៅព្រះសហាយ ហៅឈ្មោះស្រីតន្ត្រាទិត្យ^១ ០ នាមដើមគឺ
កម្រតេងអញ ផាមឿង ០ កាល-
៣៣. មុនក្សត្រិយ៍ស្រុកស្រីសោធរបុរៈ^២ ឱ្យកូនស្រីឈ្មោះអ្នកម្នាងសុខរមហាទេវីនិងព្រះខ័នជយស្រី
ឱ្យនាមកេរ្តិ៍មក ផបុនផាមឿង
៣៤. មូលហេតុដែលផបុនបានក្លាងហាវមានឈ្មោះស្រីតន្ត្រាទិត្យ ពីព្រោះផបុនផាមឿងយក
ឈ្មោះខ្លួនឱ្យទៅ ព្រះសហាយ ហើយនិងឱ្យទាំង

^១ ព្រះនាមរបស់ ផបុនផាមឿង ដែលបញ្ជូនឱ្យផបុនបានក្លាងហាវ ។

^២ ព្រះនគរស្រីយសោធរបុរៈ ។

๓๕. เมืองสุโขทัยเพื่อนั้น ๐ พ่อขุนศรีอินทราธิราช^๑ แลพ่อขุนผาเมืองเอาพลรบกันพา.ว...
๓๖. ท้.เมื่อได้เมื่อเหนือ เตรีลาดลาทุกแห่งทุกพาย ต่างคนต่างเมื่อบ้านเมื่อเมืองดังเก่า ลูกพ่อขุนศรีอิ-
๓๗. นทราทิตยผู้หนึ่งชื่อพ่อขุนรามราช^๒ ปรา(ช)ญ์รัฐธรรมนูญ^๓ก่พระศรีรัตนธาดูอันหนึ่งในศรีสังขาลัย หลานพ่อขุนศ-
๓๘. รืออินทราทิตยผู้หนึ่งชื่อธรรมราชา^๔ พูลรู้บุญรัฐธรรมนูญมีปรีชาญาณแก่ม บ่มิกล่าวถี่เลย ๐ พ่อขุนผาเมืองเจ้าเมือง
๓๙. รادنันให้สร้างเจดีย์มีคุณแก่ฝูงท้าวพระยาเป็นอาจารย์พรณิบาล^๕ แก่ฝูงกษัตริราชทั้งหลายมา
๔๐. สถิตอยู่ในศรีเสนาไล.....ทุกแห่งให้เป็นบุรา...ส พายุลูณปูนหลังทั้งหลายยอมให้สบบรร
๔๑. ลิกคุณทานพิ...ผู้เป็นครุหนักหนาแก่ม ๐ มีหลานพ่อขุนผาเมืองผู้หนึ่งชื่อสมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธา
๔๒. ราชจุพามุณีศรีรัตนลงกาที่ปมหาสามีเป็นเจ้าพระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุพามุณี^๖ หลานพ่อขุนผาเม-
๔๓. องนั้นผู้หลวก มักกระทำบุญกระทำธรรมมักไอยทานทุกเมื่อ บ่คิดแค้นจักให้แก่ท่านแต่แ-
๔๔. ง่สะอาดงามหนักหนา จึงไอยทานบิณฑบาตไอยทานบ่มิขาดสักวัน ไอย...สืบหาคาบแล...มี-
๔๕. กจันทุกวันดังอันแล มักจำศีลภาวนาอยู่กลางป่ากลางดงหลงอดฉันใบพง....
๔๖. นลูกหมากรากไม้ มีวัตรปฏิบัติอยู่เองสิงหล^๗ ทุกอัน มักถเมรเทศ^๘ แสงหาปรีชา^๙ ธุ...เชี่ยวชาญทุกภาษา มักกระทำเพียรพยายามกลางคำบ่ยืนกลางคืบบ่อยู่เพียรปรารถนาโพธิสมภาร.....

^๑ พ่อขุนรามราช หมายถึง พ่อขุนรามคำแหงพระโอรสของพ่อขุนศรีอินทราทิตย

^๒ ธรรมราชาในที่นี้จะหมายถึง พระยาเลอไทย พระโอรสพ่อขุนรามคำแหง

^๓ พรณิบาล หมายถึง เป็นผู้รักษาวรรณะ

^๔ สมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุพามุณีศรีรัตนลงกาที่ป มหาสามีเป็นเจ้า

^๕ เื่องสิงหล หมายถึง ตามอย่างสิงหล (ลิงกา)

^๖ มักถเมรเทศ หมายถึง ชอบเดินทางเท้า ในที่นี้หมายถึงชอบเดินธุดงค์

^๗ ปรีชา น่าจะหมายถึง ปัญญา

- ៣៥. ស្រុកសុខោទ័យនោះឯង ០ ធុបុនស្រីតន្ត្រីបតិទ្រាទិត្យនិងធុបុនជាម្សៅយកពលផ្សំគ្នាទាំងគ្នា
- ៣៦. ត្រាច់ចរទូទាំងស្រុកខាងត្បូងស្រុកខាងជើងគ្រប់កន្លែងគ្រប់ទិសទី រួចហើយត្រឡប់ទៅស្រុកភូមិរៀងៗខ្លួន ដូចដើម កូនធុបុនស្រីត-
- ៣៧. ទ្រាទិត្យមួយនាក់ឈ្មោះធុបុនរាមរាជ^១ ជាប្រាជ្ញចេះដឹងធម្មកព្រះស្រីវត្តធាតុមួយអង្គនៅស្រីសង្ឃនាល័យ ចៅធុបុនស្រី-
- ៣៨. ឥទ្ធាទិត្យមួយនាក់ឈ្មោះធុបុនរាជា^២ ចេះបុញ្ចចេះធម្មមានបញ្ញាក្រៃលែង ដែលមិនអាចពណ៌ឱ្យបាន គ្រប់គ្រាន់ ឡើយ ០ ធុបុនជាម្សៅម្ចាស់ស្រុក
- ៣៩. រាតនោះឱ្យ(គេ) សាងសង់ចេតិយដ៏មានគុណប្រយោជន៍ដល់ហ្វូងថាវពញាទាំងមូល ជាគ្រូអាចារ្យសម្រាប់ក្សត្រា ធិរាជទាំងឡាយ(លោក) មក
- ៤០. ទិតនៅស្រីសេននាឡៃ...គ្រប់កន្លែងឱ្យជាស្រុកជាភូមិ.....ដើម្បីឱ្យអ្នកមកនៅជំនាន់ក្រោយសរសើរ
- ៤១. គុណ....អ្នកដែលជាគ្រូយ៉ាងច្រើនក្រៃលែង ។ មានក្មួយធុបុនជាម្សៅមួយនាក់ឈ្មោះសម្តេចព្រះមហាថេរស្រី សទ្ធា-
- ៤២. រាជចុឡាមុនីស្រីវត្តលង្កាទីបមហាសាមីជាម្ចាស់ ព្រះមហាថេរស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីក្មួយធុបុនជាម្សៅ
- ៤៣. នោះជាអ្នកឆ្លាស់វៃ តែងតែធ្វើបុញ្ញទានកាន់សីល តែងតែឱ្យទានជានិព្វ មិនដែលអាក់អួលនៅពេលឱ្យទាន ទៅអ្នកណា
- ៤៤. ស្លៀកពាក់ល្អស្អាតបាត រួចហើយថ្វាយទានបិណ្ឌបាត ឱ្យទានមិនខានតែមួយថ្ងៃ ឱ្យ(ទាន) ដប់ប្រាំដង.....
- ៤៥. ចេះតែធ្វើដូច្នោះរាល់ថ្ងៃ ចូលចិត្តចាំសីលការវិនានៅកណ្តាលព្រៃភ្នំក្រំថ្ម ស្ទើរអត់អាហារឆាន់តែស្លឹកឈើ
- ៤៦. ផ្ទៃឈើឬសពន្លកឈើ មានវត្ថុប្រតិបត្តិតាមតម្រាប់សង្គមគ្រប់ប្រការ ចូលចិត្តដើរចរដោយទេសសួរស្វែង រកអ្នកមានបញ្ញាផុត....

^១ គឺ ធុបុនរាមកំហែង ព្រះរាជបុត្ររបស់ ធុបុនស្រីតន្ត្រីបតិ ។
^២ គឺ ព្រះយ៉ាឈើថៃ ព្រះរាជបុត្ររបស់ ធុបុនរាមកំហែង ។

๔๘. ก่อพระเจดีย์ ปลุกพระศรีมหาโพธิ กระทำพุทธประติมา^๑ ทุกแห่งทุกพาย เลิกศาสนา^๒ พระมหา.....
๔๙. น..อันตรธาน บิให้ฉิบ บิให้หายสักแห่ง ๐ พระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามุนีนันผู้เชื่อผ...
๕๐.นักดีบมิเคียดตอบ ขสานคริ^๓ไมตรีรู้ปรานีอินดู^๔ สัตว์ทั้งหลาย โปรสสราย^๕ บิให้ล้มบิให้ตาย
๕๑. สักอันรู้บุญรู้คุณท่านเสงี่ยมมรรยาทอาจสังวรตน^๖ สั่งสอนคนทั้งหลายให้รู้ละอาย รักกลัวบาปกลั-
๕๒. วพิศต่อผู้เฒ่าผู้แก่ พ่อแม่ครูอุปฌาย์มิตรสหายทั้งหลาย พระมหาเถรศรีศรัทธาราชจุฬามุนีนันกล่าว-
๕๓. ว...ด้วยแก่กม ๐ แม้นชื่อไม้กทิงก็ดี แม้นชื่อกิ่งพระศรีมหาโพ...แม้นชื่ออี..ก็ดี แม้นชื่อ...สิริ
๕๔. พระศรีมหาโพธินครสิงหล^๗ นั้นก็ดี สมเด็จพระมหาเถรเป็นเจ้าเอามาปลุกเหนือดิน จึงอธิฐาน ผิว่า
๕๕.พระพุทธจริงจึงว่าไชรั จุงให้เป็นอย่าได้เหี่ยวสักอัน ครันอธิษฐานดังอันชื่อใบหนึ่ง แ-
๕๖. หัง....จึงขึ้นเป็นใบเขียวงามหนักหนาแก่กม เป็นต้นใหญ่ต้นหลวงสูงงามหนัก-
๕๗. นา เป็น.....หลายกิ่ง มีพระ...ฉลักประดิษฐานไว้ในศรีรามเทพนคร^๘ เบื้องใต้เมืองสุโขทัย
๕๘.กลางมหาส.....ไว้ในกุदानนคร^๙ กำพงครอง^{๑๐} เถิงในนครศรีสัชนาลัย

๑ พุทธประติมา หมายถึง พระพุทธรูป

๒ เลิกศาสนา หมายถึง ยกพระศาสนา เชิดชูศาสนา

๓ ขสานคริ หมายถึง ขันติ ความอดทน

๔ อินดู หมายถึง เอ็นดู สงสาร

๕ สังวรตน หมายถึง สำรวมตน

๖ โปรส หมายถึง ปลดปล่อย

๗ พระศรีมหาโพธินครสิงหล หมายถึง ต้นพระศรีมหาโพธิ์ซึ่งปลูกอยู่ที่ลังกา เป็นพันธุ์พระศรีมหาโพธิ์ต้นที่พระพุทธเจ้าตรัสรู้ ซึ่งพระมหินทเถระนำไปปลูกไว้ที่เมืองอนูราธปุระในเกาะลังกา เมื่อนำพระพุทธรูปไปประดิษฐานในลังกา

๘ ศรีรามเทพนคร น่าจะหมายถึงกรุงศรีอยุธยา (सानติ ภักดีคำ สันนิษฐานว่า คือเมืองลพบุรี)

๙ กุदानนคร สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึงนครสวรรค์

๑๐ กำพงครอง เป็นชื่อภาษาไทยของกุदानนคร หรือ นครสวรรค์

៤៧. ក្លាយ ចេះគ្រប់ភាសា តែងតែធ្វើវិរិយះព្យាយាម ទោះកណ្តាលយប់កណ្តាលអធ្រាតក៏មិនឈប់
មិនឈរ ប្រឹងប្រែងប្រាថ្នាព្រះពោធិសម្ភារ
៤៨. កព្រះចេតិយ ដាំដើមពែនស្រីមហាពោធិ៍ សាងព្រះពុទ្ធបដិមាគ្រប់ទីគ្រប់កន្លែង លើកសាសនា
ព្រះមហា.....
៤៩. ...អន្តរធាន មិនឱ្យលិចមិនឱ្យលង់តែមួយកន្លែង។ ព្រះមហាថេរស្រីសទ្ធារាជបុណ្យមុនីលោក
ដៀ.....
៥០. ក្តី មិនដែលខឹងតប ក្សានុមេត្រី ចេះប្រណី ចេះថ្នាក់ថ្នមសត្វទាំងឡាយប្រោសស្រាយមិនឱ្យទួល
មិនឱ្យស្លាប់
៥១. តែមួយ ដឹងគុណអ្នកមានគុណ ស្ងៀមស្ងាត់មានយោទ ចេះសង្រួមឥន្ទ្រិយ ប្រៀនប្រដៅអ្នក
ទាំងឡាយឱ្យចេះខ្មាសអៀន ចេះខ្លាចក្រែងបាប
៥២. ខ្លាចក្រែងធ្វើខុសចំពោះអ្នកចាស់ទុំឪពុកម្តាយគ្រូបាទយាយមិត្តសហាយទាំងឡាយ
ព្រះមហាថេរស្រីសទ្ធារាជ បុណ្យមុនីនោះ និយាយ
៥៣. ...ក្រែលែង ០ បើសិនជាឈើខ្ទឹងក្តី បើសិនជាមែកឈើព្រះស្រីមហាពោធិ៍(ក្តី) បើសិនជាអ៊ុ...ក្តី
បើសិនជា ...សិរ
៥៤. ព្រះស្រីមហាពោធិ៍នគរសិង្គលនោះក្តី សម្តេចព្រះមហាថេរជាម្ចាស់ យកមកដាំលើដី ទើបអធិដ្ឋាន
ថាបើ
៥៥.ព្រះពុទ្ធមែនទែនដូចបាននិយាយ សូមកុំឱ្យស្រពោនតែមួយ លុះអធិដ្ឋានដូច្នោះរួចហើយ
ទោះបីស្លឹក តែមួយដ៏ស្រពោន
៥៦. ក៏ប្រែជាដុះជាស្លឹកខៀវល្អពេកណាស់ ជាដើមឈើធំ ដើមឈើសម្បើមខ្ពស់ល្អពេកណាស់
៥៧. ជា.....ច្រើនមែក មានចម្លាក់រូបព្រះប្រតិដ្ឋាននៅស្រីរាមទេពនគរ^១ នៅខាងត្បូងស្រុក
សុខោម័យ
៥៨.ខ្លះ មហាស.....ទុកនៅក្នុងនគរកំពង់ត្រង់^២ ដល់នៅក្នុងនគរស្រីសជ្ជនាល័យ

^១ គឺ ក្រុងស្រីអយុធ្យា។

^២ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តនគរសៈវ៉ាន។

๕๙. ...นาพระ.....าย เมื่อแพ้....อยตาย อธิษฐานใส่เป็นปุราในลงกาทวีป^๑ ในเมื่อ
๖๐.กในชมพูทวีป^๒ หลวงมีหลายแห่งให้มีบังคม...สมเด็จพระมหาเถร
ศรีศรัทธา
๖๑. ...ฝูง.....เป็นคฤหัสถ์...เมื่อนั้น ๐ เจ้า....พิศเสมอราชสีห์มีกำลัง
๖๒.นหนักหนาแก่กมต่อหัวช้างด้วยขุนจิ้ง^๓ ๐ ขุนจิ้งนั้นชี้ช้างสรายเป็นสารสูงใหญ่
๖๓. แก่กม น้ำมันช้างกำลังตก แล่นมาด้วยเร็วหนักหนา ขุนจิ้ง...ทำ.พระยาคำแหงพระ-
๖๔. ราม^๔ ...ครั้นพระยาคำแหงพระรามหม...มจักแลกหมอนแพรแ่นแ่น...
๖๕. ..เป็นพ่อตังอัน เจ้าศรีศรัทธาราชจุฬามุนีนั่นเจ็บใจต่างพ่อตนหนักหนา -
๖๖. สมอด้งเอาหมอนดีทางนาคราชนั้น...ช้างชื้อทวงท.ลชั้นขับไล่ด้วย..ัน
๖๗. แม่ช้างแลช้างสรายลงมันฆ่าเชิงท...นช้างสรายเองวงมันคลำนำล่างใน...
๖๘. อันย้อยถูกหัวเจ้าศรีศรัทธาราชจุฬามุนีหันหน้าไม้ ปักปิ่น^๕ ปากจอบยิงถูกรูก้านมัน
๖๙. ช้างสรายนั้นเดินเจ็บหนักหนา คนหนดินก็ยังช้อยแทงช้างสรายนั้นจึงยก
๗๐. เพลี้ยกมุคป่าพงหนึ เจ้าศรีศรัทธาราชจุฬามุนีจึงขับแม่ช้างไล่ตามตีบ่หย่าค่าน
บ่ทานเม-
๗๑. อตามดีความูช้างวิ่งหนีตกป่าแขมเงียดคำรบสองคาบสามคาบเขาทั้งหนดิน
๗๒. นั้นวิ่งหนีเลย ช้างนั้นตามตีบ่หย่า จึงได้ช้างสรายนั้นให้มาแล สมเด็จพระราชา^๖
๗๓. ...เมืองสุโขทัยที่นี้ท่าน....ว่าดังฤแลแม่ช้างต่อช้างสารตกน้ำมันแล ช้างสาร
ตกน้ำมัน
๗๔.หนึแก่แม่ช้าง...ดังฤแลช้างสารตกน้ำมันหนึตังอันเทียมช้าง...
๗๕.เมื่อสมเด็จพระเจ้าศรีศรัทธาราชจุฬามุนีชังอาส เมื่อเป็นพระหริระ...เทพ^๗ เมื่อ น.
๗๖. ...ดู..แต่เมื่อเจ้าศรีศรัทธาราชจุฬามุนียังน้อย แม่ให้กินนมได้สองปีปลายค่านึงใน
๗๗. ที่แทครานั้นมาเถิงสิบเจ็ดสิบแปดปี มีจำบัง^๘ ด้วยขุนผู้หนึ่งชื้อท้าวมน...ง
จำบังด้วย

^๑ ลงกาทวีป หมายถึง เกาะลังกา

^๒ ชมพูทวีป หมายถึง ดินแดนบริเวณอินเดียและประเทศใกล้เคียง

^๓ ขุนจิ้ง สันนิษฐานว่าเป็นเจ้าเมืองเมืองหนึ่ง

^๔ พระยาคำแหงพระราม พระโอรสของพ่อขุนศรีนาวนำถม เป็นพระบิดาของพระมหาเถร
ศรีศรัทธาราชจุฬามุนี

^๕ ปิ่น ในที่นี้น่าจะหมายถึง ธนู หรือ หน้าไม้

^๖ สมเด็จพระราชา น่าจะหมายถึง พระยาเลอไท พระโอรสพ่อขุนรามคำแหง

^๗ พระหริระ...เทพ น่าจะหมายถึงพระวิษณุ หรือ พระนารายณ์

^๘ จำบัง หมายถึง รบ, สงคราม

- ៥៩.នាព្រះ.....យ កាល.....ហោង អធិដ្ឋានដាក់ជាបុរា នៅលង្កាទ្វីបនៅស្រុក
- ៦០.ក្នុងជម្ងឺទ្វីបហ្លួងមានច្រើនកន្លែងឱ្យមានបង្គំ...សម្តេចព្រះមហាថេរស្រីសទ្ធា
- ៦១.ហ្លួង.....ជាគ្រហស្ថ.....ពេលនោះ ០ លោកម្ចាស់...ពិតមែនស្មើនឹងរាជសីហ៍មាន
- ៦២.ខ្លាំងក្លាក្រៃលែង បញ្ចូលដីជាមួយយុទ្ធចាង ០ យុទ្ធចាងនោះជិះដីសឹកជាដីឈ្មោលធំខ្ពស់
- ៦៣. ក្រៃលែង កំពុងចុះប្រេង បរមកយ៉ាងឆាប់រហ័សណាស់ យុទ្ធចាង...បបួល...ព្រះយ៉ាកំហែងព្រះ-
- ៦៤. រាម^១.....កាលព្រះយ៉ាកំហែងព្រះរាម.....នឹងដូរខ្នើយព្រៃជំនួស.....
- ៦៥.ជាឪពុកដូច្នោះ ចៅស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីនោះឈឺចិត្តជំនួលឪពុកខ្លួនពេកណាស់
- ៦៦. ស្មើនឹងយកព្យាបាលមកវាយកន្ទុយនាគរាជនោះ....ដីឈ្មោលខ្លួន...បើកបរមកដោយ.....
- ៦៧. ដីញ៉ាំងនឹងដីសឹកចុះប្រេងជោកជាំជើង....ដីសឹកយកប្រមោយវាស្លាបយកខាងក្នុង
- ៦៨. ដែលរយោងត្រូវក្បាលនោះ ។ ចៅស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីបែរស្មា ដាក់កូនស្នាដ៏មានចុងដូចប
- បាញ់ត្រូវរូងប្រេង
- ៦៩. ដីសឹកនោះដើរទៅដោយឈឺធ្ងន់ មនុស្សនៅជិតជួយគ្នាចាក់ដីសឹកនោះលុះដើរទទ្រឹបទទ្រាប
- ៧០. រត់ចេញចូលព្រៃភ្នំ ទើបចៅស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីបរដីញ៉ាំងពេញតាមវាយមិនឈប់មិនឈរ ទៅ
- ៧១. តាមវាយ ទ្រមាក់ដីរត់ចេញធ្លាក់ចូលព្រៃបោះដល់ពីរដងបីដង មនុស្សនៅដីនោះ
- ៧២. រត់ចេញទៅ ដីនោះតាមវាយមិនឈប់ បានជាចាប់បានដីសឹកនោះនាំមកបានសម្តេចធម្មរាជា^២
- ៧៣.សុកសុខោម័យនេះ លោក....ថាម្តេចបូជាដីញ៉ាំងព្រៃឈ្មោលចុះប្រេងហើយដីឈ្មោល
- ចុះប្រេង
- ៧៤. រត់ចេញដីញ៉ាំង...ម្តេចបូជាដីឈ្មោលចុះប្រេងរត់ដូច្នោះបើសិនជាដី
- ៧៥.ដោយសម្តេចចៅស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីតាំងប្រាថ្នាទៅជាព្រះហិរិហរៈ...ទេពដោយ
- ៧៦.មើល...តែពេលចៅស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីនៅតូច ម្តាយឱ្យញ៉ាំងទឹកដោះបានពីរឆ្នាំប្លាយ
- គិតគូរនៅ
- ៧៧. រឿងពិតតែនៅគ្រានោះ លុះធំឡើងដល់ដប់ប្រាំពីរដប់ប្រាំបីឆ្នាំ មានចម្បាំងជាមួយយុទ្ធមួយនាក់
- ឈ្មោះ ថាវមន.....ចម្បាំងជាមួយ

^១ ព្រះយ៉ាកំហែងព្រះរាម ព្រះរាជបុត្ររបស់ធម្មរាជស្រីនាវនាថម ជាព្រះបិតារបស់ចៅស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនី ។
^២ គឺ ព្រះយ៉ាលើថៃ ព្រះរាជបុត្ររបស់ ធម្មរាមកំហែង ។

๗๘. อีกมันผู้หนึ่งซื้อท้าวอิจานมาถึงยี่สิบหกปี มีจำบังหนักหนา ต่อหัวช้างด้วยขุนจิง
๗๙. .งเลยสน้อยเลย บ่มีกล่าวถ้อยเลย มีดังกล่าวก่อนนั้นแล ๐ เจ้าศรีศร็ทธราชจุฬามณี
๘๐.คุณมักเรียนคุณอันพิเศษอันหนึ่งรู้คุณช้าง อันหนึ่งรู้คุณม้า อันหนึ่งรู้คุณ.อัน
๘๑. หนึ่งรู้คุณ.อันหนึ่งรู้คุณสี...อันหนึ่งรู้คุณคือธนูศิลป์ป็นยิงเข้าไปก็ถูกรู้คุณหลาย
ประการ
๘๒. มหาเถรศรีศร็ทธราชจุฬามณีนั่น บัดเข้าบุญเข้าบาป บัดหัวมัดให้ บัดได้มัดเสีย บัด
๘๓. ได้สุขบัตได้ทุกข์ เวียนสับกลับไปมาเฉยใจในสงสารนี้หลายซ้ำแถมบ..... นับ
๘๔.มาจนถึงยี่สิบเก้าเข้าสามสิบทัตมีราชกุมารพัตรผู้หนึ่งส....ดทานทสโต...นสำ
๘๕. ...หนักหนา เห็นสงสารภพนี้ อนิยอนาถบ่มีเที่ยง จึงคำนึงโพธิสมภารอัน...รพา
๘๖. น..ง.....มาถึงสามสิบเอ็ดปีมีศรัทธาหนักหนาซื้อผู้ใดปรารณาเอาหัวตน.....
๘๗. โอยทานเมื่อนั้น จึงขณะนั้นมั่งเครื่องอาวุธทั้งหลายอันหลายอันเป็นต้นว่า.....
๘๘. ...สหน้าไม้ธนูฟันหุงจันทน์ในป่า.....จึงว . นใหม่ .. อยา.....ง..
๘๙. ...นจึง..ต้องสวาทันละเหยาเรือนแต่งเรือนผ้าด้วยผ้าแดงผ้าเหลืองผ้าดำผ้าเขียวผ้าขาว
๙๐. เลื่อม...สาเอาห่อปะได้ จึงไตรกระยาทานสส...พารผังมรดก...ใน...นิ...ง..นิ .^๑
๙๑. .^๒ ศรีศรัทธาจุฬามณี จึงยอสองมือบังคมรับเอาเล็งดู แท้ใสงามเส.....
๙๒.เป็นเจ้ามีศรัทธาโอยทานคนทีนั้นไถ่คนที่นั้นก่อพระทันตธาตุ^๓.....
๙๓. . มี ...รอยทำยอดทีนั้น พระเป็นเจ้าปาฏิหาริย์ได้สามเดือนเป็นอัศจรรย์.....
๙๔.ทั้งหลายสกลในโลก..ส.....เขาที่นั่นอัน.....
๙๕. พระนลาตธาตุ^๔ พระศิวธาตุ^๕ พระทักษิณอักขกธาตุ^๖ พระทันตธาตุ พระธาตุ
(ธาตุ)...
๙๖. กลางหาชาวสีหลเห็นแก่ดำมีศรัทธาลง...เขา....มาท. รูปพระมหาเถรศรีศรัทธา
๙๗. จุฬามณีไว้เหนือจอมเขาสุมนภู^๗ กระทำปูน.าว.....บูชา.....น..บพ...
๙๘. อันหนึ่งก่อฉลักด้วยหิน...แห่งเทนุราย สร้างไว้.....ภิ...ส....น .. มาวลิกคง-

^๑ จบความในด้านหนึ่งบรรทัดที่ ๙๐ แล้วไปขึ้นข้อความในด้านที่ ๒ บรรทัดที่ ๑

^๒ ข้อความนี้ต่อจากบรรทัดที่ ๘๗ ในจารึกด้านที่ ๒

^๓ พระทันตธาตุ หมายถึง พระเขี้ยวแก้ว ในที่นี้คือ สุนทรเจดีย์ ในเกาะลังกา

^๔ พระนลาตธาตุ หมายถึง กระดุกหน้าผาก

^๕ พระศิวธาตุ หมายถึง กระดุกคอ

^๖ พระทักษิณอักขกธาตุ หมายถึง พระรากขวัญเบื้องขวา

^๗ เขาสุมนภู ภูเขาซึ่งประดิษฐานพระพุทธรูปในเกาะลังกา

៧៨. ម្នាក់ទៀតឈ្មោះថាវីអ៊ីបាន មកដល់អាយុម្ភៃប្រាំមួយមានចម្បាំងខ្លាំងក្លាដោយបញ្ចូលដីជាមួយ យុនចាំង
៧៩.ឡើយតែបន្តិច មិនអាចពណ៌នាឱ្យគ្រប់គ្រាន់បានឡើយ មានដូចបានពណ៌នាមកមុនហើយ ០ ចៅស្រីសទ្ធា រាជចុឡាមុនី
៨០.គុន ចេះតែរៀនគុនដ៏ពិសេស មួយដឹងគុនដ៏ មួយដឹងគុនសេះ មួយដឹងគុន.....
៨១. មួយដឹងគុន..មួយដឹងគុនសិហ.....មួយដឹងគុនគឺឆ្លូសិល្ប៍ស្នាបាញ់ទៅទៀងត្រង់ ដឹងគុនច្រើនយ៉ាង
៨២. មហាថេរស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីនោះ ជួនចូលបុព្វជួនចូលបាប ជួនសើចជួនយំ ជួនបាន ជួនខូច ជួន
៨៣. មានសុខ ជួនមានទុក្ខ ផ្លាស់ប្តូរទៅវិញទៅមក ពិបាកចិត្តនៅក្នុងសង្សារវត្តនេះ ជួនមកច្រើន លើកច្រើនសារាប់
៨៤.មកដល់អាយុម្ភៃប្រាំបួនឡើងសាមសិប មានរាជកុមារពីរមួយនាក់.....ទានដប់....ស
៨៥.ធ្ងន់ណាស់ ឃើនសង្សារកពនេះអាណិតអាណេចណាស់ មិនទៀងត្រង់ បានជារលឹកដល់ ពេទិសម្តារដែល.....នាំ
៨៦. ..មកដល់អាយុសាមសិបមួយឆ្នាំ មានសទ្ធាខ្លាំងក្លា បើសិនជាអ្នកណាចង់បានក្បាលខ្លួន
៨៧. ឱ្យទានពេលនោះភ្លាម បានជាខណៈនេះបោះបង់ចោលគ្រឿងអារុទ្ធាងឡាយដូចជា.....
៨៨.ស្នាធ្នូ ទៅកាប់(ឈើ)ដាំចង្កាន់នៅព្រៃ.....ទើប.....ថ្មី.....
៨៩.ទើប...ត្រូវលះបង់ផ្ទះសំបែង ប្រដាប់ប្រដាផ្ទះអំពីក្រណាត់ ជាក្រណាត់ក្រហម ក្រណាត់លឿង ក្រណាត់ ខ្មៅ ក្រណាត់បៃតង ក្រណាត់ស
៩០. រលឹង....យកខ្លាបំប៉នបាន ទើបត្រែក្រយាទាន.....ដាំមរកត.....ក្នុង.....
៩១. ស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនី យកដៃទាំងពីរបង្គំ ទទួលយកមកសម្លឹងមើល ពិតមែនផ្កាឈូ.....
៩២.ជាម្ចាស់មានសទ្ធាឱ្យទាននៅទីនោះ លោះខ្លួននៅទីនោះ កព្រះទន្តធាតុ
៩៣. មាន...ស្នាមធ្វើកំពូលនៅទីនោះ ព្រះជាម្ចាស់ធ្វើបាដិហារយីចុះទៅដល់បីខែជាអសចារ្យ ។
៩៤.ទាំងឡាយ សកលនៅលោក.....ភ្នំនៅទីនោះ.....
៩៥. ព្រះនរោត្តមធាតុ ព្រះគីរាធាតុ ព្រះទឹកខិនអក្ខរធាតុ ព្រះទន្តធាតុ ព្រះធាតុ.....
៩៦. កណ្តាលអាកាស អ្នកសិបាលឃើញផ្ទាល់ភ្នែក មានសទ្ធា ចុះ....ភ្នំ....មក...រូបព្រះមហាថេរ ស្រីសទ្ធារាជ
៩៧. ចុឡាមុនីទុកលើចមភ្នំសុមនក្នុង ធ្វើ.....បូជា.....
៩៨. មួយកន្លាក់អំពីថ្ម.....ពីទេន្ទរាយ.....សង់ទុក.....មារលិកតង្វា

๙๙. คา^๑ ไปก่อทำพระเจดีย์..... ะคินมาฉฝรั่งสี^๒.....ขึ้น...
๑๐๐. นช.....ทุกเมื่อฉัพ.....
๑๐๑. รักษา..แห่งพระศรีราชจุพามนี.....
๑๐๒. ...เขาสุมนกฎ.....เอาหัว
๑๐๓.ที่คัยพ...ย.....
๑๐๔.ม..ก.....ป
๑๐๕.
๑๐๖.พระพระ
๑๐๗.อุอุ

ด้านที่ ๒

๑.มนีรัตนปัด(ทม)..รากไฟทุ...การประพาสรัตนแก้ว.....
๒.นแต่งแ่งลูกสาวสองคนใส่ทองปลายแขนแหวน..ย.....
๓.หนักหนา โอทยานให้แก่ท่านผู้มาขอด้วยมหาศรัทธาเมียบ.ก.
๔.แต่งแ่งเล็งคูมีรูปร่างแก่ตาโอทยานให้แก่ท่านผู้มาขอแลออกบวช
๕.ปรารถนาเป็นพระพุทธรมหาอุดม จึงภิเษกกรม^๓ ออกจากรัตนภูมิ^๔ สพายบาตร
๖.ทั้งหลายมุ่งดวงจงเดินหาพระศรีรัตนมหาธาตุปรารถนาเพื่อจักทำกุศล
๗.แก่สรรพเพญเดญาณ^๕ อิงใต้ดินพระศรีมหาโพธิ์ จึงแสวงหา....
๘.นครสุโขทัย บางฉล้ง^๖ ศรีสังขนาลัยใครใจจักให้เป็นธรรมบุรา^๗ ลาง แห่งก่อ

^๑ มาลิกคองคา เป็นชื่อแม่น้ำในลังกา ปัจจุบันเรียกว่า มหาเวลิคองคา

^๒ ฉฝรั่งสี น่าจะหมายถึง ฉพรรณรังสี คือ แสงหกประการ

^๓ ภิเษกกรม น่าจะได้แก่ อภิเษกกรรมณ์ หมายถึง การออกบวชเพื่อคุณอันยิ่งใหญ่

^๔ รัตนภูมิ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึง บ้านเกิด คือ พิชณุโลก แต่กริสโวลด์ แปลว่า ออกจากโลกแห่งเพชรนิลจินดา หมายถึงออกจากชีวิตในพระราชวัง

^๕ สรรพเพญเดญาณ น่าจะได้แก่ สรรพเพญดาญาณ คือ ญาณหรือปัญญาที่รู้แจ้งทุกสิ่ง คือ ญาณของพระพุทธเจ้า

^๖ บางฉล้ง ปัจจุบันเป็นเมืองโบราณอยู่ระหว่างศรีสังขนาลัยกับสุโขทัย

^๗ ธรรมบุรา คือ ธรรมประ หมายถึงเมืองพระธรรม

៩៩. ទៅកធ្វើចេតិយ.....វិញ្ញមកឆព្វណ្ណរង្សី.....ឡើង....
១០០.រាល់ពេល.....
១០១. រក្សា....របស់ព្រះស្រីរាជចុឡាមុនី.....រក្សា.....របស់ព្រះស្រីរាជចុឡាមុនី.....
១០២.ភ្នំសុមនក្នុង.....យកក្បាល.....
១០៣.ទិត្យព.....យ.....
១០៤.ម...ក៏.....ប៊.....
១០៥.
១០៦.ព្រះ.....
១០៧.អ្នះ.....

ប្រែបទី ២

១. មណីវត្ថុបុរាណត្ថៃទ្វារ្យ.....ការប្រពាលរត្នកែវ.....
២. ស្លៀកពាក់កូនស្រីពីរនាក់ ពាក់មាសនៅកដៃ ចិញ្ចៀន.....
៣. ក្រែលែង ឱ្យទានទៅអ្នកដែលមកសូមដោយមហាសទ្ធា ប្រពន្ធ.....
៤. ស្លៀកពាក់គន់គួរមើលមានរូបឆោមឆើតឆាយឱ្យទានទៅអ្នកដែលមកសូមរួចហើយចេញផ្ទុស
៥. ប្រាថ្នាជាព្រះពុទ្ធមហាឧត្តម ទើបភិនិស្រ្តមចេញចាករត្នភូមិ ស្តាយបាត្រ
៦. ទាំងឡាយសំដៅទៅព្រៃភ្នំក្រំថ្មចង់ដើរស្វែងរកព្រះស្រីវត្ថុមហាធាតុប្រាថ្នាដើម្បីធ្វើកុសល
៧.ដល់សព្វព្រាហ្មណ៍ ផ្អែកនៅគល់ព្រះស្រីមហាពោធិ ទើបស្វែងរក ២៨.....
៨.នគរសុខោម័យ បាងឆ្នាំស្រីសជ្ជនាឡៃ ប្រាថ្នាឱ្យធម្មបូរា

๙.พระศรีรัตนมหาธาตุ ปลุกเนาวรัตน์^๑ พระศรีมหาโพธิ สร้างพิหาร
อาวาสอัน
๑๐.พระพุทธรูปอันงามพิจิตร ต้องจาริต^๒ ไว้ในที่นี้ กระทำกุฎีอาศรมบท
อันอุดม พิเศษ-
๑๑. ขนักรัณหา ลางแห่งการกระทำ...แลมากระทำมหาสะพาน ปลุกดอกไม้ต้นใหญ่
หลายพรรณแก่กรม
๑๒. ...พระศรีมหาโพธิไว้คนแต่งเฝ้ารักษาหลายคร้ามี่ทั้งสวนหมากสวนพลูไร่นากร
๑๓. ...พทุภพพณทั้งหลาย เดือนดับ^๓ เดือนเพ็ญ^๔ วันอุโบสถปวารณาแต่งให้อุปัฏฐา-
๑๔. กตักน้ำล้างดินพระมหาเถรเถร ภิกษุสงฆ์ทั้งหลาย ๐ ลางแห่งปลุกมหาตำหนัก
ศาลา มหาตร-
๑๕. พัง มหาเจดีย์ ปลุกพระศรีมหาโพธิ กระทำมหาพุทธรูป ลางแห่งตลาดซื้อสัตว์
ทั้งหลาย ไป-
๑๖. รส^๕ อันเป็นต้นว่า คนอีกแพะแลหมูหมาเปิดไถ่ทั้งหานนกหกปลาเนื้อฝูงสัตว์
ทั้งหลาย
๑๗. โปรสสัตว์ที่มีรูปโฉมงามอีกฉลักสันทอนงาม ฉลักพระพุทธรูปในต้นไม้อินทนิ-
๑๘. ลที่ดงโปรสช้างในเขานางตายเอาช้างไปบูชาพระเป็นเจ้าโปรสที่นั่น ลางแห่ง
ที่ชุมนุม พระมหาธา-
๑๙. คูปืนเจ้าอันใหญ่ทั้งหลายตรธานเป็นป่าเป็นดงสมเด็จพระมหาเถรศรีศรัทธา
ราชจุฬามณีเป-
๒๐. นเจ้าเอาคนเข้าไปเลิกไปก่อกระทำพระมหาธาตุหลวง^๖ คิน พระมหาธาตุ
ด้วยสูงเกล้าสิบห้าวาไม้

^๑ ปลุกเนาวรัตน์ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่า หมายถึงการฝัง
ลูกนิมิตทั้ง ๙ ลูก แต่กริยวิไลด์สันนิษฐานว่าหมายถึงพระเจดีย์ ๙ องค์

^๒ ต้องจาริต ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร อธิบายว่าเป็นภาษาถิ่นล้านนา แปลว่า
สลักจารึก

^๓ เดือนดับ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร อธิบายว่า หมายถึงวันสิ้นเดือน คือ แรม
๑๔ ค่ำ ของเดือนคี่ หรือแรม ๑๕ ค่ำ ของเดือนคู่

^๔ เดือนเพ็ญ หมายถึง วันเดือนเต็ม คือ พระจันทร์เต็มดวง วันขึ้น ๑๕ ค่ำ (เพ็ญ ภาษา
เขมร แปลว่า เต็ม)

^๕ โปรส หมายถึง ปลดปล่อย

^๖ พระมหาธาตุหลวง น่าจะหมายถึง พระปฐมเจดีย์ ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดนครปฐม

- ៩.ព្រះស្រីវត្តមហាធាតុ ដានវរត្ថព្រះស្រីមហាពោធិ សង្ឃិហរអាវាសដែល
- ១០.ព្រះពុទ្ធរូបដ៏ល្អវិចិត្រ ត្រូវតាមទម្លាប់ទុកនៅកន្លែងនេះ ធ្វើកុដិអាស្រម
ឧត្តមពិសេស
- ១១. ពេកណាស់ នៅកន្លែងខ្លះធ្វើ.....ធ្វើមហាស្ថាន ដាំដើមផ្កាធំៗ ច្រើនពូជ
ច្រើនបែបណាស់
- ១២.ព្រះស្រីមហាពោធិទុកខ្ញុំនៅទំនុកបម្រុងច្រើនគ្រួសារ មានទាំងស្លូនច្បារចម្ការស្លា ចម្ការម្លូ
ទាំងស្រែ
- ១៣.គ្រប់ពូជទាំងឡាយ ថ្ងៃដាច់ខែ ថ្ងៃខែពេញ ថ្ងៃសីល បរាណឱ្យចាត់ឧបដ្ឋាក
- ១៤. ដងទឹកលាងជើងព្រះមហាថេរានុថេរ ភិក្ខុសង្ឃទាំងឡាយ ០ កន្លែងខ្លះសង់មហាដំណាក់សាលា
មហាត្រពាំង
- ១៥. មហាចេតិយ ដាំដើមព្រះស្រីមហាពោធិ ធ្វើមហាពុទ្ធរូប កន្លែងខ្លះទិញសត្វទាំងឡាយដោះទៅអស់
ទាំងផ្សារ
- ១៦. ដូចជា មនុស្ស ពពែ ជ្រូក ឆ្កែ ទា មាន់ ក្ដាន បក្សបក្សី ត្រី សត្វសាច់ ហ្នឹងសត្វទាំងឡាយ
- ១៧. ប្រោសសត្វជាមាន់រូបឆោមល្អ ឆ្នាក់ចម្លាក់ល្អមើល ឆ្នាក់ព្រះពុទ្ធរូបនៅដើមឈើឥន្ទនិល
- ១៨. នៅព្រៃប្រោសដំរីនៅភ្នំណាងតាឃ្លាដំរីទៅបូជាព្រះជាម្ចាស់ប្រោសនៅទីនោះ កន្លែងខ្លះជាទីជុំនុំ
ព្រះមហាធាតុ
- ១៩. ជាម្ចាស់ដ៏ធំទាំងឡាយអន្តរធានជាព្រៃជាភ្នំក្រំថ្ម សម្តេចព្រះមហាថេរស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីជា
- ២០. ម្ចាស់បញ្ជូនខ្លួនចូលទៅលើកទៅក្រៅធ្វើព្រះមហាធាតុហ្នឹងឱ្យជាដូចដើម ព្រះមហាធាតុដោយ
កម្ពស់កៅសិបប្រាំព្យាមដើមឈើនៅ

๒๑. เหนือพระธาตุหลวงไชร์สองอ้อมสามอ้อมพระศรีราชจุพามุนีเป็นเจ้าพยายามให้แผ้วแ-
 ๒๒. ลัวจึงก่ออิฐขึ้นเจ็ดวาสทายปูนแล้วบริวารณพระธาตุหลวงก่อใหม่เก่า
 ด้วยสูงได้ร้อยสอ-
๒๓. งวาชอมเรียกพระธม^๑ นั้นแล ๐ สถิตครึ่งกลางนครพระกฤษณ^๒ ๐ เมื่อจักสทาย
 ปูนในกลางป่า
๒๔. นั้นหาปูนยากหนักหนา หาปูนมิได้ พระศรีราชจุพามุนีเป็นเจ้า จึงอธิษฐานว่าดังนี้
๒๕.กูแลยังจักได้ดรัสแก่สรรพเพญ์เดญ์ณเป็นพระพุทธรูปว่าไชร์ จงให้พบปูน ค-
๒๖. รันกูอธิษฐานบัดเมงแห่งนั้นดายกลายพบโป่งปูน อนึ่งทายาดหนักหนา เอามาสทา-
๒๗. ยพระธาตุ ก่อใหม่เก่าแล้วเอามาต่อพระพุทธรูปหินอันหักอันพังบริวารณแล้ว ปูนก็
๒๘. ยังเหลือเลย ๐ พระมหาธาตุหลวงนั้นกระทำปาฏิหาริย์อัศจรรย์หนักหนา และมี
 พระธา-
๒๙. ดอันใหญ่ล้อมหลายแถม ๐ ก่อทั้งมหาพิหารใหญ่ด้วยอิฐเสร็จบริวารณแล้ว จึงไป
๓๐. สืบค้นหาเอาพระพุทธรูปหินเก่าแก่แต่บุรา^๓ ด้วยไกลชั่วสองสามคืน เอามา
 ประดิษฐานไว้
๓๑. ในมหาพิหาร ลางแห่งได้คอได้ตน ลางแห่งได้ผมได้แขนได้อก ลางแห่งได้หัวตกไกล
๓๒. แลสี่คนหา เอามาจึงได้ ๐ ลางแห่งได้แข้งได้ขาลางแห่งได้มือได้ตีน
 ย่อมพระหินอันใหญ่
๓๓. ชักมาด้วยล้อด้วยเกวียน เจ็นเข้ามาในมหาพิหารเอามาต่อติดประกิดด้วยปูน
 มีรูปโฉมพรรณอัน
๓๔. งามพิจิตรดั่งอินทนิรมิตเอามาประกิดชิดชนเป็นตนพระพุทธรูปอันใหญ่ อันถ้าว อัน
๓๕. งาม งามหนักหนา เอามาไว้เต็มในมหาพิหารเรียงหลายถ้อง ช้องงามหนักหนาแถม
๓๖.ในมณิเทศ^๔ ในปาดลือบุตรนคร^๕ ไกลฝั่งน้ำอโนมานที่^๖ พระศรีรัตน
 มหาธาตุเป็นเจ้าชื่อศรีธาตุก-

^๑ พระธม แปลว่า พระใหญ่ ในที่นี้หมายถึง พระมหาธาตุหลวง หรือ พระปฐมเจดีย์
 ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดนครปฐม

^๒ นครพระกฤษณ น่าจะหมายถึงเมืองนครปฐมโบราณ ปัจจุบันคือ จังหวัดนครปฐม

^๓ พระพุทธรูปหินเก่าแก่แต่บุราณ น่าจะหมายถึง พระพุทธรูปหินสมัยทวารวดี
 ที่ชำรุดเสียหาย

^๔ มณิเทศ น่าจะหมายถึง มัชฌิมประเทศ คือ บริเวณภาคกลางของประเทศอินเดีย

^๕ ปาดลือบุตรนคร ปัจจุบันคือเมืองปัตตะ ในประเทศอินเดีย

^๖ อโนมานที่ แม่น้ำอโนมาในประเทศอินเดีย

- ២១. លើព្រះធាតុហ្នងនោះពីរឱបបីឱបព្រះស្រីរាជចុឡាមុនីជាម្ចាស់ខំប្រឹងឱ្យគេកាប់ឆ្ការ
- ២២. រួចហើយទើបឱ្យកត់ដួខ្ពស់ឡើងប្រាំពីរព្យាមលាបកំបោរបរិបូណ៌ហើយព្រះធាតុហ្នង^១ ចាស់និងកថ្មី
នោះកម្ពស់ចូលគ្នាមួយរយពីរ
- ២៣. ព្យាម ខមហៅថាព្រះងង្គំ នោះហោង ០ ស្ថិតនៅកណ្តាលនគរព្រះក្រសែណ៍^២ ពេលនឹង
លាបកំបោរនៅកណ្តាលព្រៃ
- ២៤. នោះពិបាករកកំបោរពេកណាស់ រកកំបោរមិនបាន ទើបព្រះស្រីរាជចុឡាមុនីជាម្ចាស់តាំងអធិដ្ឋន
ដូច្នេះ
- ២៥. បើសិនអញនឹងត្រាស់សព្វញ្ញតញ្ញាណជាព្រះពុទ្ធមែនដូចវាថានោះសូមឱ្យរកឃើញកំបោរ
- ២៦. លុះអញអធិដ្ឋានបានមួយស្របក់ ក្លាយជារកឃើញអណ្តូងកំបោរដ៏ឆ្លើមនៅកន្លែងនោះហោង
យកមកលាប
- ២៧. ព្រះធាតុទាំងកថ្មីនិងកចាស់ហើយ យកមកតភ្ជាប់ព្រះពុទ្ធរូបសិលាដ៏បែកបាក់ឱ្យបរិបូណ៌ឡើង
កំបោរក៏
- ២៨. នៅសល់នៅឡើយ ០ ព្រះនហាធាតុហ្នងនោះធ្វើបាធិហរិយ៍អស្ចារ្យពេកណាស់ ហើយមានព្រះ
- ២៩. ធាតុដ៏ធំព័ទ្ធជុំវិញជាច្រើន ០ កទាំងមហាវិហារដ៏ធំអំពីតង្គ្រេចបរិបូណ៌ហើយទើបទៅ
- ៣០. សើរើរកព្រះពុទ្ធរូបសិលាចំណាស់តាំងពីបុរាណកាល នៅចម្ងាយ (ធ្វើដំណើរ) ពីរយប់បីយប់យក
មកប្រតិស្ឋាន
- ៣១. នៅមហាវិហារ នៅកន្លែងខ្លះបានក កន្លែងខ្លះបានខ្លួន កន្លែងខ្លះបានសក់ បានដៃ កន្លែងខ្លះបាន
ក្បាលដ៏ធ្លាក់ទៅឆ្ងាយ
- ៣២. ត្រូវប្រើមនុស្សបួននាក់ទៅសែង ទើបជញ្ជូនមកបាន ០ កន្លែងខ្លះបានកំភួនជើង បានជើង កន្លែងខ្លះ
បានដៃ បានជើង សុទ្ធតែព្រះសិលាដ៏ធំ
- ៣៣. ទាញមកដោយសារកង់ដោយសាររទេះ អូសចូលមកក្នុងមហាវិហារយកមកតភ្ជាប់ដោយសារ
កំបោរ មាន រូបនោម ពណ៌ដ៏
- ៣៤. ល្អវិចិត្រប្រដូចតន្ត្រីនិម្មិតយកមកប្រកិតជិតជល់ជាអង្គព្រះពុទ្ធរូបដ៏ធំ ដ៏ធំល្អម ដ៏ល្អម
- ៣៥. ល្អពេកណាស់ យកមកទុកពាសពេញខាងក្នុងមហាវិហារ រៀងរាបជាច្រើនជួរ ច្រើនចន្លោះ ល្អជា
ក្រៃលែង ។
- ៣៦. នៅមជ្ឈិមទេស នៅបាតលីបុត្រនគរ នៅជិតត្រីចន្លើអនោមានទី ព្រះស្រីវត្តមហាធាតុថៅឈ្មោះ
ស្រីធានញ្ចក-

^១ សព្វថ្ងៃនេះហៅថា ព្រះបរមចេតិយ ។
^២ សព្វថ្ងៃនេះហៅថា ព្រះបរមចេតិយ ។
^៣ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តនគរបរម ។

๓๗. ดกา^๑ ๐ พระกฤษณ์^๒ พระ...หากประดิษฐาน ๐ พระกฤษณ์นั้น คือตน
พระมหาสามีสรีรธา จุฬามนีสรีรัตนลง-
๓๘. กาที่ปเป็นเจ้า คือตนพระราม^๓ พระนารายณ์^๔ เทพยุดิ หากเที่ยวในสงสารภพ
อันโกล^๕ เกิดไปมาแล ๐ เมตไตร-
๓๙. โย^๖ โคตรโม^๗ คาลานี้ มีแห่งมหานิทาน^๘ แล ๐ พระเจดีย์สูงใหญ่ รอบนั้น
ฉลักหินทำร้อยชาติ^๙ ดิเรก^{๑๐} งา-
๔๐. มพิจิตรหนักหนาแก่กม ตรุก^{๑๑} มล้างเอาทองตรธาน ๐ สมเด็จพระมหาสามี
จากแต่สี่หลมาเอาฝูง..
๔๑. คหบดีแบกอิฐแต่ต่ำขึ้นไปกระทำพระเก้าท่าน^{๑๒} คีนบริวารณ^{๑๓} ด้วยศรัทธา
ยังเอาพระ
๔๒. สรีรัตนมหาธาตุสองลูก แต่สี่หลมาประดิษฐานที่นั่นโสด บัมคณนาถ์เลย ๐
ล้างแห่งค..ก
๔๓.ใกล้ฝั่งน้ำมาวลิกคงคา ที่พระพุทธเป็นเจ้าปุจรามัน^{๑๔} ประดิษฐาน
พระเกศธาตุ^{๑๕} พระ

^๑ ศรีธัญญกดา หมายถึง ชื่อพระเจดีย์ในศรีธัญญกดา ปัจจุบันอยู่ในแคว้นอันธรประเทศ ประเทศอินเดีย

^๒ พระกฤษณะ วัชรบุรุษของอินเดียโบราณ ต่อมาได้รับการยกย่องเป็นอวตารปางที่ ๘ ของพระวิษณุ (พระนารายณ์)

^๓ พระราม วัชรบุรุษของอินเดียโบราณ ต่อมาได้รับการยกย่องเป็นอวตารปางที่ ๗ ของพระวิษณุ (พระนารายณ์)

^๔ พระนารายณ์ หรือ พระวิษณุ เป็นเทพเจ้าสำคัญในศาสนาฮินดู มีหน้าที่ดูแลโลก

^๕ อันโกล หมายถึง ทองเที่ยว

^๖ เมตไตรโย หมายถึง พระศรีอาริย์เมตไตรย

^๗ โคตรโม หมายถึง พระโคตมพุทธเจ้า

^๘ มหานิทาน น่าจะหมายถึงคัมภีร์พุทธประวัติ เช่น สัมปิณดมหานิทาน หรือ โสทัตถกมหานิทาน

^๙ ห้าร้อยชาติ หมายถึง นิบาตชาดก ซึ่งเป็นอดีตชาติของพระพุทธเจ้า จำนวน ๕๕๗ ชาติ

^{๑๐} ดิเรก หมายถึง ที่ใกล้ฝั่ง

^{๑๑} ตรุก หมายถึง ชาวอินเดียที่นับถือศาสนาอิสลาม หรือ ชาวเคอร์ก ซึ่งนับถือศาสนาอิสลามและได้เข้าทำลายล้างพุทธสถานต่างๆ ในประเทศอินเดีย

^{๑๒} พระเก้าท่าน ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นครอธิบายว่าหมายถึง พระเจดีย์ ๙ องค์ มีองค์ใหญ่อยู่กลาง และมีองค์เล็กอยู่ตามทิศทั้งแปด

^{๑๓} บริวารณ หมายถึง บริวาร

^{๑๔} จรามัน หมายถึง แผ่นหนัง

^{๑๕} พระเกศธาตุ หมายถึง เส้นผมของพระพุทธเจ้า

- ៣៧. តកា^១ ០ ព្រះក្រិសណព្រះ...ជាអ្នកប្រតិស្ឋាន ០ ព្រះក្រិសណនោះគឺជាខ្លួនព្រះមហាសាមី ស្រីស្រទ្វា រាជបុត្រាមុនី រត្នលង-
- ៣៨. កាជាម្ចាស់ គឺខ្លួនព្រះរាមព្រះនារាយណ៍ទេពច្យុតិមកអន្តោលនៅសង្ខារភពិលកើតវិលស្លាប់ ហោង ។ ម៉ែត្ត
- ៣៩. យោគោត្តមោគាថានេះ មាននៅមហានិទានហោង ០ ព្រះមហាចេតិយដែលស្ថិតនៅជិតមាត់ ទន្លេ នេះ ធំខ្ពស់ហើយមានចម្លាក់សិលាព័ទ្ធជុំវិញជារូបព្រះ ៥០០ ជាតិ
- ៤០. ល្អវិចិត្រក្រៃលែង ។ ពួកត្រកបានទំលាយយកមាសអន្តរធាន ០ សម្តេចព្រះមហាសាមីចៅ ចេញចាកពីសិហល បបួលពួក
- ៤១. ...លិសែងឥដ្ឋពីវាលទាបឡើងទៅធ្វើព្រះទាំង ៩ ឱ្យបរិបូណ៌ដូចមុនដោយសទ្វា ថែមទាំងព្រះ
- ៤២. ស្រីវត្តមហាធាតុពីរអង្គ ពីសិហលមកប្រតិស្ឋាននៅទីនោះហោងដែលមិនអាចគណ្តាឱ្យល្អិតល្អន់ បានទេ ០ នៅកន្លែងខ្លះ
- ៤៣. ក្បែរត្រើយទន្លេមារលិកគង្គា ដែលព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ក្រាលកន្ទេលស្បែកប្រតិស្ឋានព្រះកេសធាតុព្រះ

១១៩ ស្រីធាញ្ចកតកា គឺជាព្រះចេតិយនៅស្រីធាញ្ចកតកា សព្វថ្ងៃនេះនៅប្រទេសឥណ្ឌា ។

๔๔. ..ธาตุพระบริโกธธาตุ พระศรีรัตนมหาธาตุเรียกชื่อมหิยังคณะมหาเจดีย์^๑ แล ๐
พระเป็นเจ้า
๔๕. .นั้นเสด็จปาฏิหาริย์อัศจรรย์แก่กม ๐ บัลลังก์พระมหาธาตุพังฝ่ายบูรพทิศสิบสาม
วา กุมิ
๔๖. ศรัทธาพยายามขันธรูปประกิดเข้าจาทายปูนมีถ่องถ้วน ๐ เมื่อทาสปูนแต่ยอด
แก่กม เถิดขึ้นสูง
๔๗. ใหญ่ขวางงามดังเขาไกรลาส คงต่อตีนต่อมือต่อทั้งคนพระพุทธรูปหลายแห่ง
ทำโหน่ง^๒ ก่อแ-
๔๘. ลัวเป็นตนพระพุทธรูปหินงามแก่กม ๐ กุหาภใช้คนถูกระทำการบุญสมภาร
วันเดียวยี่สิบแปดการ
๔๙. พระมหาธาตุเป็นเจ้าจึงเสด็จปาฏิหาริย์หนักหนาดังน้ำมหาสมุทรระลอกดังฝนตกท่า
๕๐. ใหญ่รัศมีลางอันดังพรรษจรวดสวย^๓ สุภาดูกานุษบธรา^๔ รัศมีลางอันเลื่อม
๕๑. ดังดวงดาวคำเลื่อมดังน้ำทองไหลจรัสไปทุกแห่ง รัศมีอันลางขาวดังด.
๕๒. ...กรัตนดังดอกซ้อน^๕ ดอกพุด เห็นแก่ดาต้ายทั่วจักรวาลพระเกศธาตุเสด็จมีห-
๕๓. มู่หนึ่งชี้ดัง สายฟ้าแมลงดังแถวน้ำแล่นในกลางหาวอัศจรรย์ ๐ สิ่งหนึ่งเห็นตะวัน
๕๔. ...ออกเขียวดังสูงเฝ้าหม้อเฝ้าไท ๐ พระคิวดาตุ^๖ เสด็จจากเจดีย์ทองพุ่งขึ้นไปยัง
๕๕.เห็นดังตะวันส่องอันเรืองไสงามหนักหนาแพ้วระอาทิตย์ พิศดูพระ
๕๖. คิวดาตุประมาณเท่ากลองเงินอันใหญ่รอบนั้นด้วยกว้างแสงจรัสโอภาแลประหลาดค-
๕๗. วรแล้วมีฉัพพรรณรังสีเหลือือง แดง ดำ เขียว ขาว ภาวจรัส ส่องในโลกธาตุทุกแ-
๕๘. ห่งปาฏิหาริย์แต่แดดอุ้นถึงสองชั้นฉายจักใกล้เที่ยง ชาวสีหล^๗ ทำบ้าน
ข้ามน้ำคงคา
๕๙. พายมาสาธุการเสียงร้องมีโกลาหลหนักหนาเขาอาราธนาพระ บรมิ เสด็จลงมา เขาให้กุ
๖๐. อาราธนาพระจึงลงมาประทับณิณรอบพระเจดีย์ทอง แล้วผยองขึ้นเมื่อเล่า ๐
กุมิศรัทธาหนัก

^๑ มหิยังคณะมหาเจดีย์ เจดีย์สำคัญในเกาะลังกา

^๒ โหน่ง หมายถึง หอนิ่ง

^๓ พรรษจรวดสวย หมายถึง ฝนชะซ่อมะม่วง

^๔ สุภาดูกานุษบธรา หมายถึง ธารณีสีสะอาดประดุจดอกไม้

^๕ ดอกซ้อน หมายถึง มะลิซ้อน

^๖ พระคิวดาตุ หมายถึง กระดูคอของพระพุทธเจ้า

^๗ ชาวสีหล หมายถึงชาวลังกา

៤៤. ធាតុព្រះបរិភោគធាតុ ព្រះស្រវត្ថមហាធាតុដ៏មាននាមមហិយង្គណមហាចេតិយ^១ ហោង ។
ព្រះជាម្ចាស់
៤៥. នោះស្តេចបាធិហរិយ៍អស្ចារ្យក្រែលែង ០ បង្ខំព្រះមហាធាតុខាងបូពិទិសបាក់ជ្រុះមក ១៣
ព្យាម អញមាន
៤៦. សទ្ធាខំប្រឹងភ្ជាប់គង្គប្រកិតតូលគ្នា លាបកំបោរដោយសព្វគ្រប់កន្លែង ពេលលាបកំបោរពីចុងកំពូល
ដល់ជើង
៤៧. ធំខ្ពស់ល្អដូចភ្នំកែលាស ខំតជើងតដៃតទាំងខ្លួនព្រះពុទ្ធរូបច្រើនកន្លែង ធ្វើហោណាំង
៤៨. កជាអង្គព្រះពុទ្ធរូបសិលាល្អក្រែលែង ០ អញប្រើខ្លួនអញឯងធ្វើបិញ្ញសម្ភារ ២៨ យ៉ាងក្នុងមួយថ្ងៃ
៤៩. ទើបព្រះមហាធាតុព្រះជាម្ចាស់ស្តេចបាធិហរិយ៍អស្ចារ្យ ប្រដូចទឹកនៅក្នុងមហាសមុទ្រជារលក
ដូចភ្លៀងធ្លាក់មេធំ
៥០. រស្មី (ព្រះធាតុ) អង្គខ្លះដូចភ្លៀងច្រូចស្វាយសោភាណាកាដូបស្សធារាវស្មី (ព្រះធាតុ) អង្គខ្លះ
៥១. រលោងរលើបដូចផ្កាយមាស រលោងបំពែងដូចទឹកមាសហូររលាញ់ពន្លឺទៅគ្រប់កន្លែង រស្មី
(ព្រះធាតុ) អង្គខ្លះ សដូច...
៥២. ...រត្នដូចផ្កាពុទ្ធតម្រូតគ្របក ឃើញច្បាស់និងភ្នែកដេរដាសពេញចក្រវាល ព្រះកេសធាតុស្តេច
មកមាន
៥៣. មានក្រុមមួយប្រដូចផ្នែកបន្ទោរពព្រាត ប្រដូចខ្សែទឹកលោតលេងនៅកណ្តាលអាកាសជាទី
អស្ចារ្យ ០ មួយភាគឃើញដូចថ្ងៃ
៥៤. ...ចេញខ្សែវប្រដូចជើងក្រានដុតនេះឆ្នាំងនេះក្រឡ ០ ព្រះតិវ៉ាធាតុស្តេចចេញពីចេតិយមាសផុស
ឡើងនៅកាន់
៥៥. ឃើញដូចថ្ងៃទាំងរស្មីស្រស់បំព្រងពេកផ្កាព្យាពន្លឺព្រះអាទិត្យ គន់គូរមើល
៥៦. ព្រះតិវ៉ាធាតុប្រហែលជាប៉ុនស្តរប្រាក់ដ៏ធំទូលាយ មានអ្សីឌីភាសទៅជុំវិញឃើញចម្លែកល្អមើល
៥៧. ដោយសារឆព្វណ្ណអ្សី លឿង ក្រហម ខ្មៅ ស ប្រភស្សរ ឆ្កុះលោកធាតុគ្រប់
៥៨. កន្លែងធ្វើបាធិហរិយ៍តាំងពីកំដៅព្រះអាទិត្យក្តៅសង្កន់ហូតដល់ពីរជាន់ឆាយ មិនស្តេចចុះមក
គេឱ្យអញ
៦០. អារាធនា ទើបព្រះធាតុចុះមកធ្វើប្រទក្សិណជុំវិញព្រះចេតិយមាស ហើយហោះហើរឡើងទៅ
ដូចដើម ០ អញមានសទ្ធាពេកណាស់

^១ ឈ្មោះព្រះចេតិយនៅក្នុងប្រទេសលង្កាសព្វថ្ងៃនេះ ។

๖๑. หนากูจึงทอตน กูโยยทานให้ชีวิตขาด ว่าจักทำศานาในลงกาทวีป จักฟังคำพระ
๖๒. เป็นเจ้า^๑ ทุกอันแล ๐ พระเป็นเจ้าจึงลงมาฉวยครอบสุวรรณเจดีย์ รัศมี
กระเลียงงามหนัก
๖๓. หนา...ดั่งกงเกวียนแก้ว แล้วพระศิวาธาตุเจ้าจึงเสด็จเข้าไปในโกศทอง ฟุ้งพระธาตุ(ที่
๖๔. งหลาย)จึงเข้ามาสู่พระเจดีย์พอดังเพลิงฟ่านเข้ามาสู่ร่งนั้นแล ๐ กุจิจุลขึ้นอัญชลี
๖๕. ๐ ค่อยมาถึงในที่นี้ โยธาพระศรีรัตนมหาธาตุ^๒ เจ้ากู ๐ ลูกหนึ่งมีพรรณงาม
ดั่งทองรัศมีเท่า
๖๖. ลูกหมาก.....เสด็จมาแต่กลางหาว ลงมาฉวยครอบตนท่านแล จึงเสด็จขึ้นอยู่เหนือหัว
๖๗. แล พระรัตนธาตุจึงเสด็จมาอยู่กึ่งหน้าผากพระศรีศรัทธาจุฬามณีศรีรัตนลงกาที-
๖๘. ป จึงยอสองมือรับเอาแลไหว้ พระเศษธาตุเส้นหนึ่งเลื่อมงามคว่างมาแต่บนสะพัดเห-
๖๙. นือหัวพระศรีศรัทธาจุฬามณีอินศรัทธาน้ำตาถึงตกหนักหนา บุชาทั้งตน
ออก เข้าของทั้ง-
๗๐. งหลายบมิว่าถี่เลย ๐ ชาวสี่หลทั้งหลายเห็นอัศจรรย์ดังอัน เขาจึงขึ้นทอตน
๗๑. ไหว้คันทพดเบญจางค^๓ นอนพักช้งดิน พระศรีศรัทธาจุฬามณี คนทั้งหลายไหว้ค-
๗๒. นเต็มแผ่นดิน อุปมาดั่งเรียงท่อนอ้อยไว้มากตามด้ายเต็มทีสถานนั้นแล ๐ เขาจึง
๗๓. ขึ้นบังคม ลางคนว่าเจ้าราชกุมารมหาสามีนี้น้อยพุทธางค^๔ จจริงแลหนอ ๐ เขาจึง
เอาน้ำมาล้างดิน
๗๔. พระมหาสามี สู้เอาน้ำกิน ขุดเอาดินที่มหาสามีศรีศรัทธาจุฬามณีเหยียบที่ใด
ยอดินที่นี้-
๗๕. น ขุดเอาดินที่นั้นชันกันเข้าไปไหว้ บุชา ๐ รุ่งนั้นพระมหาธาตุสองลูกเรื่อง...ด-
๗๖. .ดาวค่อยเสด็จไปกลางหาวก่อน พระศรีศรัทธาจุฬามณี จึงข้ามน้ำคางคาไป...ช-
๗๗. วคีนหนึ่ง พระเจ้าเสด็จเข้าไปในโกศ ๐ สรงแล้วเมื่อรุ่งจึงเสด็จออกอยู่บัดแมง
ให้คนทั้ง-

^๑ พระเป็นเจ้า หมายถึง พระพุทธเจ้า ในที่นี้หมายถึงพระบรมสารีริกธาตุ

^๒ โยธาพระศรีรัตนมหาธาตุ หมายถึง บริวารของพระบรมสารีริกธาตุ

^๓ เบญจางค หมายถึง การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์

^๔ หน่อพุทธางกูร ในที่นี้หมายถึง หน่อพระพุทธเจ้า

- ៦១. ទើបអញសន្ធិងខ្លួនអញឱ្យជីវិតជាទាន ហើយនិងនៅប្រតិបត្តិព្រះសាសនានៅលង្កាទីប នឹងប្រព្រឹត្តតាមពុទ្ធវិច្ឆនៈ
- ៦២. ដោយសព្វគ្រប់ហោង ០ ទើបព្រះធាតុចុះមកវិញរង់ជុំវិញសុពណ៌ចេតិយរស្មីផ្នែកល្អមើលពេកណាស់
- ៦៣. ដូចកង់រទេះកែវ ហើយព្រះគឺវាធាតុនៅស្តេចចូលទៅក្នុងកោដ្ឋមាសក្រុមបរិវារព្រះធាតុ
- ៦៤. ចូលមកក្នុងព្រះចេតិយ ដូចគ្នានឹងឃុំហើរព្រូចូលក្នុងសំបុក ០ ទើបអញងើបឡើងអញ្ជូលី
- ៦៥. យោធា(បរិវារ) ព្រះស្រីវត្តមហាធាតុម្ចាស់អញមកដល់កន្លែងនេះ ០ មួយអង្គមានពណ៌ល្អដូចមាសរស្មីស្មើនិង
- ៦៦. ផ្លែស្លា...ស្តេចមកបីកណ្តាលអាកាស ចុះមកវិលវល់ជុំវិញខ្លួនលោក (ព្រះមហាថេរ) ហើយស្តេចឡើងគង់លើក្បាល
- ៦៧. ហោង ទើបព្រះវត្តធាតុស្តេចមកគង់ពាក់កណ្តាលថ្ងាសព្រះស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីវត្តលង្កាទីប
- ៦៨. ទើបលើកដៃទាំងពីរទទួលយកមកសំពះ ព្រះកេសធាតុមួយអង្គរស្មីរលឹបរលោងអណ្តែតរហេលរហាលពីលើ មករហើយលើ
- ៦៩. ក្បាលព្រះស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីសទ្ធាត្រេកអរ លុះត្រាតែស្រក់ទឹកភ្នែកសស្រាក់ធ្វើបូជាទាំងខ្លួនទាំងដើមទ្រូង ទាំងចង្កង់ ទាំងអស់ដែល
- ៧០. មិនអាចពណ៌ឱ្យល្អិតល្អន់ បានឡើយ ០ អ្នកសិ ហលទាំងឡាយឃើញអស្ចារ្យដូច្នោះ ទើបគេសន្ធិងខ្លួន
- ៧១. សំពះគាល់បញ្ចង្គប្រតិស្ឋឌីបជើងព្រះស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនី អ្នកទាំងឡាយសំពះគាល់
- ៧២. ពាសពេញផែនដីឧបមានដូចរៀបកំណាត់អំពៅយ៉ាងស្តុកស្តម្ភទាំងភូមិស្ថាននោះហោង ០ ទើបគេ
- ៧៣. ឡើងបង្គំអ្នកខ្លះថា ថោរាជបុត្រមហាសាមីនេះប្រាកដជាពូជពង្សពុទ្ធាងកូរពិតមែន ០ ទើបគេយកទឹកលាងជើង
- ៧៤. ព្រះមហាសាមីហើយយកមកជីក ជីកដីដែលមហាសាមីស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីជាន់នៅកន្លែងណា ដ៏មានស្នាម ជើងនោះ
- ៧៥. ជីកដីនៅកន្លែងនោះយកទៅសក្ការៈបូជា ០ ព្រឹកឡើងព្រះមហាធាតុពីរអង្គបញ្ចាំងពន្លឺ...
- ៧៦. ដូចផ្កាយស្តេចឡើងទៅកណ្តាលអាកាសមុន បានជាព្រះស្រីសទ្ធារាជចុឡាមុនីឆ្លងទន្លេគង្វាទេ...
- ៧៧. អស់ពេលមួយយប់ ព្រះជាម្ចាស់ស្តេចចូលក្នុងកោដ្ឋ ០ ស្រោចស្រង់រទេះហើយ នៅពេលព្រលឹមស្តេចចេញមក មួយស្របក់ ដើម្បីឱ្យអ្នក

๗๘. งหลายเห็นศรัทธาสาธุการแล จึงเสด็จขึ้นเรื่องเท่างจักรกลึงไปกลางหาว ผู้...
๗๙. เจดีย์ทองที่เก่า รัศมีถูกขานต้องพรายเรืองงามชิงแสงพระอาทิตย์เมื่อพุ่งขึ้น
๘๐. พระเป็นเจ้าที่นั่นปาฏิหาริย์ได้สามสิบเอ็ดวัน ๐ เขียมพระเป็นเจ้าปาฏิหาริย์ด-
๘๑. งอัน เพื่อก็กให้สำแดงแก่คนทั้งหลายให้ไปช่วยยอธรรม^๑ ในลงกาทวีป
๘๒. เป็นมหากุศลอันใหญ่ให้ปรากฏแก่พุทธศาสน์ ๐ ลงแห่งไปถึงอารัญญ^๒ นอกเมื-
๘๓. องกำแพง ไชวสีหลจึงประดับ ธช^๓ ปฎาก^๔ ที่ปฐปคันธมาลา เขาจึงนบพระมหา..
๘๔. ธาตุ ด้วยยศบริพารมากมายหลวงหลายอันไปถัดมหา.....เถร..
๘๕. เถรมีหมู่สังฆเถร อันทรงธุดงค์ศิลา พระมหาสามือ.....สี่
๘๖. ถัดฝูงอมตยราชเสนา อุบาสก อุบาสิกามีอาจคนนาเลย....สาท
๘๗. ทองเอาพระมหาทันธาคูมีพระ.ก.หนักหนาไซ้.....สามี่..
๘๘. พระมหาสามี่ศรีรัตนลงกาที่ป^๕..... ..
๘๙. ...ว .ง แพร...เท่ายอด.....อารยไม้ตรี^๖ ..
๙๐. ..วสมาธิคงตรงได้ดั้น.....ศรีรัตน.....
๙๑. ราชบุรมหานคร^๗ แห่ง.....นา.....
๙๒. ดิศรีรัตนธาตุได้..... ..
๙๓. พุทธรูปมุนียาวพรรณด..... ..
๙๔. ห้าแสนห้าหมื่น..... ..
๙๕. คนปมีอาจคนนา..... ..

^๑ ขอธรรม หมายถึง ขกธรรม เขตชุมชน

^๒ อารัญญ หมายถึง อรัญญิก

^๓ ธช หมายถึง ธง

^๔ ปฎาก หมายถึง ธงปฎาก

^๕ ตั้งแต่บรรทัดที่ ๘๘ จารึกต่อจากด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๐๗

^๖ อารยไม้ตรี น่าจะหมายถึง พระศรีอาริยมตไตรย

^๗ ราชบุรมหานคร น่าจะหมายถึงเมืองอนุราชปุระ เมืองหลวงเก่าของลังกา

- ៧៨. ទាំងឡាយឃើញដោយសទ្ធាសាធុការ ទើបស្តេចត្រឡប់វិលបញ្ចាំងភ្លឺប៉ុនកង់ចក្រប្រមៀលទៅ
កណ្តាលអាកាស ទៅកាន់....
- ៧៩. ចេតិយមានដូចដើម ។ រង្សីត្រូវព្រះចេតិយបង្កើតឆ្លើព្រោងព្រាតប្រណាំងឆ្លើព្រះអាទិត្យ ។
ពេលហើរឡើង នោះ
- ៨០. ព្រះជាម្ចាស់ធ្វើបាដិហារិយ៍បានសាមសិបមួយថ្ងៃ ០ ហេតុតែព្រះជាម្ចាស់
- ៨១. ធ្វើបាដិហារិយ៍ដូច្នោះ ដើម្បីឱ្យប្រចក្សដល់ជនទាំងឡាយឱ្យនាំគ្នាទៅទ្រទ្រង់ព្រះធម្មនោលង្កាទីប
- ៨២. កើតជាមហាកុសលដ៏ធំធេងឱ្យប្រចក្សដល់ពុទ្ធសាសនិក ០ កន្លែងខ្លះនៅឆ្ងាយដល់អារក្សិកនាយ
ខាងក្រៅ
- ៨៣. ស្រុកកាំពង្ស ទើបអ្នកសិហលតាក់តែងទង់បង្អួចប្រទីបចូបគន្ធមាណាទើបគេសក្ការះ
ព្រះមហា....
- ៨៤. ធាតុដោយយសបរិវារច្រើនកុះករ បន្ទាប់ពីមហា...ថេរ...
- ៨៥. ថេរ...មានសង្ឃថេរបរិស័ទ្ធដ៏ទ្រង់ផ្សងសីល ព្រះមហាសាមី...
- ៨៦. បន្ទាប់ពីក្រុមមុខមន្ត្រីរាជសេនា ឧបាសក ឧបាសិកា សែលមិនអាចគណនាបានឡើយ...
- ៨៧. មាស យកព្រះមហាទន្តធាតុ មានព្រះពេកណាស់ហោង.....សាមី
- ៨៨. ព្រះនហសាមីស្រីវត្ថុលង្កាទីប.....
- ៨៩.ស្មើនិងកំពូល.....អារ្យមៃត្រី.....
- ៩០.សមាធិគង់នៅគល់ដើម.....
- ៩១.រាទបុរះមហានគរ^១របស់.....
- ៩២.តិស្រីវត្ថុធាតុបាន.....
- ៩៣. ពុទ្ធរូបមុនីវែងពណ៌.....
- ៩៤. ប្រាំសែនប្រាំហ្នឹង.....
- ៩៥. មិនអាចគណនា

^១ ឈ្មោះទីក្រុងចាស់ របស់ប្រទេសលង្កា ។

จารึกปูนจิตขุนจอด
พุทธศักราช ๑๙๓๕

อักษร	ไทยสุโขทัย
ภาษา	ไทย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๓๕
จารึกอักษร	ด้านที่ ๑ มี ๓๗ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๔๐ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๑๙ บรรทัด
วัตถุที่จารึก	หินดินดาน
ลักษณะวัตถุ	หลักรูปใบเสมา (ชำรุด)
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	สท. ๑๕
	ประชุมศิลปจารึก ภาค ๑ เรียกศิลปจารึกหลักนี้ว่า “จารึกวัดพระมหาธาตุ (หลักที่ ๘ ข.)” ประชุมศิลปจารึกภาค ๓ เรียกศิลปจารึกหลักนี้ว่า “หลักที่ ๔๕” ส่วนนักอ่านจารึกต่างๆ ไปเรียกศิลปจารึกหลักนี้ว่า “จารึกปู้สบถหลาน”
พบเมื่อ	พุทธศักราช ๒๔๙๙
สถานที่พบ	ริมเสาเบื้องขวาหน้าวิหารหลวง ด้านหลังวิหารสูง วัดมหาธาตุอำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	หน่วยขุดแต่งและบูรณะเมืองสุโขทัย กองโบราณคดี กรมศิลปากร
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร กรุงเทพฯ
พิมพ์เผยแพร่	๑. ประชุมศิลปจารึก ภาคที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๑ พ.ศ. ๒๕๑๕ พ.ศ. ๒๕๒๑
	๒. ประชุมศิลปจารึก ภาคที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๐๘
	๓. จารึกสมัยสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๒๗
ประวัติ	เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๙ หน่วยขุดแต่งและบูรณะเมืองสุโขทัย กองโบราณคดี กรมศิลปากรได้ขุดแต่งบริเวณริมเสาด้านขวาหน้าวิหารกลางทางด้านหลังวิหารสูงในวัดพระมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ได้พบศิลปจารึกหลักนี้ กรมศิลปากรจึงมอบหมายให้ศาสตราจารย์จำ ทองคำวรรณ

សិលាចារឹកតាយុនចិតយុនចត

គ.ស. ១៣៩៦

បញ្ជីទិន្នន័យនៃសិលាចារឹក

អក្សរ	ថៃសុខោម័យ
ភាសា	ថៃ
សករាជ	ពុទ្ធសករាជ ១៩៣៥ / គ្រិស្តសករាជ ១៣៩២
ចារឹកអក្សរ	ជ្រុងទី ១ មាន ៣៧ បន្ទាត់ ជ្រុងទី ២ មាន ៤០ បន្ទាត់ ជ្រុងទី ៣ មាន ១៩ បន្ទាត់
ប្រភេទសិលា	ថ្មភាយ្យនប្បថ្មក្រចាប់
សក្ខីភាពសិលា	គោលរាងស្លឹកសីមា (ខូចខាត)
ទ្វារសិលា	ទទឹង ៣៧ សង់ទីម៉ែត្រ កម្ពស់ ៨៣ សង់ទីម៉ែត្រ កម្រាស់ ១៨ សង់ទីម៉ែត្រ
លេខសារលើកឈ្មួញ	សទ. ១៥ សៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹក ភាគទី ១ ហៅគោលសិលា ចារឹកនេះថា

“សិលាចារឹក វត្តមហាធាតុ (លេខ ៨ ខ.)” ។ សៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹក ភាគទី ៣ ហៅ “គោលសិលាចារឹក លេខ ៤៥” ។ ចំណែកអ្នកអានចារឹកជាទូទៅហៅថា “សិលាចារឹកតាយុនចត” ។

ចេញរកឃើញ

គ.ស. ១៩៥៦

កន្លែងរកឃើញ

វិមសសរខាងស្តាំផ្នែកខាងមុខវិហារហ្លួង ខាងក្រោយវិហារខ្ពស់ វត្តមហាធាតុ ស្រុកមឿង ខេត្តសុខោម័យ ។

អ្នករកឃើញ

ក្រុមកំណាយនិងអភិរក្សទីក្រុងសុខោម័យ ផ្នែកបុរាណវិទ្យា នាយកដ្ឋានសិល្បាករ

ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន

សារមន្ទីរជាតិ ព្រះនគរ ទីក្រុងបាងកក

ការបោះពុម្ពផ្សាយ

១. សៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹក ភាគទី ១, ឆ្នាំ ១៩៦៨, ១៩៧២ និង ១៩៧៨
២. សៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹក ភាគទី ឆ្នាំ ១៩៦៥
៣. សៀវភៅចារឹកសម័យសុខោម័យ ឆ្នាំ ១៩៩៤
៤. ប្រជុំពង្សាវតារច្បាប់ការពារនាគិសេក ភាគទី ៣, គ.ស. ១៩៩៦

ប្រវត្តិ

សិលាចារឹកតាយុនចិតយុនចត គឺជាសិលាចារឹកដែលមានសេចក្តីសំខាន់ពីព្រោះសិលាចារឹកនេះបាននិយាយអំពីលំដាប់ក្សត្រដែលគ្រប់គ្រងអាណាចក្រសុខោម័យយ៉ាងច្បាស់ណាស់ សិលាចារឹកនេះនាយកដ្ឋានសិល្បាករបានរកឃើញនៅពេលជួសជុលវត្តមហាធាតុនៅក្នុងក្រុងសុខោម័យឆ្នាំ ព.ស. ២៤៩៩ (គ.ស. ១៩៥៦) ។

เป็นผู้อ่าน จารึกปุขุนจิตขุนจอตือเป็นหลักฐานแสดงฐานะความเป็นเอกราชอีกครั้งหนึ่งของสุโขทัย ภายหลังจากที่พระมหาธรรมราชาที่ ๒ ทรงออกถวายบังคมยอมเป็นเมืองขึ้นแก่สมเด็จพระบรมราชาธิราชที่ ๑ (ขุนหลวงพะงั่ว) ในปีพุทธศักราช ๑๙๒๑ ดังปรากฏจารึกหลักนี้เป็นหลักฐานแสดงความเป็นพันธมิตรต่อกันระหว่างสุโขทัย และน่าน ซึ่งหากขณะนั้นสุโขทัยมิได้ดำรงความเป็นเอกราชแล้วก็น่าที่จะไม่สามารถกระทำสัตย์เป็นไมตรีกับเมืองน่านซึ่งในขณะนั้นยังคงความเป็นเอกราชอยู่ได้ด้วยศักดิ์ฐานะของเมืองไม่เสมอกัน ทั้งยังอาจสันนิษฐานว่าจารึกหลักนี้เป็นหลักฐานแสดงความร่วมมือในการจะต่อต้านอำนาจของกรุงศรีอยุธยาของเมืองสุโขทัย และเมืองน่าน ดังที่พระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ไสลีไทย) ผู้มีศักดิ์เป็นหลาน กระทำสัตย์สาบานเป็นไมตรีกับกษัตริย์แห่งเมืองน่าน ผู้มีศักดิ์เป็นปู่คือพระยาคำตัน

សិលាចារឹកនេះមាន ៣ ជ្រុង រៀបរាប់ពីពាក្យសម្បថរវាងក្សត្រសុខោម័យ និងក្សត្រស្រុកណាន ក្នុងឆ្នាំ ព.ស.១៩៣៥ (គ.ស.១៣៩៣) ហើយនិងរៀបរាប់ ពីលំដាប់ក្សត្រសុខោម័យ និងក្សត្រស្រុកណានរួមទាំងឈ្មោះ អារក្សអ្នកតាលើភ្នំ ដែនដី និងទីកន្លែងផ្សេងៗ ព្រមទាំងវត្ថុសក្តិសិទ្ធិខាងព្រះពុទ្ធសាសនា ព្រហ្មណ សាសនា និងស្ថានសួគ៌ជាន់និមួយៗ ដោយសច្ចា ថាសូមឱ្យនរណា ដែលក្បត់និងពាក្យ ស្បថត្រូវវិនាសអន្តរាយដោយប្រសារផ្សេងៗ

คำอ่านจารึกปูนจิตขุนจืด

ด้านที่ ๑

๑.(ส)บถด้วยกันนี้^๑ จุงให้ได้แก่
๒. (อาร์ก)ษ์ทั้งหลายอันมีในน้ำในถ้ำ
๓. (ว)งศาหนพระยาผู้ปู้^๒ ปู้พระยา^๓
๔.ปู้เริง ปู้มุง^๔ ปู้พอง^๕ ปู้ฟ้าพื้น^๖
๕. (ผ)กอง^๗ ปู้พระยาคำฟู
๖. (พระ)ยาผากอง^๘ เท่าน้ำ^๙ พงศ์กา^{๑๐}
๗. (ผี)^{๑๑} พงศ์ผีปู้ผาคำ

๑ คือการไ
กษัตริย์ผู้ครองเมืองน
๒ พระยา
(ไสยลือไทย) แห่งสุโข
๓ พระยาภู
๔ น่าจะตร
ครองเมืองจันทบุรี อยู่
๕ โอโรสบุถ
จังหวัดน่าน

ระราชไมตรีกันระหว่างพระเจ้าไสยลือไทยแห่งสุโขทัยกับ

วาน ผู้กระทำให้ตั้งเป็นไมตรีแก่พระมหาธรรมราชาที่ ๓

วรสนุญธรรมของพระยาภูคา ผู้ครองเมืองย่างหรือภูคา ปู้มุง
แม่น้ำโขง จึงสันนิษฐานว่าเป็นเมืองเวียงจันทน์
ภูคา ปู้พองเป็นผู้ตั้งเมืองพลัว ซึ่งปัจจุบันอยู่ในอำเภอปัว

๖ ปู้ฟ้าพื้น หรือ เจ้าเก่าเกื่อนเป็นโอโรสของปู้พอง

๗ พระยาผากอง โอโรสของปู้ฟ้าพื้นเดิมชื่อ ขุนไสหรือไสศ ครองเมืองระหว่างพุทธศักราช
๑๘๖๓ - ๑๘๙๒ ตามพงศาวดารน่านเรียก เจ้าผานอง

๘ พระยาผากอง โอโรสของเจ้ากานเมือง ผู้เป็นพระเชษฐาของขุนใส(ผากอง)
เจ้ากานเมือง ย้ายมาสร้างเมืองที่แซ่แห่ง พุทธศักราช ๑๙๐๐ (ครองเมืองเดิมตั้งแต่พุทธศักราช
๑๘๙๒ - ๑๙๐๔) พระยาผากองโอโรสของพระเจ้ากานเมืองขึ้นครองราชย์ปี ๑๙๐๔ ครั้นพุทธศักราช
๑๙๐๙ ทรงสร้างเมืองน่านที่เวียงกุม บ้านห้วยไค้ และครองราชย์จนถึงพุทธศักราช ๑๙๒๙

๙ คำ คือ ผีบรรพบุรุษ หรือบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ
ณ นคร กล่าวว่ามิวธิ่นบโดยเริ่มจากชายผู้หนึ่งมีลูกชาย และลูกของลูกชายสืบต่อกันนับได้ ๗ ชั่วคน
นับเป็น ๑ คำ หากเลยชั่วคนที่ ๗ แล้วให้นับเป็นคำใหม่ ส่วนผู้หญิงเมื่อตายไปจะยังไม่นับรวม
เข้าไปในคำ จะต้องนำกระดูกไปวางไว้นอกบ้านเป็นเวลา ๓ ปี จึงจะเอาเข้าไปเก็บรวมกับของ
คนอื่นได้ แล้วจึงนับหญิงผู้นั้นว่าเป็นคำเดียวกัน

๑๐ พงศ์กา คือ พวกกาว อันเป็นไทพวกหนึ่งอาศัยอยู่บริเวณจังหวัดแพร่ จังหวัดน่าน
ในที่นี้พระยาคำตัน เจ้าเมืองน่าน กล่าวว่าตนเป็น “คำพงศ์กา” จึงอาจสันนิษฐานว่าพระยาคำตัน
มีเชื้อสายกา

សិលាចារឹកតាបុរេនិមិត្តបុរេនិមិត្ត

ផ្នែកទី ១

១. (ស្បែក) ជាមួយគ្នានេះ ចូរឱ្យបានដល់
២. (អារក្ស) ទាំងឡាយដ៏មានក្នុងទឹកក្នុងរូងភ្នំ
៣. (វង្ស) ខាងព្រះយ៉ាដ៏ជាជីតា^១ តាព្រះយ៉ា^២
៤. តាវេង តាមុង តាផង តាហ្វាហ្វីន
៥. (ផ្កា) កង^៣ តាព្រះយ៉ាតាំហ្វី
៦. (ព្រា) យ៉ា ផាកង ប៉ុណ្ណេះ វង្សជីដូនជីតាជនការ
៧. (ជីដូនជីតា) សិទ្ធិហោង ពីនេះ វង្សជីដូនជីតា តាផាតាំ

^១ ព្រះយ៉ាខាំតាន់ ក្សត្រិយ៍ស្រុកណាន ។

^២ ព្រះយ៉ាភូខា ក្សត្រិយ៍ស្រុកយ៉ាង ។

^៣ ព្រះយ៉ាផាកង ក្សត្រិយ៍ស្រុកណាន ។

๘. (ฝูงผู้หวน^๑ ปู่ขุนจิตขุนจอต^๒ ปู่พระยาศ
 ๙. (รืออินทราทิตย์^๓ ปู่พระยาบานเมือง^๔ ปู่พระยารามราช^๕ ปู่ไสส
 ๑๐. (ส)งคราม ปู่พระยาเลอไทย^๖ ปู่พระยาจวันนาลม^๗ ปู่
 ๑๑. (พระ)ยามหาธรรมราชา^๘ พ่องำเมือง พ่อเลอไทย^๙ แ
 ๑๒. (ลไท)ยผู้ดีผีชาวเลื่อง^{๑๐} เท่านั้นแล แม่ผู้ใดบชื่อไซร้ให้
 ๑๓. (ผี) มัน ทั้งเลื่อ^{๑๑} ใหญ่เขาพุกา เขาผาดาน ผาแ
 ๑๔. (ด) แฝงแม่พระศักดิ์^{๑๒} พระสอเลื้อทานยอง
 ๑๕. พานสถาน ปู่พระมีนหมื่นห้วยแสนดง ทั้งปู่เจ้าพระ
 ๑๖. ขพงเขายรรยง พระศรี ผีบางพระศักดิ์ อารักษ์
 ๑๗. ทุกแห่งแต่งดาตูดองปู่หลานรัก^{๑๓} กัน ผิผู้ใด
 ๑๘. ไครบชื่อ จุงผีฝูงนี้หักก้านาวคออ่าเป็นพระยา
 ๑๙. เถิงเฒ่า^{๑๔} เป็นเจ้าอยู่ยืนหินตายดงวัน ทนด้

^๑ สันนิษฐานว่าที่ถูกคือ ฝูงผู้หลาน คือพระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ไสยลือไทย)

^๒ สันนิษฐานว่า ปู่ขุนจิต ปู่ขุนจอตจะเป็นเชื้อพระวงศ์ฝ่ายสุโขทัย อาจเป็นคนรุ่นก่อนหรืออยู่ในรุ่นเดียวกับพ่อขุนศรีอินทราทิตย์

^๓ พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ครองกรุงสุโขทัยปีพุทธศักราช ๑๗๘๑ ภายหลังร่วมมือกับพ่อขุนผาเมืองขับไล่ขอมสบาดโขลญลำพงออกจากสุโขทัย

^๔ พ่อขุนบานเมือง โอรสของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พระเชษฐาของพ่อขุนรามคำแหง ครองสุโขทัยปีใดไม่ปรากฏ แต่สวรรคตปี ๑๘๒๒

^๕ พ่อขุนรามคำแหง โอรสของพ่อขุนศรีอินทราทิตย์ ขึ้นครองสุโขทัยต่อจากพ่อขุนบานเมืองเมื่อพุทธศักราช ๑๘๒๒ สวรรคตปี ๑๘๔๓

^๖ พระยาเลอไทย

^๗ พระยาจวันนาลม หากแปลคำว่า “นาลมหรือนาลุม” ว่าน้ำท่วมตามตำนานมูลศาสนา ก็จะพอเทียบได้กับพระเจ้าอู่ทองทิดดะ (พ่อขุนจมน้ำ) ซึ่งตามชินกาลมาลีปกรณ์ว่าเป็นโอรสพ่อขุนบานเมือง ไม่ปรากฏปีขึ้นครองราช สวรรคตปีพุทธศักราช ๑๘๔๑

^๘ พระมหาธรรมราชาที่ ๑ หรือพระยาสิทธิไทย ครองสุโขทัยระหว่างพุทธศักราช ๑๘๔๑-๑๙๑๒

^๙ อาของพระยาไสยลือไทย

^{๑๐} ผิบรรพบุรุษของชาวสุโขทัยจึงอาจสันนิษฐานว่าสุโขทัยมีเชื้อสายไทเลื่อง

^{๑๑} เลื่อ คือ อารักษ์

^{๑๒} ผิที่รักษาแม่น้ำป่าสัก

^{๑๓} การกระทำสัจย์สาบานเป็นพันธมิตรกันระหว่างกษัตริย์น่านผู้มีศักดิ์เป็นปู่กับพระยาไสลือไทย กษัตริย์สุโขทัย

^{๑๔} อย่าให้เป็นกษัตริย์จนถึงแก่เฒ่า

- ៨. (ក្រុម) ចៅរបស់តាហ្មនចិត ហ្មនចត តាព្រះយ៉ា-
- ៩. (ស្រីឥន្ទ្រាទិ) ឥ្យ^១ តាព្រះយ៉ាបាន^២ តាព្រះយ៉ាភាមរាជ^៣ តាសែស-
- ១០. (ស) គ្រាម តាព្រះយ៉ាលើថៃ^៤ តាព្រះយ៉ាដូណាំថុម តា
- ១១. (ព្រ) យ៉ាមហាធម្មរាជា^៥ ឪពុក ហ្មាំមឿង ឪពុកលើថៃ
- ១២. (ហើយ .. ថៃ) ដ៏ជាបុព្វជនជីដូនជីតាជនលឿង ប៉ុណ្ណោះហោង បើអ្នកណាពុំស្មោះត្រង់ឱ្យ
- ១៣. (ជីដូន) វា ទាំងជីដូនជីតាធំ ភ្នំកុខា ភ្នំផាដាន ផា-
- ១៤. (ដែង) បំបាំងនៅទន្លេព្រះស័ក្តី ព្រះស ជីដូនជីតានៅ ទានយអាង
- ១៥. ពានស្ថាន អ្នកតាជ្រមីន ហ្មិនជ្រោះ សែនព្រៃ ទាំងជីតាព្រះ
- ១៦. ខ្ពង់ ភ្នំបល្ល័ង្កព្រះស្រី អ្នកតាបាងព្រះស័ក្តី អារក្ស
- ១៧. គ្រប់កន្លែង ត្រូវចាំមើល អ្នកទាំងពីរ តានិងចៅស្រឡាញ់គ្នា បើអ្នកណា
- ១៨. ម្នាក់មិនស្មោះ ចូរប្លង់អ្នកតា នេះកាច់កសម្លាប់ កុំឱ្យជាក្សត្រិយ៍
- ១៩. ដល់ចាស់ កុំឱ្យជាម្ចាស់ យីនយួរ ឱ្យស្លាប់ភ្លាមនៅថ្ងៃនោះ

^១ ឯយុនស្រីឥន្ទ្រាទិឥ្យ ក្សត្រិយ៍ក្រុងសុខោម័យ ។
^២ ឯយុនបានមឿង ព្រះរៀបរបស់ ឯយុនរាមកំហែង ក្សត្រិយ៍ក្រុងសុខោម័យ ។
^៣ ឯយុនរាមកំហែង ក្សត្រិយ៍ក្រុងសុខោម័យ ។
^៤ ព្រះយ៉ាលើថៃ ជាព្រះរាជបុត្ររបស់ ឯយុនរាមកំហែង ។
^៥ ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី១ ព្រះរាជបុត្ររបស់ ព្រះយ៉ាលើថៃ ក្សត្រិយ៍ក្រុងសុខោម័យ ។

๒๐. งเคี้ยว เพี้ยวเห็นอเวจันรก ตกอบายเวทนา
 ๒๑. เสวยมหาวิบาก อย่าได้คาดได้พบพระพุทธร
 ๒๒. พระธรรมพระสงฆ์สักคาบ บาปอันตัดคอ
 ๒๓. สงฆ์จูงให้ได้แก่ผู้บ่ซื้อ แต่นี้คำปูลานสบถดี
 ๒๔. วยกันจูงทันเห็นเป็นปรีตยักข์ดังคำกล่าว
 ๒๕. นี้ ผิผู้ใดจ่านงจเชื้อไซ้ ให้ได้ตั้งสัมฤทธิ์ปรารณา
 ๒๖. ในชั้นนี้ชั่วหน้าเท่าฟ้าปรโลกโมกษนिर-
 ๒๗. พานสถานวิสุทธิฯ จุลศักราชได้ ๗๕๕^๑
 ๒๘. มหาศักราชได้ ๑๓๑๔^๒ ขอมปีวอก ไทยปีเต่าสัน^๓
 ๒๙. เดือนสี่บุรณมี ขอมวันพฤหัสบดี ไทยวัน
 ๓๐. เต่าเม็ด^๔ ฤกษ์อุดรผลคุณ^๕ บุรณาดิถี อุษาโชคโยค
 ๓๑. มีโนทัย สติรถักษณ์ ศักดิ์ สุกมมงคล นිරพิม-
 ๓๒. นันตราย สวัสดิสิทธิ ผิผู้ใดใครโจทนาถมาหา
 ๓๓. ผู้ใหญ่(ใส่) สารจารในจารึกนี้หากประดิษฐ์ไช้ สม-
 ๓๔. เ็จพระ (มหา) เกรสังฆราชรัตนวงศาจารย์ พ-
 ๓๓. ระมา (เกรธรรม) เสนาบดีเบื้องเจ้าพระยาผู้หลาน
 ๓๖. ท่านมหา..... มหาสุเมธ..... ทั้ง-
 ๓๗. ลาย หาก

^๑ พุทธศักราช ๑๙๓๕

^๒ พุทธศักราช ๑๙๓๕

^๓ ปีเต่าสัน คือการนับปีนักษัตรแบบไทย ๑ รอบมี ๖๐ ปี ประกอบด้วยแม่ปี ๑๐ มี กัด กด รวง เต่า กา ฯลฯ เป็นต้น แทนปีจุลศักราชที่ลงท้ายด้วยเลข ๑ จนถึง ๐ ในที่นี้ “เต่า” แทนเลขท้ายจุลศักราช ๔ และลูกปี ๑๒ ปี แทนปีนักษัตร ชวด ฉลู ฯลฯ ปีสันเป็นปีแบบไทยเทียบได้กับปีวอก ดังนั้นปีเต่าสันจึงเท่ากับปีวอก จัตวาศก จุลศักราชลงท้ายด้วยเลข ๔ คือปี ๗๕๔

^๔ การนับวันแบบไทย ๑ รอบมี ๖๐ วัน ประกอบด้วยแม่วันกับลูกวัน แบบเดียวกับแม่ปีแบบไทย วันเต่าเม็ดเป็นวันที่ ๔๔ ในรอบ ๖๐ วัน

^๕ หรือ อุดรผลคุณิ หรือ อุดตรผลคุณิ เป็นฤกษ์ที่ ๑๒ เป็นกลุ่มดาว ๒ ดวง เรียกว่า ดาวเพดานหลัง หรือดาววัวตัวเมีย บางตำราว่าเป็นดาวงูเหลือม เป็นดาวประจำเมืองทวาย

- ២០. ទាន់ហន់ ឆាប់ឃើញអវិចីនរក ធ្លាក់ទៅនៅអបាយវេទនា
- ២១. សោយមហាពិបាក កុំបីមានសង្ឃឹមបានជួបព្រះពុទ្ធ
- ២២. ព្រះធម្ម ព្រះសង្ឃ តែម្តងឡើយ បាបដែលកាត់ក
- ២៣. លោកសង្ឃ ចូរឱ្យបានដល់អ្នកដែលមិនស្មោះ ពីនេះពាក្យដែលតានឹងចៅស្បថជា
- ២៤. មួយគ្នា ចូរទាន់ឃើញជាប្រចក្ស ដូចពាក្យពោល
- ២៥. នេះ បើអ្នកណាមានបំណងស្មោះស្ម័គ្រ ឱ្យបានសម្រេចដូចប្រាថ្នា
- ២៦. ក្នុងជាតិនេះ ជាតិក្រោយ ដរាបដល់បរលោក មោក្ខ-
- ២៧. និព្វាន ស្ថានវិសុទ្ធិ ។ ចុល្លសករាជបាន ៧៥៤
- ២៨. មហាសករាជបាន ១៣១៤ (គ.ស.១៣៩២) ខមន្តរំក ថៃឆ្នាំពៅសាន់
- ២៩. ខែផល្គុនបូណិមី ខមថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ថៃថ្ងៃ
- ៣០. តៅមេត ឬក្សឧត្តរផល្គុន បូណិតិថី ឧសាជោគយោគ
- ៣១. មីនោម័យ ស្ថិរលក្សណៈ សក្តិ សុភមង្គល និរ-
- ៣២. វិបុល្លោយ សុស្តិសិទ្ធិ បើអ្នកណាម្នាក់ចោទនាសួររក
- ៣៣. អ្នកធំ (ដាក់) សារថារក្នុងថាវិកនេះ បើសិនជាប្រតិស្ឋាហើយ
- ៣៤. សម្តេចព្រះ(មហា)ថេរសង្ឃរាជវត្តនវង្សាចារ្យ
- ៣៥. ព្រះមហា(ថេរធម្ម)សេនាបតី ខាងចៅព្រះយ៉ាដ៏ជាចៅ
- ៣៦. លោកម(ហា) (មហា)សុមេធ (ទាំង)
- ៣៧. ឡាយ បើសិនជា

ด้านที่ ๒

๑.
๒.
๓. เอาพระ.....
๔. ประมาณเป็นคน.....
๕. ได้สามแสนคน.....
๖. ประมาณพล.....
๗. กมาพระมหาธาตุ.....
๘. สกนธ์อำพล.....
๙. พระอรหันต์ได้แปด.....
๑๐. บำรุงศาสนาในมหาธาตุ.....
๑๑. พระปรีดะยกพุทธ.....
๑๒. กัลป์ยาม พระสถูปพุทธ.....
๑๓. ในมหาธาตุอาทิลงกา.....
๑๔. ย ชนด้วยโสภาคมาคร์.....
๑๕. มเหสุร พระสทาศีพูป.....
๑๖. พระกัม พระอรชุน พระ.....
๑๗. ยุธิยถิร ที่รณนาม รามปรสุ
๑๘. รามลักษ์ (ลักษมณ) พระศักดิ์ พระ
๑๙. ที่जनที่สี่ (ที่จันทร์ที่สี่) นรบัณฑิตย์ ฤ
๒๐. พระเพลิง พระพรุณ
๒๑. ทธฤ กุเวร อรรธเรนทสุร
๒๒. เทพदानพเคราะห์ ทวาทศรา
๒๓. คี..... จ ดาร ดารก ฤชค โภคินท
๒๔. ครุฑท เขจร กินนร กินรี ปัก
๒๕. สรรพสิทธิ รัชสิทธิ พิ
๒๖. ทยาธร..... มณี ศรีอุมาเทวากามเทพ
๒๗. ยมบาล มฤตยู จตุโลกบาล ทศโลก

ប្រែសម្រួល ២

១.
២.
៣. យកព្រះ
៤. ប្រមាណជាមនុស្ស
៥. បានបីសែននាក់
៦. ប្រមាណពល
៧. មកព្រះមហា(ធាតុ)
៨. សុទ្ធអំពល
៩. (ព្រះអ) រហន្តបានប្រាំបី
១០. (បំ) រុងសាសនាក្នុងមហា(ធាតុ)
១១. ព្រះបច្ចេកពុទ្ធ
១២. កល្យាណ ព្រះស្តុបពុទ្ធ
១៣. ក្នុងមហាធាតុអាទិលង្កា
១៤. ជន ដោយសោភាគមគ្គ
១៥. មហេស្វរ ព្រះសទា(សិវៈ)
១៦. ព្រះភិម ព្រះអជិន ព្រះ
១៧. (យុ) ធីស្តិរ ទិយនាម រាមបរសុ
១៨. (រ) ាមលក្សណ៍ ព្រះសិក្ខ ព្រះ
១៩. ទិច្ឆសិ នរបណ្ឌិត្យ ឬ
២០. ព្រះភ្លើង ព្រះពិរុណ
២១. (ទ្វ) រថ កុវេរៈ អធិន្តស្វរ
២២. (ទេពត) ានព្វគ្រោះហ ទ្វាទសរា
២៣. (សិ) ច តារា តារក ភុជិត ភោគិន្ត
២៤. (ត្រ) ឌុ ខេចរ កិន្តរ កិន្តរី បក(រឿ)
២៥. សព្វសិទ្ធិ ឬសិសិទ្ធិ ពិ
២៦. (ទ្វាធរ) (ម) ណី ស្រី ឧមា ទេវាកាមទេព
២៧. (យម) បាល ម្រិត្យ ចតុលោកបាល ទសលោក

๒๘. พรหมรูปสิบหกคดวง^๑ ทั้ง
 ๒๙. ย จตุรตเบญจมธยานสถาน^๒
 ๓๐. ชื่ออาภาสานัญญาตนะ อวิญ
 ๓๑. ญาณัญญาตนะ อากัญญาญญาตนะ อันชื่อ
 ๓๒. เนวสัณญานาสัณญาตนัง ทั้งกามาพจรหก
 ๓๓. จาตุมหาราชิกา ดาวดึงสา ยามา ตุสสิตา นิม
 ๓๔. มานรตี ปรมิมิตวสวดี สวรรคมรรค บาตา-
 ๓๕. ล..... โลกธาค จตุรภพสบบุรพวิ-
 ๓๖. เทหะ ชมพูทลัป อมรโคยานี อุตฺรกูร ภูไสล
 ๓๗. คันธมาทน์ ไกรลาส วิบุลบรรพต วงกต
 ๓๘. พรหมรภัยักษ์กุมาร หิมพา-
 ๓๙. นต์..... สัปตคงคา สัปต
 ๔๐. ธร สีขร

ด้านที่ ๓

๑. อันนี้พันบรรดา.....
 ๒. โลด เบื้องปูพระยาภิ.....
 ๓. กิติ ศิไพรไทยช้างม้าข้า.....
 ๔. ันให้ส่งวัควายดกทั้ง
 ๕. กินเมืองนอกขอกแถม..... ผู้-

^๑ ในที่นี้ หมายถึง “โสฬสพรหม” หรือชั้นรูปพรหม ๑๖ ชั้น ที่อยู่เหนือปรินิมิตวสัคค อันเป็นสวรรค์ชั้นสูงสุดขึ้นไป เป็นที่อยู่ของพรหมที่มีรูปร่าง มีทั้งหมด ๑๖ ภูมิ อันประกอบด้วย “พรหมปารีสัชชาภูมิ ๑ พรหมโปรหิตาภูมิ ๑ มหาพรหมภูมิ ๑ ปริตรคาภาภูมิ ๑ อัปมานาภูมิ ๑ อากัสราภูมิ ๑ ปริตาสภาภูมิ ๑ อัปมานาสภาภูมิ ๑ สุกกิมหาภูมิ ๑ เวทฬุผลาภูมิ ๑ อสัณญีสัตตาภูมิ ๑ อวิหาภูมิ ๑ อตปปาภูมิ ๑ สุตัสสาภูมิ ๑ สุตัสสีภูมิ ๑ อกนิฏฐาภูมิ ๑”

^๒ หมายถึงชั้นอรูปพรหม ๔ ชั้น ที่อยู่เหนือ “อกนิฏฐาภูมิ” ขึ้นไป พรหมในชั้นนี้จะไม่ มีรูปร่าง คงเหลือแต่สภาวะจิตเท่านั้น มีทั้งหมด ๔ ชั้น อันประกอบด้วย “อาภาสานัญญาตนภูมิ ๑ วิญญาณัญญาตนภูมิ ๑ อากัญญาญญาตนภูมิ ๑ เนวสัณญานาสัณญาตนภูมิ ๑”

- ២៨. ព្រាហ្មរបដបំប្រាំមួយជាន់ ទាំង
- ២៩.យ.. ចតុរថបញ្ចមធុរានស្ថាន
- ៣០.ឈ្មោះអាកាសានញ្ចាយតនៈ អវិ
- ៣១. (ញ្ញាណញ្ចាយត)នៈ អាកិញ្ចញ្ចាយតនៈ ដែលឈ្មោះ
- ៣២. (នេវសញ្ញានាស)ញ្ចាយតនំ ទាំងកាមាវចរព្រាំមួយ
- ៣៣. (ចាតុមហា)រាជិកា តាវតិង្សា យាមា តុស្សិតា និ
- ៣៤. (ម្ចានតី បរិនិម្មិត)វសវត្តិ ស្មតិមគ្គ បាតា
- ៣៥. (ល).. លោកធាតុ ចតុរភព សព្វបូព៌វិ
- ៣៦. (ទេហៈ ជម្ពូទ)លីប អមរគោយានី ឧត្តរកុរុ ភ្នំសែល
- ៣៧. (គន្ធម)ាទ កែលាស វិបុលបព្វត វង្កត
- ៣៨. (ព្រ)ហ្មរក្សយក្សកុមារ ហិមពា
- ៣៩. .(ន្ត).. សប្តគង្គា សប្ត
- ៤០. ធរ សិខរ ...

ប្រែទី ៣

- ១. អានេះពាន់បណ្តា
- ២. សោត ខាងតាព្រះយ៉ាក្តី
- ៣. ក្តី បើប្រជារាស្ត្រថៃ ដ៏វិ សេះ ខ្ញុំកំដរ
- ៤. .. ឱ្យជូន គោ ក្របី ទៅដល់
- ៥. គ្រងស្រុកក្រៅជិតខាង (ក្រុម)

๖. งตนฝูงล่ำมหมื่น ล่ำม^๑.....
๗. ข้าขุนมนตรี เสนาบดีอมาตย์.....
๘. ทั้งหลายอีกนายเมือง.....
๙. พุ้นมาลักพี่ ชาวฟ้าไป.....
๑๐. มีชื่อแก่สองท่านปู่หลาน.....
๑๑. จงสอสนชนความดีไป ว.....
๑๒. ว่าดี แลสมบัติพิจารณา หาก.....
๑๓. ตกทั้งกัน หากลักหลัง ย.....
๑๔. ักผู้ช่อน กระทำร้ายจากแก่ ก.....
๑๕. สาบานว่าร้ายในเสมาจารึกนี้.....
๑๖. ผู้บ่ชื่อ ท้นตาคนทั้งหลาย.....
๑๗. ส ในชั่วนี้ชั่วหน้า ลุนหล้า.....
๑๘. ตกอเวจีเพื่อนเทวทัต.....
๑๙. วาย พุทธันตริกัลลป.....

^๑ เป็นตำแหน่งในการคุมคน คือ นายสิบคุมไพร่ ๑๐ คน นายร้อยคุมไพร่ ๑๐๐ คน มีนายพัน นายหมื่น นายแสนตามลำดับ มีล่ำมเป็นผู้ถ่ายทอดคำสั่งหรือประสานงานในทำนองเดียวกับทหารคนสนิท (ท.ส.) ดังนั้น ล่ำมหมื่นจึงเป็นผู้ประสานงานระหว่างนายหมื่นกับนายพัน และล่ำมพันจึงเป็นผู้ประสานงานระหว่างนายพันกับนายร้อย

៦. ខ្លួន ក្រុមឡាមហ៊ុន ឡាម
 ៧. ខ្ញុំយុនមន្ត្រី សេនាបតី អម(ាត្យ).....
 ៨. ទាំងឡាយ រឹមេស្រុក
 ៩. នោះមកលួចនេះ អ្នកខាងនេះទៅ
 ១០. មិនស្មោះត្រង់ពីរនាក់តានិងចៅ
 ១១. ចូរឆបោក ជូនរឿងល្អទៅ
 ១២. ថាល្អ ហើយពុំមានពិចារណា បើសិនជា
 ១៣. ដល់គ្នា ប្រសិនបើលបលួចពីក្រោយ
 ១៤. អ្នកលួច ធ្វើបាបកំណាចដល់
 ១៥. ស្បថស្តីបន្ទោសក្នុងសេមាចារឹកនេះ
 ១៦. អ្នកពុំស្មោះ ទានផ្នែកគេទាំងឡាយ
 ១៧. នៅក្នុងជាតិនេះជាតិក្រោយ ទីបំផុត
 ១៨. ធ្លាក់អវិច្ឆិ មិត្តទេវទត្ត
 ១៩. ពុទ្ធនិយកល្យ

(ដោយ)

จารึกคำปู่สบบ
พุทธศักราช ๑๙๓๕

อักษร	ไทยสุโขทัย
ภาษา	ไทย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๓๕ ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ อธิบายว่า ลักษณะตัวอักษรแบบ ที่ใช้อยู่ใน พ.ศ. ๒๐๐๐ ศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร สันนิษฐานว่า น่าจะจารึกขึ้นใน พ.ศ. ๑๙๓๕
จารึกอักษร	จำนวน ๒ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๒๖ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๑๐ บรรทัด
วัตถุที่จารึก	หินทราย
ลักษณะวัตถุ	แผ่นสี่เหลี่ยม (ชำรุด) สันนิษฐานว่า เดิมคงเป็นแผ่นรูปใบเสมา
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	น.น. ๑ นิตยสารศิลปากร ปีที่ ๓ เล่ม ๓ (กันยายน ๒๕๐๒) เรียก ศิลปาจารึกนี้ว่า “ แผ่นศิลปาจารึกตัวอักษรไทยแบบสุโขทัย จารึก ภาษาไทย ” ประชุมศิลปาจารึก ภาคที่ ๓ เรียกศิลปาจารึกนี้ว่า “หลักที่ ๖๔”
พบเมื่อ	วันที่ ๒ มิถุนายน ๒๕๐๐
สถานที่พบ	วัดช้างค้ำวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
ผู้พบ	นายธนิต อยู่โพธิ์
ปัจจุบันอยู่ที่	วัดช้างค้ำวรวิหาร อำเภอเมือง จังหวัดน่าน
พิมพ์เผยแพร่	๑. นิตยสารศิลปากร ปีที่ ๓ เล่ม ๓ (กันยายน ๒๕๐๒) ๒. ประชุมศิลปาจารึก ภาคที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๐๘ ๓. จารึกสมัยสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๒๗

សិលាចារឹកពាក្យតាស្យង

គ.ស. ១៣៩២

បញ្ជីទិន្នន័យនៃសិលាចារឹក

អក្សរ ថៃសុខោម័យ

ភាសា ថៃ

សករាជ ពុទ្ធសករាជ ១៩៣៥ / គ្រិស្តសករាជ ១៣៩២

សាស្ត្រាចារ្យ ឆាំ ថងខាំវណ្ណ បានពន្យល់ថា លក្ខណៈអក្សរជារបៀបដែលប្រើក្នុង
ស.វ. ១៤ ។ បណ្ឌិត សាស្ត្រាចារ្យប្រះស្មើត ណៈ នគរ បានសន្និដ្ឋានថា មុខជាចារឹក
ឡើងក្នុងឆ្នាំ ១៣២៩ ។

ចារឹកអក្សរ ចំនួន ២ ជ្រុង ជ្រុងទី ១ មាន ២៦ បន្ទាត់ ជ្រុងទី ២ មាន ១០ បន្ទាត់

ប្រភេទសិលា ថ្មភក់

លក្ខណៈសិលា ផ្ទាំងបួនជ្រុង (ខូចខាត) សន្និដ្ឋានថា កាលពីដើមជាផ្ទាំងរាងស្លឹកសីមា

លេខសារពើភណ្ឌ នន. ១

ទស្សនាវដ្តីសិល្បាករ ឆ្នាំទី ៣ លេខ ៣ (កញ្ញា ១៩៥៩) ហៅសិលាចារឹកនេះថា
"ផ្ទាំងសិលាចារឹកអក្សរថៃសុខោម័យ ចារឹកភាសាថៃ" ឯសៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹក
ភាគទី ៣ ហៅថា "គោលសិលាចារឹកលេខ ៦៤"

ទេសរកឃើញ ថៃទី ២ មិថុនា ឆ្នាំ ១៩៥៧

កន្លែងរកឃើញ វត្តឆាងខាំវិហារ (វត្តដំរីគាំ) ស្រុកមឿង ខេត្តណាន

អ្នករកឃើញ លោកធនីត យូរោ

ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន វត្តឆាងខាំវិហារ ស្រុកមឿង ខេត្តណាន

ការចោះចម្លងរូប ១. ទស្សនាវដ្តីសិល្បាករ ឆ្នាំទី ៣ លេខ ៣ (កញ្ញា ១៩៥៩)

២. សៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹក ភាគទី ៣, ឆ្នាំ ១៩៦៥

៣. សៀវភៅ "ចារឹកសម័យសុខោម័យ" ឆ្នាំ ១៩៨៤

៤. ប្រជុំពង្សាវតារច្បាប់កាព្វនាភិសេក ភាគទី ៣, គ.ស. ១៩៩៦

ประวัติ

จารึกคำปู่สบบถ เป็นจารึกที่ทำขึ้นคู่กันกับจารึกปู่ขุนจิตขุนจอด ในคราวที่พระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ไสยลไทย) กระทำสัตย์สาบานเป็นไมตรีกับกษัตริย์แห่งเมืองน่าน (พระยาคำตัน) โดยนายธนิต อยู่โพธิ์ อธิบดีกรมศิลปากรขณะนั้น ได้เดินทางไปตรวจงานโบราณวัตถุ โบราณสถานภาคเหนือ เมื่อวันที่ ๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๐ ได้พบจารึก ๓ แผ่นวางอยู่ข้างวิหารวัดช้างค้ำ เมื่อกราบเรียนให้เจ้าอาวาสวัดช้างค้ำทราบ จึงทราบว่าจารึกทั้ง ๓ แผ่นนี้นำมาจากตำบลบ่อว่า อำเภอมะจิม จังหวัดน่าน ครั้นถึงวันที่ ๒๗ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๒ นายธนิต อยู่โพธิ์ พร้อมด้วยคณะได้เดินทางไปตรวจงานโบราณวัตถุ โบราณสถานภาคเหนืออีกครั้ง จึงได้ถ่ายภาพ และทำสำเนาจารึกคำปู่สบบถเมื่อวันที่ ๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๐๒ เมื่อกลับถึงกรุงเทพฯ จึงมอบหมายให้ศาสตราจารย์จำ ทองคำวรรณ เจ้าหน้าที่อ่านจารึกดำเนินการอ่านและถ่ายถอด

ប្រវត្តិ

សិលាចារឹកនេះ លោកធនិត យូហ្វា ជួបនៅវត្តឆាងខាំវិហារ ស្រុកមឿង ខេត្តណាន នៅក្នុងឆ្នាំ ព.ស. ២៥០០ (គ.ស. ១៩៥៧) សិលាចារឹកនេះមាន ២ ជ្រុង រៀបរាប់ពី ពាក្យស្បថរវាងព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ១ (សិវ័ថេ) ក្សត្រសុខោទ័យ និងតាពញា ជាក្សត្រនៅស្រុកណាន ដោយស្បថថាបើស្រុកណាបង្កើតមានអន្តរាយឡើង ត្រូវចេះជួយគ្នា ។

จารึกคำปู่สบล

ด้านที่ ๑

๑. แก่เจ้า.....คุ.....
๒. ณในปลายาในข้าว แลอุบายกระทำสรรพโทษ.....ไม่
๓. ตรีเจ้าก็ดี อนึ่งมีกัณฑ์ในสีมาเจ้า แลปู่ดุดังเมืองน่านเมือง..... เด-
๔. ยวเกลียวสนิท อันแต่กร้าวเข้าในสารจารจารึก ผิดดัสจจากาชื่อไสพาคม
๕. พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ทั้งหลายอันพันไป จงอย่าให้รู้จัก ชื่อฝูงพระพุ-
๖. ทธอันจักมาปางหน้า ก็อย่าให้รู้จักศาสนาทั้งไสพาคมก็อย่าให้รู้จักศาสตร์
๗. ชื่อเถรมหาเถรอันจ้านจงรู้นี้เสมอดังกูตักคอกแล อนึ่งเจ้าพระยา^๑ บังรักปู่ด-
๘. วยใจจริงใจไร่ โทษอันสาบานนี้อย่าให้ได้แก่ปู่สักอัน ๐ แค้นคำปู่สบลแล ๐ อันว่า
๙. กุผู้ชื่อพระยาภุไทย^๒ กระทำใจรักภักดีไมตรีด้วยปู่พระยา^๓ เป็นเจ้าต่อเข้าได้กับโม
๑๐. กชนิพพาน สารัตถ์ดังนี้ ผิปู่พระยาเป็นเจ้ารักกูด้วยใจจริง กัณฑ์ลอนทราย
๑๑. อันใดมีในเรา และท่านช่วยปลดช้อยมล้างด้วยรีด้วยพลแห่งท่าน ผิ
๑๒. มีกัณฑ์กิด ผิจักมีหิณริพยานใดว่าเรามากมากท่านให้มากเรามากน้อย
๑๓. ท่านให้น้อย อนึ่ง บ้านเมืองเราทั้งหลายและเมืองแพร่^๔ เมืองงาว^๕ -
๑๔. มืองน่านเมืองพล^๖ ปู่พระยาตุดังเดียวอันตรายมีในราชสีมาเรา ปู่พระ
๑๕. ยาเป็นเจ้าเห็นว่ามีในราชสีมาท่านแลผิสมเด็จปู่พระยาปลุกเรอัน .
๑๖.เราก็เห็นสมเด็จปู่พระยา เป็นเจ้าตั้งมหาธรรมราชาเป็นท่านเป็น

^๑ พระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ไสยลือไทย) มีศักดิ์เทียบเท่าหลานปู่ของพระยาคำตัน กษัตริย์น่าน

^๒ พระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ไสยลือไทย) หลานปู่ของพระมหาธรรมราชาที่ ๑ (ลิไทย) ตามธรรมเนียมการนำชื่อปู่มาเป็นชื่อหลาน

^๓ พระยาคำตัน โอรสปู่พระยาผากองขึ้นครองเมืองน่านระหว่างพุทธศักราช ๑๙๒๙-๑๙๓๙

^๔ ปัจจุบันอยู่ในจังหวัดแพร่

^๕ ปัจจุบันอยู่ในอำเภองาว จังหวัดลำปาง

^๖ ปัจจุบันอยู่ในอำเภอบัว จังหวัดน่าน

សិលាចារឹកពាក្យតាស្បថ

ប្រែប្រួល ១

១. ដល់ឯង(ថ្នាំបំពុល)
២. ក្នុងត្រីក្នុងបាយ និងឧបាយធ្វើសព្វ(ទោស) (មេត្រី)
៣. ឯងក្តី មួយសោតមានកង្វល់នៅក្នុងសីមាឯង ហើយតាពុំមើលដូចស្រុកណាន ស្រុក.....(មួយ)
៤. ជិតស្និទ្ធ ដ៏ប្រេះឆាចូលក្នុងសារថាវិកនេះ បើខុសពាក្យស្មោះសច្ចាសែវាគម
៥. ព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ ទាំងឡាយ ដែលផុតទៅ ចូរកុំឱ្យស្គាល់ ទោះបីបណ្តាព្រះពុទ្ធ
៦. ដែលនិងមកពេលខាងមុខ ក៏កុំឱ្យស្គាល់ សាសនាទាំងសែវាគម ក៏កុំឱ្យស្គាល់សាស្ត្រ
៧. សូម្បីថេរៈមហាថេរៈដ៏ចង់ដឹងនេះស្មើដូចអញកាត់កហើយមួយសោតទៀត បើចៅព្រះយ៉ា^១ ពុំភក្តី ស្រឡាញ់តា
៨. ដោយចិត្តស្មោះទោសណាមួយដែលស្បថនេះកុំបីឱ្យបានដល់តាតែសោះឡើយ០ ត្រឹមនេះពាក្យ តាស្បថហើយ ០ រីឯ
៩. អញដ៏ឈ្មោះព្រះយ៉ាពូថៃ^២ ធ្វើចិត្តស្រឡាញ់ភក្តីមេត្រីចំពោះតាព្រះយ៉ា^៣ ជាម្ចាស់(ភ្ជាប់ចូល បាននឹងមោក្ខ)
១០. និព្វាន សារសច្ចាដូច្នេះ បើតាព្រះយ៉ាជាម្ចាស់ស្រឡាញ់អញដោយចិត្តស្មោះ កង្វល់អន្តរាយ
១១. ណាមួយមានដល់យើង ហើយលោកជួយរំដោះជួយរំដាប់ដោយរបរពលនៃលោក បើពុំ
១២. មានកង្វល់ក្តី បើនឹងមានសាក្សីដ៏មានហិរណស្ថិតិយើងចង់បានច្រើន លោកឱ្យច្រើនយើងចង់បាន តិច
១៣. លោកឱ្យតិច មួយសោតទៀត ស្រុកទេសយើងទាំងឡាយ នឹងស្រុកព្រៃ^៤ ស្រុកង៉ាវ^៥
១៤. ស្រុកណាន^៦ ស្រុកពូ^៧ តាព្រះយ៉ាមើលហាក់ដូចជាស្រុកតែមួយ អន្តរាយមានក្នុងរាជ សីមាយើងតាព្រះ-
១៥. យ៉ាជាម្ចាស់យល់ឃើញថា ដូចមានក្នុងរាជសីមាលោកហោង បើសម្តេចតាព្រះយ៉ាបង្កឡើងយើងដ៏
១៦. យើងក៏ឃើញសម្តេចតាព្រះយ៉ាជាម្ចាស់ដូចមហាធម្មរាជា លោកជា

១ ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី៣ (សៃព្វថៃ) ។
 ២ ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី៣ (សៃព្វថៃ) ។
 ៣ ព្រះយ៉ាខាំតាន់ ក្សត្រិយ៍ស្រុកណាន ។
 ៤ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តព្រៃ ។
 ៥ សព្វថ្ងៃនេះគឺ នៅក្នុងស្រុកង៉ាវ ខេត្តលំប៉ាង ។
 ៦ សព្វថ្ងៃនេះគឺ ខេត្តណាន ។
 ៧ សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងស្រុកពូ ខេត្តណាន ។

๑๓.มาในชั่ววงศ์สุโขทัยจงอย่ามีรังเกียจจงไปสู่ปู่พระยา .
๑๔. ท่านมีรังเกียจหนึ่ง ผิมักกังวลในบ้านเมืองปู่พระยาบ้าน .
๑๕.ด้วยปรัชญาพลพาหุผลดั่งอัน อนึ่ง ผุ่งลูกท้าวลูก
๑๖. ไทย.....สัญญาใจกูเขาหาโทษมิได้สักอัน แต่ก็หากอุบา(ย)
๑๗.อนึ่ง ตนปู่พระยากัด ลูกท้าวลูกไทก็ดี และลูกหาก
๑๘.ในเขา กระทำสรรพโทษทั้งหลาย อนึ่ง มีอ้างเจ้า
๑๙.ประเพณีทุกอำรุง^๑กูดั่งกูดั่งกูทุกอำรุงปู่พระยา
๒๐.เขาอันใสอันชื่อพระพุทธรพระธรรมพระสงฆ์
๒๑.ได้เสวยพิภกในจตุราบาย เสมอดั่งข้า
๒๒.ใจจริงไซ้รู้โทษ.....

ด้านที่ ๒

(เป็นคำจารึกข้อความที่ตกไว้ในด้านที่ ๑ บรรทัดที่ ๑๐)

๑. × กุผู้หลาน
๒. ก็คบบล(ย)
๓. กลอยแป(ง)
๔. ดูทำร้ายแ-
๕. งยวนเป็น
๖. ทุษฐ์ยุค
๗. ความแพ้
๘. (แ)ด่กระทง
๙. ดูร้ายแก่ปู่ ห-
๑๐. ลานบ่ชอ(บ)

^๑ ทุกอำรุง คือ ทำนุบำรุง

- ១៧.មកក្នុងសន្តតិវង្សសុខោម័យ កុំបីមានស្លាប់ខ្ចីមអញ ទៅដល់តាព្រះយ៉ា
- ១៨.លោកមុំស្លាប់ខ្ចីម មួយសោតទៀត បើមានកង្វល់ក្នុងស្រុកទេស តាព្រះយ៉ាស្រុក
- ១៩. ដោយប្រាជ្ញាពល ពាហុពល ដូច្នោះ មួយទៀត ក្រុមកូនអ្នកធំ កូន
- ២០.(ឥស្សរជន).....សន្យាចិត្តអញ គេរកទោសណាមួយពុំបាន ក៏ប៉ុន្តែឧបា(យ)
- ២១.មួយសោតទៀត តាព្រះយ៉ាផ្ទាល់ក្តី កូនអ្នកធំ កូនឥស្សរជនក្តី និងអញ បើសិនជា
- ២២. ដល់គេ ធ្វើសព្វទោសទាំងឡាយ មួយទៀតមានអាងថៅ
- ២៣.ប្រពៃណីទំនុកបំរុងអញ ដូចអញ ដូចអញទំនុកបំរុងតាព្រ(ញ៉ា)
- ២៤. គេ ដីថ្នាំ ដីស្មោះ ព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះស(ង្ឃ)
- ២៥.បានសោយពិបាកក្នុងចតុរាបាយស្មើដូចខ្ញុំ
- ២៦.ចិត្តស្មោះហើយ ទោស

ប្រែសម្រួល ២

(គឺជាសំណេរអត្ថបទបែបបទអក្សរតក់នៅខាងផ្នែកទី ១ បន្ទាត់ទី ១០)

- ១. + អញដីជាថៅ
- ២. បង្កសេពគប់
- ៣. លាក់ពុត
- ៤. កាចធ្វើបាប
- ៥. ស្របតាមគ្នាជា
- ៦. ប្រទូស្តក្បត់
- ៧. ក្តីឈ្នះ
- ៨. ពីបទចោទប្រកាន់
- ៩. មើលកាចដល់តា
- ១០. ថៅមិនត្រឹមត្រូវ

จารึกวัดอโศการาม

พุทธศตวรรษ ๑๙๕๖

อักษร	ไทยสุโขทัย - ขอมสุโขทัย
ภาษา	ไทย - บาลี
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๕๖
จารึกอักษร	จำนวน ๒ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๔๗ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๕๑ บรรทัด
วัตถุที่จารึก	หินแปะ
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๕๔ เซนติเมตร สูง ๑๓๔ เซนติเมตร หนา ๑๕ เซนติเมตร
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	สท. ๒๖ นิตยสารศิลปากร ปีที่ ๘ เล่ม ๒ (กรกฎาคม ๒๕๐๗) เรียก ศิลปาจารึกหลักนี้เรียกว่า “จารึกวัดอโศการาม” ประชุมศิลปาจารึก ภาคที่ ๔ เรียกว่า “จารึกหลักที่ ๙๓”
พบเมื่อ	พ.ศ. ๒๔๙๘
สถานที่พบ	วัดอโศการาม อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	กองโบราณคดี กรมศิลปากร
ปัจจุบันอยู่ที่	อาคารหอสมุดวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
พิมพ์เผยแพร่	๑. นิตยสารศิลปากร ปีที่ ๘ เล่ม ๒ (กรกฎาคม ๒๕๐๗) ๒.ประชุมศิลปาจารึก ภาคที่ ๔, พ.ศ. ๒๕๑๓ ๓. จารึกสมัยสุโขทัย, พ.ศ. ๒๕๒๗
ประวัติ	ศิลปาจารึกหลักนี้ กองโบราณคดี กรมศิลปากรพบที่วัด สลัดไค (ในจารึกปรากฏชื่อวัดอโศการาม) ตำบลเมืองเก่า จังหวัดสุโขทัย เมื่อราวปี พ.ศ. ๒๔๙๘ จารึกหลักนี้จารึก บนแผ่นหินแปะรูปใบเสมา จำนวน ๒ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๔๗ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๕๑ บรรทัด เดิมจารึกวัดอโศการาม เก็บรักษา และตั้งแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติราม คำแหง จังหวัดสุโขทัย ต่อมา พ.ศ. ๒๕๑๕

សិលាចារឹកវត្តអសោកាភាម

គ.ស. ១៩១៣

បញ្ជីទិន្នន័យនៃសិលាចារឹក

អក្សរ	ថៃសុខោទ័យ - ខមសុខោទ័យ
ភាសា	ថៃ - បាលី
សករាជ	ពុទ្ធសករាជ ១៩៥៦ / គ្រិស្តសករាជ ១៩១៣
ចារិកអក្សរ	ចំនួន ២ ជ្រុង ជ្រុងទី ១ មាន ៤៧ បន្ទាត់ : ជ្រុងទី ២ មាន ៥១ បន្ទាត់
ប្រភេទសិលា	ថ្មក្លែងរូប
លក្ខណៈសិលា	ផ្ទាំងរាងស្លឹកសិមា
គ្នាចសិលា	ទទឹង ៥៤ សង់ទីម៉ែត្រ កម្ពស់ ១៣៤ សង់ទីម៉ែត្រ កម្រាស់ ១៥ សង់ទីម៉ែត្រ
លេខសារលើកឈ្មោះ	សទ. ២៦ ក្នុងទស្សនាវដ្តីសិល្បាករ ឆ្នាំទី ៨ លេខ ២ (កក្កដា ១៩៦៤) ហៅថា "សិលាចារឹកវត្តអសោកាភាម"

ពេលវេលាឃើញ	គ.ស. ១៩៥៥
កន្លែងរកឃើញ	វត្តអសោកាភាម ស្រុកមឿង ខេត្តសុខោទ័យ
អ្នករកឃើញ	ផ្នែកបុរាណវិទ្យា នាយកដ្ឋានសិល្បាករ
ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន	អគារបណ្ណាល័យវិជ្ជាញាណនៃបណ្ណាល័យជាតិ ទីក្រុងបាងកក
ការបោះពុម្ពផ្សាយ	១. ទស្សនាវដ្តីសិល្បាករ ឆ្នាំទី ៨ លេខ ២ (កក្កដា ១៩៦៤) ២. សៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹក ភាគទី ៤, ឆ្នាំ ១៩៧០ ៣. សៀវភៅ "ចារិកសម័យសុខោទ័យ" ឆ្នាំ ១៩៨៤ ៤. ប្រជុំពង្សាវតារច្បាប់កាព្វនាភិសេក ភាគទី ៣, គ.ស. ១៩៩៦

ប្រវត្តិ សិលាចារឹកវត្តអសោកាភាមនេះនាយកដ្ឋានសិល្បាករបានរកឃើញនៅវត្តស្លាត់ដៃ (សព្វថ្ងៃនេះ ហៅថា វត្តអសោកាភាម) ឃុំមឿងកៅ ស្រុកមឿង ខេត្តសុខោទ័យ ប្រហែលឆ្នាំព.ស. ២៤៩៨ (គ.ស. ១៩៥៥) ។ សិលាចារឹកនេះមានពីរជ្រុង ជ្រុងទី១ រៀបរាប់ថា នៅក្នុងឆ្នាំ ព.ស. ១៩៤២ (គ.ស. ១៣៩៩) សម្តេចព្រះរាជទេពិស្រីចុឡាលក្សណ៍ ព្រះអគ្គមហេសីនៃសម្តេចមហាធម្មរាជាធិរាជទ្រង់សាងចេតិយទុកនៅក្នុងវត្តអសោកាភាម ។ ក្រៅពីនោះព្រះនាងនូវបានសាងវត្តទុក្រិណាភាម វត្តលង្ការាម វត្តបូព៌ាភាម ហើយនិងវត្តសិលវិសុទ្ធាវាស វត្តស្រីចុឡាវាសផង ។

นายหนุ่ม อยู่ในธรรม รองอธิบดีกรมศิลปากรขณะนั้น ให้นำจารึกหลักนี้ลงมาเก็บรักษาไว้ที่หอพระสมุดวชิราวุธ (หอสมุดแห่งชาติเดิม) ถนนหน้าพระธาตุ กรุงเทพฯ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้อ่านจารึกอ่านและตรวจสอบศักราชที่ยังคลาดเคลื่อนอยู่ โดยมีศาสตราจารย์ ดร.ประเสริฐ ณ นคร นายประสาร บุญประครอง และนายเทิม มีเต็ม ร่วมกันดำเนินการ

ข้อความในจารึกด้านที่ ๑ เขียนด้วยอักษรไทยสุโขทัย ภาษาไทย กล่าวถึง สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์ พระอัครมเหสีในพระมหาธรรมราชาที่ ๒ ทรงมีศรัทธาในพระพุทธศาสนา ประดิษฐานพระสถูปไว้ในวัดอโศการาม

จารึกด้านที่ ๒ เขียนด้วยอักษรขอมสุโขทัย ภาษาบาลี อ้างถึง ท่านกวีราชบัณฑิตศรีธรรมไตรโลก ได้รจนาเป็นภาษาบาลี กล่าวถึงการบำเพ็ญกุศลในวัดอโศการาม และการตั้งความปรารถนาขอเกิดมาเป็นบุรุษ เป็นผู้สมบูรณ์พร้อมด้วยรูป ยศ และอายุของสมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์

សិលាចារឹកមួយជ្រុងទៀត ក៏រាជបណ្ឌិតស្រីធម្មត្រៃលោក សរសេរជាភាសាបាលី
រៀបរាប់អំពី ប្រវត្តិរបស់សម្តេចព្រះរាជទេពីស្រីធុទ្ធាលក្សណ៍ និងការបំពេញព្រះ
រាជកុសលនៅវត្តអសោកាភារម ជាដើម

คำอ่านจารึกวัดอโศการาม

ด้านที่ ๑

๑. นมัสศรีตรีรัตน นมัสคุมงคโตตรบรมาน ศักกราชได้เจ็ดร้อย-
๒. ยหกสิบเอ็ด^๑ (ปี)โละนัษัตรฝักคุณมาสออกเจ็ดคำ โดยฤกษ์มหุรีดี -
๓. เลติถินาที่ อันโยคโยคี สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์อัครรา-
๔. ช (มเหสี) เทพธร (ณีโล) กรัตน^๒..... มาทปรวรากี่เป็-
๕. น ชายาแต่สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช^๓ เกปรด้วยปัญญาพิศภยาณี
๖. มีศิลป.....กลใจมั่น^๔ ในพระชินศาสนา ท่านจึงประดิษฐา
๗. พระสถูปไว้ในวัดอโศการาม ท่านเอาพระมหาธาตุเจ้าสองอ-
๘. งค์ มาแต่เมืองบน องค์หนึ่งรามเท่าเมสิดข้าวสารหักเครื่อง
๙. พรรณดั่งผลิกรัตน องค์หนึ่งน้อย.....พระ
๑๐. ณตังพิภูล ท่านประติ(ษฐาครรภพระมหา).....(พระม)
๑๑. หาเจดีย์นี้ เถิง ๔ เดือน อีกพระพุทธรูป.....
๑๒. น ภูมิพระศรีมหาโพธิวงศ์มถญาณ..... ป
๑๓. ระการ สะพาน ถนน อำพลด้วย (ไม้ไหล)ทั้งหลายค่านับ
๑๔. ท่านจึงลำดับปิฎกไตรถ้วนสำหรับธรรมกถีกสอง
๑๕. องค์ องค์หนึ่งชื่อเจ้าญาณวังสรราชบัณฑิตองค์หนึ่งชื่อเจ้า
๑๖. ศรีวิง มีทั้งสมวัตรธรรมคน ให้ชื่อเจ้าสังขสร แล้วท่านก็ช้อย
๑๗. ประดิษฐาผู้คนอันแต่งกับปีการพยาบาลทั้งหลายห้าสิบเรี-
๑๘. อน มีประธานคือนายเชียงศรีจันทกับทั้ง(นาสองร้อยล้าน).....กั
๑๙. อน ข้ายี่สิบห้าเกวียนทุกรุ่งปี ท่านซื้อสวนทั้งหลายห้าล้า-
๒๐. น เป็นสุปพยัญชนะการ โดยประมาณแล้วแล ห้าสิบบา-
๒๑. ตร พาทยถ้วนสำหรับกับแดรสังข์ทั้งกริยาบูชาทั้งหลาย-

^๑ จุลศักราช ๗๖๑ ตรงกับพุทธศักราช ๑๔๙๒

^๒ จารึกวัดบูรพารามว่า “สมเด็จพระราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์อัครราชมहिสีเทพยธรณินิลก
รัตนบพิตรเป็นเจ้า”

^๓ พระมหาธรรมราชาที่ ๒

^๔ จารึกวัดบูรพาวาว่า “คำกลใจมั่น” แปลว่า มีความตั้งใจมั่น

សិលាចារឹកវត្តអសោកាភាម

ប្រែសម្រួល ១

១. នមស្រីត្រីវត្តនៈ នមស្តុ មង្គលោត្តរ ប្រមាណសករាជបាន ប្រាំពីររយ
២. ហុកសិបមួយ^១ ទោនក្សត្រ ផុតណាមាស ប្រាំពីរ កើត ដោយបូក្សមហុរតិ
៣. ហើយ តិច្ឆាទី ដំយោគ្យយោគី សម្តេចព្រះរាជទេវីស្រីចូឡាលក្សណ៍ អគ្គ-
៤. រាជ(មហេសី) ទេពធរ(ណី លោ) កវ័តន មានបរវរា ក៏ជា
៥. ជាយានៃសម្តេចមហាធម្មរាជាធិរាជ^២ ប្រកបដោយបញ្ចពិធកល្យាណី
៦. មានសិលពរ តម្កល់ចិត្តឡើងត្រង់ក្នុងព្រះជិនសាសនា ទើបលោកប្រតិស្ឋា
៧. ព្រះស្នូបទុកក្នុងវត្តអសោកាភាម លោកយកព្រះមហាធាតុម្ចាស់ពីរអង្គ
៨. មកពិឋានលើ អង្គមួយទំហំមធ្យមស្មើគ្រាប់អង្ករចាក់ពាក់កណ្តាល
៩. ពណ៌ដូច ផលិកវត្តន៍ មួយអង្គតូច (ពណ៌)
១០. ដូចពុល លោកប្រតិ(ស្នាគភិព្រះមហា) (ព្រះម) -
១១. ហាចេតិយនេះ ដល់បួនខែ នឹងព្រះពុទ្ធរូប
១២. ន កុដិព្រះស្រីមហាពោធិវង្សកមលញ្ញាណ ប្រា-
១៣. ការ ស្ពាន ផ្លូវថ្នល់ លំអដើមឈើទាំងឡាយគំនាប់
១៤. ទើបលោកលំដាប់ត្រៃបិដកគ្រប់សម្រាប់នឹងធម្មកថិកា
១៥. អង្គ មួយអង្គ នាម ចៅញ្ញាណវង្សរាជបណ្ឌិត មួយអង្គ នាម ចៅ
១៦. ស្រីវាំង មានទាំងខ្ញុំវត្តធម៌ខ្លួន ឱ្យនាមចៅស័ង្គសរ ហើយលោកក៏ជួយ
១៧. ប្រតិស្ឋាមនុស្សដ៏ចាត់តែងកប្បិការព្យាបាលទាំងឡាយហាសិបគ្រួសារ
១៨. មានប្រធានគឺ នាយឈៀវស្រីច័ន្ទ ព្រមទាំង (ស្រីពីររយលាន) ... មុន
១៩. ស្រូវម្ភៃប្រាំដឹកគ្រប់ដើមឆ្នាំ លោកទិញចំការទាំងឡាយប្រាំលាន
២០. ជាសូបព្យញ្ជនាការ ដោយប្រមាណមួយថ្ងៃ ហាសិបបា-
២១. ត្រ ពិណពាទ្យគ្រប់សព្វនឹងត្រៃស័ង្គ ទាំងក្រយាបូជាទាំងឡាយ -

^១ គ.ស. ១៣៩៩ ។

^២ ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ២ ។

๒๒. ล้ว ท่านจึงแต่งพระทานสบกิริยาการฉลองทั้งหลาย-
 ๒๓. ย คณาสองร้อยล้านแล้วเสร็จ ท่านจึงอัญเชิญพ-
 ๒๔. ระมหาเถรเจ้าคนหนึ่ง อันเป็นศิษย์แห่งพระมหา
 ๒๕. พุทธสาคร มีนามกรชื่อสรังคเถรอันเถาปร
 ๒๖. ด้วยศีลมรรยาทวัดปฏิบัติ มาเป็นประธานในโอสกา-
 ๒๗. รามนี้ฯ ไซ้แต่สมเด็จพระราชเทวีสร้างโอสการามอันเดียว
 ๒๘. นี้ ทั้งทักษิณาราม เสด็จแม่อยู่หัวก็สร้างแกมหาวันร-
 ๒๙. ดนเถร แล้วท่านประดิษฐานร้อยหนึ่งเป็นข้าวสับเกี่ยว-
 ๓๐. (น) ไพร่สิบเรือนแต่งพญาบาลวัดนั้นทั้งลังการามก็-
 ๓๑. แล้ว คำนับกับทั้งบูรพารามก็แล้วสัมฤทธิ์ทั้งสี่ลวิสุท-
 ๓๒. ธาวาส ที่พ่ออยู่หัวเสด็จเสวยผนวชบวชกระทำการ-
 ๓๓. รม ในท่งชัย ก็เสร็จทั้งที่เสนางที่เสด็จพระมหาส-
 ๓๔. วามีเจ้าท่านสถิต ก็เถิงที่สัมฤทธิ์ทั้งศรีจุฬาวาสที่สงส
 ๓๕. การสมเด็จพระพ่อออก ท่านก็สำเร็จทั้งพระธรรมราชบุรณ ที่สงส-
 ๓๖. การ สมเด็จพระราชมารดา ก็สัมฤทธิ์แล้วฯ อันว่าพลานิสงส์
 ๓๗. ดังนี้ สมเด็จพระราชเทวีเจ้าท่านสั่งแกล้งกลปนาให้เป็น
 ๓๘. โกฎฐาสนุญใจหนาไปแต่สมเด็จพระยาพ่อออกแม่
 ๓๙. ออกท่าน^๑ อีกสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช พระศรีธรรม
 ๔๐. ราชมารดา ญาติกุลพานพบสบสัตว์ทั้งหลายจงให้
 ๔๑. พันทุกขภัยนตราย แต่ให้ได้ลูกแก่สุขทุกทุกค-
 ๔๒. (น).....อำนาจพระราชกุศลนี้ฯ มาตราหนึ่ง สมเด็จพระ-
 ๔๓.ท่านยังกล่าวอนาคตไว้ในจารึก
 ๔๔.ฝีมือทำพระยาสามครา.....
 ๔๕.เลื่อมใสแลได้
 ๔๖.ไทย
 ๔๗.อ

^๑ พระราชบิดา พระราชมารดา

២២. ហើយ លោកចាត់ប្រទានសព្វក្រយាការឆ្លង ទាំងឡា-
២៣. យ គណនាពីរយលាន រួចស្រេច ទើបលោកនិមន្ត ព្រះ
២៤. មហាថេរៈម្ចាស់ មួយអង្គ ដែលជាសិស្សនៃព្រះមហា
២៥. ពុទ្ធសាគរ មាននាមឈ្មោះ សរភ័ង្គថេរៈ ដែលប្រកប
២៦. ដោយសីលមារយាទវត្ថុប្រតិបត្តិ មកជាប្រធាននៅក្នុងអសោកា-
២៧. រាមនេះ ។ ពុំមែនថាសម្តេចព្រះរាជទេវីបានសាងអសោការាមតែមួយ
២៨. នេះទេ ទាំងទក្សិណរាម សម្តេចមេឃ្វ ក៏សាងថ្វាយមហាវន័-
២៩. គនថេរៈ ហើយលោកប្រតិស្ឋាស្រែមួយរយជាស្រូវដប់ដឹក
៣០. ខ្ញុំក៏ដរក្រសារថែរក្សាវត្ថុនោះ ទាំងលង្ការាម ក៏រួច
៣១. ស្រេច គំនាប់ព្រមទាំងបូពារាមក៏រួចស្រេចសិរិទ្ធិ ទាំងសីលវិសុទ្ធា-
៣២. វាស កន្លែងដែលសម្តេចឪលើត្បូងសោយព្រះផ្នួសបួសធ្វើកម្ម
៣៣. ក្នុងវាលជ័យ ក៏រួចស្រេចទាំងទិសេនាងទិស្តេចមហា-
៣៤. ស្វាមីជាម្ចាស់ លោកស្តេចក៏ដល់ទិសម្រេច ទាំងស្រីចូឡាវាស ទីស័ង្ស-
៣៥. ការ សម្តេចឪ លោកក៏បានសម្រេចទាំងព្រះធម្មរាជបូណី ទីស័ង្ស-
៣៦. ការ សម្តេចព្រះរាជមាតាក៏សម្រេចហើយ ។ រីឯផលានិសង្ស
៣៧. ដូច្នេះ សម្តេចព្រះរាជទេវីជាម្ចាស់ លោកតាំងចិត្តថ្វាយឱ្យជា
៣៨. កោដ្ឋាសបុណ្យចោទនាទៅកាន់សម្តេចតាព្រហ្ម ឪពុកម្តាយ
៣៩. លោក វិសម្តេចមហាធម្មរាជាធិរាជ ព្រះស្រីធម្ម-
៤០. រាជមាតា ញាតិត្រកូល បានជួបសត្វទាំងឡាយ ចូរឱ្យ
៤១. ផុតទុក្ខកយន្តរាយ ឱ្យតែលុះដល់សុខសព្វគ្រប់គ្នា
៤២. អំណាចព្រះរាជកុសលនេះ ។ មាត្រាមួយ សម្តេចព្រះ-
៤៣. លោកបានពោលអនាគតទុកក្នុងចារឹក
៤៤. បើមានថាវត្រព្យា បី ត្រា
៤៥. សទ្ធានិងបាន
៤៦. ថៃ
៤៧. អ

ด้านที่ ๒

๑. วดตุตตยํ นมิตวาน อโศการามมวทเย วุฑฒามิ ปุณฺณสมภาร์ ราช-
๒. เทวียมํ กตํ สุนถา ปุณฺณํ จริตํ สาธุณํ รัตติยพณฺณํ สีสลาทิกุ-
๓. ณฺณสย พุทฺธภาวาย สยจิตํ ฯ กถํ ฯ ติสฺสัทธิเก สดตสเส
๔. สกราเช สฺลิกฺกิเต กปิสงฺวจฺจเร เขว อาสาเช สุภวารเก
๕. ฐมฺมราชาริราชาติ มหาอาทิมฺหิภูมิโป ลิตฺยราชิโน นาม นรินท-
๖. สฺส มเหสีเต สฺริฐมฺมราชามาติ นามเนน วิสสุตามฺหิ โสคติ-
๗. นา มาตุยา คพฺภา มหาปถณฺญาภินิกฺขมิ โสฬสวสฺสโก สิปฺปนฺปุฬ-
๘. ตฺตี ปาปฺปณฺณาคิโส ปตฺตรฐาฐาติโลกณฺจ ฐมฺเมน รกฺขิตา ราชา อญฺญุตีสายู-
๙. ยสา ปรีปฺปณฺณมโนโรสดตสเส สกราเช สุทฺธิเต ร-
๑๐. ญฺฐมณฺทลวิญฺญูรํ เขมณฺจ ปภาพรณฺจตสฺสเว ปุณฺณวณฺตสฺส ญฺญูตีมา
๑๑. วิชานียา ปุพฺเพน นครเทยฺยาติ เอตํ ญฺญูตีมํ อกา ปุริมาณุทิสภาเค
๑๒. วชฺชปฺรณฺติ ตมกา พิงคาย นทียา ตีเร อูยฺยพพตนามโก ทกฺขิณสฺมึ
๑๓. ทิสภาเค เอตํ ญฺญูตีมํ อกา ทกฺขิณยานุทิสาย เขมปฺรณฺติ ตมกา
๑๔. ปจฺฉิเม นาคปฺรณฺจ เอตํ ญฺญูตีมํ อกา ยมฺนาสาชนทียา เอสา (ขุทฺท)
๑๕. นทิวฺทยา ลกฺษปฺรณฺติ นครํ (ติญฺฐํ) ตสฺสา สุมปิตํ ปจฺฉิมาณุทิสภาเค เอ-
๑๖. ตํ ญฺญูตีมา อกา อุตฺตาเรกา ว ญฺญูณฺจชวาชกํ ญฺญูตีมํ ถเปตฺวาน
๑๗. สดตณฺํ สุขทายโก เทเวหิ.....
๑๘. ตสฺสเว ฐมฺมรณฺโณ เต ราชา.....มเหสี สุนทรีกานฺดา สีสลา
๑๙. ลกฺการณฺตฺตา ปณฺจวติ มหาปุณฺณยา (มหา) โมลิ มหายสา พุทฺธ ฐ-
๒๐. มเม จ สํเข จ ปสนฺนา รตฺตนตฺตเย ฐมฺมราชาริราชาติ เขญฺญปฺุตํ มหาย-
๒๑. สํ อโศกนฺนาม กนิญฺฐํ ราชปตฺตทวํ ลภิ เอกสญฺญีสดตสเส ส-
๒๒. กราเช สฺลิกฺกิเต สสสงฺวจฺจเร เขว ผคฺคณฺสกุชฺชปภิกฺเก สดตเม สุภ-
๒๓. วารสฺมึ ธาตุคพฺภมฺหิ ธาตุโย ปณฺณปฺุรณฺดา เทว ว มชฺฉิมา ภินนตณฺฑลา ผ-
๒๔. ลิกา ขุทฺทากา เตว กา สาสปา พกฺลา ตถา นทิตฺวาน ยํ ถูโป สพฺพก-
๒๕. มเมน มาปิตฺโต วิหารํ (จ มณฺท) ปณฺจ เจตยํ โพธิปาทปํ นิญฺฐาเปตฺวาน
๒๖. โรเปตฺวา อารามํ (สมฺมพฺพกริ) อพฺภนฺตรํ ปรีกฺขณฺจ พาหิรทฺธิมฺ
๒๗. มานุจฺจปการํ สุทฺธ.....รณฺญกํ สฺริภินาคํ ปุณฺณาคํ พกฺลุมพํ ปนสํ

ប្រែកថា ២
អត្ថបទបើកកាសាធារណ៍

១. វត្តក្រុង ឧបត្ថាន អសោភាវាមមន្តយេ វត្តាមិ បុព្វសម្ភារំ រាជ
២. ទេវតិយមំ កតំ សុទ្ធាមំ បុព្វំ ចរិតំ សាធុនំ តេតិប្បនំ សីលាធិគុ
៣. ទានុសាយ ពុទ្ធកាថាយ សព្វតំ ឧ កថំ ឧ តិសំរិកេ សត្តសតេ
៤. សករាជេ សុលភិក្ខុតេ កបិសំវច្ឆេ យេវ អាសាធមេ សុតថារកេ
៥. ធម្មរាជិកាជិតិ មហាអាធិម្ហិ ភូមិធា វិទិយារាជីនោ នាម និទ្ទ
៦. ស្ស មហេសីតេ ស្រីធម្មរាជីមាតាតិ នាមេន វិស្សតាមហិ សោតិ
៧. នា មាតុយា គត្តា មហាបុព្វាតិទិភូមិ សោឡាសតស្សីកោ សិប្បនិប្ប
៨. ត្តិ ធាបុណាតិ សោ បត្តន្ទោតិលោកព្វ ធម្មេន ភេតា រាជ អន្តតិសាយុត
៩. យសា បរិបុណ្ណមនោរមោ សត្តសតេ សករាជេ សុទ្ធិចិតេ ។
១០. ជ្ឈមន្តលាភិដ្ឋារំ ខេមក្ស បកាហាក្ស តស្សេត បុព្វតន្តស្ស ជ្ឈេសីមា
១១. វិជានិយា បុព្វេ នគរេយ្យាតិ ឯតំ ជ្ឈេសីមំ អកា បុរិមាទុទិសាគាគេ
១២. វត្ថុបុរិមំ តមកា ពិទ្ធាយ នទិយា តិរេ ឧបបព្វតនាមកោ ធិក្ខិទានស្មី
១៣. ទិសាគាគេ ឯតំ ជ្ឈេសីមំ អកា ធិក្ខិទានាយាទុទិសាយ ហេមបុរិមំ តមកា
១៤. បច្ចិមេ នាគបុរោ ឯតំ ជ្ឈេសីមំ អកា យមុនាសាខនទិយា ឯសា (ខុទ្ទិ)
១៥. នទិវិទ្យាយា លក្ខបុរិមំ នគរំ (តិដ្ឋំ) តស្សា សុមាបិតំ បច្ចិមាទុទិសាគាគេ ឯ
១៦. តំ ជ្ឈេសីមំ អកា ឧត្តកោ វ ជ្ឈេក្ស ជ្ឈេសីមំ វេបេត្ថាន
១៧. សត្តានំ សុខនាយកោ ទេវេហិ
១៨. តស្សេត ធម្មរោ តេ រាជ មហេសី សុទ្ធិកាត្តា សីលា
១៩. លទ្ធករុសីតា បព្វាវិតិ មហាបព្វា (មហា)មោលី មហាយសា ពុទ្ធនេ ធម
២០. មេ ច សំយេ ច បសន្តា តេតិប្បនេ ធម្មរាជិកាជិតិ ជ្ឈេបុត្តំ មហាយ
២១. សំ អសោភន្តាម កនិដ្ឋំ រាជបុត្តន្តយំ លតិ ឯកសន្តិសត្តសតេ ស
២២. ករាជេ សុលភិក្ខុតេ សសសំវច្ឆេ យេវ ឯក្ខន្ធសុក្ខបុត្រិកេ សត្តមេ សុត
២៣. ថាស្មី ធាតុគព្ពម្ហិ ធាតុយោ បន្តិបុរាតតា ទេ វ មជ្ឈិមា តិទ្ធកន្ធានា ឯ
២៤. លិកា ខុទ្ធកា តេកា សាសនា ពក្សលា តថា និទិហិតាន យំ មុធា សព្វក
២៥. មេន មាបិតោ វិហារំ (ច មន្ត)បព្វ ចេតិយំ ពោធិធានបំ និដ្ឋាបេត្ថាន
២៦. ពោបេត្ថា អាវាមំ (សម្មព្វករិ) អព្ពន្ធាំ បរិក្ខេព្វ ពាហិធិយិកំ តមំ សោត
២៧. មាទុច្ឆាគារំ សុទ្ធ ជ្ឈេតំ សុរិទានំ បុណ្ណំ ពក្សលម្ហំ បនសកំ

๒๘. กปีภูฐานลิเกรณจมัลลิก อากสิ รมณณีย์ สา อโส
 ๒๙. การามมวหย์ยมเหกณจ ญาณวสัณจ นาเมกั ปาลคี-
 ๓๐. สัปนุทิตถเจอตุถั วเท อิศ สัษสรณจ นาเมกั ปาลคี-
 ๓๑. ตั ถเปติ สา (ตั อารา) มิกั กุถั ปณณาสปริมาณิกั สริจันทพห-
 ๓๒. ปุปมุขณจนตุณทาสี สา ตาพาทิกั หิ ปณจงค์ ตุริย สัขั-
 ๓๓. สักั มหาเกรี มหาตาสั สททิตคคทาเกหิ จ เขตตุต จตุสตุพยา-
 ๓๔. มั อายาเมน วิภูฐารโต พยามสตุทวณนุสส ปณจวีสรดา
 ๓๕. วีหิ อายาอารามิกานณจ อนุสสั อทาปยิ อารามวตุณ นิ-
 ๓๖. กุกิณิ โกฎิปลณจปมาณกั กปปิยพยุชณนตุณาย เตสั อิศ
 ๓๗. อทาปยิ ปณณาสฐวปตุตาสั ภิกขุณั อิศ ทาปยิ โกฎิสตุทว-
 ๓๘. ยนาปิ ธนจาเคน สา อิศ ฎุปาทิกิจเจ นิฎฐิตเ สโกการามนหั อ-
 ๓๙. กา พุทฐสาครสิสเสกั สรภงโคติ นามกั สีสาทิกุณสมปุนนั -
 ๔๐. ถั สปริวารกั อารามิกั ถเปตุวาน ปัจเจยหิ อุปณฐหิ อิมินา ปุณณ-
 ๔๑. กมเมณ มม มาตาปีตา อุโก สามิโก เม มหาธมมราชาธิราชนามเ-
 ๔๒. กา สัธิมมราชมาตา จ เย จ ญาตี อญาติกา สพเพเว สุกขิดา โห-
 ๔๓. นตุ นิทพุชา นิรูปทพวา มม ปุณณานุภาเวน สพเพ เต ติวังคตา ฉสุ สก-
 ๔๔. เคสุ สมปตตี อนุภณชนตุ กามโต มม ปุณณานุภาเวน ปุริโส โหม-
 ๔๕. นาคเต เมตเตยยสุเสว พุทฐสส อคคธมมั สุนามนั ตสสาปิ ปุณณ-
 ๔๖. สมภาร์ มุทธารั ปจินามนั ปริสาถณมชณมหิ โส มั พุทโธ ปสสัตุ
 ๔๗. ทานาทินา สโม อณโณ รุเปนาปิ ยเสน วา อายุณา ธนราสีหิ มา
 ๔๘. เม โหตุ ภเว ภเว เมสนันาทาคามสสุ โกจิ สกโกตุ คณหิตุ
 ๔๙. อปิจ มม สนตสั ทลิตทานัน ปโยชนั คมภีราปารทานาหิสาครเ
 ๕๐. หิ สุตติเล นิมุขชิตวา มุนินทา ว สมโพธิ ปาปณามนั อิมสมิ
 ๕๑. นเคร รรชั การะสสนติ อนาคตะ ขตติยา เจว อุคคา จ ธมมิกา เ-
 ๕๒. ย มหายสา สพเพ เต อนุโมทนตุ ปุณณกมเม มยา เกต
 ๕๓. ปุชชาวตุณิ วาฏณนตุ ปุณณกมมรดตา อิตาธา สัธมมไตรโลก-
 ๕๔. นามเน กวินา ราชปณฺธิเตน รจิตมิทา

២៨. កប្បិដ្ឋនាវិកេរក្សា មាឈិកំ អកាសិ ម្មេនិយំ សា អសោ
២៩. កាវាមមត្តយំ យម្ពេកក្ស ក្សាននាសំក្ស បន្ទិសំ ស្រិច
៣០. សំបន្ទិសក្សេ(ច) អត្ថំ ចនេ ឥង សមំសក្ស នាមេកំ ធាបិកំ
៣១. តំ ចមេតិ សា (តំ អារា)មិកំ កលំ បញ្ញាសបរិមាណិកំ ស្រិចត្ថ
៣២. ប្បមុក្ខក្សា នត្ថមទាសិ សា តាឡានិកំ ហិ បក្ស្គំ គុរិយំ សមំច
៣៣. សំកំ មហាភេរី មហាតាវំ សន្និគគ្គហកេហិ ច ខេត្តំ ចតុសតក្សា
៣៤. មំ អាយាមេន វិដ្ឋាវេតោ ក្សាមសតន្ទយន្តស្ស បក្ស្គិសមេវា
៣៥. វិហិ អាយអារាមិកានក្សា អនុចស្សំ អនាបយិ អារាមតត្ថំ និ
៣៦. ក្កិណិ កោជិបក្សប្បមាណកំ កប្បិយក្សាទត្ថាយ តេសំ ឥង
៣៧. អនាបយិ បញ្ញាសម្ពុចបក្សាសំ កិក្ខុនំ ឥង ធាបយិ កោជិសតន្ទ
៣៨. យនាមិ ធនចាគេន សា ឥង មុធានិកិម្ហេ និដ្ឋិតេ សោកាវាមមហំ អ
៣៩. កា ពុទ្ធសាគរសិស្សេកំ សរេន្ទោតិ នាមកំ សិលាទិគុណសម្បត្តិ េ
៤០. ចរំ សបរិចារកំ អារាមិកំ ចមេត្វាន បច្ចុយេហិ ឧបជ្ឈហិ ម ឥមិនា បុញ្ញ
៤១. កម្មេន មម មាតាបិតា ឧតោ សាមិកោ មេ មហាធម្មរាជានិរាជនាមេ
៤២. កា ស្រិចធម្មរាជមាតា ច យេ ច ក្សាតិ អក្សាតិកា សព្វេច សុក្ខិតា ហោ
៤៣. ន្តុ និធិខា និរុបន្តថា មម បុញ្ញានុកាចេន សព្វេ តេ តិធិចន្តតា ធនុ ស
៤៤. ក្កេសុ សម្បត្តិ អនុក្សានុ កាមតោ មម បុញ្ញានុកាចេន បុរិសោ ហោម
៤៥. នាគតេ មេត្តេយ្យស្រេច ពុទ្ធស្ស អគ្គធម៌ សុណាមហំ តស្សាបិ បុញ្ញ
៤៦. សម្ភារំ មុន្ទារំ បចិនាមហំ បរិសាគណមជ្ឈម្ហិ សោ មំ ពុន្ទោ បសសំតុ
៤៧. ធានាទិនា សមោ អក្លោ រូបេនាមិ យសេន ចា អាយុនា ធនរាសិហិ មា
៤៨. មេ ហោតុ កតេ កតេ មេសំនាធាតុកាមស្ស កោមិ សក្កោតុ គន្ធិត្ថំ
៤៩. អបិច មម សន្តសំ ធនិធានំ បយោជនំ គម្ពិរាធានាទិនាសាគរេ
៥០. ហិ សុសិតលេ និមុជ្ជិតា មុនិធា ច សម្ភោធិ ធាបុណាមហំ ឥមស្ថ
៥១. នគរេ រុំ កាវេស្សន្តិ អនាគតេ ខត្តិយា ចេច ឧត្តា ច ធម៌កា េ
៥២. យ មហាយសា សព្វេ តេ អនុមោទន្ត បុញ្ញកម្មេ មយា កតេ
៥៣. បុជាចត្ថនិ ចម្បានុ បុញ្ញកម្មត្តា ឥធាត ម ស្រិចធម្មត្រៃលោក
៥៤. នាមេន កវិនា រាជបន្ទិគេន ចេតមិទំ ម

คำแปล

ข้าพเจ้าขอนมัสการพระรัตนตรัย แล้วจะกล่าวถึงบุญบุญสมภารนี้ ซึ่งพระราชเทวีทรงกระทำแล้วในวัดอโศการาม ขอท่านทั้งหลายโปรดสดับการบำเพ็ญบุญเป็นเครื่องเจริญปีติของสาธุชนทั้งหลายซึ่งพระราชเทวีทรงสะสมไว้แล้ว เพื่อความเป็นพระพุทฺธ อันประดับด้วยคุณ มีศีลคุณเป็นอาทิเนื้อความมีว่ากระไร

ในวันอังคาร เดือน ๘ ปีวอก กำหนดเป็นจุลศักราช ๗๓๐ พระมหากษัตริย์ในต้นพระราชวงศ์ใหญ่ ทรงพระนามว่า ธรรมราชาธิราช ทรงประสูติจากพระครุฑพระมารดาผู้มีบุญมากโดยสวัสดิ์ มีพระนามปรากฏว่า พระศรีธรรมราชา มาดา ทรงเป็นมเหสีของพระจอมนระพระนามว่า พระราชาลิไทย พระองค์มีพระชนม์ได้ ๑๖ พรรษา ทรงบรรลุลความสำเร็จในศิลป

พระราชามีพระชนมายุ ๓๘ ทรงปกครองแคว้นแคว้นและโลกทั้งสาม ได้รับการปกครองโดยธรรม มีความปรารถนาสมบูรณ์แล้ว จุลศักราช ๗๐๐

รัฐมณฑลกว้างขวาง ทั้งปราศจากภัยอันตราย และนำมาซึ่งความรุ่งเรือง รัฐสีมาของพระราชเจ้าผู้ทรงบุญสมภารพระองค์นั้น เป็นที่รู้จักกันอยู่ว่า ในด้านทิศตะวันออก ทรงทำเมืองขึ้นครไทยเป็นรัฐสีมา ด้านทิศตะวันออกเฉียงใต้ ทรงทำเมืองวัชระปุระเป็นรัฐสีมา ด้านทิศใต้ทรงทำดอยอุยซึ่งตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขงเป็นรัฐสีมา ด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ ทรงทำเมืองเชียงทองเป็นรัฐสีมา ด้านทิศตะวันตก ทรงทำเมืองนาคปุระเป็นรัฐสีมาที่แยกแม่น้ำยม เรียกว่า (แควน้อย) ได้ทรงสร้างเมืองขึ้นที่นั่น เรียกว่าเมืองลักกะ (เมืองแสนปัจจุบันเรียกว่าเมืองสร้อย) อยู่ในด้านทิศตะวันตกเฉียงเหนือเป็นรัฐสีมา ในด้านทิศเหนือ ทรงทำรัฐหนึ่ง (.....ติดต่อขวา) เป็นรัฐสีมา พระองค์ทรงสถาปนารัฐสีมาขึ้นแล้ว ทรงประทานความสุขแก่สัตว์ทั้งหลายทั้งเทวดา.....พระมเหสีของพระธรรมราชาพระองค์นั้น.....พระราชอาเถ้านั้น.....มีความงามน่ารัก ทรงประดับเครื่องประดับคือศีลพระนางทรงยินดีในการรักษาศีล ๕ มีปัญญามากเป็นยอดนารี (อันใหญ่ยิ่ง) มีพระยศใหญ่ยิ่งทรงเลื่อมใสในพระรัตนตรัย คือ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ ทรงมีพระราชบุตร ๒ พระองค์ องค์พระเชษฐาทรงพระยศยิ่งใหญ่ ทรงพระนามว่า พระธรรมราชาธิราช องค์พระอนุชาทรงพระนามว่า พระอโศก ทรงได้พระบรมธาตุมาแต่ลังกา ๒ องค์คือ องค์ขนาดกลาง เท้าเมล็ดข้าวสารหักสี่แฉ่วผลึก

អត្ថបទបកប្រែពីភាសាធម៌

១.-៣. អញខ្ញុំសូមថ្វាយបង្គំព្រះត្រៃវិគ័យ ហើយនឹងពោលពីរឿងបុណ្យសម្ភារនេះ ដែលព្រះរាជទេវីទ្រង់ធ្វើហើយ នៅក្នុងវត្តឈ្មោះអសោកាភារ ។ សូមអស់លោកស្លាប់នូវការ បំពេញបុណ្យជាការចម្រើនតិរិះសាធុជនទាំងឡាយ ដែលព្រះរាជទេវីទ្រង់បានសន្យាទុកហើយ ដើម្បីការៈជាព្រះពុទ្ធ ដ៏តែងលំអដោយគុណ មានសីលគុណ ជាអាទិ៍ ។

៣. រឿងមានដូចតទៅ :-

៣.-៤. នាថ្ងៃអង្គារ ខែអាសាឍ ឆ្នាំវក កំណត់ជាចុក្ខុសករាជ ៧៣០ ព្រះមហាក្សត្រនៃដើមព្រះរាជវង្សធំ មានព្រះនាមថាធម្មរាជាធិរាជ ។ ទ្រង់ប្រសូតដោយសោតិភាពពីព្រះគភីព្រះរាជមាតា ដែលមានមហាបុណ្យ មានព្រះនាមប្រាកដថា ព្រះស្រីធម្មរាជមាតា ។ ទ្រង់ជាមហេសីនៃ ព្រះនរិន្ទាធិរាជ ព្រះនាមលិថៃ ។ ទ្រង់មានព្រះជន្មាយុ ១៦ ព្រះវស្សា បានទទួលជោគជ័យ នៃសាស្ត្រសិល្ប៍ ។

៤.-៥. ព្រះរាជាមានព្រះជន្មាយុ ៣៨ ទ្រង់គ្រប់គ្រងរដ្ឋខេត្តខ័ណ្ឌនិងពិភពទាំង ៣ ទទួលការអភិបាល ដោយគន្លងធម៌ មានព្រះរាជបំណងបរិបូណ៌ហើយ នាចុក្ខុសករាជ ៧០០ ។

៥.-២៥. រដ្ឋមណ្ឌលធំទូលាយ ប្រកបដោយសេចក្តីសុខក្សេមក្សាន្ត ហើយនាំមកនូវសេចក្តីរុងរឿង ។ រដ្ឋសិមាទៃព្រះរាជាដែលប្រកបដោយបុណ្យសម្ភារព្រះអង្គនោះ ដឹងគ្នាជាទូទៅថា នៅទិសខាងកើត ទ្រង់តាំងស្រុកឈ្មោះនគរវិថីជារដ្ឋសិមា នៅទិសខាងត្បូង ឆៀវខាងកើត តាំងស្រុកវិជ្ជបុរៈជារដ្ឋសិមា នៅទិសខាងត្បូង ភ្នំដែលមានឈ្មោះឧយ បព្វតា បីតនៅលើមាត់ទន្លេពិដ្ឋា ជារដ្ឋសិមា នៅទិសខាងត្បូងឆៀវខាងលិច តាំងស្រុក ហេមបុរៈ (ឈៀវឆែង) ជារដ្ឋសិមា នៅទិសខាងលិច តាំងស្រុកនាគបុរៈជារដ្ឋសិមា ។ នៅដៃទន្លេយមុនា (ទន្លេយ៉ម) ដែលហៅថា ឃ្វែណយ (ស្ទឹងតូច) ទ្រង់តាំងស្រុកនៅនោះ ហៅថា លក្ខបុរៈ (ស្រុកសែន បច្ចុប្បន្នគឺជា ស្រុកសយ) ដែលបិតនៅទិស ខាងជើងឆៀវខាងកើត ជារដ្ឋសិមា នៅទិសខាងជើង ទ្រង់តាំងរដ្ឋមួយ (គឺ) ដែលនៅជាប់ស្រុកឆ្នាជារដ្ឋសិមា ។ ព្រះអង្គបានស្ថាបនារដ្ឋសិមាហើយ ទ្រង់ប្រទាន សេចក្តីសុខដល់សត្វទាំងឡាយ ទាំងទេវតា..... ។ ...ព្រះមហេសីនៃព្រះធម្មរាជា ព្រះអង្គនោះ.....ព្រះរាជាទាំងនោះ.....មានលំអគួរ ឱ្យស្រឡាញ់ ទ្រង់តុបតែង កាយដោយគ្រឿងអលង្ការគិសិល ទ្រង់ត្រេកអរក្នុងការ កាន់ធម៌ ៥ ទ្រង់ជាមហាបញ្ញវន្ត ជាអគ្គនារីដ៏មានមហាកិត្តិយស ទ្រង់គោរពព្រះវិគ័យត្រៃ គឺ ព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ ព្រះសង្ឃ ទ្រង់មាន ព្រះរាជបុត្រ ២ អង្គ ។ ព្រះវៀម ទ្រង់មានមហាកិត្តិយស មានព្រះនាមថា ព្រះធម្មរាជាធិរាជ ព្រះអនុជមានព្រះនាមថា ព្រះអសោក ។ ទ្រង់បានទទួលព្រះបរមធាតុមកពីលង្កា ២ អង្គ គឺ អង្គទំហំមធ្យមស្មើ នឹងគ្រាប់អង្ករបាក់ពណ៌កែវផលិក ។ អង្គទំហំតូចស្មើនឹងគ្រាប់ពូជស្ពៃ ពណ៌ផ្កាពុល ក្រៀម ត្រូវបានបញ្ចុះទុកនាបន្ទប់ព្រះធាតុ

องค์ขนาดเล็ก เท่าเมล็ดพันธุ์ผักกาด สีดอกพิกุลแห้ง ทรงบรรจุไว้ ณ ห้องพระธาตุใน พระสถูปซึ่งทรงสร้างพร้อมกับ(นว)กรรม (สิ่งก่อสร้าง)ทั้งปวงคือวิหาร มณฑป เจดีย์ ปลุกต้นศรีมหาโพธิในวันอันเป็นศุภวาร ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๔ ปีเถาะ จุลศักราชนับได้ ๗๖๑

ครั้นสร้างพระอาราม (เสร็จเรียบร้อยแล้ว) จึงขุดคูไว้ภายใน และก่อกำแพงสูง คูเป็นสง่ายาวเหยียดนี้ไว้ภายนอก แคว้น.....ปลุกต้นสารภี บุนนาค พิกุล มะม่วง ขนุน มะขวิด มะพร้าว และพุ่ม.....ในอารามนั้น พระนางทรงทำ พระอารามที่ชื่อโสการามนั้นให้เป็นที่น่ารื่นรมย์

และข้าพเจ้าขอบอกเนื้อความข้อหนึ่ง.....กับบัณฑิตชื่อญาณวงศ์ และบัณฑิตชื่อศรีวงศ์ ในอารามนี้ และพระนางทรงแต่งตั้งบัณฑิตผู้หนึ่ง ชื่อ สังขสร (มีเสียงไพเราะเหมือนเสียงสังข์) ให้เป็นผู้สวดพระบาลี และพระนางได้ประทานคน รักษาอารามรวมทั้งหมดประมาณ ๕๐ ครวเรือน มีบุรุษชื่อศรีจันทร์เป็นหัวหน้า (เพื่อ ปฏิบัติบำรุงพระอารามนั้น) พร้อมทั้งให้พนักงานชาวประโคม ประโคมคนตรีมองค์ ๕ มี เครื่องเคาะจังหวะ(เช่น ข้อง ฯลฯ) เป็นต้น และสังข์ ปี กลองใหญ่ กังสดาลใหญ่

เขตพระอารามยาว ๔๐๐ วา ได้ทรงประทานข้าวเปลือกแก่ผู้รักษาพระอาราม ๒๕ เกวียน ทุกๆ ปี ทรงซื้อสิ่งของเครื่องใช้สำหรับอารามประมาณ ๕ โกฏิ (เบี้ย) ประทานแก่พระภิกษุทั้งหลายเหล่านั้น ในอารามนี้เพื่ออาหารกับปิยภัณฑ์ (ควรแก่สมณะ) ทรงประทานนิจกต์แก่พระภิกษุทั้งหลายที่อยู่ประจำในอารามนี้ ๕๐ รูป ด้วยการบริจาค ทรัพย์ ๒๐๐ โกฏิ (เบี้ย?) ครั้นกิจทั้งหลายมีการก่อสร้างสถูปเป็นต้น ในอารามนี้เสร็จ เรียบร้อยแล้ว จึงทรงฉลองอโสการาม ครั้นสถาปนา(ตั้ง)พระอารามเสร็จแล้ว จึงทรง ปฏิบัติบำรุงพระเถระองค์หนึ่ง ผู้สมบูรณ์ด้วยคุณ มีศีล เป็นต้น ผู้เป็นศิษย์พระพุทธ ศาครเถระ ชื่อ สรังกะ พร้อมทั้งบริการ(ของท่าน) ด้วยปัจจัย (ทั้งสิ้น)

ด้วยบุญกรรมนี้ ขอให้มารดาบิดาทั้งสองของข้าพเจ้า พระสวามีของข้าพเจ้า ทรงพระนามว่าพระมหาธรรมราชาธิราช และพระศรีธรรมราชา (พระราชมารดาของ พระธรรมราชาธิราช) บรรดาผู้เป็นญาติและมีไชยญาติ จงมีความสุขปราศจากทุกข์จาก อุปัทพทะ (การเบียดเบียน) โดยทั่วกันด้วยบุญญาญาภาพของข้าพเจ้า ขอท่านเหล่านั้นจง ไปสู่สวรรค์ด้วยกันทั้งหมด จงเสวยสมบัติในสวรรค์ทั้ง ๖ ชั้น ตามความปรารถนา

ក្នុងព្រះស្ដេច ដែលទ្រង់ស្ថាបនាព្រះទាំង អំណោយទាំងពួង គឺ វិហារ មណ្ឌប ចេតិយ ដាំដើមស្រែមហាពោធិ៍ នាថ្ងៃដែលជា សុភវារ ព្រំពីរ កើត ខែផល្គុន ឆ្នាំថោះ ចុល្ល សករាជរាបបាន ៧៦១ ។

២៥.-២៩. កាលដែលសាងព្រះអារាម (រួចស្រេចហើយ) ទើបដឹកតូទឹកទុកខាងក្នុង និងបង្កកំពែង ខ្ពស់មើលសង្វារវែងលំនេះទុកខាងក្រៅរដ្ឋ ដាំដើមសុរាភិរាត ដើមបុន្ទាត ដើមពុល ដើមស្វាយ ដើមខ្នុរ ដើមឃ្លីត ដើមដូង និងគុម្ព ក្នុងអារាមនោះ ។ ព្រះនាងទ្រង់ធ្វើ ឱ្យព្រះអារាម ដែលហៅថា អសោការាម នោះជាមណីយដ្ឋាន ។

២៩.-៣៣. ហើយខ្ញុំម្ចាស់សូមប្រាប់សាច់រឿងមួយ២ ជាមួយបណ្ឌិត ឈ្មោះព្យាណវង្ស និងបណ្ឌិតឈ្មោះស្រីវង្ស ។ ក្នុងអារាមនេះ ហើយព្រះនាងទ្រង់លើកបណ្ឌិតមួយរូប ឈ្មោះស័ង្គសរ (មានសំឡេងពីរោះដូចសូរស័ង្គ) ឱ្យជាស្នូតព្រះបាលី ។ ហើយព្រះនាងបានប្រធានឆ្នាំអារាម រួមទាំងអស់ប្រហែល ៥០ គ្រួសារ ។ មានបុរសឈ្មោះស្រីច័ន្ទជា ប្រធាន (ដើម្បីប្រតិបត្តិបំរុងព្រះអារាម នោះ) ។ ព្រមទាំងឱ្យភ្នាក់ងារប្រគំ ប្រគំតន្ត្រី ៥ មានគ្រឿងគោះ (ដូចជា តង ។ល។) ជាដើម និង ស័ង្គ ប៊ុ ស្ករធំ រតាំងធំ ។

៣៣.-៤០. ខែត្រនៃព្រះអារាមមានប្រវែង ៤០០ ព្យាម ទ្រង់បានប្រទានស្រូវឱ្យឆ្នាំព្រះអារាម ២៥ ដឹក រៀងរាល់ឆ្នាំ ។ ទ្រង់ទិញរបស់ប្រើប្រាស់សម្រាប់អារាមប្រហែល ៥ កោដិ (បៀ) ប្រគេនថ្វាយព្រះ ភិក្ខុទាំងឡាយទាំងនោះ ក្នុងអារាមនេះ ដើម្បីអាហារកប្បិយភ័ណ្ឌ (សមនឹងសមណៈ) ទ្រង់ប្រគេនថ្វាយ នូវនិច្ចក័ត្តដល់ព្រះភិក្ខុទាំងឡាយដែលគង់នៅ ប្រចាំក្នុងអារាមនេះ ៥០ អង្គ ដោយការបរិច្ចាគទ្រព្យ ២០០ កោដិ (បៀ) ។ គ្រាកិច្ច ការទាំងឡាយមានការកសាងស្ដេចជាដើម ក្នុងអារាមនេះ រួចស្រេចហើយ ទើបទ្រង់ សម្ពោធអសោការាម ។ គ្រាស្ថាបនា (តាំង) ព្រះអារាមរួចហើយ ទើបទ្រង់ប្រតិបត្តិបំរុងព្រះថេរៈមួយ អង្គ ដែលបរិច្ចាគដោយគុណ មានសីល ជាដើម ដែលជាសិស្សនៃ ព្រះមហាពុទ្ធសាគរ មាននាម សរភ័ង្គៈ ព្រមទាំងបរិក្ខារ (អំណោយ ទាន) និងបច្ច័យ (ទាំងបួន) ។

៤០.-៤៤. ដោយបុព្វកម្មនេះ សូមឱ្យមាតាបិតាទាំងពីរបស់ខ្ញុំម្ចាស់ ព្រះស្វាមីរបស់ខ្ញុំម្ចាស់ ដែល- ទ្រង់ ព្រះនាមថាព្រះមហាធម្មរាជាធិរាជនិងព្រះស្រីធម្មរាជមាតា (ព្រះរាជមាតានៃព្រះមហា ធម្មរាជាធិរាជ) បណ្តាក្រុមព្យាបាលិកមិនមែនជាព្យាបាលិក្តី ចូរមានសេចក្តីសុខប្រាសពីទុក្ខ ប្រាសពី ឧបទ្វីវៈ (ការបៀតបៀន) ដោយគ្រប់គ្នា ។ ដោយបុណ្យានុភាពនៃខ្ញុំម្ចាស់សូមអស់លោកទាំង នោះ ចូរទៅកាន់ ឋានសួគ៌ទាំងអស់គ្នា ចូរសោយសម្បត្តិលើ ឋានសួគ៌ទាំង ៦ ជាន់ តាមបំណង ។

ด้วยบุญญาภพของข้าพเจ้า ขอให้ข้าพเจ้าเกิดเป็นผู้ชายในอนาคต ขอให้ได้
 สดับธรรมอันประเสริฐของพระพุทธเมตไตรย อีกทั้งขอให้ข้าพเจ้าได้สะสมบุญสมการทั้ง
 ๓ (คือ ทาน ศีล ภาวนา) ประดุจประทับตราไว้ ขอพระพุทธเมตไตรยพระองค์นั้น จง
 สรรเสริญยกย่องข้าพเจ้าในท่ามกลางที่ประชุม(พุทธ)บริษัท ขออย่าให้ผู้อื่นเทียมทัน
 ข้าพเจ้า ด้วยบุญสมการมีทานเป็นต้น ด้วยรูปหรือด้วยยศด้วยอายุ และด้วยสมบัติมีทอง
 ทรัพย์เป็นต้น ในทุกๆ ภพ เมื่อข้าพเจ้าไม่ให้แก่เขาเหล่านี้ ใครๆ จงอย่าบังอาจได้รับ

อนึ่ง ทรัพย์สมบัติของข้าพเจ้าที่มีอยู่ จงเป็นประโยชน์แก่ผู้ยากจนทั้งหลาย
 ข้าพเจ้าจมอยู่ในมหาสมุทร คือ วัฏสงสารอันเย็นเยือกด้วยน้ำ ซึ่งให้แต่ความลึกและหา
 ฝั่งมิได้เป็นเบื้องต้น ขอจงบรรลुสมโพธิ (ความตรัสรู้) เหมือนพระพุทธทั้งหลาย กษัตริย์
 ทั้งหมด จักครองราชสมบัติในครั้นในอนาคตก็ดี ผู้มีอำนาจวาสนาสูงก็ดี และผู้มียศ
 ใหญ่ตั้งอยู่ในธรรมก็ดี ขอท่านทั้งหลายเหล่านั้นจงอนุโมทนาในกรรมอันเป็นบุญ
 ที่ข้าพเจ้าได้กระทำแล้วถ้วนหน้ากัน ขอให้ปุชนียวัตถุทั้งหลายในพระอารามนี้จงเจริญ
 เพราะมีปิตินกรรมอันเป็นบุญ เทอญฯ

ข้อความนี้ กวีราชบัณฑิต ชื่อ ศรีธรรมไตรโลก รัตนาวัว

៤៤.-៤៨. ដោយបុណ្យានុភាពនៃខ្ញុំម្ចាស់ សូមឱ្យខ្ញុំម្ចាស់កើតជាបុរសនៅអនាគត ។ សូមឱ្យ
បានស្តាប់ធម៌ដ៏ប្រសើរនៃព្រះពុទ្ធមេត្តយ្យ ។ ទាំងសូមឱ្យខ្ញុំម្ចាស់បានសន្សំបុញ្ញសម្ភារទាំង ៣ (គឺ
ទាន សីល ភាវនា) ប្រដូចបោះត្រាទុក ។ សូមព្រះពុទ្ធមេត្តយ្យព្រះអង្គនោះ ចូរសរសើរស្នើចំខ្ញុំម្ចាស់
ក្នុងចំណោមទីប្រជុំពុទ្ធបរិស័ទ ។ សូមកុំឱ្យអ្នកឯទៀត ធៀបទាន់ស្មើនឹងខ្ញុំម្ចាស់ ដោយបុញ្ញសម្ភារ មានទាន
ជាដើម ដោយរូប ដោយយសសីក្រី ដោយអាយុ និងដោយសម្បត្តិដែលមានគំនរទ្រព្យ ជាដើម ក្នុងគ្រប់ជាតិភព ។
កាលដែលខ្ញុំម្ចាស់មិនឱ្យដល់អ្នកណាទាំងនេះ ចូរនរណាក៏កុំបីទ្រើស យូរបានទទួល ។

៤៩.-៥៣. មួយសោតទ្រព្យសម្បត្តិរបស់ខ្ញុំម្ចាស់ដែលមាន ចូរជាប្រយោជន៍ដល់អ្នកក្រីក្រទាំងឡាយ ។
ខ្ញុំម្ចាស់លិចលង់ក្នុងមហាសមុទ្រ គឺវដ្តសង្សារដែលត្រជាក់ស្រែប ដោយទឹក ដែលមានតែជម្រៅ និងរក
ត្រើយពុំបានជាបឋម ។ សូមបានលុះដល់សម្ពោធិ (ការត្រាស់ដឹង) ដូចព្រះពុទ្ធទាំងឡាយ ក្សត្រិយទាំងឡាយ
និងសោយរាជ្យសម្បត្តិនា នគរនេះ នាពេលអនាគតក្តី អ្នកដែលមានអំណាច វាសនាខ្ពស់ក្តី និងអ្នកដែលមានសីក្រីធំ
បិតនៅក្នុងធម៌ក្តី សូមអស់លោកទាំងនោះ ចូរអនុមោទនា ក្នុងបុព្វកម្មដែលខ្ញុំម្ចាស់បាន ធ្វើរួចទាំងអស់គ្នានេះហើយ ។
សូមឱ្យបូជនីយវត្ថុទាំងឡាយនៅ ព្រះអារាមនេះបានរីកចម្រើន ដោយសារមានប្រិតិលើបុព្វកម្មហោង ។

៥៣.-៥៤. សេចក្តីនេះ កវីរាជបណ្ឌិត នាម ស្រីធម្មត្រៃលោក បាននិពន្ធទុក

จาริกวัดบูรพาราม
พุทธศักราช ๑๙๕๖

อักษร	ไทยสุโขทัย - ขอมสุโขทัย
ภาษา	ไทย - บาฬี
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๕๖
จาริกอักษร	จำนวน ๒ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๕๕ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๕๖ บรรทัด
วัตถุที่จารึก	หินชนวนสีเขียว
ลักษณะวัตถุ	รูปใบเสมา ส่วนล่างชำรุดหักหายไป
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๕๙ เซนติเมตร สูง ๑๔๖ เซนติเมตร หนา ๑๒ เซนติเมตร
บัญชี/ ทะเบียนวัตถุ	สท. ๕๙ ประชุมศิลปาจาริก ภาคที่ ๗ เรียกว่า “หลักที่ ๒๗๖”
พบเมื่อ	ไม่ปรากฏหลักฐาน
สถานที่พบ	จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	ไม่ปรากฏหลักฐาน
ปัจจุบันอยู่ที่	อาคารหอพระสมุทวชิรญาณ หอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพมหานคร
พิมพ์เผยแพร่	๑. นิตยสารศิลปากร ปีที่ ๓๓ เล่ม ๒ (พฤษภาคม — มิถุนายน ๒๕๓๒) ๒.ประชุมศิลปาจาริก ภาคที่ ๗, พ.ศ. ๒๕๓๔
ประวัติ	พระครูปลัดสนธิ จิตตปญโญ วัดศาลาครืน เขตจอมทอง กรุงเทพมหานคร ถวายแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๒ แต่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้กรมศิลปากรในวันดังกล่าว ด้วยมีพระราชประสงค์ให้จัดแสดงเพื่อการศึกษา กรมศิลปากรจึงนำมาจัดแสดงไว้ ณ หอพระสมุทวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ ท่าवासูกกรี

សិលាចារឹកវត្តបូជារាម

គ.ស. ១៩១៣

បញ្ជីទិន្នន័យនៃសិលាចារឹក

អក្សរ	ថៃសុខោម័យ - ខមសុខោម័យ
ភាសា	ថៃ - បាលី
ឆ្នាំចារឹក	ពុទ្ធសករាជ ១៩៥៦ គ្រិស្តសករាជ ១៩១៣
ចារឹកអក្សរ	ចំនួន ២ ផ្នែក ផ្នែកទី ១ មាន ៥៥ បន្ទាត់ ផ្នែកទី ២ មាន ៥៦ បន្ទាត់
ប្រភេទសិលា	ថ្មល្អិតពណ៌បៃតង
លក្ខណៈសិលា	ស្លឹកសីមា បាក់ខូចខាតផ្នែកខាងក្រោមបាត់ទៅ
ទ្វាធសិលា	ទទឹង ៥៩ សង់ទីម៉ែត្រ កម្ពស់ ១៤៦ សង់ទីម៉ែត្រ កម្រាស់ ១២ សង់ទីម៉ែត្រ
លេខសារលើកឆ្នាំ	ស.ទ. ៥៩

ពេលវេលាឃើញ

កន្លែងឃើញ

អ្នកឃើញ

ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន

បោះពុម្ពផ្សាយ

ប្រវត្តិ

ក្នុងសៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹក ភាគទី ៧ ហៅថា "គោលសិលាចារឹកលេខ ២៨៦"

មិនដឹងប្រាកដ

ខេត្តសុខោម័យ

មិនដឹងប្រាកដ

អគារបណ្ណាល័យវិទ្យាល័យនៃបណ្ណាល័យជាតិ ទីក្រុងបាងកក

១. ទស្សនាវដ្តីសិល្បាករ ឆ្នាំទី ៣៣ លេខ ២ (ឧសភា-មិថុនា ១៩៨៩)

២. សៀវភៅប្រជុំសិលាចារឹក ភាគទី ៧, ឆ្នាំ ១៩៩១

ព្រះគ្រូបាឡាត់សិទ្ធិចិត្តបញ្ជា វត្តសាលាគ្រីន ខ័ណ្ឌមង្គល ក្រុងបាងកក ថ្វាយជូនព្រះអង្គ ម្ចាស់ក្សត្រិសិរិនថន កាលពីថ្ងៃទី ១០ កុម្ភៈ ឆ្នាំ ១៩៨៩ ហើយទ្រង់ក៏ព្រះរាជទាន ឱ្យទៅនាយកដ្ឋានសិល្បាករក្នុងថ្ងៃដដែលនោះដែរ ដោយមានព្រះរាជបំណងឱ្យដាក់ បង្ហាញដើម្បីសិក្សា ។ ទើបនាយកដ្ឋានសិល្បាករក៏បានដាក់បង្ហាញទុកនៅអគារ បណ្ណាល័យវិទ្យាល័យ នៃបណ្ណាល័យជាតិ ទីក្រុងបាងកក ។

จารึกวัดบูรพาราม

ด้านที่ ๑

๑. /๐/ นมศรีตรีรัตนสุดสุกมังกโลตร ประมาณศักราช ๗๓๐^๑ ทศ^๒ วอภักษัตร
อาษาฒ-
๒. มาส สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช^๓ได้เสด็จเสวยสวรรคตชาติกลาตมาโตรทร
แม่นามกร
๓. ว่า สมเด็จพระศรีธรรมราชามาดา พระกันโกลท่าน ครั้นท่านมีอายุได้สิบหกเข้าทรง
๔. ค่อ รูปโฉมพรรณามา จบสรรพกลาศาสตร์^๔ปราชญ์แก้แล้วหาญชาญในมูรณ
รณรงค์^๕
๕. พระองค์ท่านกลอย ได้ขึ้นเสวยราชย์เป็นพระยาผ่านในปกลีง^๖ เนื่องทั้ง ป-
๖. กเกม^๗ ครั้นเต็มสมบุรณ์สามสิบแปดเข้า เข้าศักราชเจ็ดร้อยห้าสิบแปด^๘
กลาย ท่านได้
๗. ปราบด^๙ ทั้งปกกวา ชาว ด้านหนดิน เถิงฝั่งของ.....ตะวันออกคอง.....
๘. เบื้องตะวันตกกเท้าเมืองจอด^{๑๐} รอดแดนพัล^{๑๑} เบื้องข้างตะวันตกนอก
รอดเถิงลุม-
๙. บาบาย รอดสาย^{๑๒} ยโสธร เบื้องข้างหนอรุณครไท..รอดริด...เชียงดง เชี-
๑๐. ยงทอง นองด้วยท้าวพระยาพิธานุทิศ มาไหว้คัล ครั้นถึงศักราชเจ็ดร้อย-

^๑ จุลศักราช ๗๓๐ ตรงกับพุทธศักราช ๑๙๑๑

^๒ ครบ บริบูรณ์

^๓ พระมหาธรรมราชาที่ ๒

^๔ ศิลปศาสตร์ต่างๆ

^๕ ยอดนักรบ

^๖ เป็นกษัตริย์ ปกป้องคุ้มครองชาว(ไท)เลื่อง อันเป็นเชื้อสายของชาวไทยสุโขทัย ดังมี
ปรากฏในจารึกปูชนียจิตขุนจอด

^๗ เป็นกษัตริย์ ปกป้องคุ้มครองชาวเขม

^๘ จุลศักราช ๗๕๘ ตรงกับ พุทธศักราช ๑๙๓๙

^๙ มาจากคำสันสกฤตว่า “ปราปต” แปลว่า ถึงแล้ว ได้แล้ว

^{๑๐} เมืองโบราณ ปัจจุบันสันนิษฐานว่าอยู่ในอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก

^{๑๑} เมืองพัน อยู่ทางเหนือของเมืองเมะตะมะ ประมาณ ๕๐ กิโลเมตร

^{๑๒} ภาษาเขมร แปลว่า แพร่ไปถึงกระจายไปถึง จด

ច្រើនទី ១

អត្ថបទបកប្រែពីភាសាថៃ

១. /០/ នមស្រីត្រីវិរតនសុតសុភមង្គលោត្ថរ ប្រមាណសករាជ ៧៣០^១ ទស វិក នក្សត្រ អាសាធរ
២. មាស សម្តេចព្រះមហាធម្មរាជាធិរាជ^២ បានស្តេចសោយស្ថិតិជាតិប្រសូតិពីព្រះឧទរនៃព្រះមាតា ទ្រង់ព្រះនាម
៣. ថា សម្តេចព្រះស្រីធម្មរាជមាតា ព្រះកន្លោង ពេលលោកមានអាយុបាន ដប់ប្រាំមួយ វស្សា ទ្រង់
៤. មានរូបឆោមពណ៌សោភា ចប់សព្វគ្រប់សិល្បសាស្ត្រ ប្រាជ្ញាវៃ ក្លាហាន ជំនាញយ៉ាងឆ្នើមក្នុងការ ចម្បាំង
៥. ព្រះអង្គលោកស្រាប់តែបានឡើងសោយរាជ្យជាពញា គ្រប់គ្រងដែនដីជនលឿង រហូតដែន
៦. ដីជនខេម ត្រាដែលអាយុពេញបរិបូណ៌ សាមសិបប្រាំបី ឆ្នាំ ចូល សករាជប្រាំពីររយហាសិប ប្រាំបី^៣ លោកបាន
៧. ទទួលទាំងដែនដីជនការវ ឆាវ ឯខាងជើងដល់ត្រើយទន្លេមេគង្គ ... ខាងកើតទៅដល់ ...
៨. ខាងលិចត្រមេស្រុកឆត^៤ ដល់ដែនផាល^៥ ឆៀងខាងកើត រហូតដល់លុំ
៩. បាថាយ ទៅដល់យសោធរ ឆៀងខាងជើង ដល់នគរថៃ ... ដល់វិត ... ឈៀងដុង
១០. ឈៀងថង ច្រើនតែជាថាវព្រញាទិសានុទិស មកថ្វាយបង្គំ លុះដល់សករាជប្រាំពីររយ

^១ គ.ស. ១៣៦៨ ។

^២ ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី២ ។

^៣ គ.ស. ១៣៩៦ ។

^៤ ស្រុកចាស់ នៅក្នុងស្រុកមែសត ខេត្តតាក ។

^៥ ស្រុកផាន់ សព្វថ្ងៃនេះនៅក្នុងប្រទេសភូមា ។

๑๑. จัดสิบเข้า^๑ ฉลุนักษัตร กลายท่านเสวยสวรรคาลัย^๒ ไคลคลาตรราชสมบัติ
ลูกศักราชเจ็ดรั-
๑๒. อยเจ็ดสิบสี่^๓ ทศ มะโรงนักษัตร เดือนห้า ออกใหม่ห้าค่ำวันพฤหัสบดี จึง
สมเด็จพระ-
๑๓. ราชเทวีศรีจุฬาลักษณ์อัครราชมหิตีเทพยธรณีดิถีกรัตนบพิตรเป็นเจ้า
ผู้เป็นบาทบริ-
๑๔. จาริกรัตนชยาแต่สมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราช^๔ กอปรด้วยปัญญาพิธ กัลยาณีนีมีศี-
๑๕. ลพิริยะปรีชาดากลใจมั่น^๕ ในพระชินศาสนา มีลูกผู้หนึ่งขึ้นเป็นพระยาชื่อ
สมเด็จพระมหาธรรมราชา
๑๖. บรมนารถบุตร ๐ มีพระนุชนคนหนึ่งโสด คนชื่อศรีธรรมมาโสกราช จึงประติ
สถาพระมหาธา-
๑๗. ดุเจ้าในบุรพารามนี้ พระธาดุดนหนึ่งสมเด็จพระมหาธรรมราชาธิราชรบ
มหาราชให้พาย^๖
๑๘. ในเมืองสุโขทัย พระธาดูเจ้า คน.....มีพรรณดังสังข์พระธาดูเจ้าส-
๑๙. องตนโสดยังมีพระธาดูเจ้า.....คนหนึ่งญาณคัมภีร์เอามาแต่ลังกา
ทวีป คนหนึ่งรามเท่าข้าวสารสาสี มีพรรณดังแก้วพลีค คนหนึ่งน้อยเท่าพันธุ์
ผักกาดมี พรรณ
๒๐. ดังพิกุล ท่านกลายมามาประดิษฐา.....ถึงที่เสร็จแล้วบริบูรณ์ทั้งพระม-
๒๑. หามณชฎาเจดีย์อันพิศาล พระพิหาร พระอุโบสถ พระมหาโพธิ์ อันมาแต่ลูกทัก-
๒๒. ชินสาขา แล้วท่านกลอยบวชคนทั้งหลายให้เป็นภิกษุ.....
๒๓. ทั้งหลายได้ยี่สิบ สมบูรณ์..... นักษัตร.....
๒๔. ศักราชเจ็ดร้อยเจ็ดสิบห้า^๗ ขึ้น..... (सानน)
๒๕. . ชื่อบา.....ไตรย.....กับอาจารย์ผู้ทรงไตรปิฎก.....สงฆ์ทรง

^๑ จุลศักราช ๗๗๐ ตรงกับพุทธศักราช ๑๙๕๖

^๒ พระมหาธรรมราชาที่ ๒ สวรรคต

^๓ จุลศักราช ๗๗๔ ตรงกับพุทธศักราช ๑๙๕๕

^๔ พระมหาธรรมราชาที่ ๒

^๕ ตั้งใจมั่น มีใจตั้งมั่น

^๖ ขึ้นครองเมือง

^๗ ให้สร้าง

^๘ จุลศักราช ๗๗๕ ตรงกับ พุทธศักราช ๑๙๕๖

- ១១ ចិតសិប^១ ចូលឆ្នាំនក្សត្រ ស្រាប់តែលោកសោយស្លាតិយ ឃ្លៀងឃ្លាត រាជ្យសម្បត្តិ លុះ
សករាជប្រាំពីរ
- ១២ រយចិតសិបបួន^២ ទស រោង នក្សត្រ ខែចេត្រ ប្រាំកើត ថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ទើបសម្តេចព្រះ
១៣ រាជទេវីស្រីចូឡាលក្សណ៍ អគ្គរាជមហេសី ទេព្យធរណីតិលក្ខវត្ថុសប្តិព្រាហ្មណ៍ដែលជាបាទបរិ
១៤ ភារិកវត្ថុនជាយានសម្តេចព្រះមហាធម្មរាជាធិរាជ^៣ ប្រកបដោយបញ្ចេតិធកល្យាណ៍មានសីល
១៥ ពិរិយប្រិជានម្តងចិត្តជាក់លាក់ក្នុងព្រះជិនសាសនា មានកូនតេម្នាក់ឡើងជាព្រះញ៉ា
ឈ្មោះសម្តេចរាមរាជាធិរាជ
- ១៦ បរមនាធិបុត្រ ៦០ មានព្រះអនុជម្នាក់សោត មានឈ្មោះស្រីធម្មាសោករាជ ទើបប្រតិស្ឋា
ព្រះមហាសារិកធាតុ
- ១៧ ជាម្ចាស់នៅក្នុងបូព៌ារាមនេះ ព្រះធាតុមួយ សម្តេចព្រះមហាធម្មរាជាធិរាជធ្វើចម្បាំងមហារាជ
ត្រូវផ្តាច់
- ១៨ ក្នុងក្រុងសុខោម័យ ព្រះសារិកធាតុជាម្ចាស់មួយ មានពណ៌ដូចខ្យងស័ង្គ ព្រះសារិកធាតុ
១៩ ពីរទៀតសោត នៅមានព្រះសារិកធាតុជាម្ចាស់ មួយ ញាណគម្ពីរយកមកពិលង្កា
២០ ទ្វីប មួយទំហំស្មើនឹងគ្រាប់អង្ករសាលីមានពណ៌ដូចកែវផ្អែក មួយទំហំតូចស្មើនឹងពូជគ្រាប់ស្ពៃ
មានពណ៌
- ២១ ដូចពុល លោកបានមកប្រតិស្ឋា ដល់កន្លែងរួចស្រេចហើយ បរិច្ចាណ៍ទាំងព្រះ
២២ មហាមណ្ឌបចេតិយដ៏ពិសាល ព្រះវិហារ ព្រះឧបោសថ ព្រះមហាពោធិវិសេសមកពីមែកខាង
២៣ ទក្សិណ ហើយនឹងលោកក៏បំបួសអ្នកទាំងឡាយឱ្យជាភិក្ខុ
២៤ ទាំងឡាយបានម្តែ សំបូណ៌ នក្សត្រ
២៥ សករាជប្រាំពីររយហសិបប្រាំ^៤ កើត (សាយនន)
- ២៦ .. ឈ្មោះបា ត្រែយ ជាមួយអាចារ្យ ដែលចេះត្រៃបិដក សង្ឃចេះ
២៧ ធម៌ដ៏ថ្លា មង្គល ធម៌ វិនាស ដោយសីលវ

^១ គ.ស. ១៤១៣ ។

^២ គ.ស. ១៤១២ ។

^៣ ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ២ ។

^៤ គ.ស. ១៤០៣ ។

๒๗. รมอันไส.....มงคล.....ธรรม...วนวาสด้วยศีลวั-
๒๘. ร์ธรรม.....ปรีติปรารโมทย์ชื่ออินทโมรธรรมบัณฑิต ท่านประดิษฐา
๒๙. พระเจดีย์.....นาย ก.ผู้หนึ่งชื่อบาสารชตะ ผู้หนึ่งชื่อบาปรียะ.....
๓๐.บาตร.....แลวันแผล.....
๓๑.จันทน์ย..ย..อน..ร้อยไร่เป็นข้าวห้าสิบกว^๑
๓๒.อันให้เป็น.....อา.....รในวัดนี้
๓๓.กระยาทานทั้งหลาย
๓๔.ทั้งพระทาน.....เถรในวัดบูรพาราม
๓๕. มหาเถรเจ้าคนหนึ่งมีนามกรชื่อพระ
๓๖. มหาอานนท์.....
๓๗. คันธวนวาส.....สวามีแต่ศรีสังฆาลย์มาประดิษฐา.....นี้
๓๘. ไข่แต่สมเด็จพระราชเทวี.....โสภมาดา ดนประดิษฐาพระสอุป พระพุทธรูปเจดีย์
๓๙.ในสถานบูรพารามเดิวนี้นท่านประดิษฐาในวัดโสการาม.....สมเด็จพระมราชา
๔๐. ประดิษฐาพระในวัดศีลวิสุทธิทาวาส สมเด็จพระมหารัชมงคลราชาธิราชเสด็จเสวยพระ
- ผนวชบวช กระ-
๔๑. ทำกรรมในท้องไร่ ไสด.....ทั้งในวัดเผาปุระยาพ้อออก ท่านก็ถึงที่
๔๒. แล้วสรรพ.....เสนาवासแต่สมเด็จพระราชเทวีเจ้ากระทำพระทาน
๔๓.พิหารอันฉลอง.....ทั้งหลายมีผลภักดี สิ้น พระราชทานทั้งสินก-
๔๔. ราชการ ทั้งสิ้นอันเป็นกับข้าวจังหันคณาได้พันล้าน โดยอันตั้งว่า ผลานิสงฆ์
- ดังนี้ สม-
๔๕. เ็จพระราชเทวีเจ้าท่านแสงเกล้า กัลปนาผลเป็นโกฏฐาส บุญญเฉพาะไปแก่
- สมเด็จพระ-
๔๖. หารัชมงคลราชาผู้เป็นกษัตริย์^๒ แก่สมเด็จพระศรีธรรมราชามาดา
- สมเด็จพระปุระยา
๔๗. พ้อออกแม่ออกท่าน อิกญาติ.....จงให้พันทุกขภัยน-
๔๘. ตราย แต่ให้ได้แก่สุข.....อำนาจพระราชกุศล ๐ มาตราหนึ่ง สมเด็จพระรา-
๔๙. ชเทวีเจ้า ท่านยังกล่าว..... P-
๕๐. ระยาสามนตราชนใดขึ้น.....ขึ้นเสวยราชย์เป็นท้าวเป็-

^๑ น่าจะเป็นข้าว ๕๐ เกวียน

^๒ พระสวามีผู้เป็นใหญ่

- ២៨ ន្តធម៌ ប្រឹក្សាប្រាមោឡឈ្មោះឥន្ទ្រយោរសបណ្ឌិត លោកប្រតិស្ឋា
២៩ ព្រះចេតិយ នាយ ភ. ម្នាក់ឈ្មោះបាសារជិតៈ ម្នាក់ឈ្មោះបាប៊ែរិយៈ
៣០. បាត្រ ហើយថ្ងៃហើយ
៣១. ចង្កាន់ មួយរយវិជ្ជាស្រូវហាសិបដឹក
៣២. ដែលឱ្យជា អា រ ក្នុងវត្តនេះ
៣៣. ក្រយាទានទាំងឡាយ
៣៤. ទាំងព្រះទាន ថេរៈក្នុងវត្តបូព៌ារាម
៣៥. មហាថេរៈជាម្ចាស់មួយ មានព្រះនាម ឈ្មោះព្រះ
៣៦. មហាអានន្ទ
៣៧. គន្ធរំនវាស ស្វាមីពីស្រីស័ជនាលែយមកប្រតិស្ឋា នេះ
៣៨. មិនមែនតែសម្តេចព្រះរាជទេវី សោក មាតាខ្លួនប្រតិស្ឋាព្រះស្តុប ព្រះពុទ្ធរូបចេតិយ
៣៩. .. ក្នុងស្ថានបូព៌ារាមតែមួយនេះ លោកបានប្រតិស្ឋា ក្នុងវត្តអសោការាម ... សម្តេចរាមរាជា
៤០. ប្រតិស្ឋាព្រះក្នុងវត្តសីលវិសុទ្ធាវាស សម្តេចព្រះមហាធម្មរាជាធិរាជស្តេចសោយព្រះផ្នួសបួស
៤១. ធ្វើ(ពិធី) កម្មនៅឯវាលជ័យ សោត ទាំងក្នុងវត្តដុតតាព្រញ៉ា ឪពុក លោកក៏ដល់ជាទី
៤២. បង្ហើយ សព្វ សេនាវាស ពីសម្តេចព្រះទេវីជាម្ចាស់ធ្វើព្រះទាន
៤៣. វិហារដែលសម្តោជ ទាំងឡាយមានផលភក្តិអស់ ព្រះរាជទានទាំងអស់
៤៤. ក្រយាការ ទាំងអស់ដែលជាម្ចាស់ចង្កាន់គណនាបានពាន់លាន ដោយមានប្រណិធានថាផលានិសង្សដូច្នេះ
៤៥ សម្តេចព្រះរាជទេវីជាម្ចាស់ លោកផ្ទង់ចិត្តឧទ្ទិសផលជាកោដ្ឋាសបុណ្យ ឆ្ពោះទៅដល់សម្តេច
៤៦ មហាធម្មរាជាធិរាជដែលជាព្រះស្វាមីដ៏អធិបតី ដល់សម្តេចព្រះស្រីធម្មរាជមាតា សម្តេចតាព្រញ៉ា
៤៧ ឪពុកម្តាយលោក និងក្រុមញាតិសន្តាន ចូរឱ្យផុតពីទុក្ខភយន្តរាយ
៤៨ ឱ្យតែបានលុះតែសុខ អំណាច ព្រះរាជកុសលនេះ ០ មាត្រាមួយសម្តេចព្រះរាជ
៤៩ ទេវីជាម្ចាស់ លោកនៅពោល ព្រញ៉ា
៥០ សាមន្តរាជណា ឡើង ថ្នាក់សោយរាជ្យជាថាវី
៥១ ជាព្រញ៉ាក្នុងសុខោម័យ ជាក់លាក់ កុំឱ្យបន្ថយ ចូរជួយ

๕๑. นพระยาในเมืองสุโขทัย.....ตั้งมั่น อย่าให้ถอยจูงชั่ว-
 ๕๒.พระราชเทวี.....ทานทั้งหลาย
 ๕๓.กษัตริย์.....
 ๕๔.
 ๕๕. นี้

ด้านที่ ๒ ภาษาบาลี

๑. พุทโธ โลกานุกมปิ ทสพลปวโร สพฺพสत्ตตคาโม สมฺพุทฺโธ พุร
 ๒. ทุมโฆโส ปรมสุทโท นนฺตญญานาตุโล โย ชิตฺวา มารี สเสนํ สุชน
 ๓. รมหิโต ปตฺตสพฺพญญานาวาสํสาโรจนาตฺรโนโต (นปรุ) อิกเร ฌมฺมนาวานเมตํ
 ๔. ฌมโฆ สมฺพุทฺธธมฺเมน นิริยภยหโตปายทุกฺขา สุจาโร คนฺธาคฺคเนหิ เส
 ๕. ญฺโฐ มุนิคุณฺสุเรต ปาปฺพนฺโต วิราคํ สิปโป สิปฺเปหิ เสฏฺโฐ ภาวทุกฺขนิห
 ๖. โต สพฺพสุขาวหาติ สตถาราว จินนปฺลญฺติมธฺรปวโร ฌมฺมเสฏฺฐํ นมามิ สํโฆ
 ๗. โฆหนนฺธํ หนตฺวา มุนีวจนคโห นาถนาโถ คุณฺทโธ มาเนนโต พุทฺธธมฺเม สกม
 ๘. นมามิโต สีสปฺลญฺยาริวิโส ปุณฺณํ ปุณฺณเขตฺตํ ทสกุสฺสปลถธมฺมจารํ ค
 ๙. โต โย ชาตานิ ทกฺขิณฺเอยโย ทสพลตฺนุโข สํม(เสฏฺฐํ) มนามิ นุจาริ(ยา) ภูมิ
 ๑๐. โมลียา สเทวียมํ กตํ สุโขทยเออิสฺสรียา สํมมาดาเย เทวียา
 ๑๑. กปิวิสฺเสส สกราเช สตฺตสเต จ ตีสเก อาสาธมาเส จ มหาธมฺมราชาธิ
 ๑๒. ราชโก สิริยวฺหสฺส รณฺโญ โส ปิตุ อคฺคมฺहेลียา สุริธมฺมราชมาคฺยา
 ๑๓. โฆรคพฺพา จ นิภขมิ โสฬสวสฺโส สิปฺปานํ นิปฺพตฺตี ปาปฺณิจโส ลทฺธ
 ๑๔. รัชชภิเสโก จ รัชชํ กาเรสิ ภูปติ วิชฺชิตฺเต ขตฺติยฺคุเค จ วสฺสตีสฺสญฺญาเย
 ๑๕. โก สกราเช สตฺตสเต ปฺลญฺยาสญฺญํ สญฺญปติ รัชชํ กาเรสิ สํปฺญณํ // ส
 ๑๖. พุทฺธญฺเฐ จ อุตฺตเร กวฺวรญฺญํ ชวฺวรญฺญํ อีสานเย ทกฺขิณฺเ จ ปตฺวา พุรปํจคฺปรุญ จ
 ๑๗. ปุพฺเพ นคฺรเทยฺยกํ อคฺคเนยฺเย พชฺชปฺรุ เตตฺตีส เหมปฺรุ ปจฺฉิมเ เนหฺรติ
 ๑๘. ยา ปจฺฉิมนาคปฺรุ ทิสายาพฺเพ ชิเสนปฺรุ วิจฺจกฺขนทิสเร โคณเว
 ๑๙. สุต สกราเช สตฺตสเตกสฺตฺตติ กมฺเมน สุกฺตี ยติ ฌมฺมราชาธิราช
 ๒๐. โส นาควสฺเสส สกราเช สตฺตสเต จ สตฺตติจฺตุเก จิตฺตมาเส จ ชิวา

៥២ ... ព្រះរាជទេវី ទានទាំងឡាយ

៥៣ ជួយ

៥៤

៥៥ នេះ

ប្រែថី ២
អត្ថបទប្រែកាសាធានី

១. ពុទ្ធនោ លោកានុកម្មវិ ឧសពលបតរោ សព្វសត្តកាមោ សម្ពុទ្ធនោ ព្រូ
២. ហឃោសោ បរមសុខននោ នន្តរាណាតុលោ យោ ជីក្ខា មារី សសេនំ សុជន
៣. រេហិតោ បត្តសព្វញ្ញាភាវសំសារោយាតរន្តោ ន(រេហ៍) ធិកេ ធម្មនាថានមេតី
៤. ធម្មោ សម្ពុទ្ធខម្មេន និយតយហតោធាយទុក្ខា សុចារោ គន្លាគន្លេហិ សេ
៥. ង្គោ មុនិគ្គណសុរេតេ ធាបុណន្តោ វិរាគំ សិប្បោ សិប្បេហិ សេង្គោ ភវទុក្ខនិហ
៦. តោ សព្វសុខាចហាសិ សត្តារា ចិន្តបញ្ញតិមនុរេបតរោ ធម្មសេដ្ឋំ នមាមិ សំយោ
៧. មោហន្តោ ហន្តា មុនីវចនគហោ នាថនាថោ គុណន្តោ មារនន្តោ កុដ្ឋធម្មេ សកម ០
៨. នមាមិតោ សីលបញ្ញាធិថាសោ បុញ្ញានំ បុញ្ញខេត្តំ ឧសកុសលបថធម្មចារី គ
៩. តោ យោ ជានានំ ឧក្ខិណេយេវា ឧសពលតនុជោ សំយ(សេដ្ឋំ) នមាមិ
- នុចារី(យា) កុមិ
១០. មោលិយា សនេតិយិមំ កតំ សុខោធម្មេ ឥស្សរិយា សំយមាតាយ នេតិយា
១១. កបិចស្សេ សករាជេ សត្តសតេ ច តីសកេ អាសាធមាសេ ច មហារាជានិ
១២. រាជកោ សរិយត្ថស្ស ព្រោនោ សោ បិតុ អគ្គមហេសិយា ស្រិធម្មរាជមាតុយា
១៣. យោរកព្វា ច និកុមិ សោឡិសតស្សោ សិប្បានំ និប្បត្តិ ធាបុណិចសោ លន្ត
១៤. រុទ្ធិសេកោ ច រុទ្ធំ កាសេសិ កុបតិ វិជ្ជិតេ ខត្តិយុក្កេ ច វស្សតិសង្ខមាយុ
១៥. កោ សករាជេ សត្តសតេ បញ្ញាសង្ខំ សកុបតិ រុទ្ធំ កាសេសិ សំបុន្តរំ // ស
១៦. ពូរេង្គ ច ឧត្តរេ ភាវន្តំ ជីវាន្តំ ឥសានេវ ឧក្ខិណេ ច បក្ខា ព្រធានុបុរោ
១៧. បុព្វេ នករេធម្មរកំ អគ្គនេយ្យេ ពជ្ជបុរំ តេត្តិស ហេមបុរំ បច្ឆិមេ នេហរតិ
១៨. យា បច្ឆិមនាកបុរំ ឱសាពាយព្វេ ជីសេនបុរំ វិទ្ធិខន្តនធិតីរេ គោធាតេ
១៩. ស្ស សករាជេ សត្តសតេកសត្តតិ កម្មេន សុគតិ យាសិ ធម្មរាជានិរាជ
២០. សោ នាគតស្ស សករាជេ សត្តសត ច សត្តតិចតុកេ ចិត្តមាសេ ច ជីវា

๒๑. หขุนหปญจเก รมโย อคคมเหสี จ ราชเทวีติ นามกา ปณญวตี ปุณญ
 ๒๒. วตี กลยาณี สีลวตี ยสา ขตติยา จิตฺตสมปนนา ภูมิโมลี ว อ
 ๒๓. จณ(รา)เทวนรี ว วิมพา ว มหามายา ว จนุทมา สรสุสวตี ว ทมมา จ หลิตา
 ๒๔. ปทุตตมตติ . พุทธ ธมเม จ สเฆ จ สทฐา ราชปุตเต จ เทว รามราชาธิรา
 ๒๕. ชลจ ลทฐา...กนิฐรุกข์ ปุพพาราม กโรนดา สา ราธะวรา ธาตุโย ดโย ตา
 ๒๖. สุ ธาตุสุ ส...โซติปาเลน อาภตา ญาณคมภีรเถเรน ลงกาทีป
 ๒๗. โต อธิ ธาตุเจกา ราชปุตเต รณเ ปราชิตะ มหาธมมราชาธิราชสส (ยตุต)
 ๒๘. ทาริเก สุโขทัย ลทฐา เจสา มหาธาตุ ภินนมุคคา มหนดกา โสวณณว
 ๒๙. ณา จ เทว ธาตุ(อ) ถากตา ลิหพา ตตา มชฌิเมกขุทเทเกกา พลิกา ภินนสงฆา
 ๓๐. สา สาสปา พุกสา เจว ปาฏิเหร์ กรีสู ตา นิหิตวา ราชเทวีธาคคัพเพ
 ๓๑. จ เจติเย การยิตวา วิหารณจ พุทธรูปญจุโปสถ โพธิ ทกฺขินสาข
 ๓๒. มหา โรเปตวา อาภติ อธิ สาลณจ ปรีกษาเยรู จ กตวา ปาการเสตุก สพพ
 ๓๓. รุกเขหิ สลณณน พุกลมพหริตัก ปุณนาค นาคสุรภิ อสนวฏสาลัก ปทุ
 ๓๔. มปฺปสสมปนน ปุพพาราม สรมมก นาริเกลณจามลัก ตาสณจ ปรีนิฐฐิต...
 ๓๕. สกราเช สดตสเด สดตติ จตุรธิเก นาควสุเส จิตฺตมาเส ชีวาเห สดต
 ๓๖. ชุณหเก ติปิฏัก ฐูเปตวา ติปิฏกาจริยวหยณณณธิก ปณญวนุต เทว
 ๓๗. มงฺคลนามก ฐูเปตวา ธมมกมมก (อ)นุทโธสณจปณฺธิค มธุรสสร ปาลีติ
 ๓๘. ต ราชเทวี ถปาปิ ปณเส ปพพชิตวาน ปรีเส พุทธสาสน เตสุ สาม
 ๓๙. เณรา โหนติ ตีสมตตา ปรีสา โหนตุปสมปทา วิส ปุพพาราม สรมมเก เทว
 ๔๐. สตานิ ปมาณณ อารามิกมฺปาสเก จตุสสเขตตยเจว ตถปณญะสุ ธ
 ๔๑. ญญกวสุเส วสุเส ทสสสทสสสเกลธน วตถาจนํ โกกคคภิกฺข
 ๔๒. ปตฺตสสท เทว สารีปุตตปิยทสฺสจนทิกภุญญนามก พุทธปาลสิริวงส์
 ๔๓. คาเหตุวา...ภิกฺขุณํ ลวเหมวหย อิตฺถิ ฐูเปตวา ทณฺทณจ สยนาทิก มหา
 ๔๔. ทเรน ทาเน เดกสค สดตติ จีวรณจ ปตฺตณจ ทณฺทณจ สยนาทิก มหา
 ๔๕. ทานํ ปวตฺเตตวา ติสตณจ ปณญาสก ทสสส สหสฺसानํ จุทาสกการณิตฺติ

២១. ហឡុន្តបក្កកេ រក្សោ អគ្គមហេសី ច រាជទេវតី នាមកា បញ្ញត្តិ បុញ្ញ
 ២២. តតិ កល្យាណី សីលតតិ យសា ខត្តិយា បីតិសម្បត្តា គុមារោបិ ច អ
 ២៣. ច្ចុ(រា)ទេវតារី ច វិម្ពា ច មហាមាយា ច ចន្ទិមា សរសេរុតិ ច ឧម្មា ច ហសីតា
 ២៤. បទុក្កមតិក ឃ. ពុទ្ធន្ត ធម្មេ ច សំយេ ច សន្នា រាជបុត្តេ ច ទ្វេ រាមរាជិកា
 ២៥. ជក្ខ លន្តា កនិជ្ជកំ បុព្វារាមំ ករោន្តា សា រាជេស្វា ធាតុយោ តយោ តា
 ២៦. សុ ធាតុសុ ស ជោតិធាលេន អាតតា ញ្ញាណគម្ភីថេនេ លន្តាធិប
 ២៧. តោ ឥធ ធាតុចេកា រាជបុត្តេ រេនេ បរាជិតេ មហាធម្មរាជិកាជស្ស (យត្ត)
 ២៨. ទារិកេ^១ សុខោធិយេ លន្តា ចេសា មហាធាតុ គិណ្ឌុក្កា មហាន្តកា សោតន្តត
 ២៩. ឡា ច ទ្វេ ធាតុ (អ)ថាតតា សីហន្តា តថា មជ្ឈិមេកុទ្ធកេកា ធិលិកា គិណ្ឌុសទ្វា
 ៣០. សា សាសធា ពកុលា ចេច ធាជិហារំ ករិសុ តា និធិហិត្វា រាជទេវតាតុកព្វ
 ៣១. ច ចេតិយេ ការយិត្វា វិហារក្ក ពុទ្ធបក្កុធាសមំ ពោធិ ឧក្ខិណសាខ
 ៣២. ម្ពា រោចេស្វា អាតតិ ឥធ បរិក្កាយេ^២ ច កត្វា ធាកាសេតុកំ សព្វ
 ៣៣. រុក្ខេហិ សព្វាឡំ ពកុលម្ពហិតកំ បុន្តាគំ នាគសុរេតិ អសនេជ្ឈាលកំ បទុ
 ៣៤. មប្បលសម្បត្តំ បុព្វារាមំ សម្មេកំ នារិកេលក្កាវលកំ តាសក្កា បរិនិជ្ជិតំ
 ៣៥. សករាជេ សត្តសតេ សត្តតិ ចតុរាជិកេ នាគតស្សេ ចិត្តមាសេ ជិថាហេ សត្ត
 ៣៦. ជុន្តកេ តិបិជកំ ឋបេត្វាន តិបិជកាបិយត្ថយញ្ញាណជិកំ បញ្ញត្តំ ទេច
 ៣៧. មន្តលនាមកំ ឋបេត្វា ធម្មកម្មកំ (ត)ឧយោសក្កបន្តិតំ មនុស្សំ ធាលីតិ
 ៣៨. តំ រាជទេវតី ថធាបយិ បន្តសេ^៣ បព្វជិត្វាន បុរិសេ ពុទ្ធសាសនេ តេសុ សាម
 ៣៩. រេនេរា ហោន្តិ តិសមគ្គា បុរិសា ហោន្តុបសម្បត្តា វិស បុព្វារាមេ សម្មេកេ ទ្វេ
 ៤០. សតានិ បមារេនេន អាវាមិកមុធាសកេ ចតុសតខេត្តក្កោចំ តថបុញ្ញេសុ ធ
 ៤១. ញ្ញកតស្សេ ចស្សេ ឧសសតសហស្សកង្ខេវនំ ចត្តាចមំ កោជិកត្តតិកុំ
 ៤២. បត្តសតំ ឧទេ សារីបុត្តបិយឧស្សចន្ទិកត្ថយនាមកំ ពុទ្ធជាលសិវិចទ្យំ
 ៤៣. គាហេត្វា តិក្កុនំ លចេហេមត្ថយំ ឥត្តិ ឋបេត្វា ពាឡយមកំ បុព្វារាមំ
 ៤៤. ហរេនេ ទានេ តេកសតំ សត្តតិ បិច្ឆកេ បត្តក្កា ឧទ្ធចក្កា សយនាទិកំ មហា
 ៤៥. ទានំ បចេត្តេត្វា តិសតក្កា បញ្ញាសកំ ឧសសតសហស្សានំ ចុបាសក្ការិនិគ្គិ

^១ គួរតែជា ធារិកេ ។
^២ គួរតែជា បរិក្កាយេ ។
^៣ គួរតែជា បញ្ញាសកំ ។

๔๖. ต่ สลีสรานนเถรสฺส ปมุกขสฺส ปณฺทิตสฺส สีสสมาธิปญฺญสฺส เตร
 ๔๗. สาทิกสฺตสฺส จ ติโลกติลกรคนีสลคณฺธรวาสีธมฺมกิตฺติสฺม
 ๔๘. ราชมหาสมณสฺส จ สมํ สมณินฺทสฺสเถรสฺส อคฺคสฺสสฺส ตาทีโน ปุพฺพา
 ๔๙. ราเม ปติฏฺฐาตี วิปฺปสเนน เจตสา อุทิสฺส ตํ ปุณฺณํ มหาธมฺมราชาธิราชินี

คำแปล

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระพุทธเจ้า ผู้ตรัสรู้เองโดยชอบ ผู้อนุเคราะห์ต่อสัตว์โลก ผู้ประเสริฐด้วยทศพลญาณ ผู้มุ่งต่อประโยชน์ของสรรพสัตว์ ผู้ประกาศธรรมอันประเสริฐ ผู้ประทานบรมสุข ผู้มีอนันตญาณหาผู้เสมอเหมือนมิได้ ผู้กำจัดมารและเสนามาร ผู้บำเพ็ญประโยชน์เกื้อกูลอันนำยินดีต่อสาธุชน ผู้ข้ามโอฆะสงสารเสียได้ ด้วยสรรพคุณุตตมญาณที่พระองค์ทรงบรรลุแล้ว ผู้กระทำเมืองแห่งนรชน ให้เป็นเมืองแห่งธรรมนาวา

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระธรรมอันประเสริฐ ซึ่งเป็นเหตุให้ประพาศติชอบจากความทุกข์ ด้วยอุบายอันกำจัดเสียได้ซึ่งภัยในนรก เพราะเป็นธรรมที่พระองค์ทรงตรัสรู้ดีแล้ว เป็นธรรมที่ประเสริฐกว่าคนชาติที่มีกลิ่นหอมและไม่มีกลิ่นหอมทั้งหลาย ยังผู้ชวนชวนในคุณของพระมุณีให้ถึงซึ่งความปราศจากราคะ เป็นศิลปะที่เลิศกว่าศิลปะทั้งหลาย กำจัดความทุกข์ในภพเสียได้ นำความสุขทั้งปวงมาให้เป็นธรรมเลิศที่ด้วยมธฺรบุญยุติที่พระศาสดาทรงสั่งสมไว้แล้ว

ข้าพเจ้าขอนอบน้อมพระสงฆ์ผู้ประเสริฐ ผู้กำจัดความมืดคือโมหะเสียได้ ผู้ยึดมั่นในพระพุทธพจน์ ผู้เป็นที่พึ่งของผู้ปรารถนาที่พึ่ง ผู้สมบูรณ์ด้วยคุณธรรม ผู้ยังบุคคลอื่นให้น้อมไปในพุทธธรรม และตนเองก็เป็นทีนอบน้อมของบุคคลอื่น ผู้มีศีลและปัญญาเป็นที่อาศัย ผู้ประพาศติธรรมคือ กุศลกรรมบถ ๑๐ อันเป็นบุญเขตของผู้ปรารถนาบุญทั้งหลาย ผู้เป็นทักษิณียบุคคลของสัตว์ทั้งหลาย ผู้ดำเนินรอยตามพระทศพล

พระเทวีสังฆมารดา ผู้เป็นใหญ่ในกรุงสุโขทัย ผู้ประพาศติ (ธรรม) ผู้สูงสุดในแผ่นดินพร้อมด้วยพระเทวี (ศรีจุฬาลักษณ์) ได้กระทำความนี้แล้ว (นอบน้อมพระรัตนตรัย)

- ៤៦. តំ សលិសវនន្តរេស្ស បមុក្ខស្ស បណ្ឌិតស្ស សិលសមាធិបញ្ញស្ស តេរ
- ៤៧. សាធិកសតស្ស^១ ច តិលោភតិលករតនសិលគន្ធារាសិបធម្មកិត្តិសំយ
- ៤៨. រាជមហាសមណស្ស ច សមំ សមណិន្តស្សរេស្ស អគ្គសិស្សស្ស តាធិនោ បុព្វា
- ៤៩. រាមេ បតិដ្ឋាសិ វិប្បសនេន ចេតសា ខុទ្ទិស្ស តំ បុព្វំ មហាធម្មរាជានិរាជនោ

អត្ថបទបកប្រែពីភាសាធរឹ

១-៣ ខ្ញុំម្ចាស់សូមលំអុតលំអូនព្រះពុទ្ធជាម្ចាស់ ទ្រង់ត្រាស់ដឹងដោយខ្លួនឯងហើយ ទ្រង់អនុគ្រោះដល់សព្វសត្វក្នុង ពិភពលោក ទ្រង់ប្រសើរដោយទសពលញ្ញាណ ទ្រង់ប៉ងប្រាថ្នាពីប្រយោជន៍ នៃសព្វសត្វ ទ្រង់ប្រកាសធម៌ ដ៏ប្រសើរ ទ្រង់ប្រទានបរមសុខ ទ្រង់មានអនន្តញ្ញាណ ពុំអាចមាននរណាផ្ទឹម បានឡើយ ទ្រង់កំចាត់មារនិង សេនាមារ ទ្រង់បំពេញ ប្រយោជន៍ផ្តល់ផ្តើមដ៏គួរឱ្យត្រេកអរដល់សាច់ជនដែល ឆ្លងកាត់ឱយសង្សារផុតបាន ដោយសព្វញ្ញតញ្ញាណ ដែលទ្រង់បានលុះហើយ ទ្រង់ធ្វើឱ្យប្តីនៃនរជនក្លាយ ទៅជាប្តីនៃធម្មនារី ។

៤-៦ ខ្ញុំម្ចាស់សូមលំអុតលំអូនព្រះធម៌ដ៏ប្រសើរ ដែលជាហេតុឱ្យប្រព្រឹត្តិអំពើល្អ ប្រាសពីសេចក្តី ទុក្ខ ដោយឧបាយ ដែលកំចាត់នូវភ័យក្នុងនរកឱ្យផុតទៅបាន ព្រោះជាធម៌ដែលទ្រង់ត្រាស់ដឹងត្រឹមត្រូវហើយ ជាធម៌ដែលប្រសើរ ជាងគន្លងជាតិទាំងឡាយដ៏មានក្លិនក្រអូប ញ៉ាំងអ្នកខ្វល់ខ្វាយស្វែងរកនូវគុណនៃព្រះមុនីឱ្យ ដល់ការ ប្រាសចាក រាគៈ ជាសិល្បៈដែលល្អលើស ជាងសិល្បៈទាំងឡាយ កំចាត់សេចក្តីទុក្ខនៅក្នុងពិភពលោក បាននាំសេចក្តីសុខទាំង ពួងមកឱ្យ ជាធម៌ដ៏លើសដោយសារមធ្យមសបញ្ញត្តិដែលព្រះសាស្ត្រាទ្រង់សន្សំទុក ហើយ ។

៦-៩ ខ្ញុំម្ចាស់សូមលំអុតលំអូនព្រះសង្ឃដ៏ប្រសើរ កំចាត់ការរំល្អោចគឺមោហៈបាន ដែលប្រកាន់ទាំងពុទ្ធជនៈ ជាទីពឹងរបស់អ្នកប្រាថ្នារកទីពឹង បរិបូណ៌ទៅដោយគុណធម៌ ដែលញ៉ាំងអ្នកឯទៀត លំអោនទៅដល់ពុទ្ធជន ហើយខ្លួនឯង ក៏ជាទីលំអុតលំអូនរបស់ជនឯទៀត ដោយមានសិន្ធិបញ្ញាជាទីស្នាក់នៅ មានការប្រព្រឹត្តិធម៌ គឺ កុសលកម្មបទ ១០ ដ៏ជាបុញ្ញខេត្តនៃអ្នកដែលប្រាថ្នាបុណ្យទាំងឡាយ ដែលជា ទុក្ខិណេយ្យបុគ្គលនៃសត្វទាំងឡាយ ដែលគោរពតាមព្រះទសពល ។

៩-១០ ព្រះទេវីសង្ឃមាតា អ្នកធំម្នាក់ក្នុងក្រុងសុខោម័យ ទ្រង់ប្រព្រឹត្តិ (ធម៌) ជាអ្នកខ្ពង់ខ្ពស់ លើផែនដី ព្រមទាំងព្រះទេវី (ស្រីចូឡាលក្ស្យណ៍) បានធ្វើនូវកម្ម (ការលំអុតលំអូនព្រះតនក្រម) នេះហើយ ។

^១ គួរតែជា តេសាធិកសតស្ស ។

ในเดือน ๘ ปีวอก ศักราช ๗๓๐ พระมหาธรรมราชาธิราช ก็ได้ประสูติจาก พระครรภ์พระศรีธรรมราชมารดา อัครมเหสีของพระราชบิดาทรงพระนามว่าสิริราชา เมื่อ พระชนมายุได้ ๑๖ พรรษา พระองค์ก็ได้สำเร็จการศึกษาและได้รับการอภิเษกใน รัชสมบัติ เป็นพระเจ้าแผ่นดินครองราชย์ในแคว้นที่เลิศด้วยกษัตริย์

เมื่อพระชนมายุ ๓๘ พรรษา ศักราช ๗๕๘ พระองค์พร้อมด้วยเจ้าเมือง (ทั้งหลาย) ได้กระทำให้อาณาเขต (ราช) สมบูรณ์ยิ่งขึ้นในทุกรัฐ ได้แก่ รัฐทวารวดีในทิวเขาสัน เมืองพระบางในทิวทักขิณ เมืองนครไทยในทิวบูรพา เมือง เพชรบูรณ์ในทิวภาคเนย์ เมืองโครตริงส์และเมืองเชียงทองในทิวตะวันตกเฉียงใต้ เมือง นาคปุระในทิวตะวันตก และเมืองเชียงแสนถึงฝั่มแม่น้ำพิงค์ แม่น้ำโขง ในทิวพายัพ

ครั้นถึงปีฉลู ศักราช ๗๗๑ (สตตสเดกสตตติ) พระธรรมราชาธิราชก็เสด็จ สวรรคต

ครั้นถึงปีมะโรง ศักราช ๗๗๔ วันพฤหัสบดี ขึ้น ๕ ค่ำ เดือน ๕ อัครมเหสี ของพระราชานามว่า “ราชเทวี” ผู้มีปัญญา มีบุญ มีความงาม มีศีล มียศ เป็นขัตติยา สมบูรณ์ด้วยจิตผู้สูงสุดในแผ่นดิน ผู้ได้รับการฝึกฝนอบรม และเป็นผู้ร่าเริงร่ากับว่า นางเทวนารีอัปสร พระนางพิมพา พระนางมหามายา พระนางจันทิมา และพระนาง สรัสวดี เป็นผู้ศรัทธาในพระรัตนตรัยที่ประเสริฐกว่าสัตว์สองเท้า(ทุกชนิด) คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์ ได้มีพระราชบุตรสองพระองค์ คือ รามราชาธิราชและ..... กนิษฐภคินี (องค์เล็ก)

พระนางสร้างบุพพารามให้เป็นที่บรรจุพระธาตุทั้งสาม บรรดาพระธาตุเหล่านั้น พระธาตุองค์หนึ่ง ในที่นี้ พระญาณคัมภีรเถระกับพระ.....โชติปาละ ได้นำมาจากเกาะ ลังกา เมื่อพระราชบุตรแพ้ในการสู้รบ (ราชบุตรเด รณ ปราจิเด) มหาธาตุองค์นี้ ซึ่งเป็น องค์ใหญ่ขนาดเมล็ดถั่วหัก มีสีดุจทองคำ ก็ได้ประดิษฐานในกรุงสุโขทัย อันเป็นรัฐที่ ตกแต่งแล้วของพระมหาธรรมราชาธิราช ส่วนพระธาตุอีกสององค์ ก็ได้้นำมาจากเกาะ สิงหลเหมือนกัน คือองค์หนึ่งขนาดกลาง มีสีดั่งแก้วผลึกและดั่งสังข์ที่ขัดแล้ว องค์หนึ่ง ขนาดเล็กเท่าเมล็ดพันธุ์ฝักกาด มีสีดั่งดอกพิกุล พระธาตุเหล่านั้นได้กระทำปาฏิหารย์ แล้ว

พระนางได้บรรจุพระธาตุเหล่านั้นไว้ที่ห้องพระธาตุของพระราชเทวีที่ พระเจดีย์ แล้วให้สร้างพระวิหาร พระพุทธรูป พระอุโบสถ ให้นาคันโพธิจากิ่งที่ทักษิณ มาปลูก แล้วสร้างศาลา คู กำแพง และสะพานไว้ในที่นี้ พระนางได้ตกแต่งบุพพารามให้

១១-១៤ ក្នុងខែអាសាឍ ឆ្នាំវក សករាជ ៧៣០ ព្រះមហាធម្មរាជាធិរាជ ក៏ទ្រង់បានប្រសូតិពី ព្រះគភិរបស់ព្រះស្រីធម្មរាជមាតា អគ្គមហេសីនៃព្រះរាជបិតាព្រះនាមសិរិរាជា ។ ពេលទ្រង់មានព្រះជន្មាយុ ១៦ ព្រះវស្សា ព្រះអង្គក៏បានបញ្ចប់ការសិក្សានិងទទួលការអភិសេកក្នុងរាជ្យសម្បត្តិ ជាស្តេចគ្រងផែនដី សោយរាជ្យក្នុងខេត្តខ័ណ្ឌនៃ ក្សត្រិយ៍ដ៏ឆ្លើម ។

១៤-១៨ ពេលមានព្រះជន្មាយុ ៣៨ ព្រះវស្សា សករាជ ៧៥៨ ព្រះអង្គព្រមទាំង ចៅហ្វាយស្រុកទាំងឡាយ បានធ្វើឱ្យរដ្ឋនាវិកចម្រើនឡើងទាំងអស់គ្នា ដូចជា រដ្ឋការ នៅខាងទិសឧត្តរ រដ្ឋឆ្នា នៅខាងទិសឦសាន ស្រុកព្រះបាង នៅខាងទិសទក្សិណ ស្រុកនគរថៃ នៅខាងទិស បូព៌ា ស្រុកព្រៃត្រិម្ស និងឈៀវងថង នៅខាងទិសនិរតី ស្រុកនាគបុរៈ នៅខាងទិសបស្ចិម និងស្រុកឈៀវងសែន ដល់មាត់ទន្លេព្រីង ទន្លេមេគង្គ នៅខាងទិសពាយ័ព្យ ។

១៨-២០ លុះឆ្នាំឆ្នូវ សករាជ ៧៧១ ព្រះធម្មរាជាធិរាជនោះ ទ្រង់ព្រះសុគត ។

២០-២៥ លុះឆ្នាំរោង សករាជ ៧៧៤ ថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ៥ កើត ខែចេត្រ ព្រះរាជអគ្គ មហេសីព្រះនាម "រាជទេវី" ទ្រង់មានបញ្ចា មានបុណ្យ មានកុសលកម្ម មានសីល មានកិត្តិយស ទ្រង់ជា ខត្តិយា បរិបូណ៌ដោយបរិក្ខខ្ពង់ខ្ពស់លើផែនដី ទ្រង់ទទួលការហ្វឹកហ្វឺនអប់រំ និងទ្រង់រីករាយ ហាក់ដូចនាងអប្សរាទេពនារី ព្រះនាងពិម្ពា ព្រះនាងមាយា ព្រះនាងធនិមា និងព្រះនាងសរស្សី ទ្រង់សទ្ធាក្នុងព្រះរតនត្រ័យដ៏ប្រសើរជាង សព្វសត្វទ្វេបាទ គឺ ព្រះពុទ្ធ ព្រះធម៌ និង ព្រះសង្ឃ ទ្រង់មានព្រះរាជបុត្រពីរ គឺ រាមរាជាធិរាជ ហើយនិង កនិដ្ឋកៈ (ព្រះអង្គ ពៅ) ។

២៥-៣០ ព្រះនាងសាងបុព្វារាមឱ្យជាទីកន្លែងបញ្ចុះព្រះសារិកធាតុទាំងបី ។ រីឯព្រះសារិក ធាតុទាំងនោះ ព្រះធាតុមួយអង្គក្នុងនោះ ព្រះញាណគម្ពីរថេរៈ និងព្រះ ជាតិបាលៈបាន នាំមក ពីកោះលង្កា ។ កាលព្រះរាជបុត្រចាញ់ចម្បាំង ព្រះធាតុនេះមានទំហំប៉ុនសំណែកបាក់ មានពណ៌ដូចមាស ក៏បានប្រតិស្ឋានៅក្នុងក្រុងសុខោម័យ ដ៏ជារដ្ឋនៃព្រះមហាធម្មរាជាធិរាជ ដែលតុបតែងលំអរហើយ ។ ចំណែកឯព្រះធាតុពីរអង្គទៀតក៏បានមកពីកោះសិហលដូចគ្នា មួយទំហំជាមធ្យម មានពណ៌ដូចកែវផ្អែក និងពណ៌ខ្យងស័ង្កៃដែលដុសខាត់ហើយ ។ មួយអង្គទៀតទំហំតូចប៉ុនគ្រាប់ពូជស្ពៃ មានពណ៌ដូចផ្កាពុល ។ ព្រះសារិកធាតុទាំងនោះបានបង្កើតជាធិបារិយ័ហើយ ។

៣០-៣៤ ព្រះនាងបានបញ្ចុះព្រះសារិកធាតុទាំងនោះទុកនៅក្នុងបន្ទប់ព្រះធាតុរបស់ព្រះរាជ ទេវីរីឯព្រះចេតិយ ។ ហើយបោសឱ្យសាងព្រះវិហារ ព្រះពុទ្ធរូប ព្រះឧបោសថ ឱ្យនាំយកដើម ពោធិពិមែក ខាងទក្សិណមកដាំ ។ ឱ្យសាង សាលា ជីកតូទឹក បង្កកំពែង និងសាងស្ថានទុកនៅ ឯនេះ ។ ព្រះនាងឱ្យតុបតែង បុព្វារាមដ៏គួរឱ្យអភិរម្យនេះ ពាសពេញទៅដោយដើមឈើគ្រប់ប្រភេទ មានទាំងដើមពុល ដើមស្វាយ ដើមស្នួរ ដើមបន្ទាត ដើមនាគសុរភីបរិបូណ៌ដោយគុម្ពបទុមជាតិជិតសាលានិងដើមដូង ដើមកន្ទួតព្រៃ ដោយសម្បូរ ដើម្បីព្រះធាតុទាំងនោះ ។

นำรีนรมย์ ปกคลุมไปด้วยต้นไม้ทุกชนิด มีทั้งต้นพิกุล มะม่วง สมอ บุนนาค กากะทิง สารภี พรั่งพร้อมด้วยกอบปทุมใกล้ศาลาและต้นมะพร้าว มะขามป้อม อย่างสมบูรณ์ เพื่อพระธาตุเหล่านั้น

ครั้นปีมะโรง ศักราช ๗๗๔ วันพฤหัสบดี ขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๕ พระราชเทวี ทรงสถาปนาพระเถระผู้ทรงพระไตรปิฎกให้เป็นพระติปิฎกาจารย์ ทรงสถาปนาพระเถระผู้มีปัญญา ยิ่งด้วยญาณนามว่าเทวมงคลให้เป็นพระธรรมกรรมกะ (ผู้สาธยายธรรม) ทรงสถาปนาพระอินทโมสะผู้เป็นบัณฑิตมีสำเนียงไพเราะ ให้เป็นพระปาลิติตะ (ผู้สาธยายพระบาลี) แล้วให้บุรุษ ๕๐ คน บรรพชาอุปสมบทในพระพุทธศาสนา

บรรดานุรุษเหล่านั้น ที่บรรพชาเป็นสามเณรประมาณ ๓๐ คน ที่อุปสมบทเป็นพระภิกษุในปูพพารามอันนำรีนรมย์ ๒๐ คน พระนางได้ให้อุบาสกอยู่ประจำอารามประมาณ ๒๐๐ คน และทรงพระราชทานที่นา ๕๐๐ (ไร่) ข้าวเปลือกประจำทุกปี ในงานบุญอย่างเดียวกัน ทรัพย์จำนวนหนึ่งล้าน(เบี้ย) ผ้าหนังสือ ภัณฑาณัติ และบาตร ๑๐๐ ใบ โดยให้พระสารีบุตรปิยทัสสะ พระจันทิกฤยยะและพระพุทธรูปาลสิริวังสระรับแล้วทรงมอบหมายให้สตรีนามว่า ละกะกับเหมา ซึ่งเป็นคู่ที่แข็งแรงนำไปสู่ปูพพารามเพื่อพระภิกษุทั้งหลาย

พระนางทรงมีใจเลื่อมใสศรัทธา จึงกำหนดจิวร บาตร ไม้เท้า และที่นอน เป็นต้น อย่างละ ๓๗๐ ไว้ในทานที่พระนางบำเพ็ญมหาทาน ทำสักการะชั้นเลิศให้สมบูรณ์เป็นทรัพย์ ๓๕๐ ล้าน อย่างสม่ำเสมอแก่พระสถิสราณันทเถระ ผู้เป็นประมุขเป็นบัณฑิต มีศีลสมาธิปัญญา แก่พระภิกษุ ๑๑๓ รูป และแก่พระดีโลกติลกรตนสีลคันธาวาสีธรรมกิตติสังฆราชมหาสมณะ ผู้คงที่ผู้เป็นศิษย์ที่เลิศของพระสมณินทสเถระในปูพพาราม เพื่ออุทิศบุญกุศลนั้นแก่พระมหากษัตริย์ราชราช

៣៥-៣៨ លុះឆ្នាំរោង សករាជ ៧៧៤ ថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ៨ កើត ខែចេត្រ ព្រះរាជទេវីទ្រង់ស្ថាបនាព្រះថេរៈ ដែលចេះព្រះត្រៃបិដកឱ្យជាព្រះតិបិដកាចារ្យ ។ ទ្រង់ស្ថាបនាព្រះថេរៈដែលបរិបូណ៌បញ្ញញ្ញាណព្រះនាមទេវីមង្គលឱ្យជា ព្រះធម្មកម្មកៈ (ស្វាធាយធម៌) ។ ទ្រង់ស្ថាបនាព្រះឥន្ទ្រយោសៈ ដ៏ជាបណ្ឌិតដែលមានសម្លេងពីរោះ ឱ្យជាព្រះ បាលីតិកៈ (ស្វាធាយព្រះបាលី) ។ ហើយនឹងឱ្យបុរស ៥០ នាក់ បញ្ចូលជាឧបសម្ព័ន្ធក្នុងព្រះពុទ្ធសាសនា ។

៣៨-៤៣ បណ្ឌិតបុរសទាំងនោះ មានបញ្ចូលជាសាមណេរប្រហែល ៣០ នាក់ ឧបសម្ព័ន្ធបទ ជាព្រះភិក្ខុក្នុងបុព្វារាម ដែលគួរឱ្យអភិរម្យ ២០ រូប ។ ព្រះនាងបានឱ្យឧបាសកនៅជាឆ្នាំ ព្រះអារាមប្រហែល ២០០ នាក់ និងទ្រង់ព្រះរាជទានស្រៃ ៤០០ (រី) ស្រូវប្រចាំជារៀងរាល់ឆ្នាំ ។ ក្នុងពិធីបុណ្យដែលនោះ ទ្រព្យ ចំនួនមួយលាន (ហៀ) សំពត់ស្បែកសត្វ ចង្កាន់ យ៉ាងល្អ និងបាត្រ ១០០ ប្រភេទថ្វាយព្រះសាវ័របុគ្គបិយមន្សៈ ព្រះចន្ទ្រិកកុយ្យៈ និងព្រះពុទ្ធបាលសិវីវង្សទទួលហើយ ទ្រង់បញ្ជាឱ្យស្ត្រីឈ្មោះលវៈនិងហេមៈ ដ៏មានកម្លាំងមាំមួននាំ យកទៅកាន់ បុព្វារាម ដើម្បីព្រះភិក្ខុទាំងឡាយ ។

៤៣-៤៩ ព្រះនាងទ្រង់មានចិត្តសទ្ធា ទើបឱ្យមានចីពរ បាត្រ ឈើច្រត់ និងពូក ជាដើម ទានទាំងអស់នេះម្យ៉ាង ៣៧០ ដាក់ក្នុងទានដែលព្រះនាងទ្រង់បំពេញមហាទាន ធ្វើសក្ការៈដ៏លើសលន់ ឱ្យសម្បូរជាទ្រព្យ ៣៥០ លានជានិច្ច ដល់ព្រះសាលិសរានន្តរៈដែលជាប្រមុខ ជាបណ្ឌិត មានសីលសមាធិ បញ្ញា ដល់ព្រះភិក្ខុ ១១៣ អង្គ ហើយនឹងដល់ព្រះតិលោកតិលករតន សីលគន្ធារវាសីធម្មកិត្តិសង្ឃរាជមហា សមណៈ ដែលជាអ្នកតាំងខ្លាប់ខ្លួន ជាសិស្សល្អឆ្នើមនៃព្រះសមណិន្ទស្សថេរៈ ក្នុងបុព្វារាមដើម្បីឧទ្ទិស បុណ្យកុសលនោះជូនថ្វាយព្រះមហាធម្មរាជាធិរាជ ។

จาริกวัดสรศักดิ์

พุทธศักราช ๑๙๖๐

อักษร	ไทยสุโขทัย
ภาษา	ไทย
ศักราช	พุทธศักราช ๑๙๖๐
จาริกอักษร	จำนวน ๒ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๓๕ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๑ บรรทัด
วัตถุที่จาริก	หินชนวน
ลักษณะวัตถุ	แผ่นรูปใบเสมา
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	สท. ๒๕ ประชุมศิลปาจาริก ภาค ๑ เรียกศิลปาจาริกหลักนี้ว่า “หลักที่ ๙ ก.” (วัดสรศักดิ์) ประชุมศิลปาจาริกภาค ๓ เรียกศิลปาจาริกหลักนี้ว่า “หลักที่ ๔๙”
พบเมื่อ	พุทธศักราช ๒๔๙๘
สถานที่พบ	มุดตะวันตกเฉียงเหนือของตระพังสอ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย
ผู้พบ	หน่วยขุดแต่งและบูรณะเมืองสุโขทัย กองโบราณคดี กรมศิลปากร
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย
พิมพ์เผยแพร่	๑. ประชุมศิลปาจาริก ภาคที่ ๑ พ.ศ. ๒๕๑๑ พ.ศ. ๒๕๑๕ พ.ศ. ๒๕๒๑ ๒. ประชุมศิลปาจาริก ภาคที่ ๓ พ.ศ. ๒๕๐๘ ๓. จาริกสมัยสุโขทัย พ.ศ. ๒๕๒๗
ประวัติ	จาริกหลักนี้หน่วยขุดแต่งและบูรณะเมืองสุโขทัย กองโบราณคดี กรมศิลปากร พบจากบริเวณมุดตะวันตกเฉียงเหนือของตระพังสอ อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย ปัจจุบันอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติรามคำแหง จังหวัดสุโขทัย

សិលាចារឹកវត្តសរស័ក្តិ

គ.ស. ១៩១៧

បញ្ជីទិន្នន័យនៃសិលាចារឹក

អក្សរ	ថៃសុខោទ័យ
ភាសា	ថៃ
សករាជ	ប្រហែល គ.ស. ១៤១៧
ចារិកអក្សរ	ជ្រុងទី ១ មាន ៣៥ បន្ទាត់ ជ្រុងទី ២ មាន ១ បន្ទាត់
ប្រភេទសិលា	ថ្មល្អិត
លក្ខណៈសិលា	រាងជាសន្លឹកសីមា
ទ្វារសិលា	ទទឹង ៩៦ សង់ទីម៉ែត្រ កម្ពស់ ១៤៤ សង់ទីម៉ែត្រ កម្រាស់ ១៩ សង់ទីម៉ែត្រ
លេខសារលើកឈ្មោះ	សទ. ២៥ ក្នុងសៀវភៅ ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ ហៅថា ចារឹកផ្ទាំងទី ៩/ក (វត្តសរស័ក្តិ) ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ៣ ហៅថា ចារឹកផ្ទាំងទី ៤៩
ទេសរកឃើញ	គ.ស. ១៩៥៥
កន្លែងរកឃើញ	ជ្រុងខាងជើងឆៀងខាងលិចត្រពាំង-ស ស្រុកមឿង ខេត្តសុខោទ័យ
អ្នករកឃើញ	ក្រុមកំណាយនិងអភិរក្សទីក្រុងសុខោទ័យ ផ្នែកបុរាណវិទ្យា នាយកដ្ឋានសិល្បាករ
ទីតាំងបច្ចុប្បន្ន	សារមន្ទីរជាតិរាមកំហែង ខេត្តសុខោទ័យ
ចេញច្បាប់	១. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១ គ.ស. ១៩៦៨ ១៩៧២ ១៩៧៨ ២. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ៣ គ.ស. ១៩៦៥ ៣. ចារឹកសម័យសុខោទ័យ គ.ស. ១៩៨៤. ៤. ប្រជុំពង្សាវតារច្បាប់កាព្យនាភិសេក ភាគទី ៣. គ.ស. ១៩៩៦
ប្រែវិញ	សិលាចារឹកនេះនាយកដ្ឋានសិល្បាករបានរកឃើញនៅជ្រុងត្រពាំងសរស័ក្តិ ឃុំមឿងកៅ ស្រុកមឿង ខេត្តសុខោទ័យ នៅ ព.ស. ២៤៩៨ (គ.ស. ១៩៥៥)

คำอ่านจารึกวัดสรศักดิ์

ด้านที่ ๑

๑. ศรีศุภมัสสุ อาทิสักราชได้
๒. ๑๓๓๔^๑ มะโรง สัปต สัปตจัตวาริศก วันพฤหัสบดีเดือนห้า
๓. ขึ้นห้าค่ำ มะโรงนักษัตร จัตวาริศก จึงท่านผู้หนึ่งชื่อนายอินทสรศักดิ์ มีศรี-
๔. ทธา ในพุทธศาสนา จึงขอที่อันอยู่นั้น หนข้อ^๒ ได้สี่สิบห้าวา หนแป^๓ ได้สามสิบ
๕. เก้าวานี้แก่พ่ออยู่หัว ฐ ออกญาธรรมราชา^๔ องค์ทรงไทรปิฎกนั้นว่าจะสร้างอาราม
ถวายพระราช
๖. กุศลแก่พ่ออยู่หัวเจ้า ฐ จึงพ่ออยู่หัวเจ้า ฐ ให้อนุญาตแก่นายอินทสรศักดิ์นั้น
ท่านก็มาปราบ
๗. ให้รื่องามดีไซ้ ในขณะนั้นไซ้พร้อมหาเถรเจ้าองค์หนึ่งเป็นน้ำพระยา ชื่อมหา
ธรรมไตรโลก(คจุนวจารย์)
๘. ญาณทัสสี อยู่ตำบลดาวขอนแก่น ขึ้นมาถามข่าวเจ้าพระยาหลานไซ้ เมื่อมาถึงนี้
ไซ้ เดือนหกเพ็ง^๕ พ่ออยู่หัว
๙. เจ้า ฐ รับไปจอดในวัดตระกวน^๖ นั้นก่อน จึงพ่ออยู่หัวเจ้า ฐ มีพระศาสน์แก่นาย
สังฆการีว่าให้ไปบอกแก่นายอินท
๑๐. สรศักดิ์ว่า ให้แต่งที่จงดีแลหาภูมิมาปลูก จะนิมนต์พระมหาเถรเจ้าไปเอาพรรษา
ในที่นั้นนายสังฆการีรับพระศาสน์
๑๑. ฐ มาบอกแก่นายอินทสรศักดิ์ว่า พ่ออยู่หัวเจ้า ฐ มีพระศาสน์มาว่า
ให้นายอินทสรศักดิ์แต่งที่จงดีแลหาภูมิมา

^๑ มหาศักราช ๑๓๓๔ ตรงกับพุทธศักราช ๑๙๕๕

^๒ ด้านกว้าง

^๓ ด้านยาว

^๔ พระมหาธรรมราชาที่ ๓ (ไสยลือไทย)

^๕ วันเพ็ญเดือน ๖ เดือน ๖ ขึ้น ๑๕ ค่ำ

^๖ เป็นวัดที่อยู่ภายในเมืองสุโขทัย ไม่มีหลักฐานแน่ชัดว่าสร้างขึ้นสมัยใดแต่เมื่อพิจารณาจากรูปแบบศิลปะที่มีเจดีย์ประธานเป็นทรงระฆัง มีวิหารอยู่หน้าเจดีย์ประธาน จึงอาจสันนิษฐานได้ว่าราวต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๙

សិលាចារឹកវត្តសរសីក្តី

ផ្នែកទី ១

១. ស្រីសុភមស្ត អាទិសករាជបាន
២. ៧៧៤ ឆ្នាំរោង សប្តសប្ត ចត្វាវិស័ក (គ.ស.១៤១២) ថ្ងៃព្រហស្បតិ៍ ខែចេត្រ
៣. ៥ កើត រោងនក្សត្រ ចត្វាវិស័ក ។ មានលោកម្ចាស់មួយរូបឈ្មោះនាយឥន្ទ្រសរសីក្តី មាន
៤. សទ្ធាក្នុងពុទ្ធសាសនា បានស្និដ្ឋដែលជាលំនៅនោះ ប្រវែងពីខាងកើតទៅខាងលិច ៤៥ ព្យាម បណ្តោយ ពីខាងជើង ទៅខាងត្បូង ៣០
៥. ព្យាមនេះពីអម្ចាស់លើត្បូងលោកឧកញ៉ាធម្មរាជា^១ អង្គទ្រង់ត្រែបិដកនោះ ថានឹងសង់អារាមថ្វាយជា ព្រះរាជ-
៦. កុសលជូនអម្ចាស់លើត្បូង ។ លោកអម្ចាស់លើត្បូង លោកប្រទានអនុញ្ញាតទៅនាយ ឥន្ទ្រសរសីក្តីលោកមកកាប់ឆ្ការ
៧. ឱ្យរាបស្មើល្អហើយ ។ នៅពេលជាមួយគ្នានេះ ព្រះមហាថេរចៅមួយព្រះអង្គជាឪពុកមារបស់ ឧកញ៉ា ឈ្មោះមហាធម្មត្រែលោកឥន្ទ្រវាចារ្យ-
៨. ញាណទស្សី នៅឯតំបន់ដាវខន លោកមកសួរសុខទុក្ខឧកញ៉ាដ៏ជាក្មួយ ។ ពេលមកដល់នេះ ខែពិសាខ ពេញបូណ៌ លោកអម្ចាស់-
៩. លើត្បូងលោកទទួលទៅគង់នៅវត្តត្រកូននោះមុន ។ ទើបលោកអម្ចាស់លើត្បូង លោកមាន ប្រសាសន៍ទៅនាយសង្ឃការិឱ្យទៅប្រាប់នាយឥន្ទ្រ-
១០. សរសីក្តីថា ឱ្យរៀបចំផ្ទៃដីឱ្យល្អ ឱ្យរកកុដិមកសង់(លោក)នឹងអារាធនានិមន្តព្រះមហាថេរចៅ ទៅចាំវិស្សានៅកន្លែងនោះ ។ នាយសង្ឃការិទទួល
១១. ប្រសាសន៍ហើយ លោកមកប្រាប់នាយឥន្ទ្រសរសីក្តីថាលោកអម្ចាស់លើត្បូងលោកមានប្រសាសន៍ មកថាចូរនាយឥន្ទ្រសរសីក្តីរៀបចំដីឱ្យល្អ ហើយរកកុដិមក

^១ ព្រះបាទមហាធម្មរាជាទី ៣ (សែនថ្មីថៃ)

๑๒. ปลุกในนี้ แลจะให้พระมหาเถรเจ้า ธมาอยู่เอาพรรษาในนี้ นายอินทสรศักดิ์เกิด โสมนัสยินดีหนักหนา จึงหาญาติมา
๑๓. ปลุก แล้วจึงให้นายสังฆการีพูดแก่พ่ออยู่หัว ฐ จึง ฐ ประกาศ ฐ ให้นายสังฆการีไปนิมนต์พระมหาเถรเจ้า ฐ
๑๔. สบวันดีมาขึ้นญาติ แลสาธุศิษย์ทั้งเจ็ดพระองค์นั้น อีกพระสงฆ์สบสังฆวาสนามา ถวายพระพรแก่
๑๕. พระมหาเถรเจ้า จึงพ่ออยู่หัวเจ้า ฐ นิมนต์เข้าชุมนุมกับพระเชตุพน อยู่มาสบวันดีจึงพระ มหาเถรเจ้า
๑๖. กิระบิตรีในใจแลมารจนมหาเจดีย์มีช้างรอบ ประกอบด้วยพระเจ้าหย่อนดิน แลพระวิหารแลหอพระ
๑๗. แล้วเสร็จ ศักราชขึ้นเก้าตัว วอกนพศกนั้นไชรั้พระบรมราชาธิบดีศรีมหาจักรพรรดิราช แล
๑๘. พระราชมาตุราชแลพระมาตุจฉาเจ้า แลท่านเสด็จขึ้นมาให้ท่านช้างเผือกแลราชรถแก่พระสงฆ์ทุก
๑๙. เมือง แลยอมได้เองเมื่อท่านขึ้นมาในนี้ไชรั้ พระมาตุจฉาเจ้า ฐ มาอยู่ตำหนักหัวสนามเก่า ตะวันตกวัด
๒๐. สรศักดิ์ ท่านมาปิดทองในพระวิหาร ท่านไว้ที่ตำหนักนั้นกับอาราม อยู่มาในศักราชขึ้นตัวหนึ่ง
๒๑. ระกาสัมฤทธิ์ศกนั้น พระมหาเถรเจ้าแลนายอินทสรศักดิ์มาคิดชวนกันแต่งทานโดย
๒๒. จลอมมหาเจดีย์แลพระวิหารแลหอพระ สบวันดีเอาคติเรียนแก่พ่ออยู่หัวเจ้า
๒๓. ฐ ก็อนุโมทนา ท่านก็รับระหาดอกไม้ได้สามวัน ท่านเสด็จมาสดับธรรมแลมหาอุบาสิกา
๒๔. ท่านนั้น จึงพระมหาเถรขอนาไว้กับอารามโดยศรัทธาบทพิตร จึงพ่ออยู่หัวเจ้า ฐ มี
๒๕. พระศาสน์ ฐ ให้นาไว้กับอาราม ๔๐๐ ไร่ แม่อยู่หัวเจ้า ฐ ไว้มา ๓๓๕ ไร่ นี้เป็นนาแจก นายสรศักดิ์ขอป่า
๒๖. สร้างเป็นนา แก่พ่ออยู่หัวเจ้าในตำบลบ้านพอนน้อย ท่านมีพระศาสน์ ฐ ว่า ให้ชักป่าให้บรร
๒๗. จบนานนี้ให้เป็นพันไร่ไว้กับอาราม อยู่มามหาเถร ฐ แต่งนาไว้กับมหาเจดีย์ ๔๐ บ้าน

១២. សង់នៅកន្លែងនេះ ហើយនឹងឱ្យព្រះមហាថេរចៅមកនៅចាំវិស្សានៅកន្លែងនេះ ។ នាយ
ឥន្ទសរសក្តីកើតសោមនស្ស ព្រេកអរច្រើនពេក ទើបរកកុដិមក
១៣. សង់ហើយឱ្យនាយសង្ឃការិទូលអម្ចាស់លើត្បូង ។ ទើបលោកមានប្រសាសន៍ឱ្យនាយសង្ឃការិ
ទៅអាវាធនា និមន្តព្រះមហាថេរចៅ
១៤. ជូនជាថ្លៃល្អនិមន្តមកឡើងកុដិជាមួយគ្នានឹងសានុសិស្សទាំង ៧អង្គនោះថែមទាំងព្រះសង្ឃសព្វ
សង្វាសដែលមកថ្វាយព្រះពរជូន
១៥. ព្រះមហាថេរចៅ ។ ទើបអម្ចាស់លើត្បូងលោកអាវាធនានិមន្តឱ្យចូលរួមជុំនុំជាមួយព្រះជេតុពន ។
តមកជូនជាថ្លៃល្អ ទើបព្រះមហាថេរចៅ
១៦. ក៏រះរកតម្រិះក្នុងចិត្ត រួចមករចនាមហាថេតិយធ្វើជារូបដ៏វិញ្ញាប្រកបដោយព្រះពុទ្ធរូប
ឈានជើងហើយនឹង ព្រះវិហារនិងហោព្រះ
១៧. សម្រេចហើយ ។ សករាជឡើងដល់លេខប្រាំបួន រកនព្វស័ក (គ.ស.១៤៦២) នោះហោងព្រះ
បរមរាជាធិបតិស្រីមហាចក្រពត្តិរាជនឹង
១៨. ព្រះរាជមាតុរាជនឹងព្រះមាតុច្ឆាចៅ ព្រះអង្គស្តេចមកព្រះរាជទានដ៏វិនិច្ឆ័យរាជរថជូនព្រះ
សង្ឃគ្រប់
១៩. ស្រុកទាំងបានដោយខ្លួនឯង ។ កាលដែលព្រះអង្គស្តេចមកដល់កន្លែងនេះព្រះមាតុច្ឆាចៅព្រះអង្គ
មកនៅតំណាក់ហូស្មាមកៅខាងលិចវត្ត
២០. សរសក្តីព្រះអង្គស្តេចមកបិទមាសនៅព្រះវិហារ ព្រះអង្គថ្វាយផ្ទៃដីនឹងតំណាក់នោះជូនព្រះអារាម ។
តមកនៅសករាជឡើងលេខមួយ
២១. រកាសិរិទ្ធិស័កនោះ (គ.ស.១៤២៧) ព្រះមហាថេរចៅនឹងនាយឥន្ទសរសក្តីមកបបួសគ្នាតែងទាន
២២. សម្ភោធឆ្លងមហាថេតិយនិងព្រះវិហារនិងហោព្រះ ជួបជាថ្លៃល្អទើបនាំសេចក្តីជំរាបអម្ចាស់លើត្បូង
២៣. លោកក៏អនុមោធនា លោកក៏ទទួលចាត់សើនផ្កាបានបីថ្ងៃ លោកមកស្តាប់ធម្មទេសនាជាមួយនិង
មហាឧបាសិកា
២៤. លោកនោះ ។ ទើបព្រះមហាថេរសូមស្រែទុកសម្រាប់ អារាម ដោយសទ្ធាបពិត្រ ។
ទើបអម្ចាស់លើត្បូងលោកមាន
២៥. ប្រសាសន៍ ឧទ្ទិសស្រែជូនអារាម ៤០០ វិ ព្រះមេអម្ចាស់លើត្បូងឧទ្ទិសស្រែ ៣៣៥ វិ នេះ
ជាស្រែចែក នាយសរសក្តីសូមព្រៃ
២៦. ពីអម្ចាស់លើត្បូងមកធ្វើជាស្រែ (គឺព្រៃ) នៅតំបន់បានជម្រាល លោកមានប្រសាសន៍ឱ្យនាំព្រៃ
ដែលនៅតពី
២៧. ស្រែនោះចំនួនមួយពាន់វិឧទ្ទិសជូនអារាម ។តមកមហាថេររៀបចំស្រែជូនមហាថេតិយ ៤០ ភូមិ

๒๘. (ดีไว้) นากับพระวิหาร ๑๔๐ อยู่บ้านไผ่ล้อมแลบ้านหอด นางจันทน์อยู่บ้านสุกพอมน้อย
๒๙. ๒๐๐ บ้าน วัดดัด ๒๐ บ้าน ป่าขาม ๒๐ ช้าน ดาลโจะ ๒๐ บ้าน หนองบัวหลวง ๔๐ นากับหอ
๓๐. พระอยู่หนองยางน้อย ๗๐ หัวฝ่ายสองววย ๒๕ นาสงฆ์ ๓๕๐ อยู่ไร่ซ้อน ๔๐๐
๓๑. บ้านละกันน้อย ๘๐ ละกันหลวง ๘๐ บ้านดง ๒๐ เจ้าสามเณรห้าสัด เจ้าภิกษุสิบสัด อยู่มา
๓๒. นายสรศักดิ์ขอากรได้สี่ที่ หมู่วัดพายัพ ๒ ที่ ที่หนึ่งกับพระเจ้าหย่อนดิน ที่หนึ่งกับพระ
๓๓. .เจ้าจกรมในจารึก ๒ ที่ อยู่หมู่อีสานวัด กับพระวิหารทั้งมวลเป็นเบี้ย ๔๐๐๐๐ พระมหา
๓๔. เกรเจ้าและนายสรศักดิ์ไว้ค่านับกับจารึกต่อสิ้นกลปาวสาน ดูข้าท่านทั้งหลาย ขวน
๓๕. ขวายเป็นศาสนานี้ จะปรารถนาทันศาสนาพระศรีอารียไมตรีโพธิสัตว์ทุกชาติ

จารึกวัดสรศักดิ์ ด้านที่ ๒*

๑. พระเจ้าในจารึก อยู่บ้าน

* ที่ประชุมคณะอนุกรรมการพิจารณาจารึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย ในคณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทย ได้พิจารณาอ่านจารึกวัดสรศักดิ์ ด้านที่ ๒ ซึ่งเดิมไม่ได้อ่านไว้ แต่ยังไม่มีข้อมูลเนื่องจากรูปอักษรจารึกค่อนข้างเลือนมาก

- ២៨. (ល្អទុក) ស្រែជូនព្រះវិហារ ១៤០ នៅភូមិផែលីមនិងភូមិហត ។
ស្រែចង្កាន់នៅភូមិសុកធម៌ណយ
- ២៩. ២០០ ភូមិរាំងដាត់ ២០ ភូមិប៉ាខាម ២០ ភូមិតាលចុះ ២០ ភូមិហ្លួងបូហ្លួង ៤០ ។ ស្រែជូនហេ-
- ៣០. ព្រះនៅហ្លួងយ៉ាងណយ ៧០ ហូហ្វាយសងវាយ ២៥ ។ ស្រែ សង្ឃ ៣៥០ នៅវិសេន ៤០០
- ៣១. បានលាក់កាន់ណយ ៨០ លាក់កាន់ហ្លួង ៨០ បានដុះ ២០ ។ ចៅសាមណេរ ៥សាត់ ចៅភិក្ខុ
១០ សាត់ ។ តមក
- ៣២. នាយសរស័ក្តិសូមអាករបាន ៤ កន្លែង ។ នៅមុំវត្តពាយព្យ ២ កន្លែង កន្លែងមួយជូនព្រះចៅយាង
ព្រះបាទ កន្លែងមួយជូនព្រះចៅ -
- ៣៣. ចៅចង្រ្កមចារិកវត្ត ។ នៅមុំល្បសាន ២ កន្លែង ជូនវត្តនិងព្រះវិហារទាំងមូលជាបៀ ៤០០០០ ។
ព្រះមហា
- ៣៤. ថេរចៅនិងនាយឥន្ទសរស័ក្តិ ទុកពាក្យដោយសារចារិកនេះលុះត្រាតែអស់កប្បកល្យ ។
ខ្ញុំម្ចាស់និងលោកទាំងឡាយ
- ៣៥. ខ្ញុំលំខ្លាយធ្វើនៅក្នុងសាសនានេះ បាផ្កាឱ្យទាន់សាសនាព្រះស្រីអារយមេត្រីពោធិសត្វសព្វជាតិទៅ ។

ប្រែប្រួល ២

- ១. ព្រះជាម្ចាស់ចារិកនៅភូមិ ។

บรรณานุกรม

- ก่องแก้ว วีระประจักษ์. ๗๐๐ ปี ลายสือไทย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๒๖.
- _____. “อักษรขอมของไทย,” สายธารแห่งความคิด ๒. กรุงเทพฯ: รุ่งแสง
การพิมพ์, ๒๕๔๔.
- คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ฯ. ประชุมศิลปจารึก ภาคที่ ๑
กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์สำนักเลขาธิการคณะรัฐมนตรี, ๒๕๒๑.
- _____. ประชุมศิลปจารึกภาคที่ ๓. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี,
๒๕๐๘.
- _____. ประชุมศิลปจารึกภาคที่ ๔. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี,
๒๕๑๓.
- _____. ประชุมศิลปจารึกภาคที่ ๕. พระนคร: โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี,
๒๕๑๕.
- คณะกรรมการชำระประวัติศาสตร์ไทยฯ. ประชุมศิลปจารึกภาคที่ ๗ ประมวลจารึก
ที่พบในประเทศไทยและต่างประเทศ. กรุงเทพฯ: ศักดิโสภาคการพิมพ์,
๒๕๓๔.
- ประเสริฐ ณ นคร. การอธิบายจารึกสมัยสุโขทัย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัย
ธรรมาธิราช, ๒๕๔๗.
- _____. สารนิพนธ์ประเสริฐ ณ นคร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
๒๕๔๑.
- ศานติ ภักดีคำ. “จารึกสุโขทัยอ่านใหม่: จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รมคำแหงและ
ชาดกวัดศรีชุม,” ภาษา - จารึก ฉบับที่ ๙. นครปฐม: ภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๖.
- ศิลปากร, กรม. จารึกสมัยสุโขทัย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, ๒๕๒๗.
- _____. พระราชพงศาวดารกรุงเก่า ฉบับหลวงประเสริฐ. นนทบุรี: มหาวิทยาลัย
สุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๔๙.

ឯកសារពិគ្រោះ

កងកែវ វិរៈប្រះមក្ស, ៧០០ ឆ្នាំ លាយសិរីថៃ, បាងកកៈ នាយកដ្ឋានសិល្បាករ, ២៥២៦ ។

_____. "អក្សរខមរបស់ថៃ," ខ្សែចារឹកចំនួន ២, បាងកកៈ រូងសែងការពុម្ព, ២៥៤៤ ។

គណៈកម្មការផ្សេងៗប្រវត្តិសាស្ត្រថៃ, ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ៧, កម្រងអត្ថបទសិលាចារឹកដែល
រកឃើញក្នុងប្រទេសថៃនិងក្រៅប្រទេស, បាងកកៈ ស៊ីតិសោធាការពុម្ព, ២៥៣៤ ។

_____. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ១, បាងកកៈ រោងពុម្ពការិយាល័យលេខាធិការគណៈរដ្ឋមន្ត្រី,
២៥២១ ។

_____. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ៣, ព្រះនគរៈ រោងពុម្ពការិយាល័យនាយករដ្ឋមន្ត្រី, ២៥០៨ ។

_____. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ៤, ព្រះនគរៈ រោងពុម្ពការិយាល័យនាយករដ្ឋមន្ត្រី, ២៥១៣ ។

_____. ប្រជុំសិលាចារឹកភាគទី ៥, ព្រះនគរៈ រោងពុម្ពការិយាល័យនាយករដ្ឋមន្ត្រី, ២៥១៥ ។

ប្រះស៊ីត ណៈ នគរ, ការអនុវត្តច្បាប់សិលាចារឹកសម័យសុខោទ័យ, នន្ទបុរីៈ គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនៃ
សាកលវិទ្យាល័យសុខោទ័យធម្មាធិរាជ, ២៥៤៧ ។

ប្រះស៊ីត ណៈនគរ, សារវិចិត្រប្រះស៊ីត ណៈនគរ, បាងកកៈ សាកលវិទ្យាល័យក្សេត្រសាស្ត្រ, ២៥៤១ ។

សាន្តិ ភក្តីតាំ, "ចារឹកសុខោទ័យ អានឡើងវិញៈ ពីសារមន្ទីរជាតិរាមកំហែងនិងរឿងជាតកវត្តស្រីល្អំ,

"ភាសា - ចារឹក លេខ ៩, នគរបឋមៈ ដេប៉ាតឺម៉ង់ភាសាបូព៌ា មហាវិទ្យាល័យបុរាណវិទ្យា
សាកលវិទ្យាល័យសិល្បាករ, ២៥៤៦ ។

សិល្បាករ, នាយកដ្ឋាន, ចារឹកសម័យសុខោទ័យ, បាងកកៈ នាយកដ្ឋានសិល្បាករ, ២៥២៧ ។

_____. ព្រះរាជលទ្ធករវិទ្យាស្ថានស្រីសុវត្ថិ, ឡាបង្គួងប្រសើរ, នន្ទបុរីៈ គ្រឹះស្ថានបោះពុម្ពនៃ សាកល
វិទ្យាល័យសុខោទ័យធម្មាធិរាជ, ២៥៤៩ ។

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
ชื่อดาวนักษัตรฤกษ์

ฤกษ์ที่	ชื่อ	รายละเอียด
๑.	อัสวินี (อสูรี) บ้างเรียก อชยุธ หรือ อศวยุท	เป็นกลุ่มดาว มี ๗ ดวง เรียกว่าดาวม้า หรือ ดาวค่อม้า เป็นดาวประจำเมืองกัมพูชา
๒.	ภรณี	เป็นกลุ่มดาว มี ๓ ดวง เรียงเป็นสามเหลี่ยม เหมือนก้อนเส้า เรียกดาวก้อนเส้า หรือดาวแม่ ไก่ เป็นดาวประจำเมืองพุกาม
๓.	กฤติกา หรือกัตติกา	เป็นกลุ่มดาว มี ๘ ดวง เรียกว่าดาวลูกไก่ หรือ ดาวธง เป็นดาวประจำเมืองลำพูนไชย หรือหริ ภุญไชย
๔.	โรहिณี หรือ พราหมณี หรือ อาครหายณี	เป็นกลุ่มดาว มี ๗ ดวง เรียกว่าดาวจุมกม้า หรือดาวไม้ค้ำเกวียน บางครั้งเรียกว่าดาวคางหมู หรือดาวประกายพริก เป็นดาวประจำเมืองอ โยธยา หรืออยุธยา
๕.	มฤคศิร หรือ มิคสิระ บาง ตำราเรียก อาครหายณี	เป็นกลุ่มดาว มี ๓ ดวง เรียกว่า ดาวหัวเนื้อ หรือดาวโค บางตำราเรียกดาวหัวเต่า เป็นดาว ประจำเมืองหงสาวดี
๖.	อารทรา หรือ อัถระ	เป็นดาวมีเพียงดวงเดียวเรียกว่าดาวดาสำเภา หรือดาวฉัตร บางทีเรียกว่าดาวสำเภา เป็นดาว ประจำเมืองทวาย
๗.	ปุณฺพสุ ปุณฺพสุ หรือ ปุณฺวรสุ	เป็นกลุ่มดาว มี ๓ ดวง เรียกว่าดาวสำเภา หรือ ดาวสำเภาทอง บางตำราเรียกดาวเรือชัย เป็น ดาวประจำเมืองพะโค
๘.	ปุษย หรือ บุศย บางที เรียก ลีธย	เป็นกลุ่มดาว มี ๕ ดวง เรียกว่าดาวสมอสำเภา หรือดาวปู ดาวปูยฝ้าย ดาวดอกบัว เป็นดาว ประจำเมืองอินทปัต (เขมร)

ฤกษ์ที่	ชื่อ	รายละเอียด
๙.	อาศเลษา หรือ อลีเลศ อัสเลข	เป็นกลุ่มดาว มี ๕ ดวง เรียกว่าดาวพ้อม หรือ ดาวเรื่อน บางตำราเรียกดาวนกในหม้อดิน หรือ ดาวแขนคู่ เป็นดาวประจำเมืองราชคฤห์
๑๐.	มฆา หรือ มาฆะ	เป็นกลุ่มดาว มี ๕ ดวง เรียกว่าดาววานรผู้ หรือดาวแรดผู้ งูผู้ บางตำราเรียกดาวหงอนไก่ เป็นดาวประจำเมืองพาราณสี
๑๑.	บุรพผลคุณี บุพคุณ หรือ บุพพัตคคุณี	เป็นกลุ่มดาว มี ๒ ดวง เรียกว่า ดาวเพดาน หน้า หรือ งูเมีย บางแห่งเรียกดาวแรดผู้ หรือ วัวผู้ เป็นดาวประจำเมืองมิลิลา
๑๒.	อุตรพผลคุณี อุตรพคุณ หรือ อุตตรพัตคคุณี	เป็นกลุ่มดาว มี ๒ ดวง เรียกว่าดาวเพดานหลัง หรือดาววัวเมีย บางตำราว่าดาวงูเหลือม เป็น ดาวประจำเมืองทวาย
๑๓.	หัสต หรือหัตถ	เป็นกลุ่มดาว มี ๕ ดวง เรียกว่าดาวฝ่ามือ หรือ ดาวศอกคู่ บางตำราเรียกดาวหัวช้าง เป็นดาว ประจำเมืองมณฑล
๑๔.	จิตรา	เป็นดาวมีดวงเดียว เรียกว่า ดาวดาจระเข้ หรือ ดาวเสือ บางตำราเรียกว่าดาวค่อมน้ำ หรือดาว ไต้ไฟ เป็นดาวประจำเมืองอรัญคดี
๑๕.	สวาติ หรือสาดิ	เป็นกลุ่มดาว มี ๔ ดวง บางตำราว่า ๕ ดวง เรียกว่า ดาวกระอมน้ำ หรือดาวช้างพัง บาง ตำราเรียกว่าดาวช้าง หรือดาวงูเหลือมผัดช้าง (ล่อช้าง) เป็นดาวประจำเมืองไพศาลี
๑๖.	วิสาขา หรือวิสาขะ	เป็นกลุ่มดาว มี ๓ ดวง บางตำราว่า ๕ ดวง เรียกว่าดาวคันฉัตร หรือดาวหนองลาด ดาว แขนนาง ดาวหัวควาย เป็นดาวประจำเมือง ทวาย
๑๗.	อนูราธา หรือ อนูราธะ	เป็นกลุ่มดาว มี ๕ ดวง เรียกว่าดาวประจำฉัตร หรือ ดาวหงอนนาค บางตำราว่าดาวนกยูง เป็น ดาวประจำเมืองกัมพูชา

ฤกษ์ที่	ชื่อ	รายละเอียด
๑๘.	เซษฐา หรือ เซตชะ	เป็นกลุ่มดาว มี ๑๔ ดวง เรียกว่า ดาวข้างใหญ่ หรือ ดาวแพะ หรือดาวงาช้าง เป็นดาวประจำเมืองกลิงคราช
๑๙.	มุล มละ หรือ มุลสาร	เป็นกลุ่มดาว มี ๙ ดวง เรียกว่า ดาวข้างน้อย หรือดาวแมว หรือดาวสะตือนาค เป็นดาวประจำเมืองจันทบุรี (ล้านช้าง)
๒๐.	บุรพาษาณ หรือ บุรพา อาษาณ หรือ ปุพพาษาณ	เป็นกลุ่มดาว มี ๓ ดวง เรียกว่า ดาวสัปคับช้าง หรือดาวปากนก หรือดาวราชสีห์ผู้ เป็นดาวประจำเมืองใต้
๒๑.	อุตราษาณ	เป็นกลุ่มดาว มี ๕ ดวง เรียกว่า ดาวแดงนอน หรือดาวราชสีห์เมีย หรือดาวครุฑ เป็นดาวประจำเมืองรามัญ
๒๒.	สรวณะ สรวาณะ หรือ สาวันนะ	เป็นกลุ่มดาว มี ๓ ดวง เรียกว่า ดาวหลักชัย หรือดาวโลง ดาวหามผี ดาวหลักชัยฤกษ์ เป็นดาวประจำเมืองไทยใหญ่
๒๓.	ธนิษฐา ศรีวิษฐา หรือ ช้างใหญ่	เป็นกลุ่มดาว มี ๔ ดวง เรียกว่าดาวไซ หรือดาว ยักษ์ ดาวกา เป็นดาวประจำเมืองโกสัมพี
๒๔.	ศตฤกษ์	เป็นกลุ่มดาว มี ๔ ดวง เรียกว่า ดาวพิมพ์ทอง หรือดาวมังกร ดาวเศรษฐี เป็นดาวประจำเมืองนครราชสีมา
๒๕.	บุรพภัทรบท หรือ บุรพภัทรบท หรือไปรูปบท	เป็นกลุ่มดาว มี ๒ ดวง เรียกว่าดาว หัวเนื้อทราย หรือดาวราชสีห์ผู้ หรือดาวแรดผู้ เป็นดาวประจำเมืองอินทปัต
๒๖.	อุตรภัทรบท หรือ อุตรา ภัทร	เป็นกลุ่มดาว มี ๒ ดวง เรียกว่า ดาวไม้เท้า หรือ ดาวราชสีห์เมีย หรือ ดาวแรดเมีย เป็นดาวประจำเมืองกบิลพัสดุ์
๒๗.	เรวดี หรือ เรวติ	เป็นกลุ่มดาว มี ๑๖ ดวง เรียกว่า ดาว ปลาตะเพียน หรือ ดาวหญิงท้อ ดาวนาง เป็นดาวประจำเมืองอนุราช และสังขทวีป

ภาคผนวก ข

ตารางเปรียบเทียบลำดับกษัตริย์น่านจากจารึกหลักที่ ๔๕ กับพงศาวดารน่าน

จารึกหลักที่ ๔๕	พงศาวดารน่าน
ปู่พระยา	พระยาภูคาเมืองย่าง
ปู่เริง	-
ปู่มุง	-เจ้าขุนนุ่น (ลูกเลี้ยง) -น่าจะตรงกับ “ขุนนุ่น” โอรสบุญธรรมของพระยา ภูคา ผู้ครองเมืองย่างหรือภูคา ปู่มุงครองเมืองจันทบุรี อยู่ทางตะวันออกของแม่น้ำโขง จึงสันนิษฐานว่าเป็น เมืองเวียงจันทน์
ปู่ฟอง	-เจ้าขุนฟอง (น้อง) -โอรสบุญธรรมของพระยาภูคา ปู่ฟองเป็นผู้ ตั้งเมือง พลับ ซึ่งปัจจุบันอยู่ในอำเภอบัก จังหวัดน่าน
ปู่ฟ้าพื้น	เจ้าแก้วเกื่อน โอรสของปู่ฟอง
...ผากอง	-เจ้าผานอง (ลูก) ๑๘๖๓ — ๑๘๙๒ -โอรสของปู่ฟ้าพื้นเดิมชื่อ ขุนใสหรือไสยศ ครองเมือง ระหว่างพุทธศักราช ๑๘๖๓-๑๘๙๒ ตามพงศาวดาร น่านเรียก เจ้าผานอง
	เจ้าใส (ลูก) ๑๘๙๒ — ๑๘๙๔
ปู่พระยาคำฟู	เจ้าการเมือง (พี่) ๑๘๙๔ — ๑๙๐๔
...ผากอง	-เจ้าผากอง (ลูก) ๑๙๐๔ — ๑๙๒๙ -พระยาผากอง โอรสของเจ้าการเมือง พระเชษฐาของ ขุนใส (ผากอง) เจ้าการเมือง ย้ายมาสร้างเมืองที่แช่แห้ง พุทธศักราช ๑๙๐๐ (ครองเมืองเดิมตั้งแต่พุทธศักราช ๑๘๙๒-๑๙๐๔) พระยาผากองโอรสของพระเจ้าการเมือง ขึ้นครองราชย์ปี ๑๙๐๔ ครั้นพุทธศักราช ๑๙๐๙ ทรงสร้างเมืองน่านที่เวียงกุม บ้านห้วยไค้ และครองราชย์ จนถึงพุทธศักราช ๑๙๒๙
พระยาผู้ปู่	เจ้าคำตัน (ลูก) ๑๙๒๙ — ๑๙๓๙

ประวัติและผลงาน
อาจารย์อัญญา จิตสุทธิญาณ

การศึกษา

ศ.บ. (โบราณคดี) มหาวิทยาลัยศิลปากร

ศศ.ม. (โบราณคดี - ภาษาโบราณตะวันออกและการอ่านจารึก)

มหาวิทยาลัยศิลปากร

ผลงานวิชาการ

ผลงานด้านการสอน

อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

อาจารย์พิเศษโครงการเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ศึกษา คณะศิลปศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

ผลงานวิจัย (งานวิจัยร่วม)

จารึกล้านนา ภาคที่ 1 เล่ม 1: จารึกจังหวัดเชียงราย น่าน พะเยาแพร่.

กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งกรุ๊ป จำกัด, 2534.

ผลงานแปล ตรวจสอบฉบับแปล และตรวจแก้

กรมศิลปากร. ประชุมคำพากย์รามเกียรติ์เล่ม ๓ คำพากย์รามเกียรติ์ภาษาเขมร.

กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2547. (ผู้ตรวจแก้)

ร้อยมาลัยร้อยใจไร้พรมแดน/ Reflection across the borders. กรุงเทพฯ:

สำนักงานศิลปวัฒนธรรมร่วมสมัย กระทรวงวัฒนธรรม, 2548. (ผู้แปลและกองบรรณาธิการ)

เทพพิฑู (ฉิม กรอเสม), ออกญา. พระราชพิธีทวาทศมาสกรุงกัมพูชา ฉบับฉลอง

ครบรอบ 55 ปี การสถาปนาความสัมพันธ์ทางการทูต ไทย - กัมพูชา เล่ม 1 - 3.

กรุงเทพฯ: กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ, 2550. (ผู้ตรวจสอบฉบับแปล)

ความสัมพันธ์วรรณคดีไทย - เขมร. กรุงเทพฯ: กรมสารนิเทศ กระทรวงการ

ต่างประเทศ, 2550. (ผู้ตรวจแก้)

บทความวิชาการ

พระมัลลยกลอนสวด. โบราณคดี ปีที่ 4 ฉบับที่ 2 (ต.ค. 2515): หน้า 169 - 173.

จารึกหลักใหม่จากจังหวัดลพบุรี. ศิลปและโบราณคดีในประเทศไทย เล่ม 2.

กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2518. หน้า 63 - 69. (ร่วมกับ ศาสตราจารย์ ดร.อุไรศรี วรรณ)

จารึกเขมรมาฯ สมัยศรีวิชัย. รายงานการสัมมนาเรื่องประวัติศาสตร์

โบราณคดี-ศรีวิชัย ณ จังหวัดสุราษฎร์ธานี 25 - 30 มิถุนายน 2525. กรุงเทพฯ: กองโบราณคดี กรมศิลปากร, 2525.

จารึกชัยจำปา 1. จารึกในประเทศไทย เล่ม 1. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร, 2529. หน้า 116 - 124.

บัญชีคำที่ปรากฏในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช. คุรุบูชา 2533. กรุงเทพฯ: ภาควิชาภาษาตะวันออก คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2533.

กรรมการวิชาการ

กรรมการคณะกรรมการกลั่นกรองวารสารดำรงวิชาการ คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

กรรมการคณะกรรมการพิจารณาจารึกเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ไทย
สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

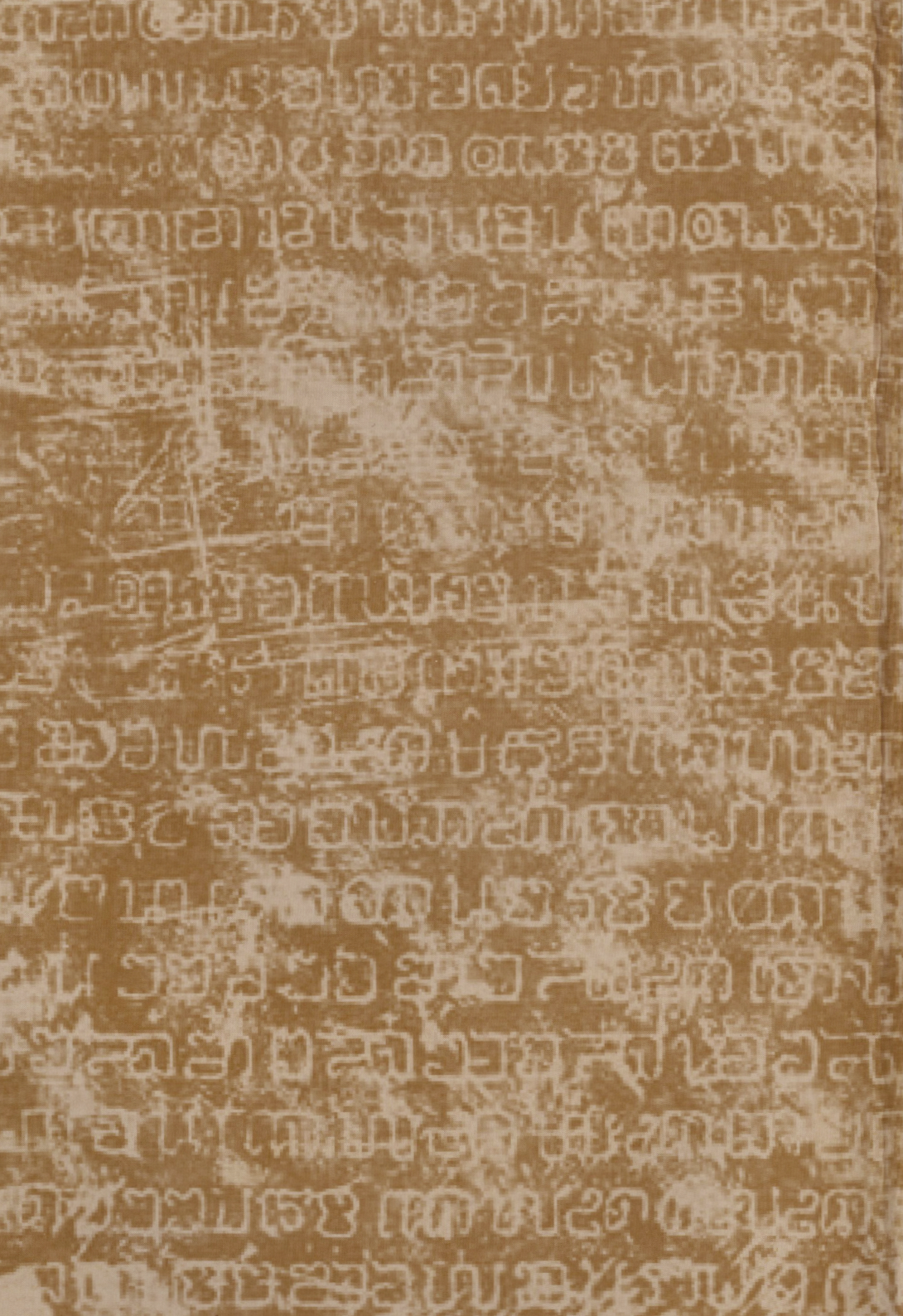
กรรมการคณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย - กัมพูชา กรมสารนิเทศ
กระทรวงการต่างประเทศ

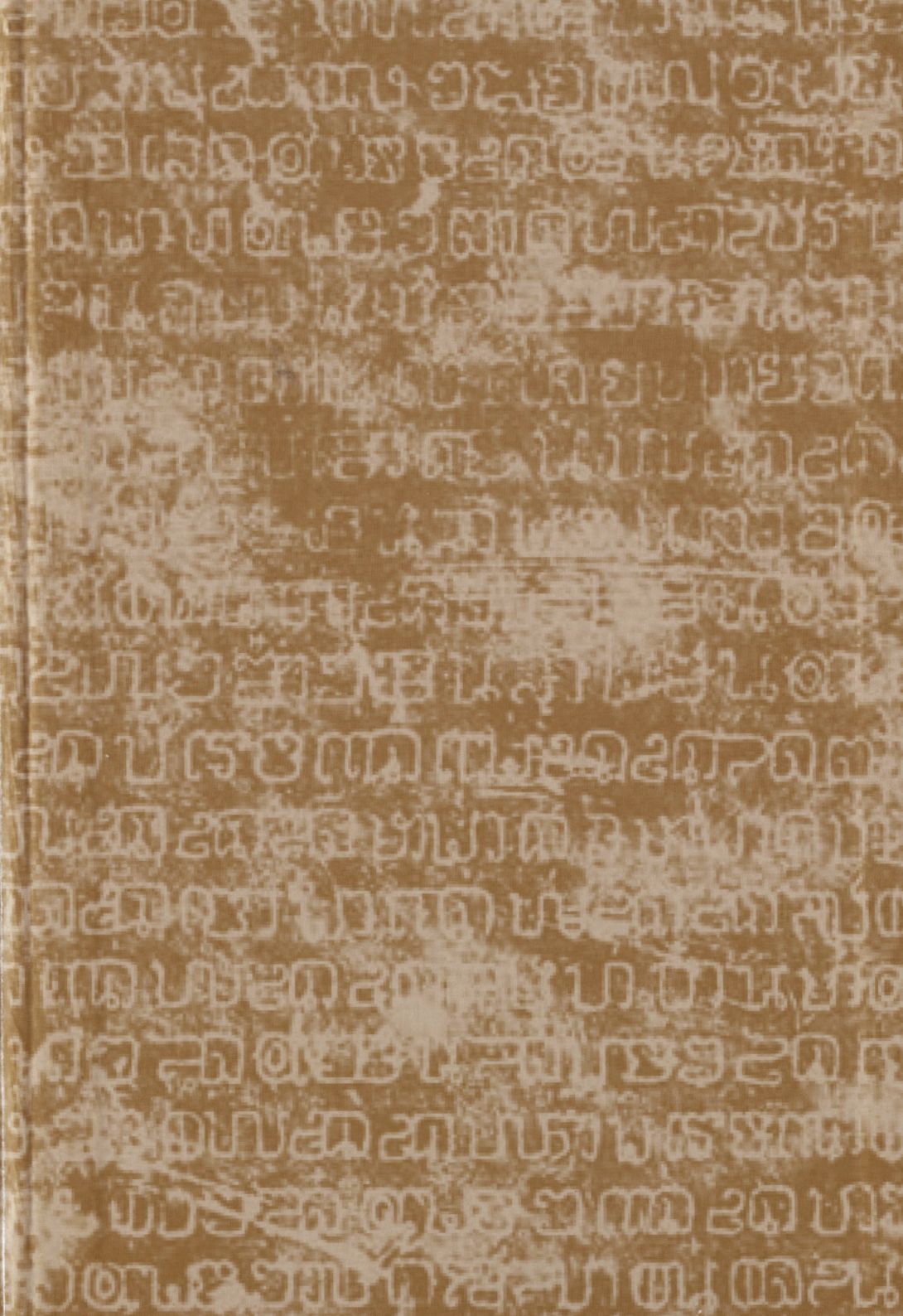

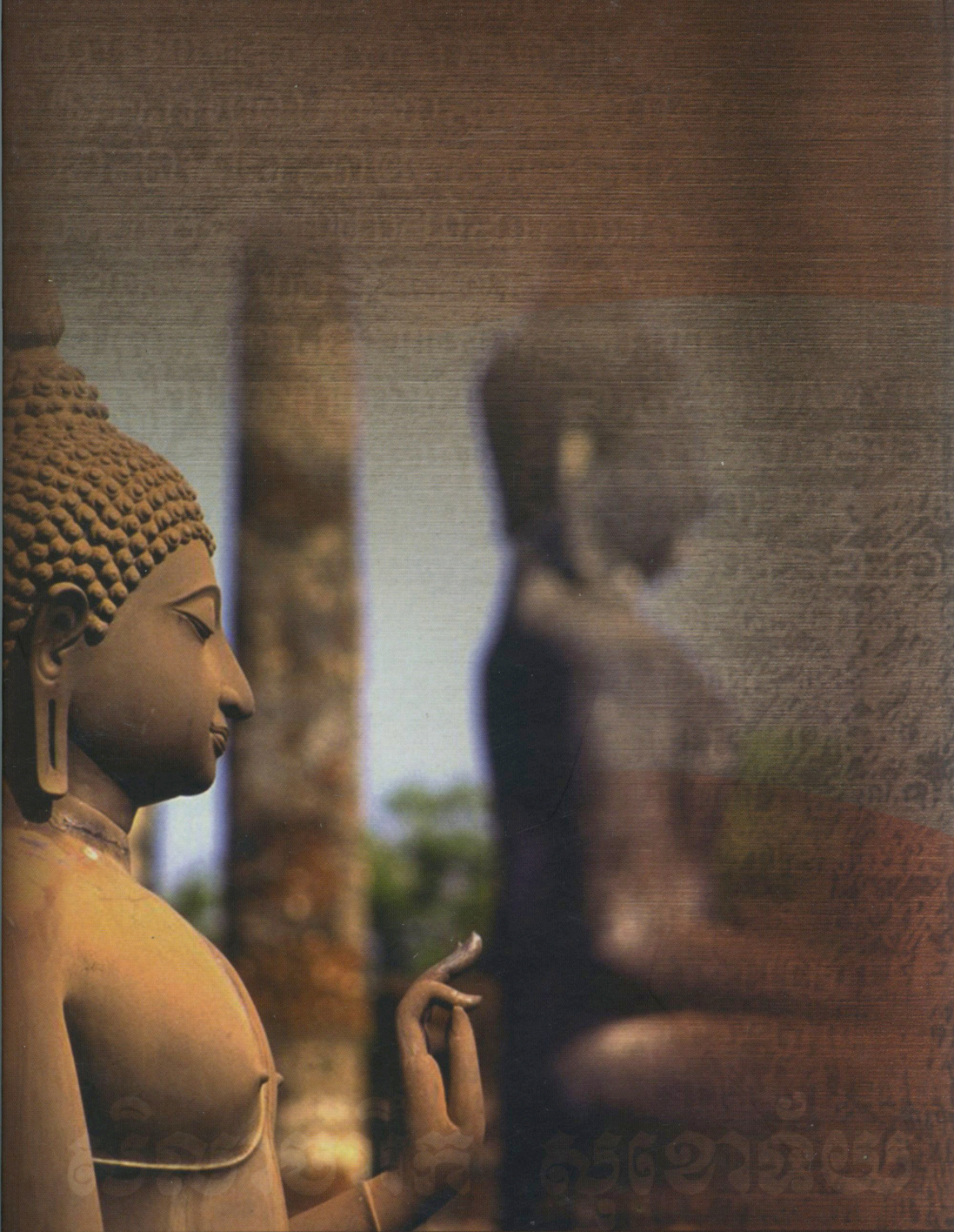
ศิลาจารึกสุโขทัย ฉบับภาษาไทย - เขมร
สัตยาธารีคณฺเฑาะฏเฐ ภาณเฑาะ-เฑาะ

คณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย - กัมพูชา
กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ จัดพิมพ์
กันยายน พุทธศักราช ๒๕๕๒ จำนวน ๑,๕๐๐ เล่ม
หมายเลขมาตรฐานสากลประจำหนังสือ 978-974-7709-56-8
ลิขสิทธิ์: กระทรวงการต่างประเทศ

ที่ปรึกษา	ประธานคณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย - กัมพูชา อธิบดีกรมสารนิเทศ รองอธิบดีกรมสารนิเทศ ผู้อำนวยการกองวัฒนธรรมสัมพันธ์
ที่ปรึกษาวิชาการ	ศาสตราจารย์ ดร. ประเสริฐ ณ นคร นายเทิม มีเต็ม นางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา รองศาสตราจารย์กรรณิการ์ วิมลเกษม นางสาวพิมพ์พรรณ ไพบูลย์ห้วงเจริญ นางสาวจตุพร ศิริสัมพันธ์
บรรณาธิการ	นางอัญญา จิตสุทธินาถ ดร. ศานติ ภักดีคำ
ผู้ช่วยบรรณาธิการ	นายพอล สุกใส
ผู้จัดทำคำอธิบาย	ดร. ศานติ ภักดีคำ นายพอล สุกใส
ผู้แปลภาษาเขมร	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. กังวล ศัชชิมา นายณัฐพล จันทร์งาม รองศาสตราจารย์ประยูร ทรงศิลป์ ดร. ศานติ ภักดีคำ นางอัญญา จิตสุทธินาถ
ศิลปกรรม/จัดพิมพ์	บริษัท ศรีเอท มายด์ จำกัด

คณะกรรมการสมาคมวัฒนธรรมไทย-กัมพูชา
กรมสารนิเทศ กระทรวงการต่างประเทศ

